

రాణవైర గ్రంథమాల

అశ్వమేధము

గ్రంథకర్త
కవి సమాఖ్య
విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ప్రచురించు :
ఈ వూ పబ్లిషర్స్,
విజయవాడ-1.

ప్రథమ ముద్రణ
జూన్ 1960
2000 ప్రతులు

సాదా ప్రతి రు. 4-00

లైబ్రరీ ప్రతి రు. 5-00

ముద్రణ:
ఉమా ప్రింటర్స్,
విజయవాడ-1.

పురాణవైర గ్రంథమాలా పీఠిక

ఇవి పురాణవైరమను శీర్షికతో వ్రాయబడుచున్న పదునాఱు సవలలు. ఏనవల కానవలే. పదునాటింటను కలిసి ఒక టేకథ యుండదు. ఒకదానితో నొకదానికి సంబంధముండదు. కొన్నింటియందు సంబంధమున్నను, అదిప్రధానము కాదు. కాని ఈ నవల లన్నింటికి కలిపి పురాణవైరమన్న శీర్షిక ఎందులకు? పురాణ వైరమన్న పేరెందులకు?

ఈ విషయము ఈనవలలో నచ్చటచ్చట పరామర్శింపబడును. మనకు వేదశాస్త్ర పురాణేతి హాసములు గలవు. వానిలో పురాణమున్నది. పురాణ మనగానేమి? “పురాణం పంచలక్షణం” అని మనవారన్నాడు. పురాణ మైదు లక్షణములు కలది. సర్గము, ప్రతిసర్గము, మన్వంతరములు, రాజవంశములు, అనువంశములు, అని ఈ అయిదు లక్షణములు పురాణములయందుండును సర్గమనగా మొదట జరిగిన సృష్టి లక్షణము, మహాప్రళయము జరిగిన తరువాత తొలిసారి సృష్టియొక్క స్వరూప మెట్లుండునో అది సర్గము. తరువాత కొన్ని కొన్ని ప్రళయములు జరుగును, అప్పుడు మనల సృష్టి జరుగును. దానిపేరు ప్రతిసర్గము. మన పురాణములలో ఒక మనువు చెరువునకు స్నానమునకు పోయినట్లు, ఒక చేప తన్ను రక్షించుమని అడుగగా, దానిని తన చెంబులో తీసుకొని వచ్చెను. అది చెంబునకు పెద్దదై నామ ఈ చెంబు చాలుటలేదనగా పెద్ద పాత్రలో వేసెను. అట్లు పెరిగి పెరిగి సముద్రములో బడవేయదగినంత దయ్యెను. ఆ చేప ఆ మనువుతో కొలది దినములలో సముద్రములు పొంగి భూమి మునిగిపోవును. లోకములో నున్న జీవరాసులలో ఒక్కొక్క

జీవరాశి కొక్కొక్క వ్యక్తిగా తీసికొనిపచ్చి నాపైన నెక్కుము.
 ప్రళయంతమున మరల సృష్టిని నిలుపుదునుగాని అని
 చెప్పగా నతడట్లు చేసెను. ఇది ప్రతిసర్గము. అనగా మహాత్ము
 అహంకారము మొదలగు వాటినుండి మరల సృష్టి జరుగ
 లేదు. మహాదహంకారాదులనుండి జరిగెడు సృష్టి సర్గము.
 తత్సర్వమందున్న జీవరాసులయొక్క ప్రతులు మిగిల్చి
 వానినుండి మరల సృష్టి సాగుట ప్రతిసర్గము. బైబిలులో
 'నోవాన్ ఆర్క్' అని యున్నది. నోవా అనువాడు ఒకయో
 డలో జీవరాసులయొక్క ప్రతులను తీసికొని వచ్చినట్లు దాని
 వలన మరల సృష్టి ప్రారంభమైనట్లు చెప్పబడినది. అది ప్రతి
 సర్గము. సర్వ విద్యలు సర్వజ్ఞానము యితరదేశములకు భారత
 దేశమునుండియే వెళ్ళినవి. అట్లు వెళ్ళిన జ్ఞానములో బైబిలు
 లోని కథ యొకభాగము. మూడవది మన్వంతరములు. కృత
 త్రేతా ద్వాపార కలి యుగములు నాల్గు కలిసినచో నొక
 మహాయుగము. ఇట్టి మహాయుగములు 71 జరిగినచో నొక
 మన్వంతరము. అట్టి పదునాల్గు మన్వంతరములూ జరిగినచో
 నప్పుడు మహా ప్రళయము వచ్చును. ఈ లెక్క ఎక్కడ ?
 పాశ్చాత్యులు మనకు నేర్పెడి చరిత్రలోని లెక్క ఎక్కడ ?
 అల్పమైన యూహగల వారి మార్గమును మన మనుసరించు
 చున్నాము. నాల్గవది రాజవంశము. సృష్ట్యాదియందు గల
 సూర్య చంద్రవంశ రాజుల చరిత్రములు మన పురాణము
 లలో నున్నవి. అనువంశములనగా వారినుండి కలియుగములో
 వచ్చిన బహు రాజవంశముల చరిత్రము. ఇది నేడు చరిత్ర
 యను పేరున కళాశాలలో పాఠశాలలో చదివింపబడు

విషయము. దానిని పాశ్చాత్య చరిత్రకారులు పలువిధములుగా మార్చి పాడుచేసి వారి యిష్టమువచ్చినవి చెదివించుచున్నారు. మన పెద్దలు వాని సనుసరించుచున్నాము. మనకు చరిత్ర జ్ఞానములేదని పాశ్చాత్య పండితులు నేర్పిరి. వారి సనుసరించుచుచున్న మన ఇంగ్లీషు పండితులు దానిని ప్రతిదిశము చేప్పుచున్నారు. కొందఱు నిజమే యనుకొనుచుండెరి. ఏ గూటిచిలుక ఆగూటిపలుకే పలుకునని యా ఇంగ్లీషు చదువే చెదివి పాశ్చాత్య సంప్రదాయమునందే దగుల్కొన్న బుద్ధులు వారి మాటలే విశ్వసించుటలో దప్పేమియులేదు.

ఇంతకు చెప్పవచ్చిన దేమనగా మన సరాణములు చరిత్రయే. మన ఋషులకు చరిత్ర జ్ఞానములేదనుట, మన పూర్వ నాగరికతను ఎంత తక్కువ సరచినచో వారి ఏలుబడి అంత గొప్పగా సాగునని పాశ్చాత్యులు పన్నిన పన్నుగడ.

ఇంగ్లీషువారు క్రైస్తవులు, బైబిలునందు విశ్వాసము కలవారు. పాశ్చాత్య దేశములన్నియు నింతే వారి బైబిలులో సృష్టికీస్తుపూర్వము రెండు వేల ఏండ్లక్రింద జరిగినది. నూటతొంబదియైదుకోట్ల సంవత్సరముల పూర్వము మనసృష్టి జరిగినదని మనవారు చెప్పుచున్నారు. ప్రతి సంవత్సరములో పంచాంగమును తీసి చూడుడు. సృష్ట్యాది గతాబ్దః సృష్టి మొదలు పెట్టిన తరువాత గడచిన సంవత్సరములు. అవి ఎన్ని? నూట తొంబదియైదుకోట్ల పై చిల్లర. కలిగతాబ్దః కలిలో గడిచిన సంవత్సరములు. అవి ఎన్ని? అయిదు వేల అరువది. ఇట్లు మన జ్యోతిషులు. సంవత్సరము సంవత్సరము లెక్కపెట్టుకొని వచ్చుచున్నారు. దానిని కాదనుట ఎట్లు? పాశ్చాత్యుల

బుద్ధి ప్రమాణమెట్లు? క్రీస్తుశకము 1960. మరి పదిలక్షల సంవత్సరములు జరిగిన తరువాత క్రీస్తుశకము నెట్లు లెక్కపెట్టదురు? వేలమీదనున్నప్పుడు లెక్క-పెట్టవచ్చును. లక్షలు కోట్లైనప్పుడెట్లు? క్రీస్తు పూర్వమున లెక్కవేసిసను, కోట్లమీదనున్న సంఖ్య వారి నెమరుకురాను.

మన కలియుగము ప్రవేశించినప్పటికే వారికి లెక్కకుదరలేదాయె. వారి సృష్టి అప్పుడు జరిగినట్లాయెను. ఇది ఏమి లెక్క! అయిదువేల అరువది సంవత్సరముల క్రింద కలిప్రవేశించెనని పంచాంగములు చెప్పుచున్నవి. భారతయుద్ధమప్పుడు జరిగినదని భారతములో దాఖలాలున్నవి. ఆర్యభట్టు మొదలైన మనపూర్వ ఖగోళ శాస్త్రజ్ఞులు వ్రాసిపెట్టినారు. వాని సన్నిహితుని పాశ్చాత్యులు కాదన్నారు. ఇంగ్లీషు నేర్చిన మన పెద్దలు తారినే విశ్వసించుచున్నారు. మనవాండ్రకు పురాణములయందు చెప్పబడిన సర్గ ప్రతీసర్గములయందు విశ్వాసములేదు. దార్నిను సిద్ధాంతమునందు విశ్వాసము.

మన దేశములో కొందఱు పెద్దలీవిషయమును చాల పరిశ్రమచేసి పాశ్చాత్యుల సిద్ధాంతములు తప్పులని రుజువుపరచినారు. టి. యన్. నారాయణశాస్త్రిగారు శంకరుని కాలము నిర్ణయించుచు ఈ విషయములను సమగ్రముగా చర్చించి మహాభారతయుద్ధము సుమారు అయిదువేల ఏండ్లక్రింద జరిగినట్లు నిరూపించిరి. తరువాత నడింపల్లి జగన్నాథరావుగారు నిరూపించిరి! తరువాత కోట వెంకటాచలముగారు మన సర్వచరిత్రము విస్పష్టముగా విలిఖించినారు.

గ్రీకుల రచనలలో సాండ్రోకోటస్ అన్న మాట యున్నది. దానిని పాశ్చాత్యులు మహార్యచంద్రగుప్తుడని యర్థము చేప్పినారు. దానితో పురాణములలోని కలిరాజవంశ మంతయు తారుమారైనది. ఈయన గుప్తచంద్రగుప్తుడుగాని మహార్యచంద్రగుప్తుడు గాడు. మనకు మగధరాజవంశ చరిత్ర యున్నది. కల్హణపండితుడు తన రాజతరంగిణిలో కాశ్మీర రాజ చరిత్రము పూర్తిగా వ్రాసినాడు. నేపాళ రాజవంశ చరిత్రము సమగ్రముగ గలదు. గుప్తచంద్రగుప్తుని వదలి పెట్టి మహార్యచంద్రగుప్తు డనుటతో సర్వము నాశనమై పోయినది. పాశ్చాత్యచరిత్ర కారులు. ఈ సిద్ధాంతము అకాండ తాండవము చేసినారు. మనచరిత్రను వాణియిష్టము వచ్చినట్లు మలచిరి. మన పండితులదియే చదువుచున్నారు. విద్యార్థులచేత అదియే చదివించుచున్నారు.

ఈ విషయము సమగ్రముగ నెఱుగగోరువారు భారతచరిత్ర భాస్కర బిదుదాంకితులైన ఫండిత కోట వెంకటాచలముగారి గ్రంథములను చదువ వలయును. భారత యుద్ధము అయిదువేల ఏండ్లక్రితము జరిగినదని తెలిసికొనగోరు వారు, నడింపల్లి జగన్నాథరావుగారు వ్రాసిన మహాభారత యుద్ధకాలనిర్ణయమును టి. యస్. నారాయణశాస్త్రిగారు వ్రాసిన శంకరాచార్య కాలనిర్ణయములను చదువవలయును. ఈ రెండు గ్రంథములు ఇంగ్లీషు భాషలో వ్రాయబడి యున్నవి. ఆ గ్రంథములు గ్రహములయొక్క చారము, వాని లెక్కలు మొదలైన వానితో నిండియుండును.

ఈ చరిత్రను పలుమంది పాశ్చాత్యులుదిద్ది పాడు చేసిరి. పంక్తులు తప్పుచదివి దుర్వ్యాఖ్యానములుచేసి హిందు,

పుల యొక్కయు, బొద్దులయొక్కయు వ్రాతలను పరిహసించి దుర్మార్గములు చేసిరి. ఈ దుర్మార్గమును ప్రారంభించిన వాడు సర్ విలియమ్ జోన్సు. తరువాత చాలమంది వాళ్ళా త్యచరిత్రకారులు వారి ననుసరించిరి. మన వేదాంతముల యం దభిమానముగల మాక్సుముల్లరుకూడా చరిత్ర విషయ ములో దుష్టముగానే వ్రాసెను. ఇంగ్లీషులో నొక సామెత యున్నది. Bould is thicker than Water.

ఇంతకు సప్తర్షి మండలముయొక్క గమనముమీద మహాభారత యుద్ధకాల నిర్ణయము చేయబడవలయును. ఇది పెద్ద కథ. పోనిండు. పురాణముల ప్రకారము చూచినచో సప్తర్షి మండల చారమునుబట్టి లెక్కకట్టినచో సాండ్రీకోటన్ గుప్తచంద్రగుప్తుడని అంగీకరించినచో, నన్నియు సరిపోవును. సరిపోయెడు నీలెక్కయుండగా, సరిపోని లెక్కకట్టి పురాణములు తప్పనుటలోని దెలివి ఏమి? అందులోని న్యాయ మేమి? దానియందలి విశ్వాస మిట్టిది.

ఆలెక్క ప్రకారము కలి ప్రవేశము మొదలు సంయుక్త పృథ్వీరాజుల కథ దనుక పాశ్చాత్యులు తారుమారు చేసిరి. ఆ కాలము అనగా షుమారు మూడువేల ఏండ్ల కాలము. మహమ్మదు గోరీ వచ్చునఱకు మన చరిత్రలో పాశ్చాత్యులు చేసిన యవక తవకలు కాదని నవలల రూపమున నిరూపించుటకు చేసెడి ప్రయత్నమిది.

అందుచేత దీనికి 'పురాణవైర'మని శీర్షిక ఏర్పరుపబడినది.

పీఠిక

ఇది ఆటవ నవల. మూర్యవంశపు చివరిరాజు బృహద్రథుడు. అతడు స్త్రీలోలుడై రాజ్యమునందు శాంతి లేకుండ జేయుగా అతని సేనాపతి పుష్యమిత్రుడు — సామ వేదీయ బ్రాహ్మణుడు అతనిని వధించి రాజ్యమును గ్రహించెను. ఈయన యశ్వమేధముచేసి సర్వభారత దేశమును దన యదుపులోనికిఁ దెచ్చి శాంతి నెలకొల్పి మఱల వైదిక మతమునుఁ బ్రతిష్ఠించెను.

అంతకు నాల్గువందల యేండ్లక్రింద నందుడు సర్వక్షత్రియ రాజవంశములను నిర్మూలించి దేశము శూద్రరాజము చేయుగా బౌద్ధమతము వృద్ధి పొందెను.

పుష్యమిత్రుఁ డాస్థితనిఁ దొలగించి వేద మతమును స్థాపించెను. ఇది చరిత్రాంశము. తక్కినది కల్పన.

అ శ్వ మే ధ ము

౧

అది మహాబలిష్ఠమయిన యశ్వరాజము. దాని నాలుగు కాళ్లు కట్టివేయఁ బడినవి. ముట్టి కూడ బిగించి కట్టఁబడినది. దాని యొడలినిండఁ గళాఘాతములు కిట్టదెబ్బలు తేలి యున్నవి. దాని ముట్టెవెంటఁ దేటిన నురుసులు గడ్డకట్టి యున్నవి. దాని యొడలిమీఁద ఖడ్గపుఁ బోటున్నవి. కొన్ని గాయములలో నుండి క్రొత్త నెత్తురు, కొన్ని గాయములలో బిగిసిన నెత్తురు. ఆ గుఱ్ఱము నేలఁబడి యుండుటయే యాశ్చర్యము. ఇప్పటికిఁ గూడ నాగియాగి యెగురుచునే యున్నది. ఎగిరినప్పుడెల్లఁ గత్తిపోటు తినుచునే యున్నది. దాని నేత్రములనుండి వచ్చేడు క్రోధదృష్టాగిపోయినవి. కాని యుండి యుండి యొకసారి కన్ను తెఱచును. ఆ కంటికాంతి పడినంత మేర దహించికొనిపోవునా యన్నట్లున్నది. కలిపి కట్టిన దాని నాల్గుకాళ్ళ ముడియు నొక వేళ సడలిచ్చునేమో యని మాటి మాటికి నా ముడినిఁ గూర్చి శ్రద్ధవహింపఁ బడుచున్నది. అది గుఱ్ఱము కాదు. సుంత ప్రాణము మిగిలిన శవము. ఇప్పటి కయిన దాని కాళ్ళకుఁ గట్టిన ముడి సడలి యొక కాలు బైటికి వచ్చినచో నాకాలితో నది ఘోషింపఁ దన్నినచో నిదివఱకా యశ్వముచేత హతులైనవారి సంఖ్యకు మతియొకటి చేరును.

అందుచేత దాని ప్రోథబంధనము కాని పాదబంధనము కాని సుంతయైన బిగువు తగ్గకుండఁ జూడఁబడుచున్నది. ఆ కట్టు సడలిపోకుండ దాని దగ్గటికి మాటిమాటికి వెళ్లెడివారు ప్రతి పర్యాయము చావు తప్పి కన్నులొట్టిపోయియే యీతలికి వచ్చుచున్నారు. వారిలో నెవ్వఁడును గుట్టము నేలమీఁదఁ బడియుండఁగాఁ బొరపాటుననైన దాని వీపువద్దకుఁ బోవుట లేదు. తన పృష్ఠభాగమున మనిసి నిలుచుండెనన్న జ్ఞానము దానికెంత సూక్ష్మముగాఁ గలుగునో చెప్పలేము. ఒక సైనికుఁ డచ్చట నిలుచుండుట యేమి; యాయశ్వము వానినిఁ బసి కట్టుట యేమి; లిప్తైక దేశమున జరుగును. అట్లు కాళ్ళు కట్టఁ బడి పార్శ్వగతమై పండుకొనియున్న యాయశ్వము లిప్తైక దేశమున హఠాత్తుగా నింత శీఘ్రముగా దొరలినదని జెప్పుటకు వీలులేనంత శీఘ్రముగా నా వైపునకు దొరలును. వాఁడు దానిక్రిందఁ బడి నలిగిపోవును. ఇట్లు మువ్వు గిదివఱకే హతు లయిరి. అందుచేత సాహసించి యెవ్వరు నా దెసకుఁ బోవుట లేదు. దానిచుట్టు ముప్పది నలుబదిమంది సైనికు లున్నారు. వాఁడొక్కొక్కఁడు దైత్యాకృతి. అందులో నిద్దఱు ముగ్గుఱు గుట్టమును సద్యోవధ కావంత మనిరి. తక్కిన వారు దానినిఁ గ్రమముగాఁ జావ నీయనలయు ననుచున్నారు. దాని హింస బృహద్రథునకునుఁ బుష్యమిత్రునకునుఁ బూసగుచ్చి నట్లు చెప్పఁబడవలయు ననుచున్నారు. ఎవరు చెప్పవలయును? చెప్పెడివా డచ్చట నిలుచుండి యున్నాఁడు. వాని స్థితికిని గుట్టపు స్థితికిని మిక్కిలి భేదములేదు. నాల్గైదు దృఢము

తై న బల్లెములు, గాఢముగా నేలలో స్తంభములనలె నాటఁబడి,
 నాల్గును బిగించి కట్టఁబడి, యా స్తంభమున కతఁడు బిగింపఁ
 బడి కట్టఁబడెను. వాని యొడలిలో నోపిక లేదు. వాని ప్రాణ
 ములు వాని కనులలో నాడుచుండెను. వాఁడు చేతులును
 గాళ్ళును బాధాతిశయముచేతఁ గదలించుటకు వీలు లేదు.
 కదలించినచో మఱల నొక కత్తిపోటు తగులను. వాఁడనుభ
 వించుచున్న బాధ వానికిఁ జాలదా? ఇంకొక క్రొత్త కత్తిపో
 టెందులకు? వాఁడు కదలకుండ నుండుట వారి కంతటివాంఛ
 నీయమయిన విషయ మెందుకయ్యెను? వాని కదలికచేత బల్లె
 ములతో నిర్మొఁపఁబడిన కంబము బెనకిపోవునేమో యని
 భయము. వాఁడు కదలినచోఁ గంబము కంబముగానే నిలు
 చుండును. అతనికిఁ దాను బడుచున్న బాధ బాధగాఁ గనిపించ
 లేదు. తన గుట్టము పడుచున్న బాధ వానినిఁ దలఁచుటకు
 వీలు లేని, యూహకందని, మానవప్రపంచకమున కనుభూతికి
 రాని యే సరకలోకమునందో జీవుఁ డనుభవించెడి బాధ ననుభ
 వించఁజేయుచున్నది. ఒకా నొకని కొక ప్రయుగా లున్నది.
 ఆమె పరునిభార్య. దానిమీఁద నితనికిఁ గామము కొన్ని
 సంవత్సరములుగా నున్నది. ఆమెమీఁద నతనికిఁగల వాంఛ
 తీటుట యసంభవము. ఆమెభర్త యామెను సర్వభారక్షించు
 చుండును. ఆమెకు నితనిమీఁద లోలోన నెచ్చటనో గోర్కె
 కలదు. ఎప్పుడో యాభర్త యామెను వదలి యెచ్చటికో
 పోవుట తటస్థించెను. ఆ సమయమున నతఁ డామెనుఁబ్రోత్స
 హించెను. ఆమె నెచ్చటికో తీసికొని పోయెను. వారిద్దఱుట్టి
 మహాపాపమునుఁ జేసిరి. ఆ యిద్దఱుజీవులు సరక లోకమునకుఁ

జోయిరి. యమలోకమున యమభటులు వారిద్దఱు అట్లొకరొకరినిఁ జూచుచుండఁగా హింసలు పెట్టుచుండిరి. ఇతఁడు చూడఁగా నామెను హింసఁబెట్టిరి. ఆమె చూడఁగా నిశనిని హింసించు చుండిరి. అట్టి యాజీవుఁడు నరకలోకమున నెట్టి యాతన పడుచుండునో యా పురుషుఁ డట్టియాతన నడుచుండిను. ఆ యశ్వము నల్లెందుకు హింసించుదురు ? ఒక్కసారి నరికివేయుఁడని యాతఁడు వాని రెండు మూఁడు సాగులు ప్రార్థించెను. ప్రతి ప్రార్థనకు వానికిఁ గలిగిన ఫలితముగా చపేటము. మూఁడవచపేటము. జరిగినపుడు వాని దంతములు రెండు రాలిపోయెను. ఆ నెత్తురు వాని నెలవుల వెంటఁ బ్రవహించి మెడమీఁద ధారగాఁ గట్టి వాఁడు తొడిగి కొనిన గళ ప్రదేశమునందలి యంగీపై బొందునం దింకి పోయెను. వాడు తుడుచికొనవలయు ననుకొనెను. తుడుచికొనుటకు వీలులేదు. ఏ పనిచేయుటకు వీలులేదో యాపని చేయవలయునన్న యూహ పొడముటయే యాశ్చర్యము. కాలుసేతులాడినపుడు మానిసి నిర్బంధితుఁడయి యున్నప్పుడు స్వేచ్ఛావిహారము సాగుచునే యున్నప్పుడు కూడఁ దన కసాధ్యమయిన కోరికలు వచ్చును. ఆ యూహలకు నీ యూహలకు భేద మున్నది. ఆ యూహలు సద్యశ్శరీర గతికించి ద్విఖనివారణ భావజనకములు కావు. తన శరీరమునకు బాహిరములయిన విషయములయొక్క యూహలు. ఇప్పుడతనికి వచ్చు నూహలు తన దేహమునందుఁ దేల్పు ప్రాకుచున్నవి. ఒడలు మండిపోవుచున్నట్లు కుట్టుచున్నవి. పాములు పెనవేసినవి. నడుగు నడుముఁ గఱచుచున్నవి. అయ్యో! చేతితో నొక

చోటఁ గానిచో నింకొకచోట నయినఁ దుడిచికొనుటకు వీలు లేదే? మానవునియొక్క బాధ మానసికమయిన దధిక మైనదా? శారీరకమైన దధికమయినదా? మానసికమయిన దెంతయైన నోర్చికొనవచ్చునేమో? శారీరకమైన దెంతయైన నోర్చికొనుటకు సాధ్యముకానట్లున్నది. మానసికమయిన బాధ శరీరము నుడికించును. అణుపణువున నిప్పులలోఁ జెల్లి పొర లించినట్లుగడును. ఆ బాధ పీటతణమయినది. ఎచ్చటనో చుగ్గి యున్నది. ఆ చుగ్గియొక్క వేడి శరీరమునం దంతటను వ్యాపించుచున్నది. శరీరగత స్రవ్యణువునందుఁ దదాప్యము సమానముగ ప్రసరించుచున్నది. నఖశిఖా పర్వంశము బాధ సడుచున్నాఁడు. ఆ బాధలో నొక సహ్యాత యున్నది. శరీర గతమయిన యీ బాధలో నంతటి సహ్యాతాగుణము లేదు. శరీరమునం దేకదేశమున నొకఁడు కత్తిపెట్టి పొడుచును. దాని పోట్లు శరీరమందను నరనరమునకు వ్యాపించును. మానసిక మయిన బాధలో నొడలియం దిట్లు పోట్లు పొడుచుట యుండదు. ఒకానొక బాధ శరీరగత సర్వాణు పరివ్యాప్తమై యుండును. ఆ బాధ దేహమునందు సర్వత్ర యేకాకారము కలదిగా నుండును. దానియం నొక సహ్యాత యున్నది. చేయి తీసికొనిపోయి సలసల క్రాగుచున్న నీళ్ళలోఁ జెట్టెదవు. చేయిమీఁదనున్న చర్మము ముడిపోవును. దాని బాధ తక్కిన శరీరమంతయు ననుభవించు చుండును. సర్వదేశమునందు సమానముగా బాధ యభివ్యాప్తమై యుండఁగా నొక దుస్థితి సర్వదేశమునందు వ్యాపించి, వ్యాపించిన ప్రథమదశయందు బాధయొక్క సరమ నిశితత్వ మనుభవించినను మఱునిము

సమునుండి యా సర్వదేశమునకు నొక సమానమయిన స్థితి యుండును. ఏకదేశ గతబాధ యటువంటిది కాదు. తగులఁబడిన ప్రదేశము కత్తిదెబ్బతిన్న ప్రదేశము దానిబాధ యది పడుచు, సుస్థితిలోనున్న తక్కిన శరీరభాగమునందు సది పోట్లు పొడుచుచుండును. ఇది యధిక బాధాహేతువు. కారణ మేమనఁగా - మొసట గోరువెచ్చని నీళ్లు పోసి కొనుము. క్రమక్రమముగా సంతకంతు నధికాధికముగానున్న యుష్ణజలమునుఁ బోసికొనుము. చివరికిఁ బరమోష్ణమయిన జలమునుఁ బోసికొనినప్పుడు మిక్కిలి బాధయుండదు. దేశములో నొకచోట గాయము తగిలినది. ఆ భాగము చెడినది. తక్కినభాగము సుస్థితిలోనున్నది. ఆ సుస్థితిలోనున్న భాగము నకు నీబాధ మాటి మాటికి వ్యాపింతుటచేత దక్కిన శరీర భాగమునందలి బాధ నిత్యప్రత్యగ్రమై యుండును. అది యధిక బాధాహేతువు. బాధయేకాని తత్పూర్వ బాధాస్వరూపము కలది గాదు. అట్టి బాధ నా జీవుఁడు పడుచుండెను.

ఇట్లుండఁగా నా యవనులలోని కొందఱు నా గుఱ్ఱమును నెగటనే మడియించనలయునని పట్టుపట్టిరి. ప్రాణముండఁగాఁ జంపిన జాతువుయొక్క మాంసమే మేము తిందుము గాని శవముయొక్క మాంసమును మేము తిన మనిరి. మానవులలో నాచారములవలనఁ గలుగు భేదము లనంతములు. కొందఱు చేపలు తిందురు. మాంసమునుఁ దినరు. వారికి మాంసమునుఁ దినెడివారియఁ దేవగింపు. కొందఱు కోడి గ్రుడ్లు తిందురు. చేపలనుఁ దినరు. మఱిలఁ గోడిమాంసమునుఁ దినరు. వారు కోడిగ్రుడ్డు శాకాహార మందురు. మత్స్య

భుక్కులు కూడ మత్స్య మాంసము శాకాహార మందురు. కొందఱు కోడి మాంసమునుఁ దిందురు. లేడి మాంసమునుఁ దిందురు. మేక మాంసమునుఁ దిందురు. గొట్టె మాంసమునుఁ దిందురు. పందిమాంసమునుఁ దినరు. మొదటివాకు పంది మాంసమునుఁ దినెడివారినిఁ దక్కువగాఁ జూతురు. పంది మాంసము తినెడివారు గొడ్డుమాంసమునుఁ దినెడివారినిఁ దక్కువగాఁ జూతురు. పాములనుఁ దిందురు కొందఱు. కప్ప లనుఁ దిందురు. వానపాములనుఁ దిందురు. కొందఱు సుశ్శను వేయించికొని తిందురు. ఇది తిందు రిది తిన రన్న నియమ మేమి ? కోతిమాంసమునుఁ దినెడివా రున్నారు. వైదిక మతే తరమయిన జాతులందఱు వైదిక మతస్థులమీఁద విరోధ మునుఁ బాటించు నస్పృశు వారందఱొక్కటియే. లేనప్పుడు వారిలోనున్న భేదములు వైదిక మతస్థులలో లేనే లేవు. వారందఱు యవనులు యుధిష్ఠిర యుగము ప్రాప్తించిన తరువాత ననఁగా గలియుగము ప్రవేశించిన తరువాత సుమారు పందొమ్మిదివందల పదునేను సంవత్సరములు గడచి నవి. మగధరాజ్యమున జరాసంధుని నాటిననుండి మొగలు బార్హద్రథవంశము వేయి యిరువదొక్క సంవత్సరములు తరువాతఁ బ్రద్యోతవంశము నూటముప్పది యెనిమిది సంవత్సరములు తరువాత శిశునాగ వంశము మూడువందల యిరువది యేండ్లు తరువాత నందుఁడు నతని కొమా లైన మండ్రునుఁ గలసి వందయేండ్లు, నటు పిమ్మట మౌర్యవంశము మూడువందల పదునాతేండ్లును, రాజ్యము చేసెను. మౌర్య వంశపు రాజులు పన్నిద్దఱు. వారిలోఁ జివరి రాజు బృహద్ర

ధుఁడు. ఆయన రాజ్యమిప్పటికి నెనుఁబది రెండేండ్లు సాగినది. నందుఁడు కలి ప్రవేశించిన తరువాతఁ బదునేను వందల సంవత్సరములకు నార్యావర్తమునం దున్న సర్వ క్షత్రియవంశ నిర్మూలనముచేసి సర్వదేశమునకు బలవంతులయిన శూద్రులను రాజులనుగా జేసెను. మూర్ఖులును శూద్రులే. వారిలోఁ జివరివాఁడు బృహద్రథుఁడు. అతఁడు వృద్ధు. కాముకుఁడు. ఆయన వయస్సు వందయేండ్లు. నందునియొక్క మంత్రిత్వ సేనాపతిత్వములు మహామంత్రియైన రాక్షసుని పాలనయందుండఁగా నార్యావర్తమునఁ దక్కిన రాజులందఱు నందునికి వశపర్తులయి యుండిరి. ఆ రాజులందఱు నందునిచేత స్థాపింపఁ బడినవారే. నందునికెదురు పోగలేదు. తరువాత మగధరాజ్యమునఁ జాణక్యనీతి పరిపాలించెను. ఆ నీతియే మగధరాజ్యమును మూర్ఖులు పాలించి నన్ని నాళ్ళు సాగెను. ఇతర రాజ్యములు మగధరాజ్యమునుఁ జూచి యనుసరించు చుండిరి. ఈ బృహద్రథుఁడు వచ్చిన తరువాత నతఁడు రాజ్యమును సరిగాఁ జూడక నిత్యము స్త్రీలోలుఁడై యుండుటచేతను బృహద్రథుఁడు పౌద్ధమతాభిమానులను బ్రాహ్మణేతరులను మంత్రులగా నియమించికొని రాజ్యము వారి కధీనము చేయుట చేత నార్యావర్తమునందలి తక్కిన రాజులు కూడ వారి యిష్టమువచ్చినట్లు ప్రవర్తింపసాగిరి. భారతదేశముయొక్క యీశాన్యదిశనున్న దేశము ఇప్పు డాష్టనిస్థానన్న శీరఁ బఱఁగుచున్న దేశము నాఁడు యవనరాజ్యములుగా నుండెను. యవనులనఁగా భారతదేశ నివాసులు కాకుండ నెక్కడో పుట్టినవారు కారు. ప్రథమ మానవసృష్టి యార్యావర్తమున

సరస్వతీ నదియొడ్డున జరిగెను. అది నూట తొంబదియైదు కోట్ల సంవత్సరములకుఁ బూర్వమున జరిగెను. ఎప్పటి కప్పుడు వైదికమతమునుండి భిక్షులయిన వారు దేశము నుండి తఱిమివేయఁ బడుచు వచ్చిరి. వారే యవనులు. వారీశాన్యపు తెల్లదాటి పోయి యచట నాటవికులుగాఁ బర్వ తేయులుగా, ననాగరకులుగా బ్రదుకుచువచ్చి, కొన్నాళ్ళ కచ్చట రాజ్యములు స్థాపించికొని, తల్లిగడ్డమీఁద దండయాత్ర చేయుటయే జీవిత పరమార్థముగా భావించుచు మనుచు వచ్చిరి. ఎప్పు డెప్పుడు భారతదేశమునందున్న రాజులు బలహీను లగుదురో యప్పుడప్పుడు వారు దండయాత్రలు సాగించుచునే యుండిరి. మాంబ్యవంశములోని చివరివాఁడయిన యీ బృహద్రథ మహారాజు స్త్రీలోలుఁడగుటచేత రాజ్యము మంత్రుల యధీనములో నుండుటచేత నార్యావర్తములోనున్న తక్కిన రాజులుకూడ బలహీనులగుటచేత నీ యవనరాజులు పాంచాల, శూరసేన, కురు, మిథిలాది దేశములమీఁద దండెత్తి వచ్చుచుండుటయు, దోచికొని పోవుచుండుటయు జరుగు నుండెను. నేటి యాప్తునుస్థానము, బెలూచిస్థానము నన్ని ప్రదేశములందు యవనరాజ్యములైచు తత్కాలమునఁ బ్రసిద్ధ ముగా నుండెను. అవి యుత్తర జ్యోతిషము, దివ్యకటకము, సింహపురము, ఊరసదేశము, నివి బలవంతములుగా నుండెను. అభిసార దేశమని మఱియొకటి కలదు. ఈ యవనులలో మొదటి మూడు రాజ్యములు వైదిక మతేతరములైనను వైదికాచారములు కొన్ని యాచరించుచు వానియందుఁగొన్ని యభిమానము కలిగియుండునవి. అభిసారోరస దేశములు

పూర్తిగా మేచ్చములు. ఉత్తర జ్యోతిష దేశస్థులు నవివక్షింప
మయిన మాంసములనుఁ దినరు. ఊరసులు సభిసారులు నీ
మాంసమన్న వివక్షలేక తిందురు. వారధిక క్రూరులు, సధిక
దుష్టులు. ఈ గుఱ్ఱము చుట్టునున్న సలుఁబడినుంది యనను
లలో ముప్పదిమంది యభిసారోరస దేశస్థులు. తక్కిన సది
మందియు మిగిలిన మూఁడు దేశములవారు. ఉత్తమ జ్యోతిష
దేశస్థు లశ్వమాంసమునుఁ దినరే తినరు. దివ్యకటకుల కభ్యంత
రములేదు. సింహపురీయులు తిందురు. తక్కినవా రేమాంస
మునుఁ బడిన నా మాంసమే తిందురు. చచ్చిన గుఱ్ఱపు
మాంసమునుఁ దినమని యభ్యంతర పెట్టినవారు దివ్యకటకులు.
దివ్యకటకు లందఱికిఁ బైఁ బరాక్రమవంతులు. అభిసారోరస
దేశస్థులు లులాయ సదృశులు. దివ్యకటకులకఁ బై, వారు బల
వంతులే. వారి పరాక్రమముముందు వీరిబల మాగదు.
అందుచే వారన్న వీరికి భయము. అవును, ప్రాణముండఁగనే
చంపుదమని యంగీకరించిరి. బంధితుఁడయిన పురుషుఁడు
దానినిఁ జంపకముంగు తన్నుఁజంపుఁడ నెను. ఓయీ! ఆగుఱ్ఱము
నాదికాదు. అది పరమోత్త మాశ్వము. దేవతాశ్వము
వంటిది. అది మా మేనమామ పుష్కమిత్రునిది. ఆయన
నన్ను మీరాజులకు నొక రాయబారపువార్త చెప్పు మనెను.
ఆ గుఱ్ఱము నెక్కవలయునని నా కెన్నా శ్చనోయుండి యున్నది.
ఆ యశ్వము మా మేనమామలను దప్ప మఱియెవ్వని సధి
గోహించనీయదు. నా యదృష్టము కొలఁది నన్నొక్కనినే
యధిరోహింపగిచ్చును. దాని నప్పుడప్పుడు నేనధిరోహింతు
నన్న మాటయే మా మేనమామకుఁ తెలియదు. తెలిసినచో

నన్నిదివళికే సంహరించెడివాఁడు. ఆయనకు నాయఁందునను
ప్రేమయే యుండెడిది కాదు. ఆయన యీ రాయబారము
నకు నన్ను నెళ్ళుమనినాఁడు. నా దూరదృష్టము కొలఁది నేను
బయలుదేఱెడి దినమున నాయన యేదో పనిమీఁద గిరివజ్ర
పురమును వదలిపోయెను. నేను సాహెబ్జీయైన సింహబలునికి
లంచముపెట్టి సాయరేకొలమునకుఁ దెచ్చి మందురలోఁ గట్టి
వేయుదునని నచ్చఁ బలికి, నేనీ మహాప్రయాణమున వచ్చి
తిని. మా మామ వచ్చియుండును. కొట్టములోఁ గుఱ్ఱము
కనిపింపకుండును. సింహబలుఁ డీపాటికే సంహరింపఁ బడును.
ఈ రాయబారము నేను సమర్థముగా నిర్వహించి నెళ్ళినచో
మా మామ నన్ను తీవించునన్న యాశతో నీ గుఱ్ఱము
నెక్కి వచ్చితిని. ఓయీ! నన్నుఁ జంపుడు. ఆ గుఱ్ఱమును
వదలిపెట్టుఁడు. అది దాని యంతట గిరివజ్రపురమునకుఁ బోఁ
గలదు. నేను జచ్చినచో నా మేనమామ దుఃఖించఁడు. ఆ
గుఱ్ఱము చచ్చినచో నాయన దుఃఖించును. ఆయనకుఁ
గోపము నచ్చును.” అనఁగా వారిలో నొక్క డిట్లనెను “మీ
మేనమామకుఁ గోపము రావలయుననియే యీ పనిచేయు
చున్నాము. అతఁడు మగధరాజ్య సర్వసేనాపతి. వాఁడు
బ్రాహ్మణుఁడు. వానిని సంహరించినఁ గాని భారతదేశము
నకు ముక్తిలేదు. అదేమీ బ్రాహ్మణులు మీరే గొప్పవా
రనుకొందురు. బౌద్ధమతము పుట్టి యిప్పటికై దాటు వందల
యేండ్లయినది. మహాపద్మనందుఁడు సర్వ క్షత్రియులను నాశ
నము చేసెను. వీడ విలుగడయై పోయెను. మీ బ్రాహ్మణ
జాతి కూడ భారతదేశమునందు లేకుండఁ జేసినగాని యీ

దేశమునకు విముక్తిలేదు. మీ బ్రాహ్మణులు లేనిచో మేమును దక్కినవార మొక్కటియే" యనుచు వాడు గుట్టపు మెడ నఱకెను. వాడొక మహా లులాయాకృతి. అంతటి బలిష్ఠుడగు వాని ప్రేటునకు గుట్టపు మెడ తెగలేదు. వాడొక్క ప్రేటుతో గుట్టపు మెడ తెగనరక లేనందులకుఁ దక్కినవారం దఱు నవ్విరి. వానికిఁ బౌరుషము వచ్చెను. వానికిఁ గోపము వచ్చెను. వాడింకొక్క ప్రేటు ప్రేసెను. గుట్టపు మెడ తునా తునక లయ్యెను. అంతట నారందఱు గుట్టపుఁ జర్మములువ నారంభించిరి. ఒలుచుట యైన తరువాత మాంసమును ఖండ ఖండములుగాఁగోసిరి. నరములనుఁదీసి యాతల నుంచిరి. శరీరము నందుఁ బరిహరించఁదగిన భాగములన్నియుఁ బరిహరించిరి. ఆ హరించఁదగిన మాంసమును ముద్దలు ముద్దలుగాఁజేసి తమ డాళ్ళను బోర్లించి వానిపై నుంచిరి. అటు నిటుపోయి కట్టెల నేరికొని వచ్చిరి. నిప్పు ముట్టించిరి. అది మండ నారంభించెను. బల్లెములకు గ్రుచ్చి యా మాంసఖండములనుఁగాల్చిరి. అంతయు నయిన తరువాత బంధితుఁడైన పురుషునకు నా మాంసమునుఁ దినుమని యంపియఁబోఁగా నతఁడు మొగ మటు నిటు త్రిప్పుకొనెను. అతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. వాని పెదవులకు నీ మాంస ఖండమునుఁ దగిలించి బలవంతముగాఁ గొంత పెదవులలోనికిఁ జొప్పించి వికావిక నవ్వుచు వారి యొక్క దైత్యత్వమును సంపూర్ణముగాఁ బ్రదర్శించు చుండిరి. వారిలో నుత్తరజ్యోతిషు లిద్దఱు కలరు. వారి కశ్వమాంసము ఖాద్యముకాదు. వారు చిట్టచివరికి వారించిరి. వారిద్దఱును వదలిపెట్టి తక్కిన వారందఱు నా మాంసమునుఁ దినఁ

గలిగినంత తిని, తక్కినది మూటఁగట్టికొని యా బంధిత నేమి చేయవలయునని విచారించిరి. వానిలో నొక్కఁ డిట్లునెను. “ఇతఁడు నిజముగాఁబోయి యీవార్త పుష్కమిత్రునకుఁ జెప్ప వలయునన్నచో నతఁడు ప్రస్తుతము ప్రయాణము చేయలేడు. ఆర్యావర్తమునకుఁ బాంచాల మీ చివరనున్నది. మగధ మా చివర నున్నది. అతనికి మనము వారము దినములు చికిత్స చేయించి వాఁడు ప్రయాణము చేయఁగల శక్తి వచ్చినపుడు వానికొక గుఱ్ఱమునిచ్చి పంపవలయును. లేనిచో మనము గుఱ్ఱమును వృథాగాఁ జరిపినవార మగుదుము. పైన మన మీ యశ్వమును మనంతటఁ జంపలేదు. మన మంపఱము పర్వతమార్గములను రక్షించుటకు నేర్పడి యున్నవారము. మన యైదు రాష్ట్రములకు సమష్టిగాఁ బర్వత మార్గములను రక్షించుట కేర్పడిన తింతాకరాళుఁడు మనకిచ్చిన యాజ్ఞా చొప్పున నీ గుఱ్ఱమును వధించితిమి. వీనిని హింసింపుఁడని యాయన చెప్పలేదు. అది మన స్వోపజ్ఞకమే. తింతాకరాళుఁ డైనను వీనిని వధింపుమన్నది తనయంతఁ దాను జెప్పలేదు. మన రాజులనుఁ గనుగొని వారిచ్చిన యాజ్ఞయే మనకిచ్చి నాఁడు. ఇతనిని వీని గుఱ్ఱమునుఁ బది దినములు మనము బంధించి యుంచితిమి. తింతాకరాళుఁడు వీఁడు తెచ్చిన రాయ బారమును మన యైదు దేశముల రాజులకుఁ బోయి వినిపించి వచ్చెను. ఆ రాయబారమేమో మనకుఁ దెలియదు. కాని యతఁడు వీనిని సంహరించినచో బృహద్రథునకునుఁ బుష్కమిత్రునకును బుద్ధివచ్చునని చెప్పెను. దానినిఁబట్టి మనమిట్లు ప్రవర్తించితిమి. గుఱ్ఱ మేమయినదో వీఁ డేమైనాఁడో తెలి

యనిచో వారికెట్లు బుద్ధి వచ్చును? వారికిఁ దెలియవలయును. ఇది పుష్కమిత్రుని మక్కువగల గుఱ్ఱముని యితఁడు చెప్పెను. దీనితో నా పుష్కమిత్రునకు బుద్ధిరావలయును. వీనిని మనము వారము దినములు పోషించి చీకిత్స చేయించి గుఱ్ఱము నొక చాసి నిచ్చి పంపుడము.” అనఁగా మఱియొకఁడు “మనలో నెవని గుఱ్ఱమును వీని కీవలయును.” ఇంకొక్కఁడు “మనమెందు కీవలయును? ఈ పాంచాలదేశమునంగు గుఱ్ఱములే లేవా? ఒకదానిని దొంగిలించి వీని కిత్తము” మఱియొకఁడు నీఁడా గుఱ్ఱమునెక్కి పోవుచుండఁగా గుఱ్ఱమును గుర్తుపట్టి పట్టికొన వచ్చును. మనము వదలిన పనిని వారు చేయుదురు. వార్త పుష్కమిత్రునకుఁ జేరదు. “వేటొకఁడు” ఆ దొంగిలించిన గుఱ్ఱమును మనము వాడుకొండము. వీనికి మన గుఱ్ఱములలో నొకదాని నిత్తము. వాఁ డప్పుడు సుఖముగ మగధకుఁ జేరును. పుష్కమిత్రునకు వార్తయు నందును.

అంతట నెవని గుఱ్ఱము నీయవలయునన్నచో నెవని గుఱ్ఱము నీయవలయునన్న ప్రశ్నలు పుట్టెను. స్రతివాఁడునుఁ దన తన గుఱ్ఱమునుఁ దాను వదిలిపెట్టుట కిచ్చగింపలేదు. బంధితఁడు నడుమ నడుమ సొమ్మసిలి పోవుచుండెను. నడుమ నడుమ స్మృతినందుచుండెను. ఆస్మృతి వచ్చిన సమయములలో నతనికి వారి కొన్ని మాటలు వినఁబడుచుండెను. ఇంతలో దవ్యకటకుఁ డొకఁ డిట్లు లనెను. తింతాకరాళుఁడు మనతో వీనిని సంహరింపుడని నచ్చెను. మనము మిక్కిలి తెలివిపోయి యీ పనినిఁ జేసితిమి. ఈ గుఱ్ఱమును మనమే తీసికొని వీనిని సంహరించినచో సరిపోయెడిది. అభిసారుఁ డొకఁ డిట్లనెను.

ఇప్పు డెవరిగుఱ్ఱము నిచ్చి సంపవలయునన్న ప్రశ్న యెట్టిదో యిప్పు డా గుఱ్ఱము నెవరు తీసికొనవలయునన్న ప్రశ్నయు నట్టిదే. అందుచేత దానినిఁ జంపుటయే మంచిది. ఉత్తర జ్యోతిషుఁ డొకఁ డిట్లు నెను. 'అరే! మీ రశ్వమాంసభాదులు. బలసి నిగనిగ లాడుచున్న గుఱ్ఱమునుఁ జూచువఱకు మీకు నోరూఱినది. బలీసిన సౌకుమార్యము వెలార్చుచున్న మానవునిఁ జూచినపుడు పిశాచములకు నోరూఱును. ఈమాటలతో నభిసార దేశీయులకుఁ గోపమువచ్చెను. 'మేము పిశాచులము. ఉత్తర జ్యోతిషులు దివ్య కటుకులు దేవతలు' వాఁడు దివ్య కటుకులనుఁ గలుపుటతో నుత్తర జ్యోతిషుల మువ్వరకు బలము చేకూరెను. అందులో దివ్యకటుకుఁ డొకఁడు పివేకి. అప్పటికిని వా రాఱుగు రే యైనాగు. అతఁడందూచే నిట్లు నెను. 'మాలోసింహపురీయులనుగూడఁ గలుపవచ్చును.' ఈమాటతో సింహపురీయులు సంతోషించిరి. అభిసార దేశీయుఁడు మాటాడలేదు. వారు పదిమంది యైరి. వారు పదిమందియు నెదురు తిరిగినచో ముప్పది మందియు నేమియుఁ జేయలేరు. అపు డుత్తర జ్యోతిషుఁ డొకఁడు బంధితుని కట్లూడఁదీసి బల్లెములు పెకలించి యెవరి బల్లెములు వాగికిచ్చి తన సద్దనున్న తోలు తిత్తిలోని నీరు బంధితుని మొగమున గ్రువ్వురించి వాని నోటిలోఁ గొంత జలమునుఁ బోసెను. స్మృతిలేనిపేళగూడ నా బంధితుఁ డాజలము నుమిసెను. వారిలో నొకఁ డన్నాఁడు. వీఁడు బ్రదుకఁడు. వీనికి జల మిముడుట లేదు.' ఇంకొకఁడు 'అదికాదు. వాఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. మన నీరు త్రావఁడు' మఱియొకఁడు 'మనము వీనిని బ్రదికించుట యెట్లు? మన

జలమే త్రావనివాడు మనయన్నమునుఁ దినఁడు. ఈ వారము దినములు చూచితిమికదా వాడు వాని యన్నమును వాడు వండుకొనెను. వాని జంఘమును వాడే తేచ్చికొనెను. 'మఱి యొకఁడు వీనినిఁ గొండమీఁది నీటి గుంటవద్దకుఁ దీసికొని పోదము. వాడచట నీరు త్రాగును. క్రమముగా బ్రదుకును. మనలనుండి తప్పించికొని పోలేడుగదా! అట్లు చేసిరి. వారము దినములు గడచెను. వాని గాయములు కొంతవఱకు నెమ్మదించెను. వీరందఱు వానితో మాటాడుచునే యున్నారు. అతఁడు విడివిడిగా వారిలో నందఱి నామములు వారి గ్రామములు చారినిఁ గుఱించిన సర్వవార్తలు సేకరించికొనెను. అతఁడు మనసులో నిట్లు నిర్ణయించుకొనెను. నేను నా మేసమామ వద్దకుఁ బోనేపోను. పోయినచో నన్నతఁడు సంహరించును. ఆయన కీవార్తః తెలియఁజేసెదను. నేను బ్రదికి యున్నచో వీరిమీఁదఁ బగతీర్చికొందును. నే నొక్కఁడను వీరిమీఁదఁ బగ యెట్లు తీర్చికొందును? నేను గిరివ్రజమునకుఁ బోయి నా యుద్యోగమునందు మఱల నేను జేరినచో బృహద్రథ మహారాజు యవనరాజులమీఁద దండెత్తి వచ్చినచో నే నాసేనతోవచ్చి వీరిలోఁ గొందఱి సంహరించుటకుఁ బరమేశ్వరుఁ డనుకూలించినచో సంహరింతును. ఇప్పుడు నేనుబోయి నా మాను యెదురఁ బడినచో నేను పగదో తీర్చికొనలేను. నా వద్దనున్న ధనమును వీరు హరించిరి. వీరు తప్పకుండ నాకొక గుఱ్ఱము నిత్తురు. ఆ గుఱ్ఱము నమ్మి దానితో వచ్చిన ధనముతోఁ గొన్నాళ్లు బ్రదుకవచ్చును. తరువాతఁ బరమేశ్వరుని దయ. ఇది బ్రాహ్మణులకు యోగ్యమయిన కాలమని

కార్తాంతికులు చెప్పుచున్నారు. మింటియందు గ్రహము లన్నియు పైదిక మతమున కనుకూలముగాఁ జారము చేయు చున్నవట. వేద మతమున కనుకూలముగానున్న కాలము నాకు ననుకూలించు నేమో?”

౨

గిరివజ్రపురమునఁ బుష్పమిత్రుని యింట నానాఁడు పెద్ద యుత్సవము. అదియొక పండుగ దినము. ప్రతినవత్సర మా పండుగకు నార్యావర్తమునందున్న సమస్త దేశములందున్న పండితులు గిరివజ్రపురమునకు వత్తురు. ఘనపాతులు, క్రమపాతులు, తార్కికులు, వ్యాకరణ జేత్తలు, కాపిలులు, జైమినీయులు, సర్వశాస్త్రవేత్తలు పుష్పమిత్రుని యింట సమకూడుదురు. ఎంతో న్యాయప్రయాసలకు లోబడి పుష్ప మిత్రుఁ డిచ్చు భూరిసంఖ్యవనల గుందుటకై సర్వదేశముల నుండి వత్తురు. పుష్పమిత్రుఁడు వారందరిని గౌరవించును. శ్రేతుల నాయన మఱియు గౌరవించును. ఏడాదివందల యేండ్లుగా దేశమునందు యజ్ఞయాగాది క్రతువులయందు నిరాదరణ మేర్పడినది. క్రతువులు హింసా మూలకములన్న బౌద్ధ మతసిద్ధాంతము ప్రబలి రాజులందఱు బౌద్ధులయి, గ్రాహ్మణుల నాదరించెడివారు లేకపోయి, యెవఁడయిన సద్బ్రాహ్మణుఁడు యజ్ఞము చేయుటకు సంకల్పించినచో బౌద్ధమతాను యాయులు పదిమంది యచ్చటికిఁ బోయి

యల్లరిచేసి యా బ్రాహ్మణుని యజ్ఞమును బీభత్సము చేయు
 చుండిరి. 'రాజానుమః' ధర్మ' యనునట్లు రాజులందఱు
 బౌద్ధమతము నాదరించుటచేత బ్రాహ్మణులు నిరాశ్రయులైరి.
 వారి చదువులు క్షీణింప నారంభించెను. బౌద్ధసింహములు
 చదివినవారే పండితులైరి. వేదశాస్త్రములు చదివిన వారికి
 దిక్కు- దినాసు లేకపోయెను. ఎవఁడయిన నైదిక మతాభిమాని
 బహిరంగముగా బ్రాహ్మణుల నాదరించుటకుఁ గూడ భయపడ
 నారంభించెను. పూర్వము నందుఁడు సర్వ క్షత్రియవంశము
 లను నాశనముచేసెను. దానితో వేదధర్మమును రక్షించు
 ప్రభువు లంతర్హతులయిరి. ధరాపాలకులందఱు క్షత్రియేతరు
 లయిరి. క్షత్రియుఁడు కాని వానికి బ్రాహ్మణ ధర్మమునం
 దభిమాన మెందుకుండును? బ్రాహ్మణ ధర్మము రక్షించు
 టకు భగవంతుఁడు క్షత్రియుని సృజించెను. ఆ క్షత్రియుని
 నందుఁడు సంహరించెను. త్రేతాదియందుఁ బరశురాముఁడు
 సర్వక్షత్రియ నిర్మూలనము గావించెను. కాని యానాఁడు
 చాలమంది క్షత్రియులు మిగిలిరి. బ్రాహ్మణులు మఱి
 క్షత్రియవంశములను నిలఁబెట్టిరి. కాశ్యపుఁడు పరశురాముని
 వద్ద సర్వధాత్రియ దక్షిణగాఁ దీసికొని మఱి రాజు కిచ్చి
 వేసెను. అంతటి మహాక్షత్రియ సంహార సమయమునందుఁ
 గూడఁ గోసలవంశము, జనకవంశము మొదలైన వంశములు
 నిర్మూలింపఁ బడలేదు. బ్రాహ్మణులే మఱి క్షత్రియులను
 నిలఁబెట్టిరి. మహాసీతివేత్తయైన రాక్షసుని సాహాయ్య
 ముతో నందుఁడు క్షత్రియ సంహారమును గావించెను.
 తరువాతఁ జాణక్యుఁడు మురాసుతునకుఁ బట్టాభిషేకము

జేసి శూద్రరాజ్యమునే వృద్ధిపఱచెను. మా రాజయిన
 బృహద్రథుఁడు బౌద్ధుఁడుకాఁడు. వైదికుఁడుకాఁడు. ఇందు
 చేతి బౌద్ధులు యథేచ్ఛముగా నిహించుచున్నారు. నీ సర్వస్థా
 నులను బౌద్ధుఁడు కావచ్చును. మంగలి కావచ్చును.
 శ్వపచుఁడు కావచ్చును. సూతుఁడు కావచ్చును. అందఱికి
 సులభముగా నున్నది. వేదశాస్త్ర పురాణములనూ దిట్లుట
 పరిపాటి యైపోయినది. ఇంతకు నీ బౌద్ధమతము సంబంధవృత్తి
 తెచ్చినవారు బ్రాహ్మణులు. ఈ బ్రాహ్మణులలో గొంద
 ఱికి నీతియు - జాతీయు లేదు. పండితులయి శాస్త్రరహస్య
 ములఁ దెలిసికొని వేదగర్భ చేయుటకు బదులు వారి జ్ఞానము
 సంతయు దుష్టమతములను సముద్ధరించుటకు వినియోగించుచు.
 లట్లు చేసిరి. బౌద్ధమతము విజృంభించినది. ఆ మతమునకు
 మేచ్చమతములకునూ. జాలదగ్గటి సంబంధము. మేచ్చమతము
 లకును వైదికమతమునకు నొక్కటియే భేదము. వైదికమతము
 నందు వర్ణాశ్రమాచార భేద మున్నది. మేచ్చమతములం
 దీ భేదము లేదు. ఈ భేదము రెండు మతములకు నడుమఁగల
 యొక పెద్ద సముద్రమువలె భాసించుచున్నది. రెండు దేశము
 లకు నడుమ నొక మహాసముద్రమున్నచో నా దేశమునకు
 నీ దేశమునకు సంబంధము చాలదవ్వయినట్లు వర్ణాశ్రమా
 చార వ్యవస్థయన్నది. వైదిక వైదికేతర మతమును విజ్ఞా
 గించుచున్నది. మేచ్చులందుఁ బలు తెగలు కలవు. వారికి
 వారికిఁ బరస్పర స్వేషములు పెక్కులు కలవు. వారి యాచార
 ములలో ననేకములయిన భేదములు కలవు. వారి మూల
 సిద్ధాంతమునందు సర్వమానవులు సమానము. అదియొక

మాట. అది నిజముకాదు. దానిని మూర్ఖులయిన మానవులు విశ్వసించుదురు. మహారాజు బొద్దుడు. వాని గుట్టపువాడు బొద్దుడు. మహారాజు తన గుట్టపువానికి నెంజీనమును మించి యియ్యడు. మహారాజు కుమార్తెను గుట్టపువాని కుమారునికిచ్చి పెండ్లిచేయునా? వారొకవేళ ప్రేమించినచో నిద్దఱును లేచిపోవలయును. అందఱు సమానులని చెప్పెడి యే సంఘమునందయిన సేదేశమునందైనను బరిష్కరియిదియే. భేద మేమనగా వీడు భోజనము చేయుచున్నప్పుడు వాడు చూడవచ్చును. వానిని బ్రక్క గూర్చుండఁబెట్టికొని వీడు భోజనము చేయఁడు. వాని తాకికమయిన మర్యాద కడిలోలు. మత సంబంధముగాఁ జేయుట కభ్యంతరములేదని చెప్పుదురు. తాకికమయిన భేదములచేత నట్లు చేయరు. చేసిసఁచో మరియూద నష్టము. వాని గొప్పదనము పోవును. లోకమునందలి యా గొప్పదన మెట్టిది? మనోనిర్మితమైనదే కదా! మత విషయకమైన భేదమును మనోనిర్మితమయినదే. ఈ మనోనిర్మితమైన భేదము మత సంబంధ మన్నచో ద్వేష్యమా? తాకికములయిన ధనాధికారముల విషయమయినపుడు స్వీకార్యమా? ఏమి బుద్ధిహీనమయిన జాతి? సామాన్య మానవులను దుర్జనులెంత ప్రతారించుదురు? నేను మహాసీనాపతిని. నేను బహిరంగముగా బ్రాహ్మణులను గౌరవించుచున్నాను. నా కధికారమున్నది కనుక. నేను ధనవంతుఁడను- గనుక. రాజ్యము నాభుజాబలము మీఁద నాధారపడి యున్నది గనుక. నా వద్దకు వచ్చినప్పటికి బౌద్ధమత సిద్ధాంతములు విశ్వసించుదురు. మహారాజు బొద్దుడు. వాని గుట్టపువాడు బొద్దుడు. మహారాజు తన గుట్టపువానికి నెంజీనమును మించి యియ్యడు. మహారాజు కుమార్తెను గుట్టపువాని కుమారునికిచ్చి పెండ్లిచేయునా? వారొకవేళ ప్రేమించినచో నిద్దఱును లేచిపోవలయును. అందఱు సమానులని చెప్పెడి యే సంఘమునందయిన సేదేశమునందైనను బరిష్కరియిదియే. భేద మేమనగా వీడు భోజనము చేయుచున్నప్పుడు వాడు చూడవచ్చును. వానిని బ్రక్క గూర్చుండఁబెట్టికొని వీడు భోజనము చేయఁడు. వాని తాకికమయిన మర్యాద కడిలోలు. మత సంబంధముగాఁ జేయుట కభ్యంతరములేదని చెప్పుదురు. తాకికమయిన భేదములచేత నట్లు చేయరు. చేసిసఁచో మరియూద నష్టము. వాని గొప్పదనము పోవును. లోకమునందలి యా గొప్పదన మెట్టిది? మనోనిర్మితమైనదే కదా! మత విషయకమైన భేదమును మనోనిర్మితమయినదే. ఈ మనోనిర్మితమైన భేదము మత సంబంధ మన్నచో ద్వేష్యమా? తాకికములయిన ధనాధికారముల విషయమయినపుడు స్వీకార్యమా? ఏమి బుద్ధిహీనమయిన జాతి? సామాన్య మానవులను దుర్జనులెంత ప్రతారించుదురు? నేను మహాసీనాపతిని. నేను బహిరంగముగా బ్రాహ్మణులను గౌరవించుచున్నాను. నా కధికారమున్నది కనుక. నేను ధనవంతుఁడను- గనుక. రాజ్యము నాభుజాబలము మీఁద నాధారపడి యున్నది గనుక. నా వద్దకు వచ్చినప్పటికి బౌద్ధమత సిద్ధాంతములు విశ్వసించుదురు.

తమాలన్నియు విడిగిపోవుచున్నవి. అలహీనుడైన శ్రావ్యు
 యనివద్ద నవి విజృంభించుచున్నవి. పూర్వము పరిశుభాశాశాను
 నిర్మాళించిన రాజవంశమును శావ్యులు ముడగిం
 చిరి. సందుడు నిర్మాళించిన రాజవంశమును శ్రావ్యులు
 ముడిగి సముద్ధరించుటకు వీలులేకగడెను. ఆ వంశములు
 యథాయథతై పోయెను. ఆ క్షత్రియులలో గుర్రము
 వంతులు క్రకవత్తులు కాండగినవారూ బుద్ధులగుటలేదు. కాలము
 విచిత్రమైనది. అది గ్రహసంచారము వలన జేయఁబడు
 చున్నది. ఐదువందల యేండ్లుగా క్షత్రియులలో మహాకాళి
 కాండగినవాఁడు జన్మించు లేదు. అట్టి జాతికముతో నెవ్వఁడును
 బుట్టలేడు. మా మేనల్లుఁడు మహాజ్యోతిష్కుఁడు. వాఁడెప్పు
 డునుఁ గార్తాంతికులతోడనే గలిసి యుండును. వాఁడు నా
 గుఱ్ఱమునెక్కి పాటిపోయెను. వానికి నా గుఱ్ఱము మీద
 మమకారమున్నదని నాకుఁ దెలియును. వాని నొక శిష్యు
 నేనాధిపతిగాఁ జేసితిని. వాఁడు నెల్లి నెలనాశ్చయినది. నాజే
 మైనాఁడో నా గుఱ్ఱమేమైనదో? తెలియదు. మఱి నాచికి
 వచ్చినచో నేను వానినిఁ గోపింతునని వాఁడు వచ్చినట్లు లేదు.
 వానిజ్యోతిషమునందు. వానియందూ గంట నాగుఱ్ఱమునందూ
 గంట నధికానురాగము కలదని వానికిఁ దెలియదు. యవన
 రాజులకు రాయశారములు సంపదయుగని వానితోఁ జెప్పి
 తిని. వాఁడు తాను పోదుననెను. నేను వలదంటిని. వాఁడా
 పని మీదఁ బోయి యుండవచ్చును శాస్త్రజ్ఞానము నేఱు.
 లాకికజ్ఞానము నేఱు. వాఁడు జ్యోతిషమునందెంత ప్రవీణుఁడు?
 వానికి లాకికజ్ఞానము లేదు. ఆ రాయశారమును నిర్వర్తించి

నా వద్దకు వచ్చి యుండ దొడ్డనని చేసితిని. యచ్చో నేను సంకోషించి బాణశింకను పెద్ద అధికారిమిత్తునని వాఁడనుకొని యుండవచ్చును. వాఁడు బేతమునందలి సర్వ సిద్ధాంతలతోఁ బరిచయము కలవాఁడు. కాలజ్ఞానము కలవాఁడు, వాని వద్దకు వత్తుకు. నన్నుఁ జూచి భయపడి దూరముగా నుండును. ఈ ప్రాచీనమునకు వచ్చి యుండ యెట్లు నిరూపింపబడును! ఎప్పుడు నిరూపింపబడును? వ్యతిరేకతైన కాలపెప్పుడవసానమునకు వచ్చును? చెప్పవలె. విషయములు తెలిసికొనుటకు నే నెంత ప్రయత్నము చేయుచుంటి నో నాణిఁ దెలియదు. నాఁడొక మాస్థుఁడు. వాఁ డిట్లు చేసెను. వాఁడు తిరిగి రానప్పటినుండి నాకుఁగల సంబంధము నన్ను జాఁచుచున్నది. ఒకప్పుడొక మహాజ్యోతిష్కుఁడు వానితో మాటాడుటకు వచ్చెను. నే నప్పుడు నా యో గుఱ్ఱముమీఁద నింటికి వచ్చి దిగితిని. పంజీకుఁడు నాకు సమస్కరించెను. నా మేనల్లుఁ డునిని మహాజ్యోతిర్విద్వాంసుఁడని నాతోఁ జెప్పెను. నేను నవ్వుచుఁ జనుత్కారమునకు నా యో గుఱ్ఱమును గుఱించి జ్యోతిష్వము చెప్పు మంటిని. ఆ పండితుఁ డెవ్వో లెక్కలువేసి యిట్లు చెప్పెను. ఈ గుఱ్ఱము కవల. ఇవి రెండు గుఱ్ఱములు. రెండు నాకారముచేత నొక్కరీతిగనే యుండును. మహా పౌరుషము

నిన్ను నాభుడలెమన్నుఁ గోడ నెడనానొ జెప్పఁడును లేక. ఎందుచేత? నా కధికార మున్నది కనుక. నేను ధనవంతుఁ డను గనుక. రాజ్యము నాభుజాబలము మీఁద నాధారపడి యున్నది గనుక. నా వద్దకు వచ్చునప్పటికి బాధమత సిద్ధాం

బర్హతములగో నా విచ్చి శవధ కావిగించును” అని యాచించు నాకుఁ జెప్పఁగా రెండవ గుఱ్ఱముమాట యేమి యని యడిగితిని. ఆయన మఱల లెక్కలువేసి “యీ రెండవ యశ్వము గొప్ప యోగజాతికము కలది. ఒక గొప్ప జీవుఁడు దానియందున్నాఁడు. ఒకానొక పోగుచుచేసి యీ జ్వమునెత్తినాఁడు వాఁడు స్వర్గలోక నివాసి. వాఁడు మఱల స్వర్గలోకముననే పోవును. ఎల్లప్పుడు చాస్తూట కత్తముగానున్నది. మహా సేనాపతీ! ఈ గణిత మందలికినిఁ దెలియదు. నాకే తెలియును. నా యీ విద్యను మీ మేళులుఁడుగారు కనకు నేర్చుమని యడుగు చున్నారు. ఇంతింతగఱ నొక గ్రంథ మున్నది. నేనా రెండవ గుఱ్ఱమునుఁ జూడవలయును. నూచినవేళ గుణించి తల్పిలిత మెట్లైనో యింటికిఁబోయి యాగ్రంథము నందుఁజూచి తెలిసికొనవలయును. భ్రువు లనుజ్జ యిచ్చి సచో మఱల సంవత్సరమునకుఁ దిరిగివత్తును. అప్పుడు మీ రెండవ గుఱ్ఱముయొక్క జాతికము చెప్పఁగొను.” అనిగా నేను “ఈ గుఱ్ఱ మింకెన్నఁపుకుఁ జిత్రవధ జేయఁబడునని యడిగితిని. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు మఱల లెక్కలువేసి, యేడాది తిరుగకముందు జరుగునని చెప్పెను. ఇప్పుడు నా కట్లు జరిగెనా యని సందేహము. అది జరిగినచో రెండవగుఱ్ఱ మేమగును? ఇప్పుడు మదరనారము నందేతన్ను లాచించితిని. వాఁడు తోను పోదు ననెను. నేను వత్తదంటిని. వాఁడా పని మీఁదఁ బోయి యుండవచ్చును శాస్త్రజ్ఞానము నేఱు. తాకికజ్ఞానము నేఱు. వాఁడు జ్యోతిషమునందంత ప్రవీణుఁడని వానికి తాకికజ్ఞానము లేదు. ఆ రాయబారమును నిర్వర్తించి

యాయనకుఁ దెలియును. నాకా విషయమునం గంతి పట్టింపు
 గలని యాయన యనుకొనకపోవచ్చును. ఒక్క శ్రౌతులకే
 నా చేతులతో నేను దక్షిణ లిత్తును. తక్కిన బ్రాహ్మణు
 లందఱి కెవరిచేసినో దక్షిణ యిప్పింతును. అందఱకు నేనే
 యిత్తునన్నచో నా బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చినచో నాకుఁ గని
 పించును—“పుష్యమిత్రుఁ డా గంపత్సరము తన స్వహస్త
 ములతో నొక్క శ్రౌతులకేకాదు జ్యోతి ర్ద్వితకుఁ గూడ
 సంభావన లిత్తు”నని చెప్పెను. ఆ బ్రాహ్మణులు గిరినజ పుర
 మునఁ బదు నేను దినము లుందురు. మహా సేనాపతి యొక
 నాఁడు శ్రౌతులకు దానముచేసి మఱునాఁడు జ్యోతి ర్ద్విత
 లకుఁ జేయుదు ననెను. ఆ మఱునాఁడు గుఱ్ఱముయొక్క జాత
 కము చెప్పిన బ్రాహ్మణుఁడు కనిపించెను. ఏమయ్యా! మా
 రెండఱ గుఱ్ఱముమాట చెప్పితివికాదు.” అని యడుగఁగా నా
 బ్రాహ్మణుఁడు ‘ప్రభూ! ఆ గుఱ్ఱమును నాకుఁ జూపింపలేదు.
 తమరిక దానియందు శ్రద్ధ లేదనుకొంటిని’ అనఁగా బుష్య
 మిత్రుఁ డా గ్రంథమును తెచ్చితివా? యని యడుగఁగా నా
 నా బ్రాహ్మణుఁడు తెచ్చితి ననెను. పుష్యమిత్రుఁడు “నా
 కిప్పుడు తీరిక లేదు. ఇంక నైదాఱు దినములలో నీ బ్రాహ్మణు
 లందఱు నెడలిపోదురు. నీవు తరువాత నెళ్ళుదువుగాని. నీ
 వందఱితోఁబాటు సత్రములో భోజనము చేయవద్దు. నా
 యింటనే భోజనము చేయఁచుండుము. ఆ నా గుఱ్ఱమాను నా
 మేల్గుఁ డెక్కి యెచటికో పోయెను. యనన దేశములకుఁ
 బోయి యుండునని నా కనుమాన మైనది. వెళ్ళి నెలనా
 శ్చయినది. ఆ గుఱ్ఱ మేమయినదో. నాకుఁ దెలియదు. ఆ

గుట్ట మేమైనదో నాకుఁ జెప్పఁగలవా?" యనఁగా బ్రాహ్మణుఁడు లెక్కలువేసి "స్వామీ! ఆ గుట్టము వధింపఁబడి పడునేను దినము లయినది. అది కొందఱినిఁ జంపి చచ్చెను. చావఁబోవుచుగూడ ముగ్ధుఁడనిఁ జంపెను." పుష్య — "నా మేనల్లుఁ డేమయ్యెను?" బ్రాహ్మణుఁడు — "అతఁడు బడికియే యున్నాఁడు. ఇక్కడకు రాఁడు. పుష్య — "అసలే రాఁడా?" బ్రాహ్మణుఁడు — తమరు చాలఁ బ్రయత్నము చేసినచో నతఁడు మీకు లభించవచ్చును. పుష్య: సరే నీవు పోకుము. ఇచ్చటనే యుండుము. నీ దే దేశము? బ్రాహ్మణుఁడు 'మావి గౌర సేనములు' పుష్య — 'నీ విక్కడఁ గొన్నాళ్ళున్నచో మీ యింటికి ధన మేమైనఁ బంపవలయునా? పంపవలసినచోఁ బంపుదుము. నీవు కొన్నాళ్ళుండవలసివచ్చును. "బ్రాహ్మచిత్తము. ప్రభువులవారియజ్ఞ. ఇష్టదేమియుఁ దొందఱలేదు. ఇంటి కేదయినఁ బంపవలసిన యవసరము వచ్చినచో మనవి చేయుదును.' ఇంతలో నొక బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చెను. ఆయన పుష్యమిత్రునితో నిట్లనెను. 'అయ్యా! తమరు మహాప్రభువులు. బ్రాహ్మణులు. బ్రాహ్మణాభిమానము కలవారు. ఈ రాజ్యమునఁ దనురుదక్క మాకొక గతిలేదు. నన్ను రక్షింపుడు. నాకు లేక లేక యొక కుమార్తె కలిగినది. దానికెనిమిదేండ్లు వచ్చి నప్పటినుండి నేనామెకు వివాహము చేయవలయునని యెన్ని ప్రయత్నములు చేయుచుఁటినో నాకుఁ దెలియదు. వచ్చిన సంబంధములన్నియు నెనుఁదిరిగి పోవుచున్నవి. తరువాతఁ దరు నాత దానికిఁ గారణములు తెలియవచ్చెను. రాజగారి సమీప బంధువులలోఁ గొందఱు దానికి వచ్చిన సంబంధ

ములు చెడఁగొట్టుచున్నారు. నే నేమియుఁ జనువుకొనిన
వాడనుగాను. ఏదో సామాన్యమైన కర్మలు చేయించుచు
జీవించుచుంటిని. నేను పండితుఁడను గాకపోయినను బ్రాహ్మణ
మతమునందు నా కధిక విశ్వాసము. పరలోకము లున్నవని
కర్మలు చేయవలయునని యజ్ఞయాగాది క్రతువులు స్వర్గ
హేతువులనియు నిట్టి మాటలు చెప్పుచుండఁగా నన్ను వారం
దఱు 'నానయ్యా! కర్మలు తేనిచో నీ వెట్లు బ్రదుకుదువు?
పెండిండ్లు చేయించుచు నుపనయనములు చేయించుచు బియ్య
ములు కూరలు సంపాదించుచు బ్రదుకుదున్నావు. నీ వింకెట్లు
మాటాడెదవు? నీకు బ్రదుకుటయే పరమార్థమయినచో
నీవు బౌద్ధమతమునఁ బ్రవేశింపుము. నీకు మేము వార్షిక
మిత్తము.' అనఁగా నేను వారి మాటలకు లొంగలేదు.
ఇట్లాతేండ్లు గడచినది. నా పిల్లకిపుడు పదునాలుగేండ్లు. నా
బ్రాహ్మణ్యమే చెడిపోయినది. ఆపద్ధర్మముగా నయిన నిష్కడు
పెండ్లి చేయుకమనుకొనుచుండఁగా నీ కూతునొక బౌద్ధకిమ్మని
వాడు కూర్చుండిరి వాడునచ్చుఁడయిన కాఁడు. ఎవఁడో
పరమనీచ కులజుఁడు. నేను నా భార్యయును నా కూతురును
బ్రదుకుటయే కష్టముగా నున్నది. ఈ మహానగరమునకుఁ
దూర్పునిశయంగున్న మహాబౌద్ధ విహారమునకు మఱియుఁ
దూర్పుననున్న యొక చిన్న పల్లియలో నా నివాసము. ఆ
బౌద్ధ సన్యాసులు మంగలులు. మంటివాండ్రు, మాయంటికి
నత్తురు. కాదనుటకు వీలులేదు. మంచినీళ్ళిమ్మందురు. నా
కూతుతో సరాగము లాడుదురు. అయ్యా! బౌద్ధ సన్యాసు
లలో మహానుభావు లెంతమందియో యున్నారు. ఇంద్రియ

నులను జయించిన వారున్నారు. మహాతపస్వులున్నారు. వారితోఁబాటు నెందుకుఁ బనికిరానినీచు లున్నారు. పారి సన్యాసము కావిగుడ్డలు కట్టికొనుట మాత్రమే. విహారములో వారి కుభయసంధ్యలయందఁ దిండి సాగుచున్నది. వారు రూరి వెంట నచ్చుపోసిన యాఁబోతులవలె దిరుగుచున్నారు. విహారములో వారు యోగ్యముగా బ్రవర్తించుదురు. బయటికి వచ్చి యుద్ధేచ్ఛముగాఁ బ్రవర్తించుదురు. నే సంగీకరంపక పోయినచో నా కూతు నెత్తికొనిపోదురు. వారు దానికి వివాహముచేయుదురు. తమదర్శనమునకు నే నన్నియోసార్లు ప్రయత్నించితిని. వట్టి యప్పుడు నాకుఁ దమదర్శనమే లభింపలేదు. నే నొక జ్యోతిర్విద్వాంసుఁడనని యబద్ధముచెప్పి యప్పు డెట్లో ద్వార పాలకులనుఁ దప్పించికొని వచ్చితిని. వాకిటిలోనున్న యధికారి జ్యోతిర్విద్వాంసులనుఁ బ్రశ్న వేయుచుండెను. ఆయన వేసెడి ప్రశ్న లెల్లప్పుడు, నొక్కవిధముగానే యుండును. ఆ నాల్గు ప్రశ్నలును గుర్తుపెట్టికొని వానికి సమాధానములు చెప్పించికొని వానిని వల్లించి యా యధికారినిఁ దప్పించికొని లోనఁబడితిని. ఇంకఁ బ్రభువు పుట్తము. నా వంశమును మీగు రక్షించవలయును. నాకుఁ బురుష సంతాన మెట్లునులేదు. దాహితుడైన నిన్ని తిలోద కములు వదలునేమోయని యాసపడుచుంటిని. ఇన్నాళ్ళుగా నీ నెందుకు రాలేదని తమరు ప్రశ్నించినచో మనః చేసితిని గదా. మహాధికారులైన తమ దర్శనమునకు మమ్మెవ్వరిని రానీయదు. మఱియు నీ రాజ్యములో నిట్టి యిక్కట్లులేంప మంది పడుచుండిరో ? అందఱను దయతో మనవి చేసి

కొన్నచో నెంతమందికని తమరు సాహాయ్యము చేయుదురు? ఇది రాజపురుషులతోఁబని. తమరు రాజపురుషులతోఁ దల తన్ని నచో గ్రుడ్డిగవ్వచేయని మావంటివారి కొఱకు విరోధము పెట్టికొందురా? తమవంటివారి బ్రాహ్మణ్యము సాగును. మావంటివారి బ్రాహ్మణ్యము సాగునట్లులేదు. ప్రభూ! ఈ దేశమునందెంతమంది బలవంతముగా నిట్లు బౌద్ధమతమును స్వీకరింపవలసి వచ్చుచున్నది? పండితులయినవారు వారు చెప్పెడి నిర్వాణమునందు విశ్వాసముకలవారు సన్యాసులవుదురు, కాదు. బౌద్ధుఁడయినంతనే సన్యాసము వుచ్చికొనవలయును. సన్యాసము వుచ్చికొని బౌద్ధు లెంతమంది? వారిబౌద్ధ మతము కావిగుడ్డలు ధరించుటతో మాత్రము సరిపోవు చున్నది. మొదటఁ గొన్నాళ్ళు ధరింతురు. తరువాతఁ బగిల్చి జింతురు. ఒకసారి ధరించి విడిచిపెట్టినను నష్టములేదు. వారు బౌద్ధులేనట. సాయంకాలములందు మాత్రము కావిగుడ్డలు ధరించి విహారమునకుఁ బోయి యిట్లు నెవరో చెప్పు పిటక ముగో, వినయమునో విని వత్తురు. ఆ చెప్పెడివానికే తెలియదు. వీరికేమి తెలియును? ఈ బౌద్ధమతము స్రళయముగా నున్నది. బ్రాహ్మణుఁడు జందెము తీసివేసి బుట్టగొరిగించి కొన్నంతలో బౌద్ధుఁడు. తక్కినవారి కాబాధయేలేదు. ఒక బుద్ధునిబొమ్మనుఁ దీసికొనివచ్చి తమయింటిలోఁ బెట్టికొందురు. బుద్ధ విగ్రహములనెల పెరిగిపోయినది. ధనసంతుష్టైనచోఁ బాలతాతితో, నేర్చుదంతముతోఁ జేసిన బుద్ధవిగ్రహముఁ గొనును. కొయ్యతోఁజేసిన బుద్ధవిగ్రహములు, మట్టితోఁ జేసిన బుద్ధవిగ్రహములు. స్వామీ! అంగడికిఁబోయి చూడవల

యును. ఆహార సదాస్థములకంటె, వస్త్రములకంటె, మణియు జీనితమున కుపయోగించు నితర పదార్థములకంటె బుద్ధవిగ్రహములు దొరకు సంగడులసంఖ్య యెక్కువ. బుద్ధుని కేశ మీ పెట్టెలోనున్నది. ఆ పెట్టె దంతముతోఁ జేసినది. లోనఁ బెట్టిన పట్టుగుడ్డ కుట్టఁబడియుండును. అందులో నొక చిన్న కేశముండముండును. దాని పల వంద బంగార నాణెములు. బుద్ధుని యెముకయని, బుద్ధుని చితాభస్మముని, బోధివృక్షమునంద నాయన నిర్వాణము పొందినస్థలము కొన్ని గజములమేర బెద్ద గోయితవ్వ మున్నుతీసినారట. ఆ మృత్యున్న పేరుతోఁ గొంత యెఱ్ఱమట్టి, కొంత సల్లమట్టి విక్రయించు చుండురు. స్వామీ! నేను చేసిన పొరపాటేమనగా నా వస్తువులనుఁ బోయి కొన్నచో నాకింత బాధ యుండెడిదిగాదు. కొంతయు వివేకులు తమ బ్రాహ్మణ్యమునుఁ దాము పాలించికొందురు. విహారమునకుఁ బోయి విసయనుత్తమాను ధర్మనుత్తమాను పని వత్తుడు. ఈ వస్తువులు విహారములందు నమ్ముదురు. అచటికిఁబోయి యెంతయో ప్రేమతోఁ గొందురు. మన మతమును నిందించుచుండురు. వారికది చాలును. అప్పుడు వాని మెడలోనున్న జంబెముసకు స్పృంపులేదు. నా కా నేర్పు లేకపోయినది. నాకీ దుర్దశ వచ్చినది.” పుష్యమిత్రుఁడొ నీ కూతునకు మేనమామలుగాని మేనత్తలుగాని లేరా? వారి యింటికిఁ బంపించుము. బ్రాహ్మణుఁడు “నా యింటికి నీ యాతేండ్లనుండి దివారాత్రములు వారు కావలా. అనియొక యష్టనిగ్బంధనము.” పుష్య:- “నాటి యిదివఱకే నీ కూతు నెత్తికొనిపోయి వారేల పెండ్లి చేసికొనలేదు?” బ్రాహ్మణుఁడు

“వారిల్లనుకొన్నారట. ఆ శిల్ప శిల్పిణిని పెద్దలి చేసికొనుట యెంత సేపటికైనా? అది యెంతమనసు వచ్చినా, ఈ బ్రాహ్మణుని కింత పెద్దవాడనియో? ఇంకా బుట్ట గొరిగించి, జంపెము త్రేరినవలయును.” పుష్య- “అదియు నాకు సుఖభయముగ నే చేయఁ గల్గుదును. ఒక కథమున్నది. బుద్ధునకు పురుగుక్షుఁ డుమ్ముఁడయినవాఁడొక్కఁడుకలఁడు నని నీకుఁ జెందఁడు. బుద్ధుఁడు వాని నట్లే మాఁర్చినందును. నా రా పనికిఁగలవాఁడ నని దీక్షించు. బ్రాహ్మణుని “నాకువచ్చిన యాపద యెంతనున్నదనఁగా నేను జడువునని వాడగుటలో నున్నది. నేను వారితో వాదించినను. నాకు మూర్ఖమైన పెట్టుదల కలదు. మన మతియు నాకేమియుఁ దెలియదు. పారికఁ దెలియును. ఇంకటి మూర్ఖుఁడు. నీనికెంత పెట్టుదల యేమని పారికఁ బెట్టుదు. నన్ను ఒకతెల్లలోఁ బోకనుఁబెట్టి నొక్కపెట్టునొక్క నాచేత నొప్పించి నన్ను బాధమతములోఁ జేర్చులయునని.” పుష్య మిక్రేకుఁడు నన్ని యెందుకుఁజేరరాదు? నీవంగివానికే మతి మయిన నొక్కటియేగదా! బ్రాహ్మణః స్వామీ! నా కూతు మాకు నేమిచేయుమందురు? నేను దానికిఁ గూడ సిద్ధుడైతిని. నా కూతు నా నుంగలివానికిచ్చుటకు నా కిష్టములేదు. పుష్యః ‘అది యేమియు? బాధులయిన భయవాల పర్ణవిభేదము లేదు. అగదలునుబాధలే.’ బ్రాహ్మణః స్వామీ! అది ఎట్లు కాదు. వారితోఁ బూర్వము బ్రాహ్మణులై బాధమతియుఁ నుచ్చుకున్న వారు వేలు పూర్వము శూద్రులై నుచ్చుకున్నవారు పలు. నీచులజలై నుచ్చుకున్నవారు వేలు. పుల్కనులై నుచ్చుకున్న వారు వేలు. వారి వారికంటె వారు వారిధికులమని యను

కొనుచునే యుండును. అది జెడ్డకొలికి వనమెల్లఁ జెఱవనని వారి పట్టుదలు. మనము కూడ బాధ్యులము కావలెననియే కాని, వానిలో భేదము గలదిగిరింలేదు. అందులు సమానులనియే యుండును. ఏమి మానులు? ఆ ధర్మసుత్తము విషయ సుత్తము మొదలైన గ్రంథములు వివరిన వానిధర్మములు. తక్కిన వారధములు. ఆధిక్యము సభ్యుత్వము వారి మతగ్రంథముల జదువుటమీఁద నాధారముగా యున్నపుడు సర్వజనులు సమానులన్నమాట యెట్లది? సమానుత్వము జోడిబుట్టులు చేయించి కొనుటలోనను, గావిగుడ్డలు కట్టికొనుటలోనను, బిచ్చ మెత్తుటలోననా?" పుష్క "సరే హవయా. మీ సంగతి శర వాత విచారించుము." బ్రాహ్మణుఁడు 'అయ్యా! నా చుడ మీఁదఁ గత్తి సిద్ధముగా నున్నది. నా మాట తరువాత విచారించుమనఁగా నేను జనపోయిన తరువాత నేమి విచారించును?" పుష్కమిత్రుఁడు దీర్ఘాలోచనాదుఁడై కూర్చుండెను. కొంతసేపటికి కిట్లు నాను. 'దీని ననుకనున్లు రాజపుత్రులులావగు?' బ్రాహ్మణుఁడు "మన రాజుగారి పితల్లి కుమారుఁడు సింహ కేశుఁడును, మేఘత్త కుమారుఁడు శ్వేతాశ్వఁడును. ఈ పట్టుదల వారిద్దరిది. నా మీఁద వారికింత విరోధ ముండుకో నాకుఁ దెలియదు." పుష్కమిత్రుఁడు "విరోధము కాదయ్యా! ధనమదాంధులైనాము. ఆలోచనలోఁ జేసెడివని కాదు. వారికట్లు తోచినది. ప్రకృతున్న వారెవరో చెప్పిరి. వారు కానిమ్మందును. అనికంటే సభిత మేమియు లేదు. నీవు మఱి కొన్నాళ్ళు సంశయించి తొనగలవా?" బ్రాహ్మణుఁడు "ప్రభూ! నా దేతగాను. పుష్క "నేనిద్దఱు సైనికులను

నీ తిత్తును. వారు నీ కూతును నీ బావమఱుది యింటికిఁ దీసి
కొని పోదురు. ఆ యూరింతదూరము? ఆ యూరిలో నీ బావ
మఱుదుల కేమయిన బంధమున్నదా?” బ్రాహ్మ “ఇక్కడికిఁ
బదిచూమడ దూరమున శృంగగిరియను పట్టణము గలదు.
ఆ యూరిలో మాజ్ఞాతు లున్నారు. నారు ధనవంతులు. మా
పిల్లలచ్చటికిఁ జేర్చినచో నీ ముప్పు కొన్నాళ్ళవఱకు గడచి
నట్లు.” పుష్యమిత్రుఁడొక యుద్యోగినిఁ బిల్చి యీ సంగతిని
జెల్లునల్లున సైనికులనుఁ దోడిచ్చి యీ పిల్లను శృంగగిరిలో
వారి జ్ఞాతుల యింటిలో దింపి, రమ్మని యాజ్ఞాపించెను. ఆ
బ్రాహ్మణుఁడు సెల్చిపోయెను. అశ్వజాతకము చెప్పిన
బ్రాహ్మణుఁడక్కడనే కూర్చుండెను. పుష్యమిత్రుఁడాయ
నతో నిట్లనెను. ‘స్వామీ! తమరి నామధేయమేమి.”
అఁడు నారాయణభట్టు.” పుష్య “చూచితివా ఎట్లున్నదో?
ఏ రాజ్యమునందు మానవులు స్వేచ్ఛగా బ్రదుకలేరో వారి
మఱమును వారవలంబించురో వారి ధర్మమును వారాచరించ
లేదో వారి యన్నమును వారు తినలేరో యీ రాజు రాజా?
యది రాజ్యమా స్వామీ! వేదము లున్నవి. శాస్త్రము
లున్నవి. ఉపనిషత్తులున్నవి. ఆరణ్యకములున్నవి. పురాణము
లున్నవి, భగవంతుఁడు చెప్పిన భగవద్గీతలున్నవి. భారత
మున్నది. వీనియందుఁ గూడ నధికమయిన జ్ఞానము సృష్టిలో
నుండదు. ఉండుట సంభవించదు. ఆ మహార్థములను గ్రహించి
లేక యవివేకులు దుష్టమతములనుఁ బెట్టుచున్నారు. కలి
కాలము విజృంభించినది. నన్నేమి చేయుమందురు? రాజు
క్షత్రియుఁ డయినచో రాజా! యీ బ్రాహ్మణ ధర్మము

రక్షించుటన విధియని నేను బోయి చెప్పుదును. కలికాలము
యొక్క లక్షణమెట్టిదనఁగా బ్రాహ్మణ ధర్మమును రక్షించెడి
క్షత్రియజాతియందు బ్రాహ్మణధర్మ వినాశకుడైన బుద్ధుఁ
డుదయించుట. కంచెయే చేనుమేసినఁ గలదె దిక్కు? ఈ
యనంతమైన కాలములో జరుగుచున్న విషయములనుఁ
బర్యాలోచించినచో నాశ్చర్యముగ నుండును. ఆ బ్రాహ్మణ్య
మును నాశనముచేయుటకు బుద్ధుఁడు క్షత్రియులలో జన్మిం
చెను. తగువాత శూద్రుడైన నందుఁడు వచ్చి సర్వ క్షత్రియఁ
వంశ నిర్మూలనము చేసెను. ఇది చమత్కారముగ లేదా?
బ్రాహ్మణులను వాఁడు నాశనము చేసినచో వానికంటెఁ
గ్రిందివాఁడు వచ్చి వానిని నాశనము చేసెను. నాల్గునందల
ఏబది యేండ్లనుండి సర్వ భారతము శూద్రరాజ్యమయి
నది. తగువాత రాజ్యము చేయవలసినది యెవరు? ఇంకెవ
రున్నారు? మేచ్చులు, యవసెలు. ఉత్తరజ్యోతిష దివ్యకటక
సింహపురాభిసారోసర దేశస్థులు. పాంచాల కౌరవ శూర
సేనాది దేశముల మీఁదికి దండెత్తి వచ్చుటయుఁ దోచుకొని
పోవుటయు, జరుగునే యున్నది. ఈ యాపదనుఁ దొలఁగించు
టకు నేఁడు సుక్షత్రియులు లేరు. ఐరాక్రమవంతులయిన
సచ్చాంద్రులయిన రాజులు లేరు. సైదికధర్మము నెవరు
రక్షించవలయును. బ్రాహ్మణ ధర్మమెట్లు రక్షింపఁబడును?
ఒక మగధరాజ్యమునకు సేనాపతిని నేనున్నాను. అయ్యో!
బ్రాహ్మణుఁడు రాజుల నాశ్రయించి యుండవలసిన వాఁడు.
వానికి లోకవృత్తాంతమునందు స్వతంత్రత లేదు. అయ్యో!

మీరు పోయి తేపు జ్యోతిర్విదుల సమావేశము చేయును.
దేశ జాతక మెట్లున్నదో తెలిసికొనవలయును.

3

అభిసార దేశములోఁ బశ్చిమదిశయందు నొక విచిత్ర మయిన పర్వతమున్నది. ఆ పర్వతము నిజానికి నాల్గు పర్వతములు. ఆ నాల్గు పర్వతములు చుట్టు నొక ప్రదేశమునకుఁ బెద్ద గోడకట్టినట్లుండును. నడిమి ప్రదేశముయొక్క నైశాల్వ మెక్కువ కాకపోవుటచేత దాని గోడతనము మిక్కిలి విస్పష్టముగాఁ గనిపించును. కాని వాని నడుమ నొక పర్వతము కలదు. ఆ పర్వతము మూలముగా నిది గోడనలఁ గనిపించును. ఆ పర్వతము చుట్టుననున్న యీ నాల్గు పర్వతములు నడుమ నడిమి పర్వతమునకుఁ జుట్టునుఁగల నిమ్న దేశము. నిమ్నప్రదేశమువలఁ గనిపించక యిది యొక యఖాతమువలె నుండును. అచట వానలు కురియనే కురియవు. నూటికిఁ గోటికిఁ గురిసి నచో నడిమి పర్వతముమీఁదఁ బడిన చినుకు ప్రాకారపర్వతములమీఁద లోతట్టునఁబడిన చినుకులు సర్వ మా నిమ్న ప్రదేశమునఁ జేరి యది సరస్సువలె నుండును. ఆ పర్వతము మీఁదఁ బడియేండ్ల కొకసారి వాన కురిసిననుఁ గురిసినట్లే. ఆ వానయే యీ నిమ్నప్రదేశమునఁ జుట్టునుఁ గందకముగా నుండి దానినిండ జలముండి వాన లేనన్ని నాళ్ళు జలమింకుచు నింకుచుఁ గొన్నియేండ్లు సరస్సు, కొన్నియేండు బురదతోఁ

గూడిన జలము, కొన్నియేండ్లు చెమ్మగల ప్రదేశముగా నుండు చుండును. ఆ నదిమీ కొండవద్ద కెవ్వరును బోరు. పోవుటకు వీలులేదు. ప్రాకార సర్వతమును చాటుటయే కష్టము. ప్రాకార సర్వతములు లోతట్టున నెక్కున యేటవాలుగా నుండుటచేత నవరోహించుట కష్టసాధ్యము. అవరోహించిన తరువాత నిమ్నప్రదేశ గత జలముగాని పంకముగాని తరణ సాధ్యముకావు. ఆ నిమ్నప్రదేశ మంతయు క్రూరసర్పముల చేతఁ బెద్దపులులచేతఁ జిటుతపులులచేత భిల్లుకములచేత నిత రిములైన వన్యమృగములచేత నావరింపఁబడి యుండును. అదిట నివసించు పురుషులు నిజానికి వానికంటెఁ దక్కు వపారు కారు. ఆ మృగములనుజూచి వారు భయపడుట తక్కువ. వారినిజూచి భయపడుట యెక్కువ. వారు క్రూరులు. పరమ ధూర్తులు. ఆ సర్వతారణ్యములందు నివసించు స్త్రీ మృగము నయినను జంపి తన్నాంసభాదనము చేయుదురు. అదిట వానలులేవు. పంటలు లేవు. మానవులున్నాను. మఱి యేమితి నవలయును? “అన్నాత్ పురుషః” అన్నట్లుగా నన్నమువలనఁ బురుషుఁడు జన్మించుచున్నాఁడు. ఆ యన్న మేది? వాఁడు జన్మించినచోట నున్నదియే యన్నము. అచట ననేకములైన యరణ్యవృక్షములున్నవి. పొదలున్నవి, వాని పండ్లు తిందురు. వాని మూలమునుఁ దిందురు. భూమి మన్ని పెండించుకొనుటకు వాసలు కురిసి మెత్తపడెడి నేల యుండ వలయును. కురియుట తడవుగాఁ బడఁబోసికొను స్వచ్ఛ ఝరులు చూచుచుండఁగా నెండిపోయెడు దేశములో నేద్య మని యుండునా? అందుచేత వారికిఁ ద్రతస్థ వృక్ష ఫల మూల

ములే కాక యచట నివసించు సర్వ జంతు మాంసమును
 ఖాద్య మగుచుండెను. ఇన్ని జంతువు లున్నవి. వాని కయిన
 జలము కావలయునుగదా ! ఆ జంతువు తెచ్చటనో గొర్రె
 చోట నీళ్ళు త్రాగవలయును. లేనిచో బ్రదుకవు. అట్టి నీటి
 ప్రదేశము లా మహాసర్వతమున దెచ్చట నున్నవి ? యన్న
 ప్రశ్న యా జాతిలో నొక రిద్దఱు వివేకలేశము కలవానికిఁ
 బుట్టి, పర్వతములను వెదకి వెదకి యొకటిరెండు చోట్ల జల
 కుండెడి గుంటలను గనుఁగొనిరి. ఆ పర్వతములలో నాగుంట
 తెల్లంజెనో యెవ్వరికినిఁ దెలియదు. ఆ గుంటలనిండ జల
 మెప్పుడు నుండును. ఆ జలము తరుగదు. అట్టి గుంటలు
 నచటనున్న యెదాఱు పర్వతములమీఁద నుండెను. ఆ యభి
 సార దేశములో వేయిగ్రామములకుఁ దక్కుదు. ఆ వేయి
 గ్రామముల జనులు వారికి సమీపముగా నున్న యిట్టి నీటి
 గుంటగల పర్వతము దమ కెంతదూరమందున్ననుఁ బోయి
 నీళ్ళు తెచ్చికొనవలసినదే. నీళ్ళు తెచ్చికొనుట యా దేశ
 వులో నొక మహాయాత్ర. కొన్ని యూళ్ళవారు కలిసి
 స్త్రీశాలవృద్ధులందఱు త జ్జలాహరణార్థము పది దినముల
 కొకసారి పదునేను దినముల కొకసారి యాత్రగా బయలు
 పడుదురు. తండాలు తండాలుగాఁ బోవుదురు. వారు నీళ్ళు
 తెచ్చికొనుటకుఁ బాత్రలు చేవు. వారు పాత్రలే యెరుగరు.
 ఇండ్లదగ్గఱ వారి కుండెడు పాత్రల లక్షణ మెట్టిదనఁగా తాళ్ళు
 తొలిచి తాళ్ళలో గుంటలు చేయుదురు. అవియే వారి
 పాత్రలు. ఇంక జలము లేనిచోఁ దెత్తురన్న చో వారు గుఱ
 రించిన మృగముల చర్మములతో గుట్టిన సంచులతోఁ దెత్తురు.

తేళ్ళు దుప్పలు నడవి నొత్తెలు మేకలు భల్లుకములు పలులు
మొదలయిన జంతువులను వాగు సగపి వాని పొట్ట చీల్చి
మాంసమును దీసి కాల్చికొని తిందును. వాని నరమును దీసి
యెండఁబెట్టి త్రాళ్లుగా నున్నది నరములను దానివలెగా
నుపయోగింతురు. వాని బొమికమును దీసి వాని యందు వస
యంతయు గీకి దాని నెండఁబెట్టి దానిని భోజ్యముగా నుపయో
గింతురు. ఆ జంతు చర్మములలోని పచ్చియింకియు నొడిగి
యడనూలోని కొన్ని యాకులచేత నా చర్మమును శుభ్ర
పఱచి యా చర్మములను సంచులుగా గుట్టుదురు. వారు
జలము నా సంచులతోఁ దెచ్చికొందురు. ఈ కొండలోని
లోతైన నీటిగుంటలలోనుండి యిట్టి తోలు తిత్తులలో నొకొక్క
యిల్లు నాల్గయి తిత్తులనిండఁ దెచ్చికొనును. ఆ నీళ్ళ నది
పడేను దినములు వాడకొనును. వట్టి త్రాగుటకే యుపయో
గింతురు. స్నానములు చేయరు. శౌచాగ్రియము లేవు.
మూఁడు నాల్గు తిత్తులలోని జలము వారికిఁ దేలికగాఁ బది
పదు నేను దినములకుఁ బానీయమునకు సరిపోవును. ఆ నీటి
గుంటలనద్ద నొకొక్కదానినద్దఁ గొన్నియూళ్ళ జనము చేరి
నపుడు పెద్ద జాతగా నుండును. ఆగుంటలు చాల లోతైనవి,
ఒక యూరిలోని జనము సగముమంది తమ తిత్తుల నింపు
కొనువేళకే యా గుంటలోని జలము సగానికిఁబెను నయి
పోవును. మఱునాఁడు తెల్లవాఱుపఱకుఁగాని యాగుంట మఱల
నిండియుండదు. అందుచేత నొక్కయూరి ప్రజలకే రెండు
దినములగట నుండినఁగాని వారికి జలము దొరుకదు. ఒక్కొక్క
కపుడు పానీకయూళ్ళ ప్రజలు జలమును దీసికొనిపోవుట

కన్పట సమావేశ మగుదురు. రెండు నెలలు కడచినఁగాని
 యా సర్వగ్రామముల జనులకు నీళ్లుండవు. ఈ హేతువునఁ
 గొలుతఁ దినములలో గ్రామములమధ్య యుద్ధములు జరుగు
 చుండెడివి. ఆ యుద్ధములలో శ్రీ బాల పృథ్వీలు సలుమంది
 పురణించుచుండిరి. కొన్నాళ్ళ కాలమున కొక రాజేన్పడి,
 యారాజు జలాహరణ విషయమునఁ బ్రతిగ్రామమునకు వంతు
 భేర్పఱచి యుద్ధములు లేకుండఁ జేసెను. జలకుండములవద్ద
 యుద్ధములు జరిగినచో నా కలహమునకుఁ బ్రథమ హేతువు
 లయినవారిని రాజభటులు సంహరించుచుండిరి. ఆశిక్ష మిక్కిలి
 కఠినముగా నుండెను. అట్టివారిని బర్హత శిఖరమునుండి
 క్రిందికిఁ ద్రోయుదురు. వాని కుటుంబము సంతయు నీఁజె
 నుతోఁ బోడిచి చంపుదురు. అందుచే జలాహరణము వంతుల
 సకార మేర్పడి జలకుండ యుద్ధములు దేశమునందు లేకుండఁ
 పోయెను. ఆ దేశపు రాజునకు జనులు చెల్లిండ్డి పన్ను లే
 బిత్రముగా నుండును. ఒక్కొక్క గ్రామము రాజునకుఁ బదు
 నేను దినముల కొకసారి నాల్గిత్తుల జల మీయ వలయును.
 రాల్గు మేకల మాంసమునుఁ బరిపవలయును. ఒక తట్టెడు
 పండ్లు సంపించవలయును. ఆ గాజ్యములో నందఱునుఁ గట్కరి
 కొండు బల్లెపుఁ బోటుగాండ్లు లక్ష్యసిద్ధులు. పారువ్యాఘము
 మొదలయిన జంతువుల చర్మములు, తేనెయ, లేడికొమ్మలు
 మొదలయిన వస్తువులిచ్చి పాంచాల శూరసేనాది దేశముల
 నుండి కత్తులు బల్లెములు గునసములు బండనూదులు మొద
 లయిన వస్తువులనుఁ దెచ్చికొందురు. వారి దేశములో నాతిధ్య
 మన్న గుణము లేనేలేదు. ఒకగ్రామస్థుఁ డింకొక గ్రామము

నకుఁబోయి బ్రదికివచ్చుట దుర్ఘటమైన విషయము. వాగుఁ
క్రూరజంతువులకంటెఁ గ్రూరులు. ఆ దేశపుటాచారములు
వింతగానుండును. వానిలో మానవత్వము కనిపించదు. ఒక
స్త్రీ విషయమునఁ దండ్రు కొడుకు లిద్దఱు కలహింతురు. ఒకరి
నొకరు సంహరించికొందురు. ఆ దేశమట్టిది. ఇట్టి జలకుండము
నాల్గుపర్వతములు ప్రాకారమువలె నుండి నడుమనున్న పర్వ
తముమీఁద నొకఁ డున్నది. ఆజలకుండము రహస్య విషయము
లందఱకునుఁ దెలియదు. మొదటి యడ్డంకి యా ప్రాకారపర్వ
తము. అంతకంటె నధికమయిన రెండవ యడ్డంకి జలమ్ము
చేతనో, పలకముచేతనో, యూబిచేతనో. తరించరాని యా
నడిమి ప్రదేశము ఇట్లయ్యు నా ప్రదేశమునకుఁ గొందఱు
పోవుచు వచ్చుచుందురు. అచటికి రాకపోకలు చేయుటకు
నందఱకు నధికారము లేదు. రాజానుమతి కలవాఁ డెచ్చ
టికిఁ బోయి రావలయును. ఆ నడిమి పర్వతముయొక్క యొక
గుహలో నిచ్చుట నొకఁడు నిససించుచుండును. వాడు పెద్ద
పండితుఁడు. ఇట్టి యాటవిక జనమునంగఁ బశుప్రాయమైన
జనమునందుఁ గ్రూరమృగ నదృశమయిన జనమునందుఁ
గొన్ని విద్యలు కలవు. అది యాశ్చర్యకరమయిన విషయము.
ఆ విద్య లనాదినుండియు నాజనమునందుఁ బరంపరగా వచ్చు
చుండెను. అవి వట్టి విద్యలు కావు. అధికమైన సరిజ్ఞాన
ముతోఁ గూడిన విద్యలు. ఖడ్గవిద్య యొకటి వారి దేశము
నందు విలక్షణమైన సంప్రదాయముతో బెంపొందుచు
వచ్చెను విద్య. రెండవది వైద్యము. తత్పర్వత గతౌషధి సరి
జ్ఞానము గలవారు వారిలో నందలమంది కలరు. అందులోఁ

గొండలు పుటియు మహావంశీతులు. వా రీవ్యాధి కుదుగ్గు
 గల రీవ్యాధి కుదుగ్గులేరని లేదు. వ్యాధులేకాదు. వారి
 యోషధి పరిజ్ఞానము విలక్షణమైనది. ఖడ్గముతో నొకఁడు
 మఱియొకనినిఁ గొట్టును. అది పొడుగయిన పెద్ద గాయ
 మగును. అట్టి గాయమును వారిగోసున్న మహానైద్యు లేదో
 యాకు ననుచు రాచి సులభముగా నెమ్మదింపఁ జేయుదును.
 ఇది యొక మహావిద్య. ఇట్టి మహావిద్య వారియొక దిక్కుకొ
 డున్నది. ఈ నైద్యము వారి నివసించు ప్రదేశ పరిజ్ఞానము
 చేత నచ్చివది. ఈ రెండవ విద్య వారిలో నేనాఁగినుండియో
 వచ్చుచుండెను. ఒక వేయి సంవత్సరములకుఁ బూర్వమా
 జాతి భోగ్యుల దేశీయులే. వారాంధ్రము విడిచిపెట్టి సర్వాశ్రమ
 వ్యవస్థా పరిరక్షకులయిన రాజులచే నెడలఁగొట్టఁబడి, యట్టి
 వాగు లొందు బములతో లేచి నచ్చి తృణకాష్ట జలసమృద్ధికి
 మిక్కిలిగా లోపమువేసి యపసరాజ్యములవారు కూడ వారిని
 నిలువఁగొని ఒక పోవుటచేత నీ దేశమునకు నచ్చి నివాస మేర్పఱచి
 కొనిరి. వారిలోఁ గొండలు పూర్వము జ్యోతి ర్వేత్తలు. భారత
 దేశమునందున్న శాస్త్రములలోఁ గొన్ని శాస్త్రము
 లీశ్వరు నంగీకరింపవు. వానిలోఁ బ్రధానములయినవి
 సాంఖ్యము, న్యాయమును. మూడవది జ్యోతిశ్శాస్త్రము.
 జ్యోతిశ్శాస్త్రనిదులు కాలము ఖగోళ గత గ్రహములనుండి
 జరుగుచున్నదనియు, మాసపుల జీవితములు వానినిబట్టి
 నడచునదియు, నిర్ణయించి, నిరూపించుటచేత గ్రహములను
 దించి పరమేశ్వరుఁ డొకఁ డున్నాడన్న సిద్ధాంతమును
 వా రంగీకరింపరు. ప్రధానముగానున్న యీ మూడు శాస్త్ర

ముల పరిజ్ఞాతలలోఁ బూర్వకాలమున నాస్తికు లుదయించు చుండిరి. సర్వశాస్త్రములు వేదాంతములుగా నుదయించినవే. సాంఖ్యము ప్రధానము నిరీశ్వర మయినది. న్యాయము పదార్థ ప్రతిపాదకమయి పరమేశ్వరుని బహిష్కరించినది. జ్యోతిశాస్త్రము గ్రహచారవశమయి యీశ్వరునిఁగా దన్నది. ఈ మూఁడు శాస్త్రములయందు నిష్ఠాతులైన వారిలో నాస్తికులు బయలుదేరుటచేత వారును వారి యనుయాయులును వేదధర్మ వ్యతిరేకు లగుటచేత వారిని క్షత్రియరాజులు బహిష్కరించుచు వచ్చిరి. ఇట్లు దేశ నిష్కాసనము పొందిన జనములలో సాంఖ్యము తర్కము క్షీణించినను జ్యోతిశాస్త్రము క్షీణించలేదు. ఆ శాస్త్రము వారిలో సర్వజన వేద్యముగా లేదు. ఎచ్చటనో యొకచోట నొక కుటుంబమో రెండు కుటుంబములో తచ్ఛాస్త్రమునుఁ బరంపరగా సంప్రదాయముగాఁ దండ్రునుండి కొడుకుగా నిలఁబెట్టికొనుచువచ్చిరి. ఆ జ్ఞానము వేలయేండ్లుగా నా కుటుంబములయందు నిలిచి యుండుచు వచ్చినది. సూర్యగతిని నిర్ణయించుట, యుయనగతి తెలిసికొనుట, దిన గణనము, మాస గణనము, సంవత్సర గణనము, నితర గ్రహముల చారము వీని నన్నింటిని విచిత్రము లైన సాధనములచేత వారు గణించుచు ఫలితములను నిర్ణయించికొనుచు వారొక మహా సంస్థగా నుండుచుండిరి. ఈ ప్రాకారమునలె నున్న నాల్గు పర్వతముల నడిమి పర్వతమున నొక ప్రదేశమున్నది. అదియొక కొండ చఱియ భాగము. ఆకొండకొమ్మ మూఁడుగా జీలియున్నది. దానియం దాకలము టుండవు. సూర్యకిరణము లా నున్నవి పొడిచికొని

నచ్చిన కోణములుగాఁ దేలిన యా పర్వతమునందుఁ బడెడి
 కోణములను గుర్తుపెట్టుకొనిరి. వానినిబట్టి వారు కాల గతిని
 నిర్ణయింతురు. అదియొక విద్య. అది పరంపరగా నొక
 వంశమునందు వచ్చుచున్నది. ఆ వంశము వా రా పర్వత
 నివాసులు. ఆ వంశముయొక్క మూలపురుషుని పేరు విలయై
 ననుఁడు. తొలుత తనది వాని పేరు కాదు. వానిని బహిష్క
 రించిన కురువంశరాజు వాని కా పేరు పెట్టెను. విలయమనఁగాఁ
 బ్రళయకాలము. ఏనస్సనగాఁ బాపము. విలయకాలమున
 దెట్టి పాపముండునో యట్టి పాపము వానియందున్న
 దని యా కౌరవరాజు వాని కానామమును బెట్టెను. ఆ
 పేరు కొన్నాళ్ళకు మాటి మాటి 'నెలియొనస్' అని
 యయ్యెను. అప్పుడప్పుడు వకారము బకారముగా నుచ్చ
 రించుట గలదు. యకారము జకారముగా నుచ్చరించుట
 గలదు. అనంతమయిన కాలము మీఁద సంస్కృతమయిన
 యొక భాష యొక యాచారము నొక జాతి యొక బుద్ధి
 యెన్ని మార్పులు పొందును? కొన్ని మార్పులెట్లుండు ననఁగా
 నది తొలినాటి సంస్కృత సంబంధి యనిపించదు. అది సహజ
 ముగా నున్న చోటనే యుద్భవించి నట్లుండును. అట్లున్భవించుట
 యసంభవమన్న పరిజ్ఞానము లేనివానికి నదియే స్వయంభు
 వనిపించును. ఎవఁడు వైదికమతమునందు విశ్వాసము లేని
 వాఁడో వాని బుద్ధి యీరీతిగాఁ బ్రసరించు నీరీతిగాఁ బ్రస
 రించదన్న నియమము లేదు. ఆ వంశము నెలియొనసల
 వంశముగా బ్రశస్తి గాంచెను. వీరు తొలినాఁ డుత్తర జ్యోతి
 వమునందుఁ ద్రాప్తాంతముల యందు నివసించెడి వారు.

భారతయుద్ధమైన తరువాత వేయి యేండ్లు జరిగిన తరువాత నానాటి వెలియోనను సంశ్లేషించు తర జ్యోతిషధరాపతి కొక జ్యోతిషము చెప్పెను. ఆ రాజునకు లేక లేక యొక కొడుకు పుట్టెను. వాడి వెలియోననుచేత నా కొడుకుయొక్క భవిష్యత్తు జెప్పించికొనెను. ఆ వెలియోనను రాజు కొడుకు రెండేండ్లు పెరిగి చనిపోవు నని చెప్పెను. ఆ రాజు వాని నా రెండేండ్లు చెఱసాలలో నుంచెను. రెండేండ్ల తరువాత నా కొడుకు చనిపోయెను. మింటిలోనున్న గ్రహములు కాక రాజునకు వాడొక గ్రహముగాఁ గనిపించెను. వానిని పధింపుడని యాజ్ఞ యిచ్చెను. ఆ వెలియోనను రాజు కొడుకు జాతకము చెప్పినట్లు సేనాపతి కొడుకు జాతకము కూడఁ జెప్పెను. వాని జాతకము బాగుగా నున్నది. ఆ సేనాపతికిఁ జెప్పిన జ్యోతిషమెట్టిదనఁగా రాజునకుఁ బుట్టిన యొక్క కొడుకును రెండేండ్లలోఁ జనిపోవుననియుఁ నతనికి మఱి సంతానము, కలుగదనియుఁ రాజునుఁ జంపి సేనానాయకుఁడు రాజగు ననియు, వానికొడుకు సర్వ యవనదేశములకుఁ జక్రవర్తి యగుననియుఁ జెప్పెను. అందుచే వెలియోనను మీఁద రాజునకెంత కోపమో సేనాపతికెంత యనుగ్రహము. అతనిని పధించకుండ సేనాపతి వానిని దప్పించి వదలి పెట్టించెను. వాడందందుఁ దిరిగి తిరిగి యాఱువందల యేండ్లకుఁ బూర్వ మభిసార దేశమున నీ పర్వతమునందు సూర్యకిరణపాతము రేఖలుగా సహజముగా విభజింపఁబడి కాలపునడకను సీరూపించి చూపించుచున్న యీ పర్వతమునుఁ దమవిద్యయొక్క పరంపర చెడిపోకుండ నుండుటకు వీలుగానున్నదని గుర్తించి

యచట నివాస మేర్పఱచికొనెను. వాఁడు నివసించు ప్రదేశము పర్వతములో యొక పెద్దగుహ. ఆ గుహలోనుండి మఱి నాలు గయిదు గుహలతోనికిఁ ద్రోవలు కలవు. అట్లు పాటిపోయి వచ్చిన వెలియోనసు తన భార్యతోఁ దన కొడు కుతోఁ బాటిపోయి వచ్చెను. అతఁ డీప్రాకార పర్వతమును దాటి యా నిమ్నప్రదేశము నుత్తరించి సకుటుంబముగా నా పర్వతమునకు వచ్చి యా గుహలలో నివాస మేర్పఱచి కొనెను. ఈ యాటువందల యేండ్లనుగడి యా వంశ మచట నొక విచిత్రమైన బ్రదుకు బ్రదుకుచుండెను. వాఁడు తన వెంటఁ గొన్ని గ్రంథములు తెచ్చికొనెను. ఆ గ్రంథము లన్నియుఁ జాల పలుచని రాగితేకులపైన వ్రాయఁబడి యున్నవి. ఈ గుహనివాస మేర్పడువఱ కెచ్చటికిఁబోయినను వానిని మోసికొనిపోవుట వారి కుటుంబమునకు బాధగానుండె డిది. ఈ గుహనివాస మేర్పడిన తరువాత నా గ్రంథము లనుఁ గదలించ నక్కఱ లేకపోయెను. ఆ గ్రంథములు తొలి నాఁడు సంస్కృతభాషలోఁ గలవు. ఆ భాషోచ్ఛారణము తర తరములుగా వికారముపొంది యుత్తర జ్యోతిష ప్రభువుచేత వెలియోనసు వధింపఁబడుట కాజ్ఞాపించుటకు నేఁబదియేండ్లకుఁ బూర్వము క్రొత్తభాషవలె సిద్ధపడి కంఠస్థములైన యాగ్రంథ ములు రాగితేకులమీఁద వ్రాయఁబడెను. ఆ వ్రాసినవ్రాత చదివినచో నా యక్షరములే బ్రాహ్మీలిపికాదు. అనేకశబ్దము లకు ధాతువులకు సంస్కృత భాషారూపముఁ జెడిపోయి యవనభాషాకృతి వచ్చెను. ఆ గ్రంథము లీ గుహలోఁ జివరి గుహయందు దాచఁబడి యుండును. వారి వంశములో

నొక్కొక్క సుతుఁ డుదయించుచు సచ్చెను. వానికిఁ దండ్రు
చదువు చెప్పుచుండును. ఆ గ్రంథములుఁ బఠింపఁజేయును.
కొండకొమ్ముమీఁదఁబడు సూర్య కిరణములుపడు రేఖలను
బట్టి దినములు, పక్షములు, మాసములూ, ఋతువులు నయ
నములు, సంవత్సరములు తెలిసికొని లెక్కలుకట్టికొను విద్య
సంపూర్ణముగాఁ గొడుకులకు నేర్పుదురు. ఆ వంశములోనున్న
చమత్కార మేమనఁగాఁ బందొమ్మిదివందల సంవత్సరము
లకుఁ బూర్వమున్నవారి పూర్వునిపేరు వెలియోనను. ఇప్పు
డున్నవానిపేరును వెలియోనను. వెలియోన నీ గుహలో
నున్నాడని సర్వజనులకుఁ దెలియదు. సామాన్య ప్రజలకుఁ
దెలియదు. సర్వ యవనరాజ్య ధరాపతులకు మంత్రులకు
సేనాపతులకుఁ దెలియును. ఆ వంశమువా రెచ్చటనున్నను
దమయునికి యవనరాజ్యాధికారులకుఁ దెలియఁజేయుచుండురు.
ఆ మొదటి వెలియోననును బహిష్కరించిన కురురాజు
పేరు నిచఱ్ఱుఁడు. అయన యుద్ధిష్ఠిరుని నుండి యేడవ
వాఁడు. జనమేజయ మహారాజు కుమారుఁడు శతానీకుఁడు.
అయన కొడు కశ్వమేధదత్తుఁడు. అయనకొడు కధిసేమ
కృష్ణుఁడు. అయన కొడుకు నిచఱ్ఱుఁడు. ఆ నిచఱ్ఱ మహా
రాజమీఁద విరోధముతో మహా జ్యోతిశ్వేతయైన ప్రథముఁ
డయిన యా వెలియోనను తానొక ప్రతిజ్ఞ చేసెను.
అతఁడు తానును దన వంశమును దమ జ్యోతిర్విద్యా విజ్ఞాన
మును సర్వదా వేలయేండ్లు గడచినను నార్యావర్త దేశము
నందలి శ్మశ్రియ రాజ్యములను నిర్మూలనము చేయుటకు
వైదిక మతమును ధ్వంసము చేయుటకు నెప్పుడెప్పుడు భారత

దేశమునకు గ్రహస్థితి బాగుండదో దేశ జాతకము బాగుండదో యప్పుడప్పుడు యవనరాజులచేత దండెత్తింపించి యీక్షత్రియరాజు వంశములను నైదిక మతమును నిర్మూలనము చేయుటకే ప్రయత్నము చేయుదునని. ఇట్టి ప్రతిజ్ఞ పూనెను. ఆ ప్రతిజ్ఞ వారి వంశమునందుఁ దండ్రునిఁగి కొడుకునకు సంక్రమించుచుండును. ఆ ప్రతిజ్ఞ చేయించియే తమ కొడుకుల కౌతండ్రులు జ్యోతిర్విద్యా రహస్యములను నేర్పుదురు. వారి విద్యలోని యుత్కృష్టవిషయ మేమనఁగా నారికి భారత దేశముయొక్క జాతకము విశ్వముగాఁ దెలియును. వారు దేశజాతకమును వ్రాయుటలో కాలములు నిరూపించుటలో మహాసమర్థులు. ఆవిశ్వ వారి వంశమునం దుట్ల వచ్చుచుండెను. ఇది యిట్లుండఁగా వారి వంశ మనుస్మృతముగాఁ బరంపరగా సాగుట కొక మహాభ్యంతర మేర్పడినది. అది యా సర్వత్ర గుహానివాసము. వీరికిని బయటనున్న జాతికిని సంబంధము లేదు. ఇచట నిట్టి యొక కుటుంబమున్నదన్న విషయము యవనరాజులకు మంత్రి సేనాపతులకుఁదక్క మఱి యెవ్వరికినిఁ దెలియదు. ఒక నెలియోననుసకుఁ గొడుకు పుట్టును. వీనికిఁ దండ్రు విద్యచెప్పును. వానికిఁ బెండ్లిచేయవలయును వానికిఁ బెండ్లి యెట్లుగును? పిల్ల నిచ్చెడివారెవరు? వీరి నెవరెఱుఁగుదురు? ఇదియొక పెద్ద సనుస్మయై పోయినది. అందుచేత నైదువందల యేండ్లక్రిందటి నెలియోనను నాఁటి యవనరాజు లొక పరిషత్తుగా నేర్పడుటయు నార్యావర్తముమీఁద దండెత్తుట యా పరిషత్తుయొక్క ప్రధానమైన యాశయముగా నుండుటయు మొదలయిన కొన్ని నిబంధనలు చేసెను. వానిలో

నొక నిబంధన యోమనఁగా దన వంశములో నేతరమున కా
తరముగా వివాహ యోగ్యకాలము వచ్చిననాఁటికి నా
నూతననుఁడైన వెలియోనసునకు భార్యను సమకూర్చుట
యా పరిషత్తుయొక్క ధర్మములలో నొకటి. ఆ పరిషత్తున
కొక కార్యదర్శి యుండును. వాఁడు రహస్యముగా వెలియో
నసు నొద్దకు రాకపోకలు జరుపుచుండును. వాఁడే యువకుఁ
డైన వెలియోనసునకు భార్యను సమకూర్చవలయును. అది
పెద్ద రహస్యము. వాఁడొక బాలికను దొంగిలించి రహ
స్యముగా నామె నిచటికిఁ దీసికొని రావలయును. ఈ సర్వ
మయిన నియమమాలయు నా పరిషత్కార్యదర్శి యొక్క
విధి. ఈ కార్యదర్శియొక్క యుద్యోగమును సంప్రదాయాను
గత మయినది. ఒక కుటుంబమునందలి తండ్రి కొడుకు లే యా
యుద్యోగమున కర్హులు. అది వారి కులవృత్తి. వారి వంశము
నందు స్థిరమయిన యుద్యోగము. ఇప్పు డాయుద్యోగి తింతా
కగాఁగుడు. వెలియోనసున్న పేరెట్టిదో తింతాకరాఁగుఁడన్న
పేరునట్టిదే. అనఁగా నా వంశములో జన్మించు జ్యేష్ఠుని పేరు
నిత్యము నదియే యన్నమాట. ఆనాఁటి వెలియోన సిచ్చట
నివాస మేర్పఱచికొన్న తెరువాత వందయేడ్లకొక విపరీత
పరిస్థితి జరిగెను. ఆనాఁటి యవనరాజు పరిషత్తులోఁ గొందఱు
వెలియోనసుయొక్క యీ కాలజ్ఞతను సంశయించిరి. అట్టి
విద్యయే యుండదనిరి. అట్టి పరిజ్ఞాన మొకనికుండుట యసంభవ
మనిరి. వారిచేత నొప్పించుట కష్టమయ్యెను. ఆనాఁటి వెలి
యోనసొక పదకమాను నిర్మించెను. తింతాకరాఁగునితో నొక
నిబంధన యేర్పఱచికొ నెను. తన వంశములో నిట్లు తండ్రి

గొడుకులు జరుగుచుండఁగా నీ రహస్యమును తింతాకరాళుఁ
 డెవనికినిఁ దెలియనీయరాదు. చేసిన నిర్మాణమిది. వరుసగా
 నాల్గు గుహ లున్నవి. వెలియోనసుయొక్క భార్యాపుత్రు
 లును వారి గ్రంథములును జివరిగుహలో నుందురు. వారెప్పు
 డును మొదటిగుహకు రానేరారు. మొదటిగుహలో నుండి
 రెండవ గుహలోనికి మార్గమున్నదనియే యెవ్వరు నెఱుఁగరు.
 అది యట్టి రహస్యమైన మార్గము. ఆ వెలియోనసులు జటా
 ధారులు గడ్డములు మీసములు పెరిగియుండును. ఈ వివాహ
 విషయము సంపూర్ణముగా దాఁచినచోఁ దండ్రు చనిపోఁగాఁ
 గొడుకు మఱిల వెలియోనసు అగుచుండఁగా వచ్చిన
 వారొక్క వెలియోనసునే చూతురు, గావున వెలియోనసు
 లింతమందిలేరు. వెలియోనసు నిత్యజీవి. అతఁడు వేయి
 యేండ్లనుండి బ్రదుకుచున్నాఁడు. వాఁ డాహారమును భుజిం
 చఁడు : నిదురపోఁడు. వానికి జరామరణములు లేవు. అతనికిఁ
 గాలజ్ఞానము జ్యోతిద్విద్వా ప్రభావముచేతఁ గలుగ నేడు.
 వాఁడు మహాయోగి. వానికాజ్ఞానము సహజముగా నున్నది.
 ఇట్టి ప్రథనుఁ బుట్టించి యవనరాజ పరిషత్తులను స్వాధీనము
 చేసికొన నెంచి తింతాకరాళునితోఁ గట్టుకట్టి యీ యేర్పాటు
 చేసెను. దీనితోఁబాటు తత్పూర్వమందు తింతాకరాళుఁ
 డొక్కడే వెలియోనసునుఁ జూచుటకు వచ్చెడిది. తదనంతర
 మున యవనరాజులు తన్మంత్రులు తత్సేనాపతులు సందఱును
 రావచ్చున స్థేర్పాటు జరిగెను. అందుచేతఁ గడచిన
 మూఁడు నాల్గు వందల యేండ్లనుండి యవనరాజులు నా
 రాజ్యములలోని మహోద్యోగులును వెలియోనసునుఁ జూచు

టకు వచ్చుచునే యుందురు. ఎప్పటికప్పుడు తండ్రి కొడుకు లొక్కరితిగనే యుందురు. తత్పర్వతగుహ నిత్యనివాసము. వారి కచ్చట దొరకెడి వృక్ష ఫలమూలములు తత్పర్వతము నందలి ప్రత్యేక స్థితియు సచటి విలక్షణములయిన వాయువు లును వృద్ధుడయినవానిని వృద్ధునిగా గనిపించనీయవు. యువకుఁ డయినవానిని యువకునిగా గనిపించనీయవు. వారియందది యొక త్రేదశత్వము భాసించుచుండును. ఎంత కాదన్నను మఱియు వృద్ధుడైనచో వృద్ధుడుగా గనిపించుటచేత రాజు లకు రాజోద్యోగులకుఁ బరమవృద్ధుడయిన వెలియోనసెప్పు డును దర్శనమీయఁడు. ఎనుఁబది యేండ్లుదాటిన వెలియో నను తన భార్యతోఁ దన కోడలితోఁ దన మనుమనితోఁ జిట్టచివరి గుహాయందే యుండును. బాలుఁడైన వెలియో ననుకు దర్శనమునకుఁ గొన్నిదినములే నిర్ణయింపఁ బడును. తక్కినప్పు డెవ్వరును రారాదు. ఎవనికి దర్శనము కావలసినను తింతాకరాళ్లుఁడే చేయించవలయును. అందుచేత నీ కుటుంబ రహస్యము వెలికివచ్చుటకును వీలులేదు. ఇట్టైదు వందలయేండ్లు జరిగినవి. ఈ కుటుంబ మా కొండగుహలలో నింతటి మహావిద్యారక్షణముఁ జేసికొనుచు నేకాకులుగా బ్రదుకుట యొక మహారణ్యాస్త్రై. పురుషు లీ విద్యా నిత్య వ్యాసక్తులగుటచేత వారికిఁ గాలము నడచును. స్త్రీలకెట్లు గడచు ననఁగా వారు చెట్టుఁబట్టలలోని నారతీసి కట్టుగుడ్డలను నేయుటయు, మఱియు సంగీతము పాడుకొనుటయు. వేయి యేండ్లనాటినుండి యీ వెలియోనను వంశమునందు రూఢమై యున్న విద్యలు రెండు. ఒకటి జ్యోతిర్విద్య. రెండవది

సంగీతవిద్య. కౌరవ రాజ్యమునుండి బహిష్కరింపఁ బడుటను మున్ను వారి పూర్వులు సామగానవేత్తలు. వారు యవన దేశము లాశ్రయించి నప్పటినుండి వారు యవనభాషలలోని కీర్తనలు పాడనారంభించిరి. వారి కంఠములందు మాధుర్య మొద్దొరసి ప్రవహించు చుండును. క్రొత్తగా నా కుటుంబ ములో భార్యగావచ్చిన స్త్రీకూడ నా కీర్తనల నన్నియుఁ బాడుట నేర్చికొనెను. ఆ పాటలన్నియు వందల యేండ్ల క్రింది పాటలు. ఆభాషవేటు. ఆ కొన్నిపాటలను రింతా కరాళుఁడు వినును. ఆ పాటను పాడుట వారికెట్టి సంప్రదాయమో వానిని విని తస్మయులగుట రింతాకరాళుల కట్టి సంప్రదాయము. అవి వేయి యేండ్లక్రిందటి పాటలు. ఆఱు వందల యేండ్లక్రిందటి పాటలు. ఆ పాటలలోని స్వరపద్ధతి వేటు. రింతాకరాళుల కాపాటలలోని కొన్ని వచ్చును. అతఁ డాపాటలలోఁ గొన్ని బయటఁ బాడుచుండును. జన మాపాటలకు ముగ్ధులై పోవుచుందురు. రింతాకరాళులకుఁ దమ యుద్యోగబల మొక్కటియేగాక -యీ పాటలలోఁ బ్రజానురాగముకూడఁ గలదు.

౪

పుష్యమిత్రుని మేనల్లునకు వారు దొంగిలించి తెచ్చిన గుఱ్ఱమును వారిలో నొకరుంచికొని వారి గుఱ్ఱము నతనికిచ్చి వారతనితో నిట్లనిరి. 'నీవు పోయి మీ పుష్యమిత్రునితో

‘మేమతని యశ్వము నిట్లు చిత్రవధ కావించితి’మని చెప్పుము. అతఁ డేమిచేయునో చూతు’మనిరి. ఇది యశ్వవధ జరిగిన తరువాతఁ బడునేను దినముల నాఁటిమాట. అతఁడు వారితో ‘నేను బోను. నేను మీలోననే యుండిపోయెదను. నన్నింటికిఁ బోయినచో వారు బ్రదుకనీయరు. మీ రీ మాత్రముగానైన నన్ను బ్రదుకనిచ్చిరి. ఆ పుష్యమిత్రుఁడు నన్ను వెంటనే సంహరించును. ఈ వార్త పుష్యమిత్రునకుఁ జేర్చుటకు నేను బోవలసినంత యవసరములేదు. ఎట్లో యట్లు సంపించ వచ్చును. నేను మీలోఁ గలిసిపోవుదును. మీతో నుందును. నన్ను యీ తింఠికరాళునకుఁ జూపించుఁడు. నే నాయనతో మాటాడెదను. ఆయన యెట్లు చెప్పినచో నట్లు చేసెదను.’ అనఁగా వారు తింఠికరాళుఁడు నిన్ను వధించుటకు మా కాజ్ఞ యిచ్చెను. మేము నిన్ను సంహరించలేదు. నీవు బ్రదికియుండుట చూచి యాయన మమ్ము శిక్షించును. ఇది మా నెత్తికిఁ దేకుము. నీ దాగిని నీవు పో’మ్మనఁగా ‘జేపు పోయెదను. మాపు పోయెద’నని కడపుచుండఁగా నా మాఁడననాఁడు ప్రొద్దున తింఠికరాళుఁ డచటికి వచ్చెను. అతఁ డితనిని సంహరింపుఁడని వారికాజ్ఞ యాయకమున్ను వీనితో నతఁడు మాటాడినా. తింఠ వీనితో నిన్నుఁ జంపింతు ననెను. వీఁడతనితో నా కాయుర్దాయము చాల నున్నది. నీవు చంపలేవనెను. నీవు చంపుమనినను వారు చంపరని చెప్పెను. అప్పు డితఁ డింకొక మాట చెప్పెను. వారు నన్నుఁ జంపరు. నా జాతకము నాకుఁ దెలియును. నేను యవనులలోఁ గలిసి పోవుదును. నా శివిష్య త్తున్నదని యనెను. కరాళుఁడు

నవ్వెను. నీ నీ పొమ్మనెను. వధింపుడని వారికాజ్ఞ యిచ్చెను. ఇప్పుడు తింతాకరాళుడు రాగా నితఁ డతనికిఁ గనిపించెను. కరాళుడు 'నీవు బ్ర'దికియున్నావే. ఇతఁడు 'నా జాతకమును నీకుఁ జెప్పి యుంటినిగదా! ఇంక మిగిలినది, నేను మీలోఁ గలిసిపోవుట. నే నెట్లును మీలోఁ గలియుదును. వాడు నన్నుఁ జంపలేదు. కరాళుడు 'నీవు మాలో నెట్లు కలియుదువు?' ఇతఁడు 'నీవు నన్ను మీ యింటికిఁ తీసికొనిపోమ్ము. మీ యింటిలో నన్ని పనులు నేనుఁ జేయుదును. నీకొక ముసలితల్లి కలదు. నీ కిద్దఱు పిల్లలు గలదు. నీభార్య చనిపోయినది. నీ ముసలితల్లి యా పిల్లలను సాకుటకు బాధపడుచున్నది. నీ యుద్యోగమునకును నీ పిల్లలను సాకుటకును నీకు సరిపోవుట లేదు. నన్నుఁ దీసికొనిపోమ్ము. నీ యుద్యోగము నీవు చేసి కొనుచుండ వచ్చును. నీ తల్లికి నేను సాహాయ్యముగా నుందును" కరాళుడు "నాసంగతి నీకెట్లు తెలియును? వీరిలో నెవరయినఁ జెప్పిరా?" ఇతఁడు "వారినే కను గొనుము." కరాళుడు వారినిఁ గనుగొనెను. వారు కరాళుని కుటుంబవిషయమొక్క యక్షరమైన నతనికిఁ జెప్ప లేదు. కరాళుఁ డతనితో నిట్లు నెను. "నీకీసంగతి యెట్లు తెలిసినది?" ఇతఁడు "నాకు జ్యోతిర్విద్య తెలియును. నే సందులోఁ బెద్దపండితుఁడను. నాకు సర్వరాజ్యములందున్న జ్యోతిర్విద్వాంసులతో సంబంధము కలదు. నేను నిన్ను మొదటిసారి కలిసికొనిన వేళయందు లగ్నముకట్టి నీ జాత కమునుఁజూచితిని. నాకివి యన్నియుఁ దెలియవచ్చెను. కరాళుడు "నాకీ విద్యలయందు విశ్వాసములేదు." ఇతఁడు

“లేదా? ఉన్నది. ఎంతోయున్నది. నీ యుద్యోగము దానితో సంబంధించినది.” అనగాఁ గరాళుఁ డులికిపడెను. ఆతఁ డిట్లడిగెను “నాభార్య పోయినదంటివి. నేను మఱల వివాహ మాడుదునా?” ఇతఁడు “అడుదువు.” కరాళుఁడు “ఎప్పుడు?” ఇతఁడు “మీ గ్రామములో నొక యువతియున్నది. తొలుత నీవామెనుఁ బెండ్లిచేసికొన నెంచితివి. ఆమెతండ్రి యామెను నీ కీయనన్నాఁడు. మఱి యెవనికో యిచ్చి పెండ్లి చేసెను. ఆమె మగఁడు రాజాజ్ఞచేత వధింపఁబడును. ఆమెను నీవు మఱల వివాహమాడుదువు.” కరాళుఁ డాశ్చర్యపడెను. కరాళుఁడు “అది యెన్నాళ్ళలో జరుగును?” ఇతఁడు “ఎన్నాళ్ల నా? పది పదేను దినములలో జరుగును? పిఠున కీ జ్యోతిష్యము వెలియోనను చెప్పెను. ఇప్పుడు మఱల వీడదే చెప్పెను. వీఁడు వెలియోనసంకవాఁడా? వెలియోననును వీనినిసంయోగ పఱచవలయును. వీఁడు చండప్రచండునివలె నున్నాఁడు. కరాళుఁడు - “ఈవిద్య మా యవనులది. మీదికాదు. మా యవనులనుండి మీరు నేర్చికొనిరి.” ఇతఁడు “సర్వ విద్యలు మానుండియే యవనులు నేర్చికొనిరి. ఐనను నాకిప్పుడు మీ మా భేదములేదు. నేను యవనుఁడను గాఁబోవుచున్నాను. నేను వైదికమతమున కెదుగుతిరిగితిని.” కరాళుఁడు “ఎందు కెదురు తిరిగితివి?” ఇతఁడు “నేను గ్రహచారమునుఁ జూచి తిని. మగధదేశముయొక్క జాతకమునుఁ జూచితిని. మగధ రాజ్యములో నొక మహావిప్లవము జరుగును. యవనుల కిది విజయకాలము. మీరు కురుపాంచాల శౌరసేనాది రాజ్యములమీఁద దండెత్తుదురు. ఇది మీకెంతో యోగకాలము.

అట్టి మిమ్ముఁ బరిత్యజించి యోడిపోయెడి వారిలో నే నెందు కుండనలగును ? ఆ దేశములమీఁదబడి దోచికొని మీతోఁ జూటు నేనును ధనవంతుఁడ నయ్యెదను.” కరాళునకు మఱియు పచ్చెరువు కలిగెను. వెలియోన సెన్నిమాటలు చెప్పినో యితఁడు నట్టిమాటలే చెప్పుచుండెను. యవనరాజపరిషత్తు మఱల సంశయించుచున్నది. యవనుల కిది విజయ కాలము. వీనిని గుఱించి వెలియోననుతోఁ జెప్పి యతఁడంగీకరించినచో వీనిని దీసికొనిపోయి యతనికిఁ జూపించవలయును.

కరాళుఁడు వానిని దన యింటికిఁ దీసికొనిపోయెను. తల్లికి సాయముగా నుంచెను. వాఁడు వారి భాషను తొలుతఁ బది దినములు, తరువాత బదు నేను దినములు, వారు మాటాడుచుండఁగా వినుటచేత నెంతయో నేర్చికొనెను. వాని యీ గ్రహణశక్తికిఁ గరాళుఁ డద్భుతపడెను. వాఁడా యింటిలో నెలనాళ్లుండెను. కరాళుని తల్లికి వాడన్నచో నెంతయో ముక్కువ యయ్యెను. కరాళుని యిద్దఱు పిల్లలు వానికిఁ జనఁ జెరి. ఈ నెలనాళ్ళలోఁ గరాళునకు వివాహమయ్యెను. ఆమె భర్త మఱల నొక జలయుద్ధమునకుఁ గారణమగునట్లు సంచరించుటయు వాని నభిసార దేశాధిపతి కొండవంచు నుండి దొరలింపించుటయు జరిగెను. భర్త చనిపోయినంత నే యీమె సూటిగా తింతాకరాళుని యింటికి పచ్చెను. ఆ వచ్చుటయే పెండ్లి. ఏదో తీగ కడియములు వ్యాద్దతోకరి చేతుల కొకరు తొడిగికొనిరి. ఊరిలోఁ బదిమందిని బిలిచి భోజనము పెట్టిరి. కొందఱు స్త్రీలు పాటలు పాడిరి. వివాహ సంయిపోయెను. కాని కరాళుని క్రొత్త భార్య వచ్చినప్పటి

నుండి యామెకునుఁ బుష్పమిత్రుని మేనల్లునకును సరిపడలేదు. ఆమె కరాళుని ప్రథమభార్య సంతానమునందు నిగ్రాహరముగా మొదటిదినము నుండియుండ నారంభించెను. కరాళున కిది మనస్సునకుఁ గట్టమయ్యెను. ఏమిచేయవలయును? ఇది యిట్లుండఁగా నతఁడు వెలియోనసు వద్దకుఁ బోవలసి వచ్చెను. ఐదుగుఱు యననరాజులును వారి యైదుగుఱు సేనాపతులును వారి మంత్రులును నీ పనునేనుమందియుఁ గలిసి వారు వెలియోనసునుఁ జూతు మనిరి. పూర్వమిట్టి దెన్నఁడును జరుగలేదు. అప్పుడప్పు డొక్కఁ డొక్కఁడుగా వీరందఱు వెలియోనసునుఁ జూచి వచ్చినవారే. అందఱు కలిసి వచ్చుచున్నారని ముందు పోయి వెలియోనసునకుఁ జెప్పి రావలయును. చెప్పకపోయినచో వెలియోన సజాగ్రత్తమిఁద నుండును. అతఁడు చిరకాలజీవితము మృషాసిద్ధాంతము బైటఁబడినచోఁ దన యుద్యోగమునకు భంగము వచ్చును. తన భార్య క్రొత్తగాఁ గాపురమునకు వచ్చెను. ఈమెను వదిలిపోవుట యిష్టములేదు. రాజులు వారి యుద్యోగులు వెలియోనసు వద్దకుఁ బోవుటకు వారము దినముల గడుపున్నది. ఈలోపుగా గరాళుఁడు వెళ్ళి చెప్పి వచ్చుటకు వీలులేదు. ప్రతిదినము వారిలో రాజునో మంత్రినో సేనాధిపతినో యితఁడు పోయి చూచుచుండ వలయును. ఒకనినిఁజూచి తిరిగి రాబోవుచుండఁగా నతఁడు తేపు రమ్మనును. లేదా పోయి యింకొకనితో నొక మాటచెప్పి రమ్మనును. తనకు వెలుసుబాటేమియును లేదు. వెలియోనసువద్దకు నితనిఁ బంపించినచో బాగుండునా? యనుకొనెను. బాగుగనేయుండు ననిపించెను.

అతఁడును జ్యోతిర్విద్యావేత్త. ఇతఁడును జ్యోతిర్విద్యావేత్త. వారిద్దఱును గలిసికొన్నప్పుడు కరాళుఁడు తాను ప్రక్కనుండి పారి ప్రసంగము వినవలయు ననుకొనెను. ప్రస్తుత మది పొసఁగదు. నెలనాళ్ళనుండి యితఁ డిక్కడ నున్నాఁడు. తన పిల్లలును దన తల్లియు వానియఁ దనురక్తులై గుఱున్నారు. వాఁడు మిక్కిలి విశ్వాసమాతోఁ బ్రవర్తించుచున్నాఁడు. వాని మెడలో జందెమున్నమాట నిజమే. వాఁడు మాంస యునుఁ దిననిమాట నిజమే. పండ్లు తినును. దుంపలను స్వయముగా నుడుక వేసికొని తినును. తమ మంచితీర్థమును మాత్రము త్రాగక తప్పదు. ఆ జలములో నతఁ డేదియో కలిపి త్రాగును. వాఁ డేమి కలిపి త్రావుచున్నాఁడో శత్రు యుడు. వాని యాచారములు భిన్నములుగా నున్నవి. వాఁడు విశ్వాసపాత్రుఁ డనుటకు సందేహములేదు. ఒక నాటి రాత్రి కరాళుఁడు వానితో నిట్లనెను. మా దేశములో మీ విద్యలో నిన్ను మించినవాఁడు కలఁడు. నీకతనినిఁ జూడవలయునని యున్నదా ?' ఇతఁడు 'నేను నీ జాతకమునుఁ జూచినప్పుడే నీకీ విద్యతోఁ బరిచయమున్నదని నాకుఁ దెలియును. ఈవిద్యలో నీవు పెద్ద విద్వాంసుఁడవుకావు. నీకీవిద్యయం దభిమానమే కలదు. అనఁగా నీ విద్య మీ దేశములో నున్నదనియర్థము. నన్ను తనివద్దకుఁ దీసికొనిపోమ్ము' కరాళుఁడు 'కాదు. నీవొక్కఁ డవే పోవలయును. నేను పచ్చుటకు వీలులేదు. నీకుమార్గోప దేశమునుఁ జేసెదను. కొంతదప్పు నీతో నొక మనిసినిఁ బంపింతును. అచటనుండి నీ వొక్కఁడవే పోవలయును. అది దుర్గమ మయిన యరణ్యము. మహా పర్వతములు ఒక పర్వతములో

నుండి యొక పెద్ద రంధ్రము కొండవెనుకకు దారి తీయఁను. ఆ లోపల జీకటిగా నుండును. ఆ మహారంధ్ర ముఖమున నింకొక వృక్షములేదు. అన్నియు నివే చెట్లు. ఈ చెట్లు కొమ్మను నటకి కాష్ఠము చివర జబ్బుగాఁ గొట్టి నిప్పు ముట్టి చినచో నది జ్వాలగా మండుచుండును. ఆ వెలుఁగు తోడఁగా నా పర్వత బిలమార్తమునఁ బోవలయును. లోనికిఁ బోయిన తరువాత నొక వెడల్పయిన బురదతో నిండిన స్థల ముండును. అందులో జాగ్రత్తగా సమవలయును. తప్పటదుగు సడి సచోఁ గూరికొని పోవుటగఁను. ఆ బురద స్థలములో దగ్గఱ దగ్గఱగా దుబ్బులుండును. ఆ దుబ్బులమీఁద నడుగులు వేయుచు లోనికిఁ బోవలయును. పలుమంది యా బురద లోఁబడి కూరికొనిపోయి చచ్చినవారు కలరు. ఆ నడుమ నొక పర్వత మున్నది. ఆ పర్వతమునకుఁ బ్రాగ్విశేషం దొక గుహకలదు. ఆ గుహలో నొకఁ డుండును. వాఁడు నిత్యజీవి. వేయియేండ్లనుండి బ్రదికి యున్నాఁడు. నిత్యయువ కుఁడు. వానినిఁ గలిసికొని నా మాటగా నొకవార్త చెప్ప వలయును. నేఁడు చంద్రకళ నాల్గుభాగలు పెరిగినది. ఇంక చంద్రుండు భాగలు పెరిగిన నాటికిఁజంద్రుఁడు గుండ్రముగా నుండును. ఆ నాటికి వెనుక దినమున సర్వయవనరాజు పరి వశ్యభ్యులును వాని దర్శనమునకు వత్తురనియు, నతఁడు సిద్ధ ముగా నుండవలయుననియు, నీవు వానితోఁజెప్పి రావలయును. చెప్పఁగలవా ?” ఇతఁడు “చెప్పఁగలను” కరాళుఁడు “నిన్నఁ జూచిన వెంటనే యతఁడు నీ స్వరూపమంతయుఁ బలికి కొనును. నీజీవిత మంతయు నతఁడు లెక్కగట్టును. నీ మన

నులో నెట్టియూహాలున్ననో యతఁడిట్టె గ్రహించును" ఇతఁడు
 "ఇది నీ కింకొక్కలాభము. నా ప్రవర్తన విశ్వాస్యముగానే
 యున్నది. నేను పూర్తిగా విశ్వాస్యఁడనో కానో యతఁడు
 నీకుఁ జెప్పును." కరాళుఁడు నవ్వి, "నీవును నా వెలియోనసును
 మహావిద్వాంసులు. మీముందు రహస్యములులేవు. మీ
 యిద్దఱునుఁ గలిసి మాటాడుచున్నపుడు ప్రక్కనుండి నాకు
 వినవలెనని యున్నది. కాని నాయుద్యోగధర్మము నన్నుఁ
 గదలనిచ్చుటలేదు." ఆ ఘటనాఁ డితఁడు వెలియోనసు నివ
 సించు పర్వతమునకు బయలుదేఱెను. కొంతమేర నొకఁడు
 దారి చూపించి వెనుకకు మఱిలెను. ఇతఁ డుపదేశించిన
 మార్గముగుండ నతఁడు పోవుచుండెను. పోవుచు నా యర
 ణ్యము పర్వతములను బ్రతిపదమునందుఁ బరీక్షించుచుండెను.
 అచటనున్న తీరగలుగాని చెట్లుగాని యతఁడు పూర్వమెప్పు
 డునుఁ జూడలేదు. అచటనున్న యొక్క వృక్షముపేరయిన
 నతఁ డెఱుఁగఁడు. దారిలోఁ గొన్ని పర్వతముల తాళ్ళు
 భిన్నవర్ణములు కలవిగా నుండెను. అవి పెద్దపెద్ద పలకలు
 చినరకు బిలముఖమునకుఁబోయి యొక వృక్షశాఖను ఖండించి
 చివర నలుగఁగొట్టి జ్వాలచేసి బిలద్వారమునందు నశచెను.
 ఆ బిలములోఁ బోవుచుండఁగా నతని కొకచోట దూరముగా
 నేదో యడ్డమున్నట్లు కనిపించెను. ఈబిలము నూటిగా నాతలి
 వైపునకు దారిగానున్నదని కరాళుఁడు చెప్పెను. ఈయడ్డమేమి?
 అది పర్వతమా? ఈ బిలముచివరివఱకు లేదా? ఏనయిన
 పెద్ద మృగము దారికడ్డముగా నిలుచున్నదా? మహాభల్లూక
 మయినచోఁ గావచ్చును. భల్లూకము లగ్నికి భయపడి పాటి

పోవును. తనచేతిలో మండుచున్న కాగడా వెలుతురన కడి
భయపడి బిలమున కాదెనకు దాగిపట్టును. అది కదలుచున్నట్లు
లేదు. దగ్గఱకుఁ బోయినచో నది తన మీఁదఁబడి గ్రసించు
నేమో? అతని కొక్కటియే ధైర్యము. ఆపంచ యవన
దేశ సైనికులు సలుఁబది మందియుఁ దన్ను గట్టివేసి కత్తు
లతోఁ బొడిచినప్పుడు కూడఁ దాను జనిపోనని తనకుఁ దెలి
యును. అని తనకు బాధాకాలము. ఇది తనకు బాధాకాలము
కూడఁ గాదు. ఈ చుట్టఁకి యేమి? ధైర్యముతో నతఁడు
ముందునకుఁ బోయెను. అతని కదియొక భ్రాంతిగాఁ గనిపిం
చెను. అది జంతువు కాదు. మనుష్యుఁడు కాఁడు. ఒక
యాకృతి విశేషముగా నున్నది. ఇదమిత్యమ్మని నిర్ణయింప
రాకుండ నా మూర్తి విశేషమునం దొక ముఖమును నేత్రము
లును నోరుగాఁ దోఁచెను. ఇతఁడు 'ఎవరు నీవు? నాదారి
కడ్డ మెందుకు వచ్చితివి?' భూతము 'నీవు నీమృత్యువుదగ్గ
ఱకుఁ బోవుచున్నావు.' ఇతఁడు 'నా కిప్పుడప్పుడే మృత్యు
వులేదు' భూతము 'అతఁడు నీకంటెఁ దెలివికలవాఁడు' ఇతఁడు
'వాఁడు నిన్ను నావద్దకుఁ బంపించెనా' భూతము 'కాదు. నేనే
వచ్చితిని. నిన్ను వెనుకకుఁ దిరిగి పొమ్మమటకు వచ్చితిని'
ఇతఁడు 'నేనన్నింటికె' దెగించి వచ్చితిని. నావద్ద సంజీవన
మంత్రము కలదు. నేను దానిని నిత్యము మనస్సలో నను
కొనఁచుచుందును. ఆ మంత్రాధిదేవత నన్ను రక్షించుచుండును.
నా కకాలమృత్యువు కలుగదు.' భూతము 'కలుగక పోవ
చ్చును. నిన్ను బ్రాణావశిష్టముగా బాధించవచ్చును.' ఇతఁడు
'నాకిది బాధాకాలము కూడఁ గాదు.' భూతము 'నీవు'

మొండివాఁడు. నీ రహస్యమును వాఁడు తెలిసికొనును. రంత
కరాళునితోఁ జెప్పును. కరాళుఁడు నిన్ను సంహరించును.
ఇట్లు 'దానికెప్పుడును సిద్ధముగానే యుంటినిగదా ! ఈ
యాపదలన్నియుఁ గడచిననే నా కోరిక సిద్ధించును. సృష్టి
యారంభమయిన తరువాత ధాత్రుమీఁద జన్మించిన యనంత
కోటి జీవులలో సందటి కోర్కెలు సిద్ధించునని యున్నదా ?
ఎవనిదో సిద్ధించును. అందఱును శ్రీరానుచందుని నంజివారా?
బలరామ, కృష్ణదేవులవంటివార ? అర్జును సంతవానికిఁ
దుని దినములలోఁ గిరాతులవలఁ బరాభవము తప్పింది
కాదు ? భూతము 'నీకర్మము నీది' అతఁడెవ్వరి కర్మము వాని
దనుకొనుచుండఁగా మార్గము సుస్వక్త మయ్యెను. అట్లు
భూతమేలేదు. తనకుఁ గన్ను చెదరినది. మఱి జరిగిన ప్రసంగ
మంతయు నేమి ? అది యతఁడు తన మనసులోఁ దా నే నిర్మించి
కొన్నవాద ప్రతివాదమాలు. అట్లు తన మనస్సిందుకు భావిం
చెను? ఆ వెలియోననుతనరహ్యము తెలికొను నేమో యన్న
భయముగలదన్న మాట. ఈ వెలియోనసన్నవాఁ డెవఁడు ?
వాని కింత జ్యోతిర్విద్య యెట్లు వచ్చెను? ఈ యనాగరకులలో
నీ శర్వతేయులలో నవీన వరాహాదృశ జాతిలో నీ విద్య
యెట్లున్నది ? ఇది వేదాంగమయిన విద్య. వేదములలోనుండి
సర్వశాస్త్రము లుద్భవిల్లినవి. పరమేశ్వరుఁడు తొలుత
బ్రాహ్మణజాతిని నిర్మించెను. ఆయన దీక్షిత వాదమును
నిర్మించెను. తింఠాకరాళుఁ డేమన్నాఁడు ? ఈ జ్యోతిర్విద్య
మేము యవనులనద్దనుండి నేర్చికొన్నామనియా ? ఏమి
మూఱ్ఱుఁడు. వానికి బ్రాహ్మణ కర్మస్వరూపము తెలియదు.

బ్రాహ్మణ కర్మలనఁగానేమి? యజ్ఞ యాగాది క్రతువులనఁగానేమి? వైదికమతము మేచ్చుల కెల్లర్థమగును? సృష్టియొక్క రహస్యమేమి? సృష్టి యెట్లు జరిగినది? దీని రహస్యమేమి? భూమండలమునందు మానవు లెట్లుపుట్టినారు? గ్రహగణుల వలనఁ బుట్టినారు. గ్రహగతులే భూమండలమునఁ బంచభూత వికారములయిన మానవులుగాఁ బరిణమించుచున్నవి. ఖగోళ మందలి జ్యోతిర్మండలములు స్వప్రభావముచేత భూలోకము నందు మానవులుగాఁ బరిణమించును బొందుచున్నవి. తద్గ్రహగతుల యందలి యేకదేశములే మానవులు. భగవంతుఁడు సృష్టియొక్క మొదట నీ పరిణామ రహస్యము ననుసరించి జీవులకు యోగక్షేమములు సంపాదించుటకుఁ శ్రేయస్కులు కలిగించుటకు యజ్ఞయాగాది కర్మలను నిర్మించెను. సర్వకర్మలును గ్రహగతులయొక్క పేళలనను సంధించి చేయఁబడుచున్నవి. ఆత్మకర్మకుఁ దత్కాల గ్రహగతికి సంబంధము. అనఁగా వైదికమతము మహాకాశమునందలి జ్యోతిర్మండల సంచారముతో ననుసరించిన మానవుల ప్రవర్తనయు వారి కర్మకాండమునుఁ గలిపి వాని నొకటిగా భావించి భగవంతునిచేత నిర్మింపఁబడిన మతము. ఇట్టి బ్రాహ్మణులు జ్యోతిర్విద్యను యవనులనుండి నేర్చికొనినట్లు. ఓరి రింతాకరాళుడా! నీమతి మఱచిపోను. ఈయవనులందఱెవరు? వైదికమతభ్రష్టులై యార్యావర్తమునుండి నిష్కాసనము పొందిన బ్రాహ్మణులును క్షత్రియులును శూద్రులును. వారు వేదమత బాహిరులై యచివక్షి తాన్న భాదులయి జలాభావముగల ప్రదేశములయందు నివసించుచు సానినాది

శౌచక్రియాదురులై మోటువార్తై క్రూరులయి గురాశా
 పనులై దేహబల మధికముగాఁ గలవారై తొలినాఁ డార్యా
 వర్తగుసుండి తెచ్చికొన్న తొన్ని విద్యలలోఁ దజ్ఞానిజీవిత
 మార్గమునందు సహజముగా మానవసిద్ధి సంపాదించికొఁగల
 విశేషములనుఁ గనిపెట్టి యనియన్నియు స్వోపజ్ఞకము లనుకొని
 యా విద్యలకుఁ దమయందు స్వయంసంభవత్వము భావించి
 తమ యహంకారమువలనఁ దను గురాశవలనఁ దామే
 యశికుల మనుకొనుచుఁ, దమకంటె భారతీయు లనాగరికు
 లనుకొంచు జన్మభూమిని వదలి జీవితమంతయుఁ బరదేశమున
 నివసించినవాఁడు తల్లిగడ్డనే మఱచిపోయి యచట నొకస్త్రీనిఁ
 దన చల్లిగా భావించికొంచుఁ నచట నొకస్త్రీని వివాహము
 చేసికొని, యామెయందు సంతానముకని తానా దేశస్థుడనే
 యనుకొన్నట్లు, వేల సంవత్సరములమీఁద భ్రష్టులయిన యీ
 యార్యజాతి తాము వేతే జాతి యనుకొనుచు శకయవనులయి
 యార్యానర్తముతో నిత్యమై న పరోధమునుఁ బాటించుచు
 విచిత్రమయిన మనుగడఁ గడపుచున్నారు, ఈ నెలిమొససు
 మున్నెప్పడో వాని పూర్వ పురుషుఁడు భారతదేశము నందలి
 జ్యోతిర్వేత్తయై బహిష్కరింపఁబడి దేశమునుండి నెలివఱచఁ
 బడి యిచ్చటచేరె యా కుటుంబమునందుఁ బరంపరయా యా
 విద్యను రక్షించికొంచు వచ్చినవాఁడు కావలయును. వానినిఁ
 బోయి చూతుచు. ఈ విద్యలో వాఁడు నాకంటె నధికుఁ
 డగుట సంభవించదు. భారతదేశమున వేదములనుండి పుట్టిన
 సర్వవిద్యలు సర్వకాలములయందు నుదయించుచున్న మహా
 పంతులయొక్క బుద్ధివిశేషముచేత నిత్య నూతనములయి

భాసించుచుండును. యవనులలో నొక వేళ నీవిద్య మిగిలిపో-
దాని కధికవికాసము కలిగియుండదు. కాని యీసృష్టి విచిత్ర
మైనది. ఎవఁడు చెప్పఁగలఁడు? సర్వక్షారమయిన సాగరము
నందు మంచిసీటి బుగ్గలుండునట. నిర్జలమయిన మహాసర్వత
శిఖరములయందు నీటిగుంట లుండును. అట్లు పరమరాక్షస
ప్రకృతులయందూఁ గొన్ని శాస్త్రరహస్యములు భాసించును.
ఇది యెవఁడు చెప్పను? దానవులకును దేవతలకు భేదమి?
దేవతలయందు జ్ఞానమును విద్యయు సత్త్వగుణాధిక్యమును గలి
గించును. దైత్యులయందు నీవి రెండును రజస్తమోగుణ వివర్ధ
కములై యుండును. పూర్వము బ్రాహ్మణులు మహాగ్నులను
వంద విధములైనవానినిఁ గనిపెట్టిరి. ఎన్నియో యగ్నివంశము
లున్నవి. వానినన్నింటిని యజించుటకు భిన్న దేవతలగాఁ
జూచిరి. వారితో సర్వలోక సంహారమునుఁ జేయుటకుఁబోను
కొనలేదు. అట్లనుటకును నీలులేను. ఆగ్నేయాది మహాస్త్ర
ములు శత్రుసంహారమునకేగదా యుపయోగపెట్టికొనిరి. అను
కొనుచున్నంతలో నతఁడు దుబ్బును వదలి కాలువేసినచోఁ
జనిపోవుదునన్న యూహకలిగి మార్గగతబుద్ధి యయ్యెను.
ఇంక నూహలేదు. భావనలేదు. బ్రాహ్మణ్యములేదు. శాస్త్ర
ములేదు. వైదిక మతాధిక్యములేదు. అచట నున్నది
యొక్కటియే, తనకాలు బెసకి తానుజావకుండఁ జూచికొనట.
అతని కప్పుడు స్ఫురించెను. సృష్టియనఁగా నది. ఎవనికి వాఁడు
తన బ్రదుకును దాను బ్రదుకును. ఎవనికి వాఁడుగానైన
వ్యక్తిత్వము వానికి వాఁడుగా బ్రదుకుటకు సౌలభ్య మేర్పడి
నపుడు గ్రామముగా సంఘముగా జాతిగా నీ వ్యక్తిత్వభావన

చేసి వ్యక్తిగా నున్నప్పటి స్వార్థము పదింతలు చేసికొని
 వ్యక్తిగాఁ దాను జేయఁగలిగిన యఘమును సంఘమునందు
 జాణియఁ దీ వ్యక్తిత్వమును వ్యాపింపఁ జేసికొన్నప్పుడు పాప
 మును బదింతలుగాఁజేసి యహంకారము నుబ్బించికొని కడుపు
 బూరటిల్లినట్లు క్రోధాదులను బెంచికొని భరించలేక పొట్ట
 వగిలినట్లు తత్ఫలితము నెప్పుడో జాతిగా సంఘముగా ననుభ
 వించుచుండును. ప్రాగ్దిశఁజలది యా గుహాద్వారము నతఁడు
 చేరెను. అతఁడు గుహామంథమునుఁ జేరువఱకు లోప నిద్దలు
 వ్యక్తులు కనిపించిరి. ఇక్ష్వుకు నేకాకారులు. ఇక్ష్వుకు జటా
 ధారులు. ఇక్ష్వుకు గడ్డమః మీసము గలవాఁడు. ఇద్దఱు సవ
 యస్కులన్న ట్లుండిరి. తిండాక రాళ్ళు డిచట నొక్కఁడే పురుషుఁ
 డులడుననియు, వాఁడు సత్యజీవియనియు, పేయి యేండ్లుగా
 వాఁడు జీవించుచున్నాఁడనియు, వాఁడు మహా జ్యోతిర్విద్యా
 వేత్తయనియుఁ జెప్పెను. తన కంటికిద్దఱు కనిపించుచున్నారని.
 నేఁడు తనకు భ్రాంతియే స్రధానముగా నయినది సుమా!
 అచట నొక భూతము కనిపించినది. ఇచట నొకఁ డిద్దఱుగఁ
 గనపడుచున్నారు. ఈ యేబది దినములనుండి తాను బ్రతికిన
 బ్రతుకు తనకేమయిన నేత్రవ్యాధినిఁ దెచ్చెనా? తెచ్చి
 నచో నది యనుస్మృతముగా సర్వవిషయములందు భ సించ
 వలయును. అచట నా భూతముగా నిచట నొక్కఁడన్న వ్యక్తి
 యిద్దఱు పురుషులుగ నీరెండు విషయములయందు భ్రాంతి
 యుండనేల? వానిలో నొకఁడు పెద్దవాఁడును, రెండవవాఁడు
 చిన్నవాఁడుగా. నవ్యక్తములగా భాసించెను. పెద్దవాఁ
 డిట్లనెను. ఓయీ! రమ్మ. నీవు వత్తువనియే యెదురు

చూచుచున్నాను. ఇతఁడు 'నాకీ రహస్యము తెలిసిపోచో
 మీకు నష్టములేదా!' వెలియోనను నేను దాచినను సీవు
 లెక్కవేసి తెలిసికొందువు' ఇతఁడు 'నేఁడు చంద్రుఁడు తొమ్మిది
 కళలవాఁడు. పదునేనవ కళ వచ్చినప్పుడు సర్వ యవనరాజు
 పరివత్తును నిన్నుఁ జూచుటకు వత్తురట. తింతాక రాఘుఁడు చెప్పు
 మనను" వెలియోనను "వారు వచ్చినపుడు మే మిద్దఱు
 మును గనిపించము. నే నొకఁడనే గన్పింతును? అతఁ డట్లు
 మాటాడుచుండఁగాఁ బుష్పమిత్రుని మేనల్లుని మనస్సు
 గణితశాస్త్రమున బరువు లెత్తుచుండెను. అతని మనస్సున
 వంద మెఱుపులు మెఱసిఁజ్ఱుండెను. లెక్క సాగుటయేమి?
 ఫలితము భాసించుటయేమి? చిత్ర చిత్రముగా నుండెను.
 తన దైవమయిన పరాశక్తి యపరరూపమయిన వృద్ధభార్గవి
 తన మనస్సులో నాడుచున్నట్లుండెను. తన విద్యలోఁ దన
 కెట్టి స్ఫురణ మున్నెన్నడును లేదు. నాఁడు తన మనస్సే
 తురగవల్ల నముగ నడచుచున్నది. ఆశ్వపుత్రముగా నడచు
 చున్నది. ఆజానేయధారగా నడచుచున్నది. దానిలోఁ
 గనిపించిన భూతము సంశయ నివారణము చేసినది. ఎదురుగా
 నున్న యిద్దఱు మహా జ్యోతిసిద్ధాంతులు. వారి జీవిత
 మంతయుఁ దనకుఁ గరఁలామలకముగాఁ ననిపించుచున్నది.
 ఇది వట్టి విద్యకాదు. పోద్యాశక్తి కాదు. వృద్ధ భార్గవీ
 నిర్వాణ కరుణావిలసనము. తన బుద్ధి యిప్పు డిట్లెందుకు
 భాసించుచున్నది? తన రహస్యము ఎవరికిఁ దెలియదు.
 వారి విద్య మ్లేచ్ఛాభావ నియమితమయి యున్నది. తన
 విద్య పరమేశ్వరీ కటాక్ష చంద్రికా పరీవాహ మధుధారా

విలసింహము యున్నది. ఇదియైదిక విద్యలకుఁ నదితర విద్యలకు భేదము. వారి విద్యయందు విద్యాత్వముమాత్రమే కలదు. వారి విద్యయందుఁ బరమార్థ మెప్పుడు భాసించెను. భారతీయులు దేవతోపాసకు లగుటచేతఁ బరమేశ్వరి వారి విద్యలయందు వారికి యాథార్థ్యము భాసింప జేయుచుండెను. అతఁ డిట్లనెను. “ఓయి వెలియోనసా! ఇది యవనులకు మంచికాలము. మగధ రాజ్యమునకు మహావిప్లవ సమయము. భారతయుద్ధము జరిగిన తరువాత మగధరాజ్యమున నిట్టి విప్లవము పూర్వ మెప్పుడును జరిగియుండదు. మగధరాజ్యము పుట్టినతరువాతనేకాదు. సృష్ట్యాదినుండి భారతదేశమున నిట్టి విలక్షణమైన విప్లవము జరుగలేదు. సర్వకాలము తద్విప్లవాభి ముఖముగా నున్నది. మీయవనరాజ నీపరిషత్తు నీపాండిత్యము నందు సంశయము కలదిగా నున్నది. వారికి నీవు నీకొండ కొమ్ములనుఁ జూపింపుము. ఆ కొండ కొమ్ములయందలి కేభాపాత నిరూపిత కోణహేతుక గణితములోని రహస్యము చెప్పుము. వారు విశ్వసింతురు. నిష్వేషిపోదురు. నిన్ను విశ్వసింతురు. నీకొక్క రహస్యము చెప్పెదను. ఇది భారతీయులయిన పూర్వములు గ్రహచారమును గణించు పద్ధతి. మీ పూర్వుఁడెవఁడో దీని నచటనుండి తెచ్చుకొనెను. నీ కది తెలియదు. అది యవనజాతిలోఁ న్స్వతః ప్రతిభాజన్యమన్న మృషా విశ్వాస మున్నది. అతడు వెడలిపోయెను.

నారాయణభట్టు జ్యోతిర్విద్వాంసులయొక్క పరిషత్తును సమావేశ పఱచెను. ఆ పరిషత్తు పుష్యమిత్రుని రాజభవనము యొక్క ముంగిలి సావడిలో నేర్పడెను. వారిలోఁ గొందఱు ఖగోళ విద్వాంసులు. కొందఱు జైమినీయ పారాశర్యసూత్ర రహస్యవేత్తలు. మఱికొందఱు కాలజ్ఞులు. కొందఱు ప్రశ్న ఖండవేత్తలు. కొందఱు పశుజాతకములనుఁ జదువఁగలవారు. ఈ ప్రశ్న విద్యలో ననేకములయినశాఖ లున్నవి. తొలుత జ్యోతిషము వేదమునుండి పుట్టినది. అది జేడాంగమయినవిద్య. ఏకర్మ లెప్పుడు చేయవలయునో నిర్ణయించుటకుఁ గర్మలయం దనేకములు గ్రహగతులకు సంబంధించిన వగుటచేతఁ బర మేశ్వరుఁడు సృష్టి చేసినపుడు ప్రధానములైన గ్రహగతులకు సంబంధించిన కర్మల కనుగుణములైన వేదమంత్రములను సృష్టించెను. ఈ సృష్టి విచిత్రమయినది. కల్ప కల్పమునందు మాఱుచుండును. గ్రహములయందు జ్యోతిర్మండలముల యందుఁ దనుబంధియైన మానవసృష్టియందుఁ గొన్ని కల్పము నందు ననున్మాతమై సామాన్యమైన స్థూలవిషయములుండు చునే యుండును. కల్పముల యందలి భేదములు మిక్కిలిగా నూత్నవిషయము లందుండును. ఒకొక్క కల్పము నందలి చరిత్ర యొక విధముగా నుండును. తదనంతర కల్పముల యందుఁ బూర్వబూర్వ కల్పముల సర్వచరిత్రలు నిలువవు.

వేదమంత్రములే ఖిలములయి పోవును. మఱిలఁ గల్పము ప్రారంభించినపుడు మహర్షులు వానిని స్మరించిన నాటి కచ్చమయిన వేదమంత్రములు తదుక్తములయిన వేదాంగముల యొక్క తత్సంబంధ విషయములు మాత్రమే యుండును. మహర్షులు తమ శపశ్శక్తిచేతఁ దమ మేధాశక్తిచేత నా యా విద్యలవృద్ధి పొందించుచు వచ్చుచుందురు. మానవజాతి వృద్ధిపొందుచున్న కొలఁది వారి కోరిక లతిశయించుచున్న కొలఁది నా యా శాస్త్రములయందు విశేష విషయములు భాసించు చుండును. సర్వశాస్త్ర పరిజ్ఞాన మిట్లే వికాసించు చుండును. నేద కర్మలకు సంబంధము లేకుండ మానవులు కోరికలకు సంబంధించిన పరిజ్ఞానము వృద్ధిపొందు చుండును. ఈలక్షణము జ్యోతిర్విద్య యందుఁగూడఁ గలదు. ఇందులోఁ బ్రశ్నఖండ మొకటి బయలుదేరినది. ఈ ప్రశ్నభాగములో జైమినీయ పారాశర్య మతములకంటె భిన్నమాలైన మతములు కలవు. కొన్ని యనైదికములు కలవు. కొన్ని గ్రంథములు సంస్కృత భాష యందే యుండవు. దేశభాషల యందుండును. వాని పుట్టుకయే దేశభాషలయందు కొందఱు విద్వాంసులు తమ తమ యనుభవములను శాస్త్రజ్ఞానముతో జోడించి గ్రంథములను వ్రాయుదురు. ఆ ఫలితములనుఁ జెప్పువారు తాకికముగా నధిక మైన యాశ్చర్యమును గలిగింతురు. జ్యోతిశాస్త్రమునందు వాస్తవశాస్త్రమునందు నిట్టి రహస్యములు వందలు వేలును గలవు. అయ్యా! నేనా స్థలమునుఁ గొన్నాను. అది నాకు మంచిదేనా? యని యొక పండితు నడుగఁగా నతఁ డిట్లు నెను. 'అది యేమయ్యా, అవి రెండు స్థలములు. నీవొక్క స్థల

మందు వేమి ?' ప్రశ్న యడుగుటకుఁ బోయినవాఁడు నివ్వెఱ పోవును. నిజాని కవి రెండు స్థలములు కలిపి వీఁడు కొన్నాఁడు. వాని బుద్ధికది యొక్క స్థలముగానే కనిపించును. పండితుఁ డీమాట యన్న తరువాత నతనికిఁ దెలియును. మఱలఁబండితుఁ డిట్లనును. 'ఆస్థలము కొనినంతనే నీవు నీవద్దకు రావలసినది వాయవ్యభాగము నందున్న వేపచెట్టునుఁ గొట్టివేసితి వేమి ? స్థలముయొక్క శుభము చానినోఁ జెడిపోయినది.' అనఁగా నా ప్రశ్న వేసిన వాని గుండియ జాటిపోవును - ఒక పండితునిఁ దన యింటికిఁ బోయి చూపించుటకు గ్రామాంతరము నుండి యొక గృహస్థు తీసికొని పోవుచున్నాఁడు. అది పల్లెటూరు. చారి బురదగా నున్నది. ఒకచోట నొక గండి యున్నది. ఆ గండి దిగి పోవలయును. 'ఆ గృహస్థు ఈ గండియే మా యూరికే ప్రయాణము చేయుటకు బాధాకరముగా నుండు నండి యనును. ఆ పండితుఁడు పూర్వ మా యూరికి వచ్చిన వాఁడు కాదు. ఆయన యిట్లనును. ఈయొక్క గండియందు వేమి? ముందున్న గంజెమాట చెప్పవేమి ? అనఁగా గృహస్థు తల్లి డిల్లిపోవును. ఇట్టి చిన్న చిన్న విషయములు తెలిసికొను టకుఁ దగిన సూక్ష్మ సూక్ష్మములయిన గ్రహచలనము వారి గణితము వాని స్ఫూర్తి మొదలయిన వాని సంబంధించిన విస్తారత యీ శాస్త్రమునందు జోతిర్విద్యాంసులు ప్రపంచి చిరి. గ్రహములు వాని నడకయే కాదు. మనుష్యుఁడు మాటాడును. చేయి త్రిప్పును. ఒక పద్ధతిగా నిలుచుండును. సర్వము శాస్త్రవిషయముగా నా పండితుఁడు మార్చి విస్తరింపఁ జేసిరి. వీనికి మూలకారణ మొక్కటియే. ఈలోకము

నందుఁగల సర్వవిషయము లొకదాని కొకటి సంబంధించినవి
 ఈ ఖానవ సృష్టియొక్క చరిత్రమంతయు ఖగోళగత జ్యోతి
 ర్మండల చారమున కెట్లు సంబంధించినదో భూలోకమందున్న
 భిన్నవిషయములు పరస్పర మొకదానితో నొకటి సంబంధించి
 నవి. ఒక దాని లక్షణము రెండవ దానిని వ్యాఖ్యానించును.
 అది దీని ననుసంధించియే యుగడును. ఇదియొక్క యఖండ
 మైన సృష్టి. అంతయు నొక్కటియే. ఈయనంతత్వ నుండలి
 యేకత్వమును భావనచేసి నిరూపించి పరస్పర సంబంధము
 యొక్క నియమములు లక్షణములు తెలిసికొన్న భార
 తీయ విద్వాంసుల కీవిద్య కరతరామలకమయి యున్నది.
 ఈభాషలో భగవంతుఁడన్న శబ్దము విచిత్రమైనది. భగవంతుఁ
 డనఁగా భూతభవిష్యత్తు ద్వర్తమానములు తెలిసినవాఁడు.
 ప్రాణముయొక్క రాకడ పోకడ తెలిసినవాఁడు. నైదికమతే
 తగులయొక్క శాస్త్రజ్ఞాన విరహీతమయిన యొక మూఢ
 విశ్వాసము భగవంతుఁ డెచ్చటనో యున్నాఁడని. భార
 తీయుల విశ్వాస మట్టిది కాదు. భగవంతుఁడు, దేవుఁడు,
 మొదలయిన శబ్దములయొక్క వ్యుత్పత్త్యర్థముల విచారించి
 నచో భారతీయ విజ్ఞానముయొక్క శాస్త్రమూలత్వము తెల్ల
 మగును. దేవుఁడనఁగాఁ బ్రకాశించువాఁడు. ప్రకాశము,
 జ్ఞానము. ఉనికి, ఆనందము. వీనిచుట్టును భారతీయ విజ్ఞానము,
 సర్వవ్యాపించినది. వాని యంతరాంతరముఁకు బోయినది. ఇంత
 టిని గూఢమయిన మతగహస్యమునుఁ దెలిసికొనుట సామా
 న్యబుద్ధులకు బరువయి యా బహువుతోఁ జూచు నీ పరమ
 నూత్న నూత్నవిషయముల నుపాసించి ఫలమును బొందు

టకు నిర్మించబడిన కర్మకాండము నాచార సంపత్తి నియమములు మొదలయిన వాని నాచరించుటయందు సోనురులయి జనము మ్లేచ్ఛులు కాఁజొచ్చిరి. వైదిక మార్గమునుండి పరిభ్రష్టులైరి. పరమ విజ్ఞాన పేటికియైన వేదమతమునుండి బాహిరులయిరి. తనకుఁ దెలియనిది లేదన్నట్లు, తనకుఁ దోచనిది గాదన్నట్లు, తా నెఱుఁగనిది మృషయన్నట్లు, మ్లేచ్ఛ భావము విజృంభించెను. సృష్టిలోనున్న దోషమేమియో తెలియదు. విజ్ఞులయొక్క సంఖ్య తక్కువ. అజ్ఞుల సంఖ్య యెక్కువ. లోకము తేనెపట్టు వంటిది. మధుభాగము కొద్ది. కీటకభాగమెక్కువ. అంతకును మధుకోశమని పేరు. మధుభాగము తెలియని మూర్ఖులు కీటకభాగమునందు మధువు లేదని నిందింతురు. మధుకోశమన్న మాట, నేతిబీరకాయ వంటిదందురు. ఇట్లుండఁగా వైదికమత నిందా పరులయినవారే పోయి వారు వారు భిన్నజాతులుగా నేర్పడిరి. వారిలోనుండి మఱల విద్వాంసులు బయలుదేరిరి. ఇది మహా చైతన్యము. ఎచ్చట నేవివేక ముదయించునో తెలియదు. ఆ మ్లేచ్ఛుల యందుదయించిన మహా విద్వాంసులు క్రొత్త క్రొత్త విషయములనుఁ గనిపెట్టుదురు. వారికి వేదమునందలి రహస్యములు తెలియవు. పరమార్థమయిన విషయము తెలియదు. పరమేశ్వర భావసంబంధము లేని మానవబుద్ధి యంతవఱకు వికసించునో వారి బుద్ధి యంతవఱకు వికసించును. పరమేశ్వరుని దయ వారియందంతవఱకే. ఒక్క సంగీతవిద్య యున్నది. ఆవిద్య వేదముతోఁ గలిసి పుట్టినది. సామవేదములో నుండి పుట్టినది గానము. వేదాంగము హోమాంగము. ఆ సంగీత

విద్య స్వరప్రస్తారము చేయఁబడి స్వరములు కనుఁగొనఁబడి విడిగా వృద్ధిపొందినది. పొంది కూడ భారతదేశమున భగవత్పరమై ప్రవర్తించినది. మేచ్చులయఁ దీ సంగీతవిద్య దాని కదిగా వృద్ధిపొందినది. పరమేశ్వరునకు దానికి సంబంధము లేదు. ఈ సృష్టిలో నే విద్యయైనను నే జ్ఞానమైనను నే విషయమైనను భిన్న విషయముల సమాహారమువలె గనిపించును. విభజించి చూచునప్పటికి భిన్న విషయములు కనిపించును. ఒక రసాలఫలము కలదు. శాస్త్రపరిశోధకుఁ డేమిచేయుననఁగా దానిని విభజించును. దానియందుఁ గొంత జలమున్నది. కొంత ఘనపదార్థమున్నది. ఆ ఘనపదార్థమేమి? మృద్విశారము లయిన కొన్ని లవణములయు గొన్ని ఖనిజములయు సమ్మిశ్రణము. ఇట్టివన్నియుఁ గలిసినచో రసాలఫల మైనది. ఆ రసాలఫలమునందలి రసము జలాధికముగల వస్తువు. దాని నదిగ సేవించినచో నొక రుచి కలదు. ఫలము ఫలముగా సేవించినచో వచ్చెడు తృప్తివేఱు. దానినుండి రసమును విడఁబఱచి సేవించినప్పుడు రుచి కలదు. అట్లే సంగీతవిద్యయు నితరములైన యెల్ల విద్యలవలెను పరమేశ్వరాను బంధులుగ నుపాసింపఁ పడినపుడు నిర్వృతి హేతువగును. ఏకదేశ భోగమునందు రుచి యుండును. సంగీతమట్టిది. వట్టి స్వరమేళనము కలిగిన యొకరాగమో రాగచ్ఛాయయో శ్రవణపేయముగా నుండును. అది యంతటితోఁ బర్యవసించును. మఱియు నీ స్వరములు సర్వ సృష్టియందున్న సర్వధ్వనులయందును వ్యాపించియున్నది. ఋషభము వృషభకంఠధ్వని వంటిది. ధైవతము హేమవంటిది. పంచమము కోకిల

కూజితము. ఈ విద్యలోనున్న మూలసూత్రములును బ్రహ్మచర్యమునకు బాహిరములయినవి కావు. పదార్థముల గుణము, ద్వంద్వజ్ఞానము క్రమణము చలనము మొదలయిన లక్షణములు సమాహార మీశ్రుష్టి. ఇవియన్నియు నొక దానినొకటి యిమిడి యున్నవి. నిత్య సంబంధము కలవి. పరమార్థ పరిజ్ఞానముకొనుట వీని సమష్టి స్వరూప వివేకము కలుగవలయుననుట వైదికమతముయొక్క యాయువు పుట్టు. చేతి కదిగొనేవించి, దానికదియే పరమార్థమనుకొనుట మేచ్చు మార్గము వైదికమత భిక్షులకుగా వీరు వైదికమత భిక్షు మనఁగా నిది.

పుష్యమిత్రుఁడు జ్యోతిర్విద్వాంసుల యొక్క యీ సమావేశమును సమకూర్చుటకు హేతువేమనఁగా నీవిద్వాంసులందఱు తలాయొక శాఖయందును నిష్ఠాతులు. పుష్యమిత్రునకుఁ గావలసినది తద్భిన్న శాఖాపరిజ్ఞాన సమాహార విషయము. ఒకటి నాటి గ్రహస్థితి యెట్టిది? వైదిక మతమున కనుకూలమైనదియూ? కాదా? సృష్టి వాని సర్వకాలము వైదికమతమున కనుకూలముకాదు. అన్ని కాలములు నే యొక్కదానికి కనుకూలములు కావు. సోమకాసురుఁడు వేదములను దొంగిలించిన కాలము వేదముల కనుకూల మైనదా? హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులు గావణుఁడు మొదలయినవారు వేద సంవత్సరములు విజృంభించి క్రతుధ్వంసముచేసి బ్రాహ్మణ హింసచేసి స్వర్గకవాటములను భేదించి గంగరేవులలో బతు మాంసమును గిరి భాగీరథి కచ్చాంబువులయందు నెత్తురు నీటి పడియలు కట్టించిన కాలము వైదికమతమున కనుకూల

మయిసదియా ? వారు స్థిరముగా నుండిరా ? వారున్నప్పుడు వారు తామే స్థిరమనుకొనలేదా ? అప్పుడు వారు స్థిరముగాదన్నవానిని వారు హింసింపలేదా ? ఇది యింతటి సమత్కారమయిన సృష్టి. వైదికునకు మేచ్చున కిదియే భేదము. మేచ్చుడు తాను బ్రదికియున్న కాలమే సర్వకాల మనును. వాడు తత్కాలమరణము చేయును. వైదికుఁ డనంతకాల భావన చేయును. నిత్య వస్తు భావన చేయును. వైదికున కీసృష్టి యనిత్యము. చంచలము. విసశ్వరము. మేచ్చున కీ సృష్టి నిత్యము. నిశ్చలము. సర్వసృష్టి కైవసము చేసికొంటి నన్న మేచ్చుడు శత్రువులను గెలుచును. రాజ్యములను సంపాదించును. ధనము ప్రోవుచేయును. అవధిలేని యధికార మున కావటిల్లు చుండును. సర్వసృష్టికిఁ దాను హాయిచేసి కొంటి ననుకొనును. ఆ మఱునాడు వాని భార్య చని పోవును. వానికొడుకు వ్యాధిగ్రస్తుఁడగును. వానిసేన యొక చోట నిర్ధూత మగును. మఱి వాడు సృష్టి నేమి గెలిచినట్లు? మేచ్చునకుఁ గొఱవడిన జ్ఞానమిది. వైదికునకు వైదికేతరునకు భేదమిది. ఈ వైదికు నా మేచ్చుడు లోకమునందుఁ దనవలె రమించక పోవుటచేత ఛాందసుఁ డగును. వైదికుని మహా స్వరూపము శబ్దార్థమునందే నలదు. ఛాందస్సనఁగా వేదము. ఛాందసుఁ డనఁగా వేదార్థమునందుఁ బరినిష్ఠితమయిన బుద్ధి గలవాడు. వేదముయొక్క పరమార్థమే లోకముయొక్క యనిత్యత్వము. చైతన్యముయొక్క నిత్యత్వము.

రెండవది యనుకూలమయినచో నా యానుకూల్య మెట్లు సిద్ధించును ? ఏమార్గమున సిద్ధించును ? ఎవనినలన

సిద్ధించును ? ఎట్లు సిద్ధించును ? ప్రయత్న మెట్లు చేయ
వలయును ? ఇట్టివి వంద విషయములు తెలిసికొన వలయును.
వంద విషయములు వంద మాంగినుండి తెలియవలయును. ఒక
శాకము మిక్కిలి రుచిగలది. ఆ రుచిని సాధించుటకు భిన్న
వస్తువుల సమాహారము జరుగవలయును. ఏవస్తువున కావస్తువు
స్వచ్ఛమైనదిగా నుండవలయును. ఆగొప్పరుచికి దానియందు
సమకూర్పఁబడవలసియున్న బహు వస్తువులలోఁ బ్రతి వస్తువు
స్వచ్ఛమయినది కావలయును. పుష్టికలది గావలయును.
జాగ్రత్తగా వండవలయును. ఏవిధమయిన యశ్రద్ధయుఁ బనికి
రాదుఁ బప్పు దారుచి సిద్ధించును. శాకము లవణక్షారము
హిఁగువు జీలకఱ్ఱ యావాలు మెంతులు కఱివేషాకు మొద
లయిన వస్తువు లన్నియు స్వచ్ఛములైన వైనచోఁ గూర రుచి
లేదు. ఇందులోఁ గొన్ని యుండును; గొన్ని యుండవు.
వంకాయలు ఏడిలిపోయి యుండును. జీలకఱ్ఱ పుచ్చిపోయి
యుండును. అంగడికిఁబోయి యింగువ తెమ్మని యెవనినో
పంపినచో వాఁడు పాలయింగువ బదులు బాలితరాండ్రకు
వేయు నింగువ తెచ్చును. వాసనయందలి మోహము వదలని
వారు దానినే యుపయోగింతురు. ఇట్లొక్కకూర లోకమునం
దెన్ని విధములుగ వండఁబడును. సంపూర్ణమయిన రుచి
కలుగునట్లుగా నెప్పుడు వండఁబడునో తెలియదు. ఏదియొక్క
చిన్ని యుదాహరణము లోకవృత్తమంతయి నిట్లే యుండును.
పుష్కమిత్రుఁడు నైదితుఁడు వేదకర్మలయందు నిష్ఠ కలవాఁడు
వేదముయొక్క భిన్న శాఖలయందుఁ బరిజ్ఞానము కలవారు.
భారత యుద్ధ మయిన తరువాతఁ బదునేనువందల సంవత్సర

ములు గడచిన తరువాత నందుఁడు సర్వక్షత్రియ వగళము లను నిర్మూలించిన తరువాత బౌద్ధమతము ప్రబలిన తరువాత క్రైదిక మతమున కాశ్రయము పోయిన తరువాత దేశమిట్లయినదని దుఃఖించునా? నిత్యమయిన వేసధర్మమునకు పుజులఁ నొన్నాళ్ళయినఁ బునరుద్ధరణము జరుగునా యన్న యూహతో నేయంశము నందును శోకములేని స్రవత్సము వేయవలయునన్న పట్టుదలతో నింతటి ప్రయత్నము పరిమేల్చుడు డనుకూలించిన వానినే సఫలమగునన్న యెఱుకతో నీ సమావేశమునుఁ జేయించినవాఁడు. ఆ సభలో నారాయణ భట్టుకంటె నధికులయిన పండితులు కలరు. కాని నారాయణ భట్టునకుఁ బుష్కమిత్రుఁడు ప్రాధాన్య మిచ్చెను. ఎందుచేత ననఁగా మహా సేనాపతికిఁ దన యశ్వముమీఁద విక్రీలి పుక్కువ. అది యుచ్చైశ్శ్రవణమువంటిదని యాయనభావము. తాను మగధరాజ్య సర్వసేనాధిపతి యైనచో నా గుఱ్ఱము వచ్చిన వేళా విశేషమని యాయన విశ్వాసము. ఆ గుఱ్ఱము హింసించఁబడి వధింపఁబడినదని నారాయణభట్టుచెప్పెను. దాని చిత గుఱ్ఱ మున్నది. అవి రెండను గవలలు. సామాన్యముగా సర్వజింతువులయందుఁ గవలలు సమానమైన భాగ్యశ్రేణులు కలవిగా నుండును. కించిద్భేదమున్నను వాని జాతకములు వింటగా నడచును. కవలలో నొకఁడు జ్యేష్ఠుఁ డొకఁడు కనిష్ఠుఁడు. భాగలు లిప్తలు కళలుమాత్రమే యెడముగా నుదయించెడి యీ కవల లొకటే లగ్నమునందు జన్మింతురు. గ్రహసంపుటి యొకటిగానే యుండును. అందుచే తన రెండన గుఱ్ఱముకూడ వధింపఁబడును. దీని కథ యెట్లీది? దాని కథకు

దీని కథకు నేమి సంబంధము? ఆ పండితుఁ డాయశ్వ మార్కా
వర్తమున కీశాన్యభాగమున నొక్క దేశమందు హింసించబడి
వధింపఁబడెనని నని చెప్పెను. అన మేనల్లుఁడు యవనరాజ్య
ములకుఁ బోయి యుండును. అనట వానినిఁ బట్టికొనినది. ఆ
గుఱ్ఱము తనదియు సర్వమైన యార్కావర్తమునఁ దేలియును.
తానా గుఱ్ఱముమీఁద నెక్కి యార్కావర్తమునందలి పలు
రాజ్యములలోని విచారముల నణచి వచ్చినప్పుటికి తన పరా
క్రమమునకుఁ గారణభూతమయిన యా గుఱ్ఱము నెఁ రెఱుఁ
గరు? యవనరాజు కాశ్యముమీఁద నెంతకన్ను? ఆ గుఱ్ఱము
వెనుకగాళ్ళతో నెంతమంది యవనులకుఁ గపాలమోక్షము
చేసెను? అది చేతిలోఁ జిక్కినచో దానిని ముక్కలు ముక్క
లుగా నుఱికి దాని మాంసమును దిందుమని యెందఱు శత్రు
సైనికులు భావించియుండరు? ఆ గుఱ్ఱము నేడు పోయినది?
అది యన్నగారు. మిగిలినది తమ్ముడు. అన్నగారయిన యా
గుఱ్ఱముయుక్క చావునకు బ్రతిక్రియయందఁ దమ్ముడయిన
గుఱ్ఱము సాయపడునా? ఈ రెండవ గుఱ్ఱమునుఁ బుష్ప
మిత్రుఁడు బిడ్డవలెఁ జూచికొనుచుండెనోకాని దాని వీపు
మీఁద జేసన్నది వేయలేదు. ఈ గుఱ్ఱము స్వారికిఁ దగదు.
యుద్ధమునకుఁ దగదు. ఆ రోహణమునకు దగదు. ఈ గుఱ్ఱము
ప్రతిక్రియా సాధనము కానేరదు దాని జాతక మెట్టిది?
దాని బ్రతుకెట్టిది? నారాయణభట్టు చెప్పవలయును. అందు
చేత నారాయణభట్టున కీసభయందు ప్రాముఖ్యము వచ్చెను.
నారాయణభట్టు గుఱ్ఱమును చూచివచ్చెను. ఆవేశను గుణిం
చెను. సర్వము సిద్ధము చేసెను. పుష్పమిత్రుని ముఱులో

అట్లు సర్వభావములు నా గాయణభట్టునకుఁ జెప్పఁబడెను. అట్లు తక్కిన సర్వపండితులనుండి పుష్కమిత్రుని సర్వభావములకు సమాధానములు తెచ్చెను. ఏ శాఖయందైన పండితుఁ డైనవాఁ డాశాఖా సంబంధముయిన శాసకుఁగల విజ్ఞానము ప్రశ్నోకనముచేసి సప్రతిపత్తికముగా సిద్ధాంతము చేసికొని వచ్చిరి. సభ తీరియూండెను. ఆసమయములో వారినుండి పుష్కతస్వ్యరాసము పుట్టియింపకొనఁబోవు సమయములోఁ బుష్కమిత్రునికి రాజువద్దనుండి రాత్తవచ్చెను. బృహద్రథుఁడు పుహాసేనాపతిని పంటనే పమ్మనను. పుహారాజ కాశ్యమేదో యున్నదట. పుష్కమిత్రునకుఁ దెలియును. ఏ పనియు నొనరించు. ఉన్నచో శంతకంటె వ్యర్థమైన పని యింకొకటి నొనరింతును. అట్లేదు రాజు. తాను సేనాపతి. ఆయన కాలు సుఖము మగ్గుతులు గలరు. వారింకలు బౌద్ధమతాభిమానులు. బౌద్ధులనుని జెప్పిననుచుండును. తన కాధికారికముగా పారిటో సమాసమయిన ప్రతిపత్తి కలిగినను న్యజహగ దశ అంటు వారి యాజ్ఞలు నిర్వర్తింపవలసిన వాఁడు. లోకములో దుష్టాధికారులు వేల విధములయినవా రుండురు. అంకితలో నధమాధముఁడు చెప్పుడు మాటలు వినెడివాఁడు. జూరిలో నధమాధముఁడు బృహద్రథుఁడు. ఆరాజు మంత్రుల మాటలు వినినను సరిపోవును. ఎప్పుడును గాజు చెవిలో నిల్లు కట్టికొని కూర్చున్నవా రిద్దఱు కలరు - సింహబలుఁడును; శ్వేతాశ్వఁడును. వారి కేయధికారిమును లేదు. వారికిఁ బురుషుబడి లేదు. బౌదాగ్యమరగా నెట్టిదో వారికిఁ దెలియదు. ఉదాత్తతయన్న గుణమునకును వారికిని శతయోజన

ముల మేర. వారు రాజునకు పగ్గటి బంధువులు. రాజు పుష్ప
 పూడు వారితోఁ గలిసి యాడుకొనెను. పెద్దయిన తరువాత
 వారు రాజ్యమునకు చేరికొనిరి. వారి యాశ్వులో వారి
 దుష్టముగఁ బ్రవర్తించి, యాస్త్తులు పాడుచేసి, కితప్రై,
 విట్టులై, గతిమాలి, గిరివజ్రము చేరి. నాఁడు మొదలు వారి
 రాజున శాస్త్రులయిరి. వారు జోక్యము కలిపించుకొనని రాజు
 శార్యములేదు. రాజు వారిని సమాదరించెడు. నిత్యము
 వారి మొగముల మీఁదనే తిట్టచుండును. కాని వారు చెప్పి
 నది చేయుచుండును. పుష్యమిత్రునకు నిట్లనుకొనుటలో
 నాయూహ వచ్చెను. ఆ వైదిక బ్రాహ్మణుని కూతునుఁ జూచు
 సైనికులను దోడిచ్చి జ్ఞాతుల యూహ పంపించెను. ఇది య
 వ్యవహారమా? ఆ విషయములో. బుష్యమిత్రుఁడు రాజుతో
 ఖండితముగా మాటాడుటకు సిశ్చయించికొనెను. విద్యుత్స్ప
 భతో మఱల సమావేశము జుఱునాటి ప్రోద్బుధున నని చెప్పి
 తాను రాజదర్శనమునకు బయలుదేఱెను. రాచనానకు
 చేరఁగా రాజుచటలేడు. రాజుచ్చట నుండఁడని పుష్యమిత్రు
 నకుఁ దెలియును. ఆయన నిస్యమొక విలాసినీ భవనమున
 నుండును. అచ్చటి కెవ్వరునుఁ బోరాదు. వీరిద్దఱే పోదురు.
 రాజు మాటలుగా వీరితరుల నాజ్ఞాపించుచుందురు. ఈ
 ధూర్తత్వము వాగియింను బలిసినది. తాను చాల గొప్ప
 వినెను. మహారాజుల్లు చేయువానిని చెప్పుదురు. ఒక్కొ
 కప్పుడు రాజామాటఁ చెప్పక పోవచ్చును. వీరిద్దఱుఁలు చెప్పి
 నారన్న తరువాత విని రాజంగీకరించును. అది తాను
 చెప్పిన మాటయే యనును. ఈ యిద్దఱియొక్క చార్జ్యము

రాజ్యమునందు బలిసిపోవుచున్నది. ఎంతమందియో మరి
 యాద కలవారు, మహాద్యోగులు, రాజాజ్ఞలు వీరి
 నుండి గ్రహించుటకు నసమానముగా భావించుచున్నారు.
 ఆ యాజ్ఞ యొక మంత్రవస్థనుండి రాదాయెను. వీరిద్దఱు
 నసమర్థులు, జూదగాండ్రు, దుర్విటులు, దుర్గమునందున్న
 పరిచారికలతోఁ దిరుగుచుండువారు. ఆ పరిచారికలచేతఁ దిగ
 స్కరింపబడువారు. సేవకులచేత నేవగిగు పొందెడువారు.
 అయిననువారికి రాజవద్దనున్న చినువుచేత నిర్లజ్జముగా రాజు
 వద్దకుఁ బోగలిగి చెప్పగల్గుటచేత రాజు వారినిఁ దిట్టుచున్నను,
 వీరు నవ్వగలిగినవా రగుటచేతఁ జివరికి వీరిమాట రాజు
 కాదన లేకుండుటచేతఁ బర్జన సాసమునందు బలము కలిగిన
 యాస్థులు, నీ యబలులు దుర్గమునందుఁ గంఠాకములుగా
 నుండిరి. కొలువు చానడిలో రాజు లేడు. పుష్యమిత్రుఁడు
 వెనుదిరిగి వచ్చుచుండెను. వారేమి చేయుదురు? పుష్య
 మిత్రుఁడు వచ్చినప్పుడు వారు లేచి నిలుచుండ వలయును.
 సువారపు దొరలవలెఁ గూర్చుండిరి. పుష్యమిత్రున కరికాళి
 మంట నెత్తికెక్కెను. వారితో మాటాడుట తనకు మర్యాదా
 నష్టము. అందుచేతఁ దిరిగి పోవుచుండెను. ఇప్పుడు వారాయ
 నతో మాటాడవలయును. వారికి గుండెధైర్యము చాలలేదు.
 వారిలో సింహబలుఁడు, ధూర్జుఁడు. బ్రాహ్మణుడయినవాఁడు
 సేనాపతి యనుటయేమి యన్న గురభిప్రాయము గలవాఁడు.
 బ్రాహ్మణులు భిక్షుకులు. పౌరోహిత్యము మాత్రమే చేయుట
 కర్తులు, వివాహాదులు చేయించవచ్చును. వారు కొన్నిచోట్ల
 మంత్రులుగా నున్నారు. ఉన్నచో నుండవచ్చును. తెలివి

తేట లొకనిసొత్తా? కాని యుద్ధము చేయుట, పరాక్రమము గలిగి యుండుట, బ్రాహ్మణులందు మందునకయిన కనిపించని గుణములు. అట్టి బ్రాహ్మణుడు సేనాపతియా? సింహబలుఁ డిట్టిమాటలు పలుసార్లనుటఁడు నని పుష్యమిత్రుని దాఁక వచ్చుటయు మున్నే జరిగినది. తన యా మాటలు పుష్య మిత్రునిదాఁక పోయివని సింహబలునికిఁ దెలియదు. సింహ బలుఁడు కొన్నాళ్ళు కత్తిపట్టినవాఁడు. అదియొక దురహంకార మతనికి నున్నది. అతఁడు ధూర్తుఁడు. దుస్సహసము కలవాఁడు. శ్వేతాశ్వుఁడు వెనుదీయు చుండఁగా నతఁడు తాను ముందునకువచ్చి యార్యా! యని సంజోధించెను. పుష్యమిత్రుఁడు నిలబడెను. నిలబడినవాఁడు ద్వారమునకు మొగముంచియే నిలబడెనుగాని వెనుకకుఁ దిరుగలేదు. సింహ బలుఁ డిట్లు నను 'మహారాజుగారు తమతో నొకమాట చెప్పు మన్నారు.' పుష్య - 'నాకు మహారాజు వార్త పంపుటకుఁ దమకంటె నింకెవ్వరు దొరుక లేదా?' సింహ 'మేము పనికి రామా?' పుష్య 'మీరు రాజబంధువులు కారు. రాజాధి కారులు గారు. రాజునా కేదయిన వార్త పంపినచో నవి రాజ కీయ విషయమయి యుండును. అది యధికారులద్వారా రావలయును. బంధువులద్వారా సామాన్యపు మాటలు చెప్పుదురు.' సింహ 'ఇది రాజకీయ విషయముకాదు' పుష్య - 'నే నేదియో గొప్ప రాజ్యకార్యము మీఁగ నున్నాను. సామాన్య విషయమునకు నన్నున్న వాని నున్నట్లు రమ్మని వార్త పుచ్చుట రాజుగా రెప్పుడును జేయరు.' సింహ 'నేనే యా పనియొక్క తొందఱవలన వార్త పుచ్చితిని.' పుష్య

‘మీరట్లు చేయరాదు. మీకు రాజ్యమున్న నేమో, రాజు పురుషు లన్న నేమో, తెలియక పోవుటచే నట్లు చేసితిరి.’ సింహ ‘ఐనచో మీరు వెళ్ళిపోవచ్చును. నేను రాజుగారి తోడనే మనవి చేసెదను. నేను జెప్పఁబోయితిని. వారు విన లేదు. ఇవి రాజుగారి యభిప్రాయమని చెప్పినను వారు తిరస్కరించిరని చెప్పుదును.’ పుష్య ‘నేను రాజాజ్ఞనుఁ దిరస్కరించ లేదు.’ సింహ ‘ఇది తిరస్కరించుటయే.’ పుష్యమిత్రుఁడు సింహబలునివంకఁ జూచెను. సింహబలుఁడు వణఁకిపోయెను. పుష్యమిత్రుఁ డా సంగతి యేమియో చెప్పుమనెను. సింహ బలుఁ డిట్లుచెప్పెను ‘గిరివ్రజపురమునకు దక్షిణదిశగాఁ బది యోజనములమేర మహాదేవాట్లమను నొక సట్టణముకలదు. ఆ యూరిలో ధనవంతులయిన బ్రాహ్మణులు కలరు. కొందఱు రాజోద్యోగులుకూడఁ గలరు. ఆ యూరిలో బౌద్ధులసంఖ్య తక్కువ. సుల్కనులు, వేతే గూఢము కట్టికొన యున్నట్లు బౌద్ధు లచట నొక గూఢమునలెఁ గట్టికొని యుండిరి. ఆ యూరిలో బౌద్ధ విహారములేదు. బౌద్ధ విహారములేని గ్రామ మునందు ధర్మముండదు. నిర్మాణములేదు. స్రతి గ్రామము నందు బౌద్ధ విహార మొకటియుండి తీరువలయునని మగధరాజ వంశముయొక్క నిశ్చయము. ఆయూరిలో విహారనిర్మాణము చేయుటకు ధనవంతులవద్ద డబ్బు ప్రోవుచేయవలసి వచ్చెను. ఆ బ్రాహ్మణులు ధనమీయలేదు; సరికదా బుద్ధుని బౌద్ధమత మును పిటకములను సుత్తములను సింగింప సాగిరి. అప్పటికిని బౌద్ధు లూరకుండిరి. విహార నిర్మాణసమయమునఁ బండితో తాయి తోలనీయరు. సున్నపు గానుగ నాడనీయరు. ఎక్కడి

కక్కడికి సడ్డంకునే పెట్టుచున్నారు. వారు ధనవంతు లగుట చేత నూరిలోని సామాన్యప్రజ వారిమీఁద నాధారపడియుండుటచేత నొకబండి నిచ్చినను నొక యెద్దు నిచ్చినను బ్రాహ్మణులు వారిని దండించుటచేత నాగ్రామమున విహారనిర్మాణము సాగుటలేదు. విహారము మొదలుపెట్టి యేడాది యైనది. ఇంతవఱకు గోడ లిడుగెత్తయిన లేవలేదు.' పుష్క 'ఈసంగతి నాతోఁ జెప్పుట యెందులకు?' సింహ 'వారికి మేము మీరిట్లు చేసినచో రాజుగారితోఁ జెప్పుదు మంటిమి. వారు తమకు మహాసేనాధిపతి యున్నాఁడన్నారు. అందుకని.

౬

వారన్నట్లు నేను బ్రాహ్మణుఁడనే. సాత్త్విక వృత్తిని. నాయందుఁ బరాక్రమము లేదు. నాకు యుద్ధనీతి తెలియును. వ్యూహనిర్మాణకౌశల మున్నది. అందుచేత నేను మహాసేనాపతి నైతిని. మనుజుల మెడలు కత్తిరించలేను. ఈ జగత్తంతయు సశాశ్వతమని నాకుఁ దెలియును. క్రియావేశయం దా భావమునకుఁ బ్రాధాన్య మీయనుగాని లేనిచో సేనాకసన్యాసిని. నైదికమతము చెడిపోవుచున్నదన్న దుఃఖము నాకెంతయున్నదో దానికి నేనా కర్తనన్న వైరాగ్యము నాకంత కలదు. నాకుఁ దత్కాలావేశము కలుగును. మఱు నిముస మందది సమసిపోవును. నేనుక్రియానిష్ఠుఁడనుగాను. నేను దేనియందైనఁ దీవ్రాభినిదేశము చూపించినచో నది పరమేశ్వరోద్దేశ

ముచేత నడచుచున్నదిగాని నిజానికి నేది యేమయిపోయిన నాకేమి? భగవంతుఁ డేమన్నాడు? నీయధికారము కర్మయందే యున్న దన్నాడు. ఫలమునందు లేదన్నాడు. కార్తాంతికులు చిత్ర చిత్ర విషయములను జెప్పినారు ఆ గుఱ్ఱము మేధీయాశ్వ మగునట. అది యశ్వమేధీయాశ్వమగునట. అది యశ్వమేధమున సంహరింపఁబడునట. యశ్వమేధము చేయుటకు నేడు సుక్షాత్రియు లెవరున్నారు? వారు సర్వభారత దేశమును జయించి సర్వధాత్రీశానులయి గుఱ్ఱమును వదలిపెట్టి దానిని పట్టికొన్నవారిని జయించఁ గలిగిన పరాక్రమశాలులగు సేనానులు కలవారై తాము దీక్షితులయి కూర్చుండి యిట్టినుహాకార్యమును జేయఁదగిన సుక్షాత్రియుఁడు క్షాత్రియుచే లేని కాలాన నెట్లునుండి దొరకుదురు? ఈ బృహద్రథుఁడు శూద్రుఁడు. నందుని మొదలు సర్వార్యావర్తమున రాజులందఱు శూద్రులైరి. వారికిఁ గర్మలక్షణం దభిమానములేదు. మేము క్షత్రీయుల మనిపించుకొన వలయునన్న మగభిమానముకూడ లేదు. క్షత్రియులై యుండుటయే యొక దోషమని భావించుచున్నారు. ఈ బృహద్రథుఁడు వృద్ధుఁడు. ఇతనికి సంతానములేదు. వీని తర్వాత రాజ్యమేమగును? బౌద్ధులు దీని నాక్రమింతురేమో? అపుడుగాని యిది పూర్తిగా సన్యాసి రాజ్యము కాదు. ఈ సింహబల శ్వేతాశ్వ లిద్దఱున్నారు. వీరును వృద్ధులు. వారి పుత్రులున్నారు. వారికంటె దుశ్శీలుగు లేరు. ఆఱుగుఱు మగ్రతులున్నాగు. వారిలో రాజకీయవేత్త యన్నవాఁడు లేడు. అందఱును ధనము నెట్లుసంపాదింతుమా యన్న సన్నకలవారే.

వాఁడుపోయి రాజుచేత నాల్గు గ్రామములు వ్రాయించి
కొనును. వీఁడు పోయి పది యూళ్ళమీఁది కప్పమునకుఁ
దా ఫధికారియై నట్లు రాజునుండి వాగ్దానము తీసికొనును. ఆ
రాజుక చిత్రమయినరాజు. అన్నియునుమంత్రులుమాటతోనే
జరుగును. అతఁడు నిత్య సురాపానమత్తుఁడు. ఆ సురాపాన
వివశత్వమున సుంత తొలఁగినపుడు వీరుపోయి యీ సంగతి
మఁవిచేయుదురు. ఆయన యర్ధస్మృతి కాలమున నంగీ
కరించును. ఒడలు తెలియని నినము లేదన్నట్లు తదర్ధస్మృతి
కాలమునఁ జేసిన వాగ్దానము కూడ జ్ఞాపకముండుటయే మన
స్సుయొక్క విచిత్రమయిన జాగ్రత్త. వీరినందఱినిఁ దలఁ
దన్నిన వాఁడు గలఁడు. వాఁడు శతానీకుఁడు. వానివలన
రాజ్యమునకుఁ జేటు రావచ్చును. వాఁడు రాజ్యము మీఁదఁ
గన్నుగలవాఁడు. అందఱికంటె వానిబలమే గొప్పది. ఇప్పుడు
వాని చెల్లెలధికారములో నున్నది. రాజునకు నూతేండ్ల
వయస్సు. వాని చెల్లెలు కుముద్వతి యిరువదియేండ్ల బాలిక.
రాజు దానిని వివాహమాడినాఁడు. దివారాత్రములు దానితో
మనుచున్నాఁడు. అది తన యన్నగారెల్లు చెప్పినచో నట్లు
చేయును. దానిమాట కెదురులేను. అదివఱకే రాజు సురా
ప్రియుఁడు. వీగు వచ్చిన యైదేండ్లనుండి రాజుయొక్క సురా
ప్రియశ్వము మిసిమిఱి పోయినది. వారికది కులవిగ్గఁ వారి
తల్లి కల్లు నమ్మెడిది. దాని నొక బ్రాహ్మణుఁడు పెండ్లియాడి
నాఁడు. వానికి వీరిద్దఱు సంతానము. శతానీకుఁడును గుము
ద్వతియు, వానియందుఁ గలిగిరి. ఆ కుముద్వతి లోకోత్తర
సౌందర్యవతి. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు తన యీ సంతానమునం

గమితప్రేమ కలవాఁడు. దాని పాండర్యమున కది రాణి
 కావలయును గాని చుటియొకని భార్య యగుట కిష్టములేక
 సుస్వక్ష్మేత్రముల మీఁద మంత్రియైన భద్రగజుని ప్రావకమున
 రాజునకు దానినిఁ జూపించెను. ఆ భద్రగజుఁడు హాలా
 ప్రసాదము. అంతఁడొకనాఁడు పీఠి గ్రామమునకుఁ బోయెను.
 ఆ బ్రాహ్మణుఁడతనిఁ జిత్రవిచిత్రములంటున సురావిశేషములను
 తాని నూపించి తన కూతును రాజునకు భార్యగాఁ జేసినచో
 తాండే ప్రధానమంత్రి కావచ్చుననియు, తన కూతురతని
 పరిసరుఁ గృతజ్ఞురాలయి యుండుననిగూ, నాశపెట్టెను. తన
 కుమారుఁడైన శతానీకుఁడు వ్యభిఁడు. వానికి భిన్న విధము
 లయిన సురలను సిద్ధము చేయుట కూడఁ జేతకాదు. సురా
 లు కలిసియును దండ్రియైన బ్రాహ్మణుఁడే చేయును.
 తాండే బ్రాహ్మణ్యమును వదిలి కొన్నియేండ్లయ్యెను.
 అవిద్యఁ నేర్చికొనెను. వానిభార్య యా కల్లులను విక్రయించు
 చుండును. వాఁడు సురావిశేష పాకవిద్యయందు నిష్ణాతుఁడు.
 వారెంతో ధనము సంపాదించిరి. ఆ ధనమును తినుచు శతా
 నీకుఁ డా గమ్మకాకియై తినుచుండెను. కుముద్వతి రాజు
 భార్యయైనచో శతానీకుఁడు రాజు బంధు వగును. వాని కొక
 కుమారుడ ఘోరిల్లును. ఆ బ్రాహ్మణుఁడు తన సురాపాక
 తాన విద్యచేత రాజునకుఁ బ్రియుఁ డగును. కుముద్వతి రాణి
 యగును. రాజునకు సంతానము లేదు. కుముద్వతియందు
 రాజునకు సంతానము కలిగినచో సంతకంటెఁ గావలసినదే
 మున్నది? తన దాహిత్రుఁడు సురాపాలకుఁడగును. కానినో
 శతానీకుఁడు రాజు కావచ్చును. ఇట్టి యూహలతో నా

బ్రాహ్మణుఁడు భద్రగజుని మోహపిట్టి తన కూతురు రాజ్యము
కంటఁబడునట్లు చేసెను. వృద్ధుఁడయిన రాజు కుముద్వృత్తి
జూచినంతనే మహా మోహగ్రస్తుఁ డయ్యెను. ఆమెను వివా-
హము చేసికొనెను. ఆ బ్రాహ్మణుఁడును వాని భార్యయైన
కోటలోనికి వచ్చిరి. కోట కల్లుపాక యయ్యెను. కోటలో
నొక మహాభవనము భిన్న సురాపాకములకు స్థానమయి
పోయెను. కుముద్వృత్తి సౌధ మానురానిర్మాణ సౌధము నందఁ
యుండెను. శతానీకుఁడును భద్రగజుఁడును రాజ్యము నందఁ
బ్రధాన పురుషులైరి. వృద్ధుఁడుగాఁ దిరుచున్న శతానీకుఁడు
రాజస్యాలుకుఁ డయినంతనే బహురాజ వ్యవహార కుశలఁ
డయ్యెను. వాఁడు చాల నిపుణుఁడు. అయి బేండ్లనుండి వాఁడు
సర్వ సేనాపతి యగుటకుఁ జేయుచున్న ప్రయత్నములు విచి-
త్రముగా నుండెను. తనకతిఁడు ప్రతిస్పర్ధి. తన్ను సేనాప-
తిత్వమునుండి తొలఁగించి తా నాయధికారమును సంపా-
దించుటకు వాఁడు రాజునకుఁ గుముద్వృత్తిచేతఁ జెప్పించును.
పరమ రుచ్యమయిన సురాదానవేశఁ దండ్రుచేతఁ జెప్పించును
ఒక రాజకార్యము నందుఁ గ్లిష్టత సంభవించినప్పుడు దానిని
హేతువు తానుగా భద్రగజుఁడచేతఁ జెప్పించును. తన కల్లి-
చేతఁ జెప్పించును. బృహద్రథుఁడు కామినీలోలుఁడు. పరమ
సురాప్రియుఁడు. కాని వానికి మూలభూతమైన జ్ఞానము
తొణక లేదు. ఇంతపఱకు బెణక లేదు. మీరేమైనను జెప్పుఁడు.
పుష్కమిత్రుని మహాసేనాధిపతిగాఁ దొలఁగించుటను వదల
యేదయినను జెప్పుఁడు. నేను జేసెదను. ఓరి మూర్ఖులారా !
పుష్కమిత్రుఁడు మహాసేనాపతియొక్క పడవినుండి తొలఁగిన

మఱునాఁడు మగధరాజ్యము కుక్కలదొడ్డి యగును కుక్క పాంచాల శూరసేనాది దేశములు యవనుల దాడులకు గుఱి యగుచున్నవి. పుష్యమిత్రుఁడు తొలఁగిన మఱునాఁడు వారు మగధముల మీఁదికిఁ గూడ వత్తురు. మీ కేమి తెలియును ? పుష్యమిత్రుఁడే లేనిచో వా రీపాటికి నార్యావర్తమునందలి సర్వదేశముల నాక్రమించియుందురు. పుష్యమిత్రుని యుద్ధ నీతి వైశారద్యమువలన వారారాజ్యము నాక్రమించి లేకు న్నారు. వారు దాడులను నెఱపుచున్నను వారి నెప్పటికప్పుడు పుష్యమిత్రుఁడు పాఱఁదోలుచు వచ్చును. ఈనాఁడు పుష్య మిత్రుఁడే లేనిచో నార్యావర్త మీనాఁటి కే యవన హస్త గతమయి యుండెడిది. బౌద్ధమతము వచ్చి యీ దేశమునుఁ బాడుఁచెసినది. దేశమునుఁ బరాక్రమ హీనమునుఁ జేసినది. దేశముసంతయు సన్యాసులచేత నింపినది. ఆ బౌద్ధమతమువలన దేశమునకు గలిగిన యాపద యింతయునంతయునని చెప్పరాదు. ఆనాఁడు నందుని బాహుపరాక్రమము, పందయెండ్ల తగు వాతఁ జాణక్యుని నీతియు, భారతదేశమును నిలిపినది. ఓయి ! ఒక దేశము సురక్షితముగా నుండవలయునన్నచో నపు డప్పు డుదయించెడి ప్రతిభావంతులచేత దేశమునందు సుస్థితి యుండదు. ప్రతిభాశాలులు పుట్టుదురు. పరాక్రమ వంతు లుదయింతురు. వారున్నన్నినాళ్ళు దేశము తేజోవంత ముగా నుండును. వారి తరువాత సద్భోగతి పొందును. అట్లభోగతి పొందకుండ నొక వ్యవస్థ దేశమునంగు నిర్మింపఁ బడియుండి యా వ్యవస్థాబలముచేత దేశముయొక్క భద్రత నిత్యముగా నుండవలయును. శ్రుతియులన్న వర్ణము తాదృశ

వ్యవస్థాస్వరూపము. ఆ వ్యవస్థాబలమును కొంత యెప్పుడప్పుడు తగ్గినను మొత్తముమీఁద దేశమునకు సేగిరేదు. దేశమును మహాపరాక్రమ వంతుడైన యొక వ్యక్తియొక్క బలము రక్షించ లేకపోయినను దద్వ్యవస్థాగతమయిన యొక మూలశక్తి దేశముయొక్క భద్రతను బెసగనీయదు. నందుఁ డట్టి వ్యవస్థను నిర్మూలించెను. అతనిచేతఁ బ్రారంభింపఁబడిన యా దోషము దేశమునందు బ్రాహ్మణశక్తి సన్నగిల్లి జాత్యమతము ప్రబలి సంపూర్ణము చేసెను. పుష్యమిత్రునిగుఱించి మీరు నాతో నింక నెప్పుడు నొక్కమాటయైనఁ జెప్పరాదు. నేను నురాపాన వివశుడనై యున్నపుడు నాచేత 'నూ' యనిపించి మీ రాతనినిఁ దొలఁగించినచో నాకు స్మృతి వచ్చిన తరువాత మిమ్మందఱను వధింపించెదను' — ఇట్టి మాటలు రాజు తిగిగి తిగిగి వారితోఁ జెప్పుచుండుటచేతఁ బుష్యమిత్రునిస్థితి భద్రముగా నుండును. ఎవ్వరును పుష్యమిత్రునివంకఁ దేటిచూచుచుటకు వీలులేకుండెను. పుష్యమిత్రుఁడు నవ్వుకొనెను. అట్టిరాజును సంహరించుట యెట్లు? నేను రాజునగుట యెట్లు? నే నశ్వమేధమునుఁ జేయుట యెట్లు? నాకు దేనిమీఁదనుఁ గోరిక లేదు. ఈ దేశముమీఁద నభిమానము కలదు. వైదిక ధర్మమునం దభిమానముకలదు. బృహద్రథునియందుఁ బ్రేమకలదు. బ్రాహ్మణులట్లు చెప్పుచున్నారు. నేను రాజునగుట నిస్సంశయమట. నే నశ్వమేధము చేయుట నా జాతకములో వ్రాసియున్నదట. నాకుఁ బ్రాణపదమయిన గుఱ్ఱముయొక్క వధకుఁ బ్రతిక్రియ చేసి తీరివలయును. నా జీవునిలో సంతరాంతరమున నిగూఢముగ నీ

యశ్వమునందలి ప్రేమ యింత పాతుకొనిపోయినదేమి? నాకు దేనియందునులేని మమకార మా గుఱ్ఱమునం దున్నది. ఇది యేమిసృష్టి? ఆ గుఱ్ఱము నాకు వలపునానికి. దాని కవల దాని చావునకుఁ బ్రతిక్రియకొన ముద్దేశింపఁబడినది. ఆయశ్వ వధకుఁ బ్రతిక్రియ జరుగుటకు నేను గర్తను గావలయును. దానికి నే నశ్వమేధయాగము చేయవలయును. చేయుటకు నేను రాజనుఁ గావలయును. అగుటకు బృహద్రథుఁడు నా చేత వధింపఁ బడవలయునా? శూద్రుఁడై యింత నైదికాభి మానముగల రాజును నేను జంపవలయునా? ఆరాజు నిర పత్యుఁడు కావలయునా? వందయేండ్లు వచ్చి యతఁడు పచ్చి కాముకుఁడు కావలయునా? రాజ్యమింత యగతికము కావలయునా? గ్రహములిట్లు విప్లవ హేతుకమయిన కూట మిలో నేర్పడి దీనినుండి బ్రాహ్మణ రాజ్యము సముద్భవిల్ల వలయునా? బ్రాహ్మణులు సృష్ట్యారంభమునుండి రాజ్యము నెప్పుడును జేయలేదు. అనాదినుండియు క్షత్రియులే ధరా పాలకులు. ఆస్థితికిఁ గలి ప్రవేశించిన తరువాతఁ బదునేను వందలయేండ్లు జరిగిన తరువాత సర్వ విచ్ఛిత్తి జరిగినది. నందుఁడు నూతనభార్గవుఁడై సర్వ క్షత్రియ రాజవంశము నిర్మూలించెను. అపని రాక్షసుఁడు చేసెను. నాల్గువందల యేండ్లు క్షత్రియుఁడయినవాఁడు, రాజన్నవాఁడు లేక పోయెను. ఆ భారమంతయు నేఁడు బ్రాహ్మణుఁడు తన బుజ ములయం దెక్కించికొన కున్నచో నైదికమతము నాశన మగును. భారతదేశము మైచ్ఛదేశమగును. భగవంతుఁ డెచట ప్రథమ మానవసృష్టి చేసెనో, వర్ణములను సృష్టించె

చెనో, వేదములను సృష్టించెనో, యా దేశమునందే వేదములు
 నశించునా ! ఆ దేశమునందే వేదకర్మలు నాశనమగునా ?
 నాశనమగుచుండ నేను జూడవలయునా ? చూడలేని నేను
 బృహద్రథుని వధించవలయునా ? వధించిన పాపమశ్వమేధ
 యాగముచేసి పోగొట్టుకొనవలయునా ? యుధిష్ఠిర చక్రవర్తి
 జ్ఞాతివధమును జేసెను. తదఘనివారణార్థము వ్యాసమహర్షి
 వచ్చి యశ్వమేధయాగము చేయుమని యాదేశించెను. అది
 సముచితముగా నున్నది. ఒక పాపముచేయుట సంభవించెను.
 దానిని నివారించుకొనుటకు నొక నిష్కృతి చేసెను. దాని
 కంటె నీస్థితి తలక్రిందులుగా నున్నది. ఆ పాపమున కా
 నిష్కృతి యున్నది. కనుక నా పాపము చేయుదము. తరు
 వాత దానికట్లు నిష్కృతి నెఱపుదము. ఇడి యేమి పథకము ?
 ఇది సంమజసముగా లేదు. ఈ బ్రాహ్మణులెంత పండితులు ?
 నన్నెంత ప్రబోధించుచువ్నారు ? ద్రోణాచార్యుఁడు విజృం
 భించి పాండవ సైన్యమును సంహరించుచున్నాఁడు. సత్రిక్రియ
 చేయుటకు వీలులేకుండ నున్నది. చావని యశ్వత్థామ చచ్చి
 నాఁడని చెప్పవలయును. దానియం దబద్ధదోష మున్నది. అది
 చేయక తప్పదు. యుధిష్ఠిరుఁ డాయబద్ధమునుఁ జెప్పకపోయి
 నచో సర్వబంధు నాశనము చేసిన పాపము వచ్చును. ఈ
 రెండు పాపములలో నేని స్వీకార్యము ? దేనియం దధికదోష
 మున్నదో ? దానిని వదలిపెట్టి యల్పదోషములు గలిగిన పాప
 మును స్వీకరించవలయును. ఇప్పుడు వైదికమతమునకు మహా
 సర్థము కల్గియున్నది. భగవంతునియొక్క ధర్మము సర్వనాశన
 మునకు సభిముఖముగా నున్నది. దానినిఁ జూచుచు నే నూర

కున్నచో నాకుఁ బుట్టుగతులు లేవట. నేను సమర్థుఁడ నయి యూరకున్న మహాపాపము నా శరస్సునందు వచ్చి కూర్చుండునట. ఈ రాజు నాయందుఁ బ్రేమగలవాఁడు; కాని భ్రష్టుఁడు. రాజ్యము పాలించెడిశక్తి యుడిగినవాఁడు. అనుచిత కాముఁడు. అతఁడు నా కేతఁ జంపఁబడక పోయి నను, మఱి కొన్ని యేండ్లకుఁ దనయ్యతటఁ దానే మరణించును గదా ! అది శరీరధర్మము. నే నప్పటివఱకురకుండనచ్చును గద. అట్లు కాదట. గ్రహములు తొందర పెట్టుచున్నవట. అప్పటికి మించిపోవునట. నేనిది వెంటనే చేయవలయునట. ఈ శతానీకుఁడు నీ భద్రగజుఁడు నీ సింహులుఁడు నీ శ్వేతా శ్వుఁడు నిచ్చట నాయందు విరోధులుగాఁ బ్రవర్తించు చున్నారు. ఆరాజు చలచిత్తుఁడు. నిలుకడలేని మనస్సుకల వాఁడు. ఈ మానవ మనోభావము చిత్రమయినది. వాఁడు రాజన్నమాత్రమున వాడన్న మాటను వందమంది పాలిం తును. అరే, ఈరాజు మతిభ్రష్టుఁడు. ఇతనిమాట పాలించి నచో జగద్ద్రోహమగును. ఈ రాజువలన దేశమున కేమి లాభము? మానవులకీ విచారణమేలేదు. ఆరాజువలన మనము వేతనముఁ దీసికొనుచున్నాము. వాఁడు చెప్పనపనిని మనము చేయవలయును. వ్యక్తియొక్క ధర్మమింత యల్పమనకపరిణాహ సమయందుఁగలదు. ఎప్పుడో రాజు చంచల మనస్కుఁ డయి నన్ను వధింపుమనునో? ఒకానొకఁడు తక్కిన సర్వ విషయములందు నసమర్థుడై యెందుకుఁ గొఱిగానివాఁడై గ్రుడ్డిగవ్యయంత వెలచేయనివాఁడై యొక దుష్టమైన రాజు జ్ఞుఁ బాలించుటయందుఁ బరమతీవ్రుడై యుండును. వాఁ

డెవఁడో తెలియదు. ఒకస్పృడి రాజు చుట్టునున్న దుర్జనులు రాజాజ్ఞకాని వాక్యమునందు రాజాజ్ఞగా నర్థమునుఁ జెప్పి రాజున కప్రియమయిన కార్యమునుఁ జేయఁవచ్చును. అపని జరిగిన తరువాత రాజుకూడ విచారించునేగాని యేమిచేయఁ గలడు ? దుఃఖిపడ వచ్చును. అడుగింపేయువలెకే మన ప్రయత్నముకాని యది యెచ్చట పడునో, దానియందు మన ప్రయత్నములేదు. ఒకప్పు డడుగుతీయుటకును సాధ్యము కాదు. అందుచేత నే నాలస్యము చేయరాదని బ్రాహ్మణులు చెప్పుచున్నారు. రాజును సంహరించుట నాకెంతపని ? సర్వసేవయు నా చేతిలో నున్నది. సేనానులందఱు నాకిష్టులు. నాయున యూయులు. గిరివ్రజపురమును నేను నిముసముతోఁ గట్టు దిట్టము చేయవలయును. దుర్జములో నదుపుతెచ్చట కచ్చు మూసి కన్ను తెఱచునంతలోఁ జేయఁగలను. ఇన్నాల్భీ దుర్జనుల విహారము సహించితిని. నా కెందుకనుకొంటిని. చేను సేనాపతిని. నాధర్మ మేమనఁగా సితరరాజులు రాజ్యముమీఁద దండెత్తి రాకుండఁ జూచుట, రాజ్యమునందు విప్లవములు రాకుండ రక్షించుట. యవనులు మిగిలిన రాజ్యములవారికి దాడులు వచ్చుచున్నారు; గాని యుగధము పొలిమేరలసఁక నయినఁ జూచుటలేదు. ఒండు రెండు యవనుల దాడులు మా పొలిమేరలయందున్న గ్రామములమీఁద జరిగెను. వారచ్చటనే సంహరింపఁబడిరి. యవనరాజులకు వార్తపంపింప నెంచితిని. కాని నా మేనల్లుఁడు చేసెను. వారు దాని నాదరింతురా ? మూర్ఖుఁడై వాఁడు నా గుఱ్ఱమునెక్కి పోయెను. వారు దానిని వధించిరి. వాఁడేమయినాఁడో తెలియదు.

దీనితో నొక క్రొత్తవిషయము బయలుదేరినది. వాడు జ్యోతిర్విద్యవేత్త యగుటయేమి? ఈ నారాయణభట్టు పూర్వమునకుఁ గనిపించుటయేమి, నేను హాస్యమున కతనిని నా గుఱ్ఱమునుఁగూర్చి ప్రశ్నించుటయేమి, యిది యిట్లు ముంచికొని వచ్చుటయేమి. నేనిట్టి కార్యకారణ సామగ్రీ విశిష్టవాగురా బద్ధుఁడ నగుటయేమి. బ్రాహ్మణులు చెప్పిన మాటలంత సమంజసములుగా నుండుటయేమి, వారైన నేమిచెప్పవచ్చును? అట్టి ప్రియమైనరాజు, సట్టివిశ్వాసముగల రాజునుఁ జంపుట పాపహేతువట. ఆ పాపమును వైదికధర్మరక్షార్థము నేను జేయవలయునట. అశ్వమేధయాగముజేసి యాపాపము నకు నిష్క్రమి చేసికొనవలయునట. మఱియు నా బ్రాహ్మణుఁడున్నాఁడే, మేధావిభట్టు. ఆయన వాదన మఱియుఁ జిత్రముగ నున్నది. అయ్యా! పుష్యమితా! సృష్ట్యాదినుండియు ననంతకొటి జీవు లుదయించినారు. అనంతకొటి జీవులు నశించినారు. ఎన్నిఘోరమైన వధలు జరిగిన వందువు. పూర్వము మహారాక్షసులు చేసిన హింసలకుఁ గావించిన వధలకు నంతులేదుగదా. ఆ పాపమంతయు నేమయినది? ప్రళయములు వచ్చినవి. సముద్రములు పొంగినవి. వటదూరవచ్చినవి. మహాధూమములు చెలరేగినవి. మహాయుద్ధములు వచ్చినవి. భూకంపములు వచ్చినవి. ఈజగత్తులో నెన్నివిధములుగ మానవులు చచ్చిరి. చంపఁబడిరి. మానవుని బ్రదుకుకంటెఁ బరమాధమమయిన దేమున్నది? అందుచేతఁ బ్రధానమైనది ధర్మముకాని మానవజీవితము కాదు. మానవుఁడు బ్రదుకుట ధర్మరక్షకొరకు. వైదికమతము ధర్మరక్షకొరకు కేర్పడినది.

మానవుని జీవిత మనిత్యమని చెప్పుచున్నది. మైచ్చు లధర్మ నిష్ఠులు. అల్పమానవ జీవితనిష్ఠులు. కాని యింత సృష్టిలో మానవ జీవిత మల్పవిషయమైనను దానికిఁ బ్రాధాన్యముకలదు. దాని ప్రాధాన్యము సరిగణించిన నాధర్మప్రాధాన్యము పాటింపఁబడును. ఈసృష్టియెంతగిజగాని గూడుగానున్నది. తీగ కదిపినచో డొంక కదలును. కల్పాంతమందు సర్వమును నశించును. కల్పాదినుండి కల్పాంతమువఱకు నడుమఁ గొన్ని కోట్ల సంవత్సరములు. మానవుని జీవిత మల్పమయినది. ఈకాల మున మిక్కిలి బ్రదికినచో నూటయిరువదియేండ్లు. స్త్రీలును బురుషులును, దత్సంయోగమై మానవుల జనసము. దీని కోవధిలేదు. కామములు, క్రోధములు, మోహములు, ధర్మము లధర్మములు, ఆశలు, ధర్మనిష్ఠులు. కాని మానవులు నిజ ముగా ధర్మమునం దభిలాషలేని మానవులు తమయొక్క రాజ్యాశచేతఁ దమయొక్క క్రూరభావమును వెలార్చెడు సందు దొరకించికొనుటకు మతముపేరుపెట్టి ధర్మములు పేరు పెట్టి యితరులను వధించుట దండెత్తిపోవుట, యూళ్లు తగులఁ బెట్టుట, స్త్రీబాలవృద్ధులను జంపుట, అన్నమునకయిన సస్య మును దహించుట, ఇట్లు మానవులు తన్నుఁ దాను నాశనము చేసికొనుచున్నది చాలక భూకంప ప్రభంజనాదులు, యుద్ధ ములును. ఇంతటి మహా ఘోరమయిన నిరవధికమయిన నిత్య హింసాకాండలో నయ్యా పుష్యమిత్రా! యిది యొక కాలఖండము. ఇప్పుడు మీరు పరమేశ్వరో ద్దిప్తకాల ఘట నము నందుఁ గర్తృత్వము వహించుట వహించినట్లుకనఁబడుట.

ఈ యునంతమయిన సృష్టిని భావించినచో నీకాల మెంతది ?
 ఈ దేశమెంతది ? అందులోని రాజెంతటివాఁడు ? తమ
 రెంతటివారు ? మేమెంతటివారు మిమ్మీ కార్యము చేయుడని
 మేమందు కడుగుచుంటినునఁగా నైదిక ధర్మరక్ష కడుగు
 చుంటిమి. నైదిక ధర్మరక్షయందు మీకును మాకును విశ్వా
 సమే. అది భగవంతుని స్వరూపము కనుక సత్యల్ప కాలా
 నున్న నందు భగవద్భావన చేసినచో దాని యనిత్యత్వము
 నందు నిత్యత్వము సాధించుట యగును. నిత్యమైనది సర్వమే
 శ్వర భావము. అది నైదిక ధర్మరూపమున నుండును. అని
 వేదములు చెప్పుచున్నవి. వేదము యనిత్యములు, అపౌరు
 షేయములు. దానినే భగవంతుఁడు తానై గీతలయందు
 నుటదేశించెను. పరమార్థదృష్టితోఁ దమరు లేరు. మేములేము.
 బృహద్రథుఁడు లేఁడు. యవను లంతకుమున్నే లేరు. వ్యవహార
 దృష్టి నిదంతయు నున్నది. వ్యవహారమునందు ధర్మమునుఁ
 భావించుట, పరమార్థమును నిలఁబెట్టుట. మేము బ్రాహ్మణు
 లము. హింసావాదులము కాము. బౌద్ధులు హింసావాదులు.
 వారహింసావాదులని చెప్పికొందురు. యజ్ఞమునందలి హింస
 యెంత హింస ? యజ్ఞమునందొక మేక చంపఁబడును. ఒక
 యశ్వము వధింపఁబడును. హింసాబుద్ధితో చేసినహింస హింస.
 హింసాబుద్ధి లేని హింస హింసకాదు. రాజ్యములకొఱకు మ్రోచ్చు
 లుచేసెడి వధ కవధియున్నదా ? వారు చేసెడి క్రూరకర్మలకు
 మోదలు తుదగలదా ? వారమేసావాదులగుట యాశ్చర్యము.
 వాఁడు మాంసములేనిచో ముద్ద యెత్తఁడు. దానికోసము దిన

దినము శతసహస్రములయిన పశునధలు జరుగుచున్నవి. వాఁడహింసావాది, వాఁడు యజ్ఞాంశమయిన యజవిశసనమను దూషించువాఁడు. బౌద్ధులు మాంసాశనులు. అయ్యా ! జనము పెరిగిపోవుచున్నది. నేల పండించెడిపంట వీరికిఁ దిండికిఁ జాలదు. వృక్షఫలములనుఁ జాలవు. కందమూలములు చాలవు. మాంసఖాదనము చేయనలయును. మత్స్యభోజనము చేయనలయును. అప్పటికిని వీని తిండికిఁ జాలలేదు. ఒక దానితో నొక దానికి యుడివడియుండి వివిచ్యమానముగఁ బరామర్శించుటయే పరమక్లిష్టమైన యీ మహావిషయముల యొక్క సంపూర్ణ స్వరూపావగతి కలిగిన వాఁడెవఁడు ? అట్టి మహాజ్ఞానము కలవాఁడు వేదపురుషుఁ డొకఁడే. వేదపురుషుఁ డనఁగా భగవంతుఁడు. భగవంతుఁడు సర్వజ్ఞుఁడు. ఆయన చేసిన వర్ణాశ్రమాచార వ్యవస్థ యల్పజ్ఞులయిన బౌద్ధులకు మ్లేచ్ఛులకు నిందా హేతువయినది. ఆంతకంటె నల్పజ్ఞులైన భారతీయులకు మఱియు నిందా హేతువయినది. ఆ మేధావి భట్టు మఱియు నిట్లనెను. అయ్యా ! పుష్యమిత్రా ! దాని యందు విశ్వాసములేని భారతదేశ వాసులను మ్లేచ్ఛులకంటె నల్పజ్ఞులని యెందుకంటినో తెలియునా ? ఏడాది లంకలో నున్న హేతువుచేత సీతయందు దోషము చెప్పి జనులు పగను మూర్ఖులు, సీతయొక్క పరిమ పావిత్ర్యము నగ్నిమయత్వము తెలిసిన రామచంద్రుఁడు నానిని విశ్వసించుట పరమ మూర్ఖుల కంటె బగమ మూర్ఖుఁడగునా ? కాదా ? అవుడు సభ యంతయు నవ్విరి. నాకుఁ గోపము వచ్చెను. ఆ బ్రహ్మవేత్తలయిన బ్రాహ్మణులకు నాకు నెంత భేదము ? నా గోపమునుఁ జూచి

మేధావిభట్టిట్లనెను. అయ్యా! నేను మీ మనస్సునకుఁ గొం
చెము కష్టము కలిగించిన ట్లున్నది. శ్రీరామచంద్రునియందు
నేనును భక్తుఁడనే. రామశబ్దము తారకనామమని నాకుఁ
దెలియును. విషయమును విషయముగ నిరూపించుచున్నాను.
ఆ రామచంద్రుఁడు రాజసీతికిఁ బ్రాధాన్యమిచ్చి తాను బరమ
మూర్ఖుఁడు కా లేదు. భగవంతుఁ డయిన శ్రీరామచంద్రుఁడు
పరమ మూర్ఖుఁ డెట్లుగును? శ్రీరామచంద్రుఁడు భగవదవ
తారము కాదనుకొందము. ప్రజారంజనము పొందునంత
పరమనిష్ఠుఁడు కాఁడనుకొందము. ఊరక యనుకొందము.
పరమ మూర్ఖతాలక్షణ మెట్లుండు ననగా నిట్లుండునని యొక
యుదాహరణము సంపాదించి కొనుట కనుకొందము. ఆ దృష్టి
తోఁ జూచినచో మ్లేచ్ఛులు మ్లేచ్ఛులు. వాగు వేదధర్మము నర్థ
ముచేసికొనుటకు జన్మించ లేదు. వర్ణాశ్రమాచార వ్యవస్థలోని
యిహపరలోకముల సంపుటియొక్క సామరస్యము అనఁగా భగ
వత్తత్త్వము అనఁగా సృష్టిరహస్యము అనఁగా సర్వజ్ఞత్వము
అనఁగా మానవుడై జన్మించిన జీవియొక్క యథార్థమార్గ
నిరూపణము. మ్లేచ్ఛజన్మ దానినిఁ దెలిసికొనుటకుఁ గలుగదు.
వైదిక ధర్మమునందుఁ బుట్టిన వాఁడు దానినిఁ దెలిసికొనుటకే
పుట్టును. వాఁడు మ్లేచ్ఛునివలెఁ బ్రవర్తించినచో వానికంటె
బరమ మూర్ఖుడెవఁ డుండును? శ్రీరామచంద్రుఁడు భగ
వంతుఁడు కానిచోఁ బరమాల్ప దేశమునందుఁ గూడఁ బ్రజా
రంజనము కర్తవ్యమని తీవ్రరాజ ధర్మపరిపాలనా నిష్ఠుఁడు
కానిచో రామచంద్రుఁడు మూర్ఖుడయినాఁడు. అయ్యా!
పుష్కమిత్ర! నేనింత చెప్పుచున్నాను గాని నా యా వేశ

మెంత ? నేనెంత ? నా వేదనయెంత వైదికధర్మమును నేను సముద్ధరించెడిదేమి ? తమరు సముద్ధరించెడిదేమి ? ఓక్కొక్క పూడా వైదికధర్మమును సముద్ధరించెడువాఁడు పరమ స్త్రీచ్ఛలయిన కిరాతులయం దుదయించును ప్రహ్లాదుఁడు హిరణ్యకశిపుని హృదయమునం దుదయించినట్లు. ఆ రాజును నీవు చంపవు. అనఁగా, జంపుట కిష్టములేదు. నీవు చంపుదువు. అనఁగా నీచేత భగవంతుఁడు చంపించును. గురువు నేఁడు జ్యోతిర్మండల భిన్న గ్రహసంచారమునందుఁ బరమోచ్ఛంగతుఁడై, స్వచ్ఛమైన స్థితియం దున్నాఁడు. ఇట్టిస్థితి సృష్ట్యాది బృహస్పతికి లేదు. అతఁడు వట్టి వైదిక ధర్మమును నిలఁబెట్టుట కాదు. బ్రాహ్మణుని రాజ్యాధికారి చేయును. ఇది నీకుఁ దప్పదు. తమ జాతకమును నేను బరిశీలించితిని. తమరికి ధరాపాలనయోగ మున్నది. కాలజ్ఞుఁ డయిన నిరాతంకభట్టు చెప్పుచున్నాఁడు. కలి ప్రారంభించిన తరువాతఁ బందొమ్మిది వందల యిరువదియేండ్లు గడిచిన తరువాత మగధరాజ్యము బ్రాహ్మణ ప్రభువులచేతఁ బరిపాలింపఁ బడునట. మూఁడు వందలయేండ్లు మీ వంశము మగధరాజ్యమునుఁ బరిపాలించును. అట్లు వ్రావఁబడి యున్నది. నీచేత యవనులు నిర్మూలింపఁ బడుదురు. బౌద్ధమతముయొక్క యాధిక్యము తగ్గును. నీవశ్చమేధమునుఁ జేసితీతైదవు. ఆ పాపమునకు నిష్క్రమి యిది. అది శాస్త్రములయందుఁ జెప్పఁబడిన విషయము. ఆ పాపము యొక్క స్వరూపమెట్టిదో దానికి నిష్క్రమి యెట్లు కలుగునో దాని స్వరూపమెట్లుండునో యీ సర్వమును భావవిషయములు. బుద్ధిచేతఁ దెలిసికొనఁ బడునవియేగాని కన్నులకుఁ

గనిపించునవి కావు. ఇట్లు మేధావిభట్టు చెప్పెను. ఇచటఁ గర్తృత్వమునకు లేదు. లేకనుపోలేదు. యథార్థమునకు నేను సాధనమును. నన్ను భగవంతుఁడు పయోగించికొనును. కానిమ్మ నేనేమిచేయఁ గలను? అట్లు వ్రాసియున్నచో ముందు నాకుఁ దెలిసినది. కనుక నేను గిరివ్రజపురమును నాయధికారము లోనికిఁ దీసికొనవలయును. ఎక్కడి కక్కడ బిగించి యుంచ వలయును. రాజు మరణించిన మఱుక్షణమునందు శతా సీకాదులు లేరు.

2

మగధరాజ్య సర్వసేనాపతి భవిష్యన్మగధరాజ్య ధరా పతి నైదికధర్మ రక్షణావతారమూర్తిశ్రీ శ్రీ శ్రీ పుష్యమిత్రు లకుఁ జరణాభివందనములు చేసి శ్రీ వారికిఁ బరమభక్తుఁడును వాచిదయ కయోగ్యుఁడును దన సొంత పేరుతోఁ దన్ను గుఱించి చెప్పికొనుట కయోగ్యుఁడును శ్రీ వారికినిఁ దనకుఁ గల బంధుత్వమునుఁ బురస్కరించికొనిన వరుసతోఁ దన్నును కొఁచుటకుఁ దనయందు ననుచితము సంపాదించికొన్న వాఁడును నరటునవాఁడు ప్రస్తుతము యవన దేశనివాసి తనకుఁ దానే నియమించికొన్న శిక్షచేత జీవితాంతము యవన దేశమునంగే యుండుటకు నిశ్చయించుకొన్నవాడు నయిన యొక ద్రోహి ఈ ద్రోహియొక్క ద్రోహము బహుముఖములుగా నున్నది. మొదటిది నైదికమత ద్రోహము. వాడు తాను యవను

లలోఁ గలిసిపోయి వైదిక ధర్మచ్యుతఁడయినాఁడు. అందు
చిన్నప్పుడే తలి తండ్రులు చనిపోగాఁ బెంచి పెద్దవానిగాఁ జేసి
యొక్క చిన్న సేనాని పదవినిచ్చి పుత్రనిర్విశేషముగాఁ బెంచిన
మేనమామకుఁ బరమప్రియమైన యశ్వగాజమును హరించి
వాఁడు. మూఁడు, ఆ యశ్వమును యవనులు హింసించి విత్ర
వధ చేయఁగాఁ గనులారఁ జూచుచు నిస్సహాయుడై యార
కున్నాఁడు. ఈ నిస్సహాయత వానియందు గుణాదాము
చేయదు. అట్టి హింసను నిస్సహాయుడై చూచుచుండుట
యున్నది. వాని పూర్వజన్మకృత పాపఫలితము. ఆ పాపము
నందు వానికిఁ గర్మత్వము గలుగుట తత్ఫల దర్శనమునందుఁ
కర్మత్వమును దొలఁగఁ బెట్టదు. నాల్గు. భీరువయి శ్రీవారి
వద్దకు వచ్చి నేనీ దోషమును చేసితిని. నాకు యోగ్యమైన
శిక్ష విధింపుడు. అని చెప్పికొను సాహసమును ధైర్యమును
ధర్మగుణమును లేకపోయినవాఁడు. అట్టి వాఁడు పాదాభి
వందనముచేసి వ్రాయుచున్న లేఖ, శ్రీ పుష్యమిత్రుఁడు నాని
యందున్న దోషముముల పొంటె నీజాబునుఁ జదువరానిన్న
భావమునుఁ బెట్టికొని పరిహరించకుండఁ జదువవలయునని
విజ్ఞప్తి చేయుచు, జదివినచో శ్రీ పుష్యమిత్రుల యాదా
ర్యము, దయాగుణము ద్యోతమానములగునని మనవిచేయుచు
నతఁడిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు. తమరికి జ్ఞాపకమున్నచో
నారాయణభట్టను నొక జ్యోతిర్విద్వాంసుఁ డున్నాఁడు.
ఆయనను దమరు పూర్వమొకప్పుడు మీ యశ్వతాతకము
నడిగినారు. అతఁడు చెప్పినాఁడు. దాని ఫలితమే మద్దేశుక
ముగ జరిగినది. నేనిచ్చట నుండియు నిత్యమును మగధదేశ

జాతకమును దదిత రాశ్యావర్తదేశక జాతకములను మృత
 మయిన యీ యశ్వముయొక్క కవల జాతకమునుఁ బరిశీలిం
 చుట తప్ప మఱియొక పని చేయుటలేదు. నేను యవనుఁడ
 నయినను, మదిష్ట దేవతయైన పృథ్వి భార్గవీ కగుణాకటాక్ష
 ములు నాయందుఁ బోలేదు. ఆ సనాతనియొక్క దయ
 భ్రష్టుఁడ నయిన నాయందు నే హేతువున నింక నిట్లున్నదో
 నేను విచారింపుకొనఁగా నాకుఁ దెలిసినవిషయ మేమనఁగా
 నావలన భారతదేశమునకుఁ గొంత యుష్కారము జరుగవలసి
 యున్నది. వేదమూర్తియై వేద రక్షాపరినిష్ఠయైన పరమేశ్వరికిఁ
 దత్కారణముగా నాయం వింకనుఁ గరుణయున్నది. తేపు
 వచ్చెడు కార్తికీక పూర్ణిమనాఁడు బృహద్రథ మహారాజు
 మఁగించును. వధింపఁబడును. అతని వధ శ్రీ పుష్యమిత్రుల
 చేతిలో నున్నది. ఆత్మరక్షణకొఱకుఁ బుష్యమిత్రులు బృహ
 ద్రథుని వధింతురు. వధించక తప్పదు. జయద్రథుని చుట్టు
 నున్గ్రహములు చేరినవి. అవి సర్వదా పుష్యమిత్రునిఁ బదపీ
 య్యతునిఁ చేయుటకుఁ బన్నాగములు పన్నుచుండును. వలసి
 నచోఁ బుష్యమిత్రులను వధించుటకు వారు సిద్ధము నుండిరి.
 అందులోఁ బ్రధానుఁడు శతానీకుఁడు. వీనినిగుఱించి చెప్ప
 సక్కఁజేదు. బృహద్రథ వధమువలనఁ బుష్యమిత్రులకు
 మిత్రవధ జనితదోషము సంక్రమించును. ఆ దోషము పరిహ
 రించుటకుఁ బుష్యమిత్రులు మగధరాజ్య సింహాసనాసీను లైన
 తరువాత సశ్వమేధయాగము చేయుదురు. దేశమంశయు
 నందుఁడుచేసిన క్షత్రియవధ హేతువుగా శూద్ర హస్తా
 పతితమై బౌద్ధమత దూషితమయి వైదికేతర మార్గమున

నడుచుచున్నది. యజ్ఞయాగాది క్రతువులయందుఁ గ్రతు మహార్థ విరహితమయిన లోకమునకు ద్వేష మేర్పడినది. శ్రీ పుష్యమిత్రులు హయమేధమునుఁ జేయుదురు. అపుడు పలుమందికిఁ గ్రతుమహార్థము తెలియును. ఆ హయమేధ ముతో సర్వార్యావర్తమునందుఁ బుష్యమిత్రుల యాజ్ఞ రూఢమగును. మఱల వైదికధర్మము తలయెత్తును. ఈ కృత ఘ్నుఁడై దోషియైన వానివలనఁగూడఁ బుష్యమిత్రునకు సాహాయ్యము ఘటిల్లఁగలదు. మేధీయాశ్వమును యవన రాజులు హరింపలేరు. యవనరాజ్యములన్నియు నాఁటికి నీ కృతఘ్నుని వశమునందుండును. హయము యథేచ్ఛా సంఘారము చేయఁగలదు. ఆర్యావర్తముయొక్క యాశాస్య దిశయందుఁ బూర్వము భారతదేశమునకు విరోధులుగడిరి. కొన్ని వందల యేండ్లవఱకు నా విరోధము లేకుండ నీ భవ త్పాదరేణువుచేయఁగలదు. బృహద్రథవధమవశ్య కరణీయము. అశ్వమేధయాగ మంతకంటె నవసరము. ఈ మీ పాదరేణు వునకుఁ బుష్యమిత్రుల వైరాగ్యభావము తెలియును. నిర్మ మత్వము తెలియును. ఏది యెట్లు జరుగునో యది యట్లు జరుగును. మనకెందుకన్న వైదికధర్మ గాఢ ప్రవిష్టయ బుద్ధి లక్షణము తెలియును. అందుచేత నితఁడు తిరిగి తిరిగి చెప్పుచున్నాఁడు. ఈ భవచ్ఛరణ దాసుఁడు జ్యోతిర్విద్యా నిష్ఠాతుఁడని ప్రభువులకుఁ దెలియును. వానిని మన్నించ వలయును. ప్రధానమైనది యశ్వమేధయాగము. వధింపఁ బడిన మహాశ్వరాజముయొక్క తమ్ముఁడయిన గుఱ్ఱమునే వదలిపెట్టవలయును. ఆ యశ్వము నూటిగా నిచ్చటికివచ్చును.

పశువులకున్న జ్ఞానము విచిత్రమైనది. అది తన యన్న వధింపఁ
 బడిఁ చోటునకు వచ్చును. ఆ యశ్వ మిచటికి రావలయును.
 అప్పుడీ భనచ్చరణరేణువు చేయవలసినపని కొంత యున్నది.
 ఆ యశ్వము తన యన్నయైన యశ్వముయొక్క వధకు ప్రతీ
 కారమును వాంఛించుచున్నది. ఆ ప్రతీకారము జరుగకుండఁ
 దమ రాచరింపఁబోవు హయమేధమునకు సంపూర్ణ ఫలము
 లేదు. ఇది నా యహంకారమువలెఁ దమరియొక్క కర్తృ
 త్వము వలె గనిపించవచ్చును. కాని సర్వము నట్లు నిర్దేశింపఁ
 బడియున్నది. ఇది జరుగును. కార్తికిక పూర్ణిమనాఁడు తమరు
 సర్వనా సర్వథా జాగరూకులయి యుండవలయును. తమ
 రిచే జేయఁబడఁబోవు ప్రయోగము తమకుఁ బరమాత్ములైన
 వారివారా చేయఁబడును. నేను కృతఘ్నుఁడను. నా కృత
 ఘ్నుఁ క్రియచేతఁ బర్యవసిత మైనదిగాని నా మనోభావము
 నందు లేదు. అచట మనోభావమునందుఁ గృతఘ్నుతను
 రూపు కట్టించుకొన్నవారు కలరు. తమరు పూర్వ మెవరికి
 మహోపకారము చేసిరో వారి వారి విషయమున జాగ్రత్త
 వహింపవలయును. రాజునందు దోషములేదు. దోషము
 సంక్రమింపఁ జేయఁబడఁబోవుచున్నది. ఆశత్రుకూటమునందుఁ
 గుమాస్తతి యొక్కర్తుకయే సుఖీల. ఆ మెనుఁగూడ వధింతురేమో
 తెలియదు. ఆ అమాయకఁడు శీవిని బ్రభువులు రక్షించుటకుఁ
 బ్రయత్నము చేయవలయును. ఆ మెను రక్షించి యేమి
 లాభము? ఇరువదియేండ్లు దాటని పిల్ల. విధవరాలయి
 యెనుఁబదియేండ్లు బ్రతుకవలయును. భగవంతుఁ డొక్కొక్క
 జీవి కెట్లు వ్రాయునో తెలియదు. క్షంతవ్యుడైన సేవకుఁడు.

ఈ యుత్తరము పుష్యమిత్రుఁడు పదిసార్లు చదివి
కొనెను. ఈ యుత్తరమునుఁ జదువుచుండఁగా నారాయణభట్టు
వచ్చెను. పుష్యమిత్రుఁ డాతేఱును నారాయణభట్టునకుఁ
జూపించెను. అతఁ డాశ్చర్యపోయెను. ఆ కార్తికక పూర్ణిమ
నాఁడు రాజవధము జరుగునని యాయన నిశ్చయించెను.
అది యెట్లు? అవునవును. అతనికి రాజజాతకము తెలిసి
యుండవలయును. రాజునకు గోచారము బాగుగలేదు.
మారకగ్రహములానాఁడు బలవత్తరములయియుండియుండును.
అయ్యా నే నెప్పుడును రాజజాతకము జూడలేదు. ఆయ
నకుఁ దెలియునా? అందుచేత నిర్ణయించెను.' పుష్య 'నే
నెవ్వరి కుపకారము చేసితిని? వారు నాకు ద్రోహము చేయు
దురని యతఁడు వ్రాయుచున్నాఁడు.' నారాయణ 'సామాన్య
ముగా రాజునుఁజుట్టి పరివేష్టించియున్నవారిలోఁ దమవలనఁ
బూర్వ ముపకారముపొందినవా రుండురు. వారిమీఁదఁ దమ
రాధారపడి యుండురు. రాజవంశమునందలి వార్తలు తమరికి
వారిద్వారా తెలియుచుండును. వారితవఱకుఁ దమరికి వ్యతి
రేకముగాఁ బ్రవర్తించి యుండకపోవచ్చును. దుష్టగ్రహము
లట్లు సమకూడునప్పటికి వారి బుద్ధులయందు నై పరీత్యము
సంభవించును.' పుష్య 'అవుడు మనము చేసెడిదేమి?' నారా
యణ 'అట్లుకాదు. పూర్వము నమవలన నుపకారము పొందిన
వానివలన నిట్టియాపది రాఁబోవుచున్నది. కావునఁ దమరిచేతఁ
బూర్వమునం దనువక్రతులయిన వారినిఁ గొందఱి సఁకట
నుంచిననో దానికిఁ బ్రతివిఘాతము జరుగును.' పుష్య 'ఏ
మయ్యా! మీరు మాకంటె లోకీకులవలెఁ గనిపించుచున్నారు.'

నారాయణ 'స్వామీ ! శాస్త్రమునఁగా విశేషపరిజ్ఞానముతోఁ
గూడిన తాకికమే. తాకికమున్నచో నేమియో తెలియుని
మూఁగులు శాస్త్రజ్ఞానమును నిందింతురు. శాస్త్రము లెచట
నుండి వచ్చినవి? ప్రధానముగా లోకమునుండి వచ్చినవి.
అతాకిక సరిజ్ఞానము తాకికజ్ఞానముతో సంబంధింపఁ జేయు
టయే శాస్త్రము. 'నపరదారాన్ గచ్ఛేత్' అని యున్నది.
లోకము కామప్రవృత్తికలది. కామ విషయమునఁ బరితోష
మును గోరునది. తత్పరి తృప్తివిషయమున శాస్త్రము పరిహర
ణీయమయిన దానిని బోధించుచున్నది. అది పరిహరణీయము ;
కానిచో నాపదగలుగుట లోకసిద్ధమయిన విషయమే. ఆ
యాపద నిశ్చితా నిశ్చితముగా నుండును. ఈ ద్వైధీభావము
నందు మోహగ్రస్తమయిన లోక మనిశ్చిత విషయమునందు
నిరాదరణగలిగి ప్రవర్తించును. మోహము మూఢత్వమును
సంపాదించి పెట్టును. వాఁడు శాస్త్రమును లెక్కచేయఁడు.
లెక్కచేయక పోవుటకు వాఁడు శాస్త్రమునఁదలి యతాకిక
విషయమునుఁ దీసికొని పరిహరించును. 'పరదారాభి గమనము
తాకికముగా నాపదేతుక' మగుచుండఁగా నీ యాపదేతుకృత
మందు ననిశ్చిత భావము కనిపించుచుండఁగా శాస్త్ర మింకొక
విషయమునుఁ జెప్పును. ఈ పరదారాభి గమనము సరక
హేతువని శాస్త్రము చెప్పును. సరకలోకముయొక్క స్థితి
తాకికబుద్ధి కనవగతిమయిన విషయము. వాఁడు సులభముగా
దానిని నిరాదరించవచ్చును. ఒకఁడు ప్రతిభావంతుఁడు, ఆ
ప్రతిభయన్నది ధనముకాదు. శరీర బలముకాదు. స్థలము
కాదు. అది బుద్ధిచేతఁ దెలిసికోఁ దగినది. దీని నీర్వాగ్రస్తుఁడు

కాదనును. ఏమిచేయి నలయును ? నా స్తికులును వేదములును
వైదిక ధర్మాచరణ సలీలములైన స్వర్గానులు లేవనినచో నిరూ
పించుట యెట్లు ? వాడు సత్పురుషుడు వానియం దాదార్యము
కలదు. వాడు పరాక్రమవంతుడు. వాని కధికాగమున్నది.
వాడు మరియుద శలవాడు. ఈ మర్యాదాది గుణములును
జూపించుట యెట్లు ? వాని ప్రవర్తనచేత వాడు చేసెడి కార్య
ములచేత నవి యనుమియమానములైన గుణములు. వానికిర్తి
దశ దిశలయందు వ్యాపించినదియన్న వాక్యమున కర్థమేమి ?
ఏయూరుపోయినను వానిని గూర్చి ప్రశంసించు మానవు
లున్నారనియే యర్థమా ? కీర్తియను నొక పదార్థము గగన
మునందు వ్యాపించి యున్నదని యర్థమా ? ఇది క్లిష్టమయిన
యర్థము. వాడు మర్యాద కలవాడనగా మర్యాదాలత
ణము ప్రదర్శించు నవసరము వచ్చినపుడు వాడట్లు ప్రవర్తిం
చునని యర్థము. ప్రవర్తించిన సమయమునందు సకే. తదితర
సమయముల మఱియొక గుణమువలె దానికొక స్థితియున్నట్లు
లోకము భాషించుచున్నది. ఈ భాషణముయొక్క యర్థము
పూర్వమం దతడు ప్రవర్తించిన ప్రవర్తనయొక్క స్మరణమని
చెప్పటయునా ? లేనిచో నా మర్యాదయన్న గుణమొకటి
యున్నదని చెప్పవలయునా ? స్మరణమని మాత్రమే చెప్పు
దము. స్మరణమనగా నేమి ? ఒకప్పుడు ఒకపని జరిగినది.
అనంతర కాలమున జరిగినపని జరిగినప్పుడు చూచినవాడు
దానిని స్మరించును. ఈ నడిమికాలమునందు, దత్కార్య
మెట్లున్నది ? వాని మనస్సునం దున్నదా ? కాలమునం
దున్నదా ? వాయువునం దున్నదా ? ఆస్మరణ యెట్లు

జరుగుచున్నది? మనస్సునకట్టి శక్తియున్నదందము. ఆ శక్తిని గుణించియే యిప్పుడు విచారించుచున్నది. ఆ శక్తి యేకాలమునం దిమిడియున్నది? గగనమునం దిమిడియున్నది. అన్నాదులనుం దిమిడియున్నది. వాడెన్నము తినుచుండినగదా నాడు బ్రదికియుండుటయు, వాని మనస్సున కాశక్తి యుండుటయు, అందుచేత నన్నాదులయందుఁ గూడ నీ శక్తి లేదనుటకు వీలులేదు. గగనమునందు లేదనుటకు వీలులేదు. కాలమునందు లేదనుటకు వీలులేదు. అనఁగా నేమగుచున్నది? ఆ ఘర్వాదయున్న గుణమునకు స్వతంత్రమయిన స్థితియున్నదని చెప్పవలసి వచ్చును. ఆస్థితి యెచ్చట నున్నది? ఆకాశమునందు దిక్కులయందుఁ గాలమునందు నన్నాదులయందు నున్నది. మరియూదయన్న గుణమునకుఁ గీర్తియున్న భావమునకు స్తబ్ధస్థితి నిరూపింపఁ బడుచుండఁగాఁ బాపపుణ్యములకుఁ గర్మఫలితములకుఁ బరమేశ్వర భావమునకుఁ బరలోకములకు స్థితి లేదా? ఆలోచన శక్తియని యొకఁడున్నచో నన్నియు నున్నవి. అది లేనిచో నేమియులేదు. ఇది యెంతయైన విచారణీయమయిన విషయము. మానవుఁడు విచారించుట కొరకు జన్మించినాఁడు. ఆలోచనా హీనునియందు మానవత్వము లేదు. వాని బ్రదుకు, వాని లాభము, వాని యల్పసుఖము, వాని మోహము, వీనికి సంబంధించినంతవఱకే యొకఁడ మానవుఁడుగ నుండి తదితర విషయములందు మానవత్వమును బరిహరించును. ఈ స్వసుఖమాత్ర పర్యవశితమయిన నియమితమయిన యాలోచనాశక్తి పశువునందుఁ గంటెఁగించి దున్నతమయినది. మఱియునో మహానుభావుఁడా! సర్వమానవులెందు

చేతి నాలోచనా విషయికమయిన పరాకాష్ఠనుఃబోధిన బుద్ధి
మత్తనుః గల్గియుండరు. ఒకఁడు జడబుద్ధి. ఒకఁడు ద్రుఢబుద్ధి.
ఒకఁడులోతయిన యూహకలవాఁడు. ఒకఁడు పైపైయూహాలు
చేయువాఁడు. కట్టి లక్షణములోఁ దరచిమ భేదము లనంత
ములు. ఇంక పైవిధ్య మీ జీవలోకమున నెందుకున్నది?
దీనికి గెండ్ హేతువులు చెప్పవలయును. సరమేశ్వరుఁ డీ
సృష్టినిట్లు చేసెనన్నది మొదటి సమాధానము. అస్సాదా పర
మేశ్వరుఁడన్న భావమునకుఁ బట్టినంత యిక్కట్లు సాటియొక
దానికిఁ బట్టదు. వాఁడు నిర్భయుఁడు. వాఁడనూహశాలి. వాఁడు
కిరాతుఁడు. వాఁడు సత్పాతి. వాఁడు సర్వజ్ఞానము సర్వస్థల
ములయందు నిత్యేసింపఁజేసి యసమర్థుఁడు. అందుచేత నా సమా
ధానము విచారణాశీలమయిన మానవబుద్ధికిఁ శ్రుతిహేతువు
కాదు. రెండవది సమాధానము దీనికంటె సంబంధ మయి
నది. సర్వసృష్టియుఁ గర్మాధీనమై సాగుచున్నది. పూర్వ
కర్మ నియమితమయి జంతువులు జనించుచున్నాఁడు. పూర్వ
సంస్కారానుగతమయి వారి వివేకము భాసించుచున్నది.
కాలముయొక్క యనంతత్వము నిత్యమయిన పూర్వ పూర్వ
స్థితి సర్వమును వ్యాఖ్యాతమగును. అది యెట్లున్న ను సీసర్వము
లోకజ్ఞానము. ఇదియే శాస్త్రజ్ఞానము. ఆలోచన గాఢముగ
నయినకొలది శాస్త్రమగుచున్నది. స్థూలముగాఁగయినకొలది
లోకమగుచున్నది. లోకము స్థూల సూక్ష్మాంశలచే విభక్త
మయి యున్నది. సూక్ష్మమైనది లోకము కాకపోలేదు.
జంతువులు స్థూలవిషయ నిమగ్నబుద్ధు లగుటచేత శాస్త్రము
వారియం దనఁజేసినము నందుచున్నది.' పుష్య 'అయ్యా!

మీ రందఱు మహాపండితులు. ఇప్పుడు నే నేమి చేయవలయును?' నారాయణ 'ఇంతవఱకు మీరు రాజునుఁ బరివేష్టించియున్న జనములో మీవలనఁ బూర్వ ముసకారము పొందిన వారియందుఁ బ్రత్యయము కలిగియున్నాడు. అట్టివారు కాని వారిని మఱికొందఱిని నియమించ వలయును.' పుష్య 'వాడును నావలన నుసకారము పొందినవాడే యగుదురు.' నారాయణ 'పూర్వము వేఱు. పూర్వ పూర్వమువేఱు. అద్వైతపూర్వము వేఱు. భూత పూర్వము వేఱు. ఉద్వోగుల నొకచోటినుండి యొకచోటికి మాచ్చుట రాజ్యవ్యవస్థా సహజమయినస్థితి. తమచేత నుపకృతిపొందిన వానినఁ బంపి తీసివేసి, నూతనులను వేయుడు. తమవలన పూర్వ పునకృతిపొందిన వారు తమవలన నూతనోద్వోగము పొందుటచేత వారి మనసులలోఁ దమయెడల వారు చేయఁబూనిన ద్రోహము విషయమునందు లజ్జితు లగుదురు. ఈ క్రొత్తగా నియమింపఁ బడినవారు కృతజ్ఞు లగుదురు. కార్తికపూర్ణిమ గమిపించు చున్నది. నేడు కార్తిక శుద్ధ దశమి. మీ ప్రతిపక్షులు పూర్వమెన్నాళ్ళ నుండియే ప్రయత్నముచేసి వారిని దమ వైపునకుఁ ద్రిప్పికొని యుండుదురు. దానికోసము మిక్కిలి ప్రయత్నము చేసియుండుదురు. వారికి లంగములు పెట్టియుండుదురు. అదియంశయు నొక్క నిమేషములో వ్యర్థమయిపోవును. ఈ క్రొత్తగా నియమింపఁబడినవానిని మఱిలఁ దమ వైపునకుఁ ద్రిప్పికొనుటకు వారికిఁ గాలములేదు. ఎడములేదు. ప్రయత్న సాఫల్యము కల్గుటకు సావకాశములేదు." పుష్య - అట్లు కృష్ణులచేత నేను వంచింపఁబడుట వ్రాయఁబడి

యుండఁగా వారినిఁ దొలఁగించినచో నా కార్యమే జరుగక పోవచ్చును. అట్లు జరుగవలసిన కార్యమునందుఁ గారణము లనుఁ బరిహరింపఁగాఁ గార్యము జనించును. రాజు నాచేత వధింపఁబడ నక్కఱలేదు.' నారాయణ 'కార్యము సిశ్చితమైన విషయము. సృష్టిలోనున్న మూలభూతమయిన రహస్యమిది. అది యట్లు జరుగవలసియుండఁగా నది జరిగితీరును. కారణము లందు సిశ్చితత్వము లేదు. అనఁగా నిర్దిష్టమైన సామగ్రియొక్క నియతత్వము కార్యమునం దుండనక్కఱలేదు. కార్యము జరుగవలసియుండఁగా హేతువు పూర్వ మనుకొన్న 'కారణ సామగ్రికంటె భిన్నమైన కారణ సామగ్రి కల్గవచ్చును. మన కీనాఁడు వంద బంగారు నాణెములు కావలయును. ఆ వంద నాణెములు పొలము పండి సిద్ధముగా నున్నదిగదా పంటను విక్రయించినచో వచ్చునను కొందుము. నిన్న నొకని ఋణ మడిగితిమి. వాఁ డిత్తునని వాగ్దానము చేసినాఁడు. వాఁ డిచ్చు ననుకొందుము. ధనముమాత్రము వచ్చును. ఈ రెండు ప్రదేశములనుండి కాతపోవచ్చును. అందుచేత రాజవధము జరిగితీయును. ఆయన గొప్ప గణిత శాస్త్రజ్ఞుఁడు. ఆయనచుట్టు మేమందఱము తిరుగుహేతు వాయనవలసనుండి రహస్యము లప్పుడప్పుడు తెలిసికొన వలయుననియే' పుష్య 'అతఁడు నీకంటె బండితుఁడా?" నారాయణ "మహానుభావుఁడా! నాకంటె బండితుఁడా యసఁగా నర్థమేమి? ఆయన చదివినవియు మేము చదివినవియునైన శాస్త్రగ్రంథములవే. ఒక గ్రంథము నే నెక్కువ చదివియుండవచ్చును. ఒక గ్రంథ మాయన యెక్కువ చదివియుండవచ్చును. అదికాదు ప్రశ్న.

ఈ శాస్త్రమునం దాయన మేధావిలగన మట్టిది. ఆయన యీ శాస్త్రముకోసము పుట్టినాఁ డనిపించును. ఆయన యొక్కొకపుడు మాట్లాడుచుండఁగా నేననఁడు మాటాడు చుండెనని యనుకొనలేదు. వెనుకనున్న యేదో మాటాడు చున్నది. ఏదో దేవత పలికించుచున్నది. మానవ బుద్ధి కతీ తము లయిన విషయముల ననఁడు చెప్పెడివాఁడు. ఆయాహ వేఱు. ఆ తర్కము వేఱు. ఆయని చెప్పినతగువాత నా శాస్త్ర పంక్తినుండి యా యర్థము రావచ్చు” నని నా కనిపించెడిది. ఆయన బుద్ధిలోని నైశిత్యము నాబుద్ధిలోని నైశిత్యము కంటె సధికమైనదా యని యొండు రెండు పార్లు కాంచి తిని. ఎంత నిశితమైనను మానవబుద్ధి ప్రసారలక్షణమునందొక యెల్లకలదు. మానవబుద్ధి దానిని దాటిపోవేను. దేవతా ప్రసాదమున్నప్పుడు మానవబుద్ధి దాటి పెరిపాలములయందు విహరించును. పుష్య ‘స రే. మీరు చెప్పినట్లు చేయుదును. అధికారుల నోటినుండి వచ్చిన యిట్టి మాటకు నీవింక నెల్లి పొమ్మని యర్థము. నారాయణభట్టు పెడలిపోయెను.

పుష్యమిత్రుఁడు నాటి నాయంకాలమున రాజదర్శనార్థము వచ్చెను. గంధగజాదులు పుష్యమిత్రునకు రాజదర్శనము లేకుండఁ జేయవలెనని యెన్నాళ్ళనుండియో పట్టుదల. శతానీకునిద్వారా యది సాధింపఁ జేయవలయునని. శతానీకుఁడు మహారాజుతోఁ జెప్పుచుండును. ఇది నా సోదరి యంతఃపురము. తమకు కొలువుకూటములో నుండఁగా నేనా పతి తమవద్దకు రావచ్చును, పోవచ్చును. తమ దర్శనార్థము పుష్యమిత్రుఁ డిచటికి వచ్చుటయుఁ బోవుటయు నా కిష్టముగా

లేదు. పూర్వము తమరు రాణివాసములో నున్నప్పుడు పుష్యమిత్రుని రానిశ్చాడివారా? మేము రాజవంశమునకు నుండి ధించని వారము గనుక మా చెల్లెలు సామాన్య స్త్రీ గనుక మీరాయన నిచ్చటికి రానిచ్చుచున్నారు. మొదలైనట్లు మాటాడును. రాజు చాలసా ర్థూరకుండెను. ఒకసారి దుల్ల నెను. ఔనోయీ! నా పూర్వపు గాణులసెంట వారి తల్లి దండ్రులును వారి యన్నలును రావేదు. పచ్చినను వారికి నభిషవకర్మ తెలియదు. నీ తల్లిదండ్రులకుఁ దెలియును అనెను. శతానీకుఁ డేమిచేయును? రాజు వృద్ధుడయ్యెను పాక్షమతక్రతి కలవాఁడు. తీవ్రమైన ప్రకృతి కలవాఁడు. ఆయన కిష్టముకాని దాని నాయనచేతి చేయించుట చాలఁ గష్టము. ఇట్లుండఁగా శతానీకుఁడు పుష్యమిత్రుఁడు లోనికి వచ్చిన తరువాతఁ గదా రాజాజ్ఞకు వ్యతిరేకముగా శతానీకుఁడు ప్రవర్తించుచున్నాఁడని తెలియుట. అందుచేత సామాన్యముచేసి రాజాజ్ఞ లేదని యంతఃపురము లన చెల్లెలిది కనుకఁ బుష్యమిత్రుని నివారించవలయు ననుకొ నెను. ఇదివఱ కను కొనుచుండెనే కాని యీ నాఁడు దాని నాచరణలోఁ బెట్టును. పుష్యమిత్రుఁడు ద్వారము దగ్గఱకు వచ్చినంతనే ద్వారపాలకుఁడు శతానీకుని యాజ్ఞప్రకారము పుష్యమిత్రుని చనికెరా ఫేయ లేదు. తీమించవలెను. రాజాజ్ఞ లేదు. ఇది యంతఃపురము. మంత్రులనుఁ గూడ రానీయవలదని రాజుగారన్నారనెను. పుష్యమిత్రుఁడు తమ మేనల్లుఁడు వ్రాసిన జ్యోతిష్యమున కిది ఫలితమా యనుకొ నెను. మఱియు నిది శతానీకాదుల కల్పనయేమో? రాజు కుముద్వతితో నుండఁగాఁ దా

నెన్ని సార్లు రాలేదు. పూర్వమంతః పురముకాక, నేడంతః పురమయినదా? ద్వారపాలకుని 'నీ! పొమ్ము' తాను లోనికిఁ జొచ్చి కొనిపోయినచో వీడేమిచేయును? అట్లు వెళ్ళినచో లోనఁ దన కపాయము జరుగునట్లు శతానీకాదులు నిర్మించి పెట్టిరేమో? తాను బయటఁ గట్టుదిట్టములు చేసి లోనికిఁ బోవుట మంచిది. నేడేకాదశియే కదా! ఇంక నాల్గు దినములున్నవి. ఇట్లు వారింపఁ బడినచోఁ బుష్యమిత్రుఁ డేమి చేయునో చూతమని, వారు నేడు తొలిసారి దీని రుచి తెలిసి కొనుటకు నిట్లు చేసినారేమో? ఇప్పుడు వెనుకాడరాదని పుష్యమిత్రుఁడు లోనికిఁ బోఁదొడఁగెను. ద్వారపాలకున కడ్డమఁ రావలయునో రావలదో తెలియలేదు. అడ్డము వెళ్ళినచోఁ దనకు శిరశ్చేదము జరుగునేమో? మహాసేనాపతి ముందు సేనాపతి యెంత? ద్వారపాలకుఁ డూరకుండెను. పుష్యమిత్రుఁడు లోనికిఁ బోయెను. కుముద్వతి పుష్యమిత్రునిఁ జూచి లేచి నిలుచుండెను. సమస్కరించెను. తాను రాణియై యిట్లు చేయుట యయోగ్యమైన వర్తనమని శతానీకునికిఁ గోపము వచ్చెను. బృహద్రథుఁడు పట్టుపఱుపుల దొంతర మీఁదఁ గూర్చుండియుండెను. ఆయన చేతిలో నొక మణి మయఃపాత్రము కలదు. ఆయన పుష్యమిత్రునిఁ జూచి 'రావయ్యా పుష్యమిత్రా! రమ్మ'ని తాను కూర్చున్న పఱుపుమీఁద స్థలమును నిద్దేశించెను. పుష్యమిత్రుఁడు కూర్చుండెను. రాజిట్ల నెను. శతానీకుఁడు ప్రక్కనే యుండెను. రాజిట్ల నెను. చూచితివా నీ మహా సేనాధిపతిత్వమునుఁ దొలఁగించుమని నాతోఁ జెప్పుచున్నారు. నేను దీసివేయను.

శతానీకునకుఁ బ్రైస్తాణములు పైనఁ బోయెను. ఇది యేమి విద్వారము? సురాపాన వివశున కీమాట యననచ్చు నీ మాట యనరాదని తెలియదుగదా. అందుకనియే యితనిని లోనికి రానీయఁ గూడదని ద్వారపాలకునితోఁ దా నాదేశించెను. వాఁడెందుకు రానిచ్చినాఁడు? రాజు మఱల నిట్లనెను. యవనులు మగధముల మీఁదికి వచ్చుటలేదుగాని ఇక్కిన సర్వరాజ్యముల మీఁదికి దండెత్తి వచ్చుచున్నారు. నీ ప్రతిభా విశేషముచేత నది జరుగుచున్నది. వీరికేమి తెలియును? వీరిలో నొకఁడు మైరేయఃవిక్రేత. ఒకఁడు కితవుఁడు. మఱి యొకఁడు జారుఁడు. వీరికి సేనాపతిత్వమెట్టిదో, వ్యూహ నిర్మాణమనఁగ నేమో యేమి తెలియును? పుష్యమిత్ర! నాకు వందయేండ్లు. నీ కేబది నిండినవా?" పుష్య 'మహారాజా! నిండినవి.' రాజు 'నన్నీ కామము బాధించుచున్నదయ్యా! కామము మిక్కిలి చెడ్డది. సుమా! ఈ కుముద్వతియొక్క సౌందర్యము నన్నా కర్షించినది. నే ననాదినుండియుఁ గాము కుండనే.' నే నెనుఁబదియేండ్లు రాజ్యము చేసితిని. కడచిన ముప్పదియేండ్లును నీ బాహుబలము మీఁద నా రాజ్యము నిలిచినది. నీవు లేనిచో మగధగాజ్య మెగటనున్నది! ఇది యిప్పటి రాజ్యమా! ఈ గిరివ్రజపురము నేటిదా? జరాసంధుని నాటిది. జరాసంధుఁ డేమి, యువనిచర వసువునాటిది. కలి ప్రవేశించకముందు తొమ్మిదివందల యేండ్లకుఁ బూర్వము సుధన్వుఁడను రా జుండెడివాఁడు. అతఁడు గిరివ్రజపుర నిర్మాత. అతఁడని కొందఱు చెప్పుదురు. మఱి కొందఱేమి చెప్పుదురో తెలియునా? కలి ప్రవేశమునకుఁ బూర్వ మాఱువందలయేండ్ల

క్రిందటఁ బ్రతీప నరపతి కలఁడు. అతఁడే యుపరిచరవసువు. అతనికి దేవయానము కలదు. ఆయనకొడుకు బృహద్రథుఁడు. ఆయనయే మగధరాజ్యమును స్థాపించి, గిరివజ్రపురమును నిర్మించెను. అందుచేత నావంశమునకు బార్హద్రథ వంశమని పేరు వచ్చెను. నాల్గయిదు వంశములు తిరిగిన వనుకొనుము. మహానీతివేత్తయైన చాణక్యుఁడు నా మూర్త్య వంశమునకు మూలపురుషుఁడయిన చంద్రగుప్తుని మగధసింహాసన మెక్కించెను. ఈ వంశములో నేను పండ్రెండవ రాజును. నాల్గొడ్డి శతధన్యుఁడు. నాకు బృహద్రథుఁడని పేరుపెట్టెను. ఎందుకుఁ బెట్టెను? మగధరాజ్యమునం దెన్నివంశములు పాలించినను మేము కౌరవులము. జరాసంధుఁడు కౌరవుఁడు. తొలి బృహద్రథుఁడు కౌరవుఁడు. ఉపరిచరవసువు కౌరవుఁడు. అప్పటికిఁ గొన్ని వేల యేండ్లక్రిందఁ గురువను రాజుండెడివాఁడు. అతనిపుత్రువే రాజ్యములు విభాగించి కొనిరి. ఆ కురువంశములో నుండి యొకశాఖ చీలి యాశాఖవారికి గిరివజ్రపురము రాజధానిగా నీ మగధరాజ్య మేర్పడెను. పుష్యమిత్రా! నాకుఁ బురుష సంతానములేదు. ఈ కుముద్వతియందు నాకు సంతానము కల్గుననుకొంటిని. ఇంతవఱకుఁ గల్గలేదు. ఈమె గర్భవతి యనుచున్నారు. అది వట్టిమాట. నన్ను మోసము చేయుటకుఁ జెప్పెడుమాట. నందుఁడు దేశమున కన్యాయము చేసెను. సర్వక్షత్రియ వంశములను నిర్మూలనము చేసెను. తగునాత నీ రాజ్యము నాకంటె శూచిమనిచేతఁ బాలింపఁ బడునేమో భయముగా నున్నది. ఈ రాజ్యము నీకు వ్రాసి యిచ్చెదను. నీవు దానినిఁ బాలింపుము. నీవు కానిచోఁ

బాలించెడివాఁ డెవఁడు? కల్లు నమ్ముకొని బ్రదికిన శతా
నీకుఁడా? ఉన్న యాస్తిసంఘము జూదమునందు న్యయపెట్టిన
సింహబలుఁడా? స్త్రీ న్యసనమున విగమ్యుఁడయిన శ్వేతా
శ్వుఁడా? ఇంక నా మంత్రులున్నారు. వారందఱు బౌద్ధులు.
బౌద్ధులకు సన్న్యాసముకాని రాజ్య మెందులకు? అసమర్థులకుఁ
బసిపిల్లలకువలె నూరి కే తినవలయునని యుండును. తిని యర
గించికొనలేకు, తిందుకు. జ్వరము వచ్చును. అక్కడినుండి
వైద్యులు, డోకులు, బాలగ్రహములు, రక్షరేకులు. దృష్టి
తీయుటలు, ఎఱ్ఱనీళ్ళు త్రొప్పి పాఱఁబోయుటలు, ఈ తంత్రు
సాగును. అని బృహద్రథ మహారాజు విటుగఁబడి నవ్వనారం
భించెను. మఱల నవ్వ నారంభించెను. ఆయన కెక్కిళ్ళు
పుట్టెను. ఆ పలువులమూఁదఁబడి పోయెను. కుముద్వతివచ్చి
రాజు నాడుకొనెను. అరగడియ యైన తరువాత రాజులేచెను.
మఱలఁ బుష్పమిత్రునితో నిట్లనెను. చూచితవా పుష్ప
మిత్రా! నాస్థితి యిట్లున్నది. నాచేశ వీరందఱు త్రావించు
చున్నారు. నాకుఁ గుముద్వతియందుఁ బ్రేమకలదు. వీరు
నన్ను వదలిపెట్టిపోరు. నన్నునుఁ గుముద్వతిని నొక్కసారి
యేకాంతముగా నుండనీరు. ఆ కుముద్వతినిఁ జూచితవా?
అది బంగారపు బొమ్మ. వట్టిపైకి బంగారపు బొమ్మయనుకొను
చుంటివా? దాని హృదయమంతయు బంగారమే. వాఁడున్నాఁడే
మా బావమఱిది. యా కూర్చున్నవాఁడు; వాని మొగము
చూడుము. రాజును నేను. తీవి నా కుండవలయును. వానితీవి
చూడుము. నడుమంత్రపుసిరి. నే నిట్లు మాటాడుచున్నానని
వానికిఁ గోపము. ఈనాఁడు నా కల్లుగిన్నెలో నింకేదియో

కలిపినట్లున్నారు. వారి యిష్టము. దేనిలోఁ గలిపినారో ? ఇచట నొక విధమయిన మద్య మున్నదనియా ? వాని రుచులు పుష్కమిత్తా ! నీకుఁ దెలియఁదు. నాకుఁ దెలియును. వానిని నేను వదలిపెట్టలేను. త్రావవద్దని గుముద్వతి నన్ను వారిం చును. నే నామెమాట విను. నే నెవరిమాటవిందును ? శతానీకుని మాట విందును. నేను రాజను. వాఁడు నాకు రాజు. నామీఁది యధికారి వాఁడు. వాఁడు నన్ను గదమా యింఁచును. చెప్పినట్లు వినుమని ధిక్కారింఁచును. నే నేమి వ్యాధిగ్రస్తుఁడనా ? నా కేమైనఁ బక్షవాతము వచ్చెనా ? నేను మంచములోఁ బడియుంటినా ? నా పరిచగ్యకొఱకు నేను వీరి మీఁద నాధారపడి యుంటినా ? నా కెంతమంద సేవకు లున్నారు ? వీఁడు వారిని నావద్దకు రానీయఁడు. నేను రాజు ననుకొంటివా ? నే నిచట నొక బంధితుఁడను. నా మేనత్త కొడుకొకఁడు, నా పినతల్లి కొడుకొకఁడు. వీరిద్దఱు నీపదికము నకు వెనుక నున్నారు. నిన్ను రానీయఁదు. నీవు వచ్చినచో వారి యధికారము పోవునుగదా. నా మంత్రి లెవ్వరు నా మాట వినునట్లు లేదు. నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు. నన్ను ద్రోహ ముచేయవు. బ్రాహ్మణుఁడు కానివానికి ద్రోహము చేయుట యనఁగా పల్లెకుమీఁద బండి నడిచినట్లే. సాక్షి నది యేది యెట్లయినను నీవు మగధరాజ్యమును రక్షించవలయును. నిజ ముగాఁ గుముద్వతి గర్భవతి యైనచో నామె కడుపునఁ బుత్రుఁ డుదయమైనచో నీవు వానిని రక్షింపుము. వానికి నయను వచ్చువఱకు నీవే రాజ్యమునుఁ బాలింపుము. నీకొక నీతి నుపదేశింతును. వారు జాగ్రత్తపడకముందు నీవే జాగ్రత్త

పడుము. అధికార మెవ్వరిచేతిలో నుండును? సేన యెవని చేతిలో నుండునో వానిచేతిలో నుండును. సేన నీచేతిలో నున్నది. నీవు వారందరిని బట్టి బంధిపుము. దానితో వీరితిక్క పదలును. సరేగాని పుష్యమిత్ర! నీవు నాల్గుదినము లాగి వత్తువా? పూర్ణిమనాఁడు రమ్ము. ఏమియులేదు. ఈ సాధనంతయు నీకుఁ జూపించవలయును. ఇందు నీవు చూడ వలసిన వెన్నియున్నవి? ఇవి యన్నియు నీకుఁజూపించవలయు నని యున్నది. ఈ పానగోష్ఠికలు పలువిధములయిన మైరేయ పాకములు. తెలిసికొన వలయును. ఇవి మొదటి బృహద్రథుఁడు కలి ప్రవేశించకముందు తొమ్మిది పందల యేండ్లక్రింద గిరివజ్ర పురము నిర్మించినపుడు రాజులకొఱకుఁ గట్టించిన పానశాలలు. నాటికినుండి వచ్చుచున్నవి. నేటికి నావలనఁ గృతార్థములయి నవి. ఆ మొదటి బృహద్రథుని తరువాత నెంతమంది రాజు లిచ్చట రాజ్యము చేసిరందువు. ఆ బృహద్రథుని తరువాత జరాసంధునివఱకుఁ బదుకొండుగుఱు రాజులు. జరాసంధుని కొడుకు సహదేవుఁడు. అతని కొడుకు మార్జరి. మార్జరి మొదలు బృహద్రథ వంశమువఱకు నిలువది యిద్దఱు రాజులు. వారిలోఁ జివరివాఁడు రిపుంజయుఁడు. రిపుంజయుని సంహరించి ప్రద్యోతుఁడు రాజయ్యెను. ప్రద్యోతవంశమునం దైదుగుఱు రాజులు. తరువాత శిశునాగ వంశము వచ్చెను. శిశునాగ వంశమునందుఁ బదిమంది రాజులు. నందవంశము తొమ్మిందుగుఱు రాజులు. అప్పుడు మామకార్యవంశము వచ్చెను. నే నీ వంశములోఁ బండ్రెండవ రాజను. లెక్క వేసికొనుము. మార్జరివద్దనుండి లెక్కపెట్టుము. ఇరువదిరెండు

నైదు నిరువదిగోడు. ఇగువదియేడును బదిగ్గు ముప్పదియేడు, ముప్పదియేడును తొమ్మిది నలుఁబదియూలు. నాలుఁబదియూలును బండ్లెండును నేఁబది యెనిమిదిమంది. కలి ప్రవేశించినది మొదలిప్పటికేఁ బందొమ్మిదివందల యిరువదియేండ్లు గడచినవి. అది మొనలిప్పటికే యేఁబది యెనమండము రాజులము పాలించితిమి. అదియేమాయ్యా నే నలువదియవ రాజునైనఁ గాదాయె. లెక్క తప్పుకట్టితినిలే. జరాసంధుని నుండి కట్టవలయును, అట్లు కట్టినచో నే నలువదియవ రాజు నగు నగుదును. నా దగ్గఱనుండి గిరివజరాజ్యమునం దొకమాగు రావలయును” - రాజునకు మఱల నెక్కిళ్ళు నచ్చెను. పుష్యమిత్రుఁ డట్లే కూర్చుండెను. శతానీకుఁడు రాజు నగుపుష్పేట్ట వలయు ననుకొనెను. అతఁడు రాజు నదుపుష్పేట్టినపుడెల్లఁ గుముద్వతియే సహించెను. పుష్యమిత్రుఁడు సహించునా? కాని శతానీకున కొక తృప్తి కలిగినది. ఎప్పుడో యొకనాఁడు పానగోష్ఠికలనుఁ జూచుటకు భిన్నసురపాకములనుఁ బరిశీలించుటకుఁ బుష్యమిత్రు నొక్కసారి పిలుపుమని తాను రాజుతోఁ జెప్పెను. ఇంత యొడలు తెలియని ధోరణిలో రాజుమాటను జ్ఞాపక ముంచికొని పుష్యమిత్రుని పిలిచెను. ఇప్పుడు తా నేమియు మాటాడరాదు. పూర్ణిమనాఁడు రమ్మని రాజే చెప్పెనుగదా. ఆనాఁడు రాజు రమ్మనుచున్నాఁడని పుష్యమిత్రునకు వార్త పంపించవచ్చును. అని మనసులో శతానీకుఁ డానందించుచుండెను. మఱల రాజిట్ల నెను. ఏమయ్యా సేనాధిపతీ! మీరు బ్రాహ్మణులుకాబోలు. సురాపానము చేయురు. చేయకపోయిననేమి? వస్తుగుణ పరిశీలనము చేసినచో, దప్పు

లేదుగదా! పూర్ణిమనాఁడు రమ్మ. ఓసి కుముద్వతీ! నా
యల్లారు ముద్దు పెండ్లమా! పూర్ణిమనాఁడు పుష్యమిత్రుఁడు
వచ్చును. నాకు మీరు త్రావఁబోయుదురు. నాకు నీవు
జ్ఞాపకము చేయుము. నేనానాఁడు త్రాగను. పుష్యమిత్రునితో
నేను జాల మాటాడవలసియున్నది. మైరేయపాన మత్తతలో
నున్నపుఁడు నేను మాటాడవలసిన విషయములను మఱచి
పోవుదును." అని రాజు చేతిలోని మైరేయమంతయు నొక్కసారి
నోకిలోఁ బోసికొని త్రావి సడిపోయెను. పుష్యమిత్రుఁడా
భవనమునందున్న యైదాఱుగురు పురుషులనుఁ దనవెంటఁ
దీసికొనిపోయెను.

౨

ఇప్పుడు తమరినేమని సంబోధించవలయునో నాకుఁ
దెలియుట లేదు. నా యుత్తరము తమరికిఁ చేరునాటికి తమరు
ధరాజానియగు యోగమునకు నైదు దినములే నడుమ
నుండును. నేనీ దేశము వచ్చి యైదేండ్లయినది. ఇప్పుడు నా
పేరు తెనుకు వ్రాసినచో మీ రాశ్చర్యపోవుదురు. నా పేరు
వ్రాసినందువలనఁ బ్రయోజనములేదు దానియర్థము కూడ
నాకుఁ జెప్పవలయును. ఇప్పుడు నాపేరు పుస్ - మిరత్ ఫాకి
నోజ్. ఇది నాపేరు. ఈ చివటి కి నోజ్ అన్న శబ్దమస్పృహపూరితము
కోఁజి యని యుచ్చరించుటయుఁ గలదు. కియన్న యక్షరము
నకు నెనుకనున్న నకారము అర్ధానుస్వారోచ్ఛారణము గల

దిగా మాటి ఖోజియైనది ఈ ఖకారమును ముక్కుతో బలుకవలయును. నా కీపేరెట్లు వచ్చినదో తమకుఁ దెలియక పోవచ్చును. ఇది పుష్కమిత్ర భాగినయ యన్న శబ్దమునకు మార్పు. పుష్కశబ్దము పుస్ అయినది. మిత్రభాయన్నది. మిరత్ ఖోజియైనది. మిగిలిన యక్షరములు ఖోజి యగుటలోఁ దప్పేమియు లేదుగదా. ఈ దేశములోఁ గొందఱు పండితులున్నారు. వారి శబ్దములన్నియు స్వఃఘంభూతము లనుచున్నారు. నేను గాదనుటకు వీలులేదు. ఇప్పుడు నాస్థితి యెట్టిదో తమరికి నేను వ్రాయను. తమ రశ్వమేధయాగము పూర్తిచేయునాఁటికిఁ దమరిచే జయింపఁ బడిన రాజులు మీకుఁ గప్పము కట్టువారే రావలసియుండును. గాన నప్పుడు వత్తును. ఇప్పుడు తమరి కీలేఖ నెందుకు వ్రాయుచున్నాననఁగా నశ్వమును నదలిపెట్టునప్పుడు దానినెనుక నెవరినిఁ బంపించనలయునన్న ప్రశ్నపుట్టును. నే నిచ్చటికి వచ్చునప్పటికిఁ దమకొక కుమారుఁడు గలఁడు. ఆయన పేరగ్ని మిత్రుఁడు. ఆయన యానాఁటికి, బదియేండ్లవాఁడు. ఇప్పటి కాయనకుఁ బదునే నేండ్లుండును. ఆయన జాతకము నావద్ద నున్నది. కొద్ది దినములక్రింద నేను దానిని మఱలఁ జూచితిని. అతఁడు మహాజాతకుఁడు. ఉదయన మహారాజు జాతక మెట్టిదో యతని జాతకమట్టిదిగా నున్నది. సంస్కృత సాహిత్యమున నతనిపేరు శాశ్వతముగా నిలిచియుండు యోగ మున్నది. ఆయన బాలుఁడని సంశయించవలదు. తమరి కుమారుఁ డగుటచేత నాయనకీపాటికే సేనాశిక్షణ మంతయు జరిగియుండునని విశ్వసించుచున్నాను. కుట్టవాని నొంటిగాఁ

బంపించుట తమకు సంశయ హేతువైనచో నుపవర్షుని వెంటఁ
బంపింపవలయును. ఉపవర్షుఁడు తమ తగువాత సేనాపతి.
ఆయన వృద్ధు. సర్వసమర్థుఁడు. ఆయన రక్షగా నుండఁగా
నగ్నిమిత్రున కేమియు భయ ముండదు. నే నీజాబు వ్రాయు
చుండఁగా నా కొక సందేహము కలుగుచున్నది. నేను యన
నుండనయి పోయితిని. నన్ను మీరు విశ్వసింపరేమోయని.
కాని తమరి చార చక్షుస్త్వము నాకుఁ దెలియును. నా సంగతి
పూర్తిగా మీ రిదివఱకే తెలిసికొని యుందురని యనుకొను
చున్నాను. ఆ మహాజ్యోతిష్కుఁడు నారాయణభట్టి యెదు
సంవత్సరములనుండి తమవద్దనే యున్నాడని నాకు వార్తలు
వచ్చినవి. అగ్నిమిత్రుని జాతకము నాయనకుఁ జూపించియే
యుందురు. ఇచ్చటికే వచ్చిన తరువాత నా జ్యోతిశ్శాస్త్ర
జ్ఞానమెచ్చట నుంకివే గొంగళియనఁగా, నేసినచోటనే
యుంటి నన్నట్లున్నది. ఆ దినములలో నారాయణభట్టు ప్రము
ఖుల నిత్యసంసర్కముచేత నా జ్యోతిర్విద్యాజ్ఞానము దినదిన
మొక్క పూవు పూయుచుండెడిది. ఇప్పుడు పూచిన పూవు
వాడకుండఁ జూచికొనుటయే నాకుఁ బనిగా నున్నది. అశ్వ
మేధయాగమునుఁ గూర్చి నా కెక్కున తెలియదు. కాని
గుఱ్ఱము విడిచిపెట్టిన తరువాత నది యొక్క యేడాది తిరిగి
రావలయుననియు నా సంవత్సరమంతయుఁ గర్తదీక్షలో నుండ
వలయుననియుఁ దమ సన్నిధికి వచ్చిన పండితులలో నొకా
యన ప్రాసంగికముగఁ జెప్పినట్లు జ్ఞాపకము. తమను దీక్షలో
నుండఁగా నగ్నిమిత్రుఁ డశ్వరక్షకుఁడుగా రాఁగా రాజ్యవ్యవ
హారము లెవ్వరు చూతురని నాకుఁ బ్రశ్న పుట్టెను. మహా

సంసర్థులయిన తమరివిషయము నేను విచారింపవలసిన యవ సరము లేదుగాని నా కృతఘ్నత కీరీతిగా నిష్క్రమి కలిగించి కొనవలయునన్న భావము నన్నుఁ బ్రేరేచుచున్నది. ఆ నారాయణభట్టు నొప్పు రాజకీయవేత్త. తమరి కవగతిమయి యుండ వచ్చును. ఆయనను మహామంత్రిగాఁ జేసినచో దీక్షాకాలము నందు రాజ్యాంగ వ్యవహారము సుష్టుగా నుండునని నా యుద్దేశము. ఆయన పలుసార్లు నాతో వాదించెడివాఁడు. శాస్త్రజ్ఞానము లోకమునకుఁ బాహిరమైనది కాదు. లోకజ్ఞానము లోని మేలిమియే శాస్త్రజ్ఞానమని. తమరి యిష్టము. ఈ యుత్తరము తమకుఁ బంపించుట నేడు నాకు మిక్కిలి సులభమయిన పనియైనది. ఏదేండ్లు నావార్త తమకుఁ దెలియదు. మొనటి యుత్తరమునుఁ బంపించుట కొంత క్లేశకారియైనది. సంవత్సరము గడచిన తరువాత సశ్వమేధాంతమునఁ దమరు నా కృతఘ్నతను మన్నించినచో దమపాద సన్నిధానమునకు వచ్చి నా చరిత్రమును విన్నవించుకొందును. సర్వదా తుంత వ్యుఁడను.

పుష్యమిత్రుఁ డీ లేఖనుఁ జదివికొనెను. ఇంత నారాయణభట్టు నచటినుండి యతఁడునుఁ దన్నుఁ దరుముచుఁడిరి. ఇంతటి భూతభవిష్యద్వర్తమాన పరిజ్ఞానము కల జ్యోతిర్విద్వాంసుల బుద్ధివైభవముతోఁ బూర్వరాజులు రాజ్యము చేసి రనుగా నాశ్చర్య మేమున్నది? వీగు చెప్పినట్లు తను గాజునైనచో నావలన వైదికమతము పునరుద్ధరింపఁ బడినచో భవిష్యల్లోకము పుష్యమిత్రునిఁ జెప్పికొనునుగాని నారాయణభట్టన్న వాఁ డొకఁ డుండెనని యెఱుంగరు. నా భాగినేయుని

పేరు మొదటి యక్షురము ఫాగామాటి తక్కినది భోజియైనదిని
యెఱుంగరు. అతఁడన్నట్లు రాజు పూర్ణిమనాఁడే రమ్మననే.
రాజు మాటాడిన లక్షణమునుబట్టి రాజు నన్ను వధించవలయు
నన్న యూహ కలిగియున్నట్లు లేదు. అతఁడు మైరేయపాన
విషశుఁడై మహావిషయము లున్నట్లునివలె మాటాడెను. ఈ
గిరిప్రజముయొక్క చరిత్ర యాయన కెంత తెలియును? అది
మగధరాజు లందఱకుఁ బరంపరగా వచ్చుచున్న జ్ఞానమేమో?
నాతో నెందుకుఁ జెప్పెను? ఈ రాజ్యమునకు నేను రాజును
గాఁబోవుచున్నాను ననుక, నాయనకు దెలియకుండ నాతోఁ
జెప్పి యుండుట తేపు నేను రాజును గాఁబోవుచున్నానన్న
దానికి నూచనయేమో? నావలన నుపకారము పొందిన
యాఱుగుఱిని రాజసౌధమునుండి తొలఁగించితిని. ఇతర గ్రామ
ములు పంపించితిని. వారిబడులు క్రొత్తవారినిఁ బంపించితిని.
రాజయినవాని కొక్క రాజనీతియే కావలసినది? సర్వశాస్త్ర
పరిజ్ఞానము కావలయును. జ్యోతిషము మిక్కిలియుఁ బ్రధాన
మయిన విషయమని యిప్పుడు తెలియుచున్నది. కాల మను
కూలించినచోఁ జేయుదము. లేనిచో జేయము. వృథాప్రయత్న
మెందులకు? ఆ నారాయణభట్టు మంత్రి కాఁడనినవాఁడా?
మొన్న నాయనతో మాటాడిన మాటలకు నీ యుత్తరములో
ప్రాసిన ప్రాంతలకు పరిపోవుచున్నది. రాజు నాతో మాటాడ
వలయునన్నాఁడు. తానా నాఁడు సురాపానము చేయకుండ
నుందునన్నాఁడు. చిన్న రాణినిఁ దన్ను ప్రబోధించుచున్నాఁడు.
రాజంత యిక్కట్టులో నున్నాఁడు. ఈ శతానీకుని కింతటిబల
మెట్లు వచ్చెను? కుముద్వతియొక్క భక్తి ద్విధాభూతమై

యుండవలయును. ఆ మెకు రాజన్న-చో నెంత ప్రేమయో యన్న గారన్న-చో నంత ప్రేమయే యుండవలయును. మఱియు నీ యన్నగారు కుముద్వతిమీఁద నెంత యధికారము సంపాదించుటకుఁ గుముద్వతియొక్క యేదో రహస్యము వానికిఁ దెలిసి యుండవలయును. ఆ మె యిచ్చటికి రాకపూర్వము వారిది పల్లెయుఁ బట్టణముకాని యూరు. అచట వారు సురావి కేతలు. విక్రయాశాలలలో నీ మె యన్మృకమునకుఁ దోడగుచున్న సౌందర్య వతి. అప్పుటి యా మెశీల పెట్టిదో యారహస్యము బయటఁ బెట్టునునని యన్న యా మెను బెడరించుచుండిన-చో నా మె తనకు రాజుమీఁదఁగల ప్రేమ తన భోగము తన యధికారము తన యోగము వ్యర్థమగునని భీతిపొంది, వాఁడు చెప్పినట్లు నడవవచ్చును ము-దీ రహస్యమునుఁ గనుఁగొనవలయును. అచటనున్న నా రహస్య చారుల నందఱినిఁ దొలఁగించితిని. ఇప్పు డీరహస్య మెట్లు తెలియును ? ఏనియో కానున్నదికాక మానదు. పూర్ణిమనాఁడు చెప్పెదను. శతానీకాదులు సన్ను సంహరించుటకుఁ బ్రయత్నము చేసినచోఁ జూతును. బ్రాహ్మణుఁడు భిక్షుకుఁడు, వివాహిదులు చేయించుటకే సమీకివచ్చును. ఈమాటల యర్థమేనా వారికిఁ దెలియఁజెప్పెదను. అదే పరశురాముఁడు బ్రాహ్మణుఁడు కాఁడా ? ద్రోణాచార్యుఁడు కాఁడా ? అశ్వత్థాను కాఁడా ? చాణక్యుఁ డెటువంటివాఁ డయినను రాక్షసుఁడు వట్టి మంత్రకాఁడే ? ఆయన మహా యుద్ధ విద్యానిపుణుఁడు. నా సంగతి వీరి కేమి తెలియును ? వీరు సుక్షుత్రియులు కారు. కటాగికాండ్రును గారు. ఎప్పు డైనఁ గత్తిసట్టికొని యటు నిటు త్రొప్పిరేమో తెలియదు.

అరే పూర్ణిను యెన్నినాళ్ళలో వచ్చినది. రాజు రమ్మ
 న్నాడు. నేనే పోదునా? వార్త వచ్చునా? ఇదిగో వార్త
 వచ్చినది. “ఔనోయీ! పొమ్ము వచ్చుచున్నానని చెప్పము”
 అంతటఁ బుష్పమిత్రుఁడు తాను గవచమును ధరించెను. ధట్టీ
 కట్టెను. అంసభాగములందు దండఁయఁగఁగ. మణికట్లయందు
 సన్నని యినుపతీగెలతోఁ జేసిన రత్నా కవచములను ధరించి
 పైన దుస్తులు ధరించెను. శిరసునందు వజ్ర కఠినమయిన
 సూక్ష్మ శిరస్త్రాణమును ధరించి పైన సుష్టిషమునుఁదాల్చెను.
 డాలు పుచ్చికొని పోవుట న్యాయముకాదు. తాను సేనాపతి
 కనుక ఖడ్గమును ధరించవచ్చును. ఆ ఖడ్గము నెన్నెను. తాను
 దొలినాఁడు మహా సేనాపతి యుద్యోగమునుఁ బొందిననాఁడు
 రాజు తన్నుఁ బరీక్షించిననాఁడు. తన నాఁడు మత్తానే కేప
 మునుఁ బురికొల్పిననాఁడు తాను ధరించిన ఖడ్గమును స్వీక
 రించెను. ఆ ఖడ్గముయొక్క లోహకాశిన్య మెట్టిదనఁగా నయో
 దండమును దానితోఁ గొట్టిన ఖడ్గము మొక్తవోదు. విలుగదు.
 ఓయి పుష్పమిత్రా! ఎందుకింత సన్నాహము? సింహబల
 శ్వేతాశ్వ శతానీకుల కొఱకా? వారికొఱకుఁగాదు. వారెవ్వ
 రిలో గుప్తసఱచియుంచిన కటారికాండకొఱకా? వారెవరయి
 యుందురు? గిరివజ్రపురవాసులా? సైనికులా? దూరదేశము
 నుండి వచ్చినవారా? గిరివజ్రపుర నివాసులయినచోఁ దన
 కెదురు తిరుగు. దూరదేశవాసు లయినచోఁ దనకుఁ దెలియ
 కుండ వారు దుర్గమునం దిన్నాళ్లు రహస్యముగా నెట్లుందురు?

పుష్పమిత్రుఁడు రాజభవనమునకుఁ బోయెను. చిన్న
 రాణి మేడకుఁ బోయెను. ద్వారమునం దెవ్వఁడును లేడు.

అరే! ద్వారపాలకుఁడు లేని స్థితి వచ్చెనా? రాజసౌధమునకు లోనికిఁ బ్రవేశించెను. రాజు కూర్చుండి యుండెను. తన్ను వచ్చి కూర్చుండు మనెను. పుష్యమిత్రుఁడు కూర్చుండ లేదు. ఆయన భరించిన కనఁదములు పుష్యమిత్రునిఁ గూర్చుండ నీయవు. అతఁడట్లే నిలబడియుండెను. రాజు పుష్యమిత్రునిఁ జూచెను. “సేనాపతీ! వచ్చితివా? నేనెంత త్రావకుండ నుండ మనినను నన్ను వీడు త్రావించిరయ్యా. ఐనను నేను జాగ్రత్త గానే త్రావితిని. నే నన్నియుఁ జూపించెదను. నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు. తేవు రాజ వయసచో నీ పానగోష్ఠికలతో నీ కేమి యవసరము? వీని యుపయోగమేమి? కాదు. కాదు. గిరివ్రజపురమున నెన్ని రాజవంశములు వెళ్ళినవి? సర్వరాజ వంశములయందు మొదటి రాజులందఱు యోగ్యులుగానే యుందురు. ఆ రాజవంశము సరించెడి వేళకు నానంటివాఁడు వుట్టును. కుముద్వతీ! నన్నుఁ బట్టికొనుము. అడుగో నీయన్న. వానిని నావద్దకు రానీయకుము.” అచటనుండి వారు తన్మహా సౌధ భిన్నప్రదేశములనుఁ దిలకించుచుఁ బోయిరి. రాజిల్లను చుండెను “ఓయి పుష్యమిత్రా! నీవు చిత్ర విచిత్రములయిన వస్తువులు చూతువు. ఏనగించుకొనకుము. కొన్ని నీ వెప్పుడు నిట్లుండునని యూహించవు. తొలుత నీ గదియందున్న విష యములనుఁ జూపింతును. ఈరజిత భాండముల వకుసయున్న దే వీనినిండ నుర నింపఁబడియున్నది. నుర యనఁగా నీ నెంత త్రావినను త్రావుమనుచుండును. దానికిఁ గడుపు నిండుట యున్నదిలేదు. పొట్టయుబికి నచ్చుచుండును. ఇంకనుఁ ద్రావు టకు లోపల స్థలముండును. వీని ప్రక్కన దికాంఠ్యభాండము.

ఇందులోనున్న కల్లుపేరు హలిప్రియ. పూర్వము బలరాముఁ
 డీ మధ్యమునుఁ ద్రా వెడివాడట. నీకుఁ దెలియునో తెలియనో
 కృష్ణునకు జరాసంధునకు విరోధముకాని బలరామునకు జరా
 సంధునకు విరోధము లేదు. సురా విశేషములోని రహస్య
 ములు గిరివజ్రపురమునుండి ద్వారకా పురమునకు, ద్వారకా
 పురమునుండి గిరివజ్రపురమునకు వార్తలుగా వెళ్ళుచుండెనట.
 అనాటినుండి ఊనిపేరు హలిప్రియ. అనేక రకములయిన
 కల్లులు కలవు. ఈ కుముద్వతి తండ్రికేమి తెలియును! నేను
 వాని నన్నింటిని పాకములు కట్టించి సిద్ధము చేయించితిని. అది
 యంతయు నొక గ్రంథజాలము. ఇవి యన్నియు నీకుఁ జూపిం
 చిన తరువాత నా గ్రంథభాండాగారమును నీకుఁ జూపించె
 దను. ఆ కుండనిండ నున్నది. హాల. అది రతివేళఁ ద్రావఁ
 దగిన మధ్యము. అది త్రావిన వానికి సిగ్గుండదు. నేనీ నాఁడు
 త్రావిన మధ్యమేమో నీకుఁ దెలియునా? నీవు వత్తువని
 ప్రత్యేకముగాఁ ద్రావితిని. దానిపేరు పరిసృష్ట. దానినిఁ
 ద్రాగినవారు కూర్చుండలేరు. తిరుగుచుండవలయును. నీకివి
 యన్నియు నేను జూపించవలయునుగదా! అందుచేత దానిని
 సేవించితిని. ఆ తరువాత భాండములో నున్నది పరుణాత్మజ.
 అది కుముద్వతియొక్క తెలివితేటలచేత నిర్మింపఁ బడ్డది.
 కుముద్వతి యింకొక కల్లుత్రావదు. దానినే త్రావును.
 కుముద్వతి నన్నెంతయో బలవంతము చేసినది. నేనది
 త్రావలేదు. నేను త్రావను. అది స్త్రీలు త్రావెడు
 మధ్యము. రమించుటకు బదులు రమింపఁ బడుదునేమో
 యని. రాజు కుముద్వతివంక జూచి నవ్వెను. అన్ని కల్లు

లోకయెత్తు. ఆ మూలనున్న హేమభాండములోని కల్లొక
యెత్తు. దాని పేరు గంధోత్తమ. అందులో నీ సుగంధ
ద్రవ్యముపడు, నీ సుగంధద్రవ్యము పడదనిలేదు. లోకములో
సుగంధద్రవ్యము లిన్ని యుండునని నీ కేమి తెలియును ?
లోకమునకు నాల్గయిదు సుగంధ ద్రవ్యముల పేర్లు తెలియును.
కొన్ని పేర్లు చెప్పెదను విందువా ? కుంకుమము, కాశ్మీ
రజము, అగ్నిశిఖము, వరము, బాహ్నికము, పీతనము, సంకోచ
పిశునము, లోహితము, దేవకుసుమము, జాయకము, కాలే
యకము, వంశనము, రాజాధరము, క్రిమిజము, అగూరు,
సరే మీరందఱ తెఱిగిననదే. పుష్యమిత్రా! అగురులలో మల్లి
గంధియని యొకఁడున్నది. దాని వాసన, మాఖ్యపరీమళము
వెల్పుచుండును. ఇంక నెన్నో పేర్లున్నవి. అవి యన్ని యాఁ
జెప్పి నిన్ను పిసివించుట యెందులకు ? రెండందమయిన పేర్లు
గల వస్తువులున్నవి. ఒకదానిపేరు యక్షకర్దమము. మఱియొక
దానిపేరు చంద్రసంజ్ఞము. వీనిలో నొకొక్క దానిని సంపా
దించుట యెంత కష్టము. నేనీనాఁడు తొలుతఁ బరిస్పృష్టు
త్రావితని. తరువాతఁ బ్రసన్నయను మద్యమునుఁ ద్రావితని.
ఈ ప్రసన్ననుఁ ద్రావిన వానికి నెంత త్రావినను మనస్సు
చెడిపోదు. ఆ మూలది యిరాభాండము. ఇదిగో ఇటు రమ్మ.
దీని పేరు కాదంబరి. కాదంబరి యనఁగా దానికా పేరెట్లు
వచ్చెనో తెలియునా ? గోమంతమన్న పేరున్నది. ఆ గోమంత
పర్వతము మీఁదఁ గదంబవృక్షము లుండును. ఆ కదంబ
వృక్షములనుండి తీసిన రసమునకుఁ గాదంబరి'యని పేరు.
దీని విశేషమేమని యడుగుము ? తాళవృక్షముల నుండి కల్లు,

అడుగో వాడున్నాడే శతానీకుడు, వాని తండ్రికి బాగుగా
 దెలియును. వానికి గాదంబరి యనగా బాగుగా తెలియదు.
 కదంబవృక్షముల యందలి కల్లనగా నది యేమనుకొనుచుం
 టివి? నేను వందయేండ్ల వృద్ధుడను. కాని నేను యువకు
 డను. దానికి గారణ మీకాందబరి. కడిమిచెట్టునం దాశక్తి
 యున్నదయ్యా! దేవ్యుపాసన చేయువారికి దెలియును.
 దుర్గాదేవికున్న సహస్రనామములలో నొకటి కదంబ వన
 వాసిని. అనగా నేమి? సృష్టియందలి సర్వ స్త్రీత్వము
 యొక్క మూలమట్టుగా జెప్పదగిన లైంగికశక్తియొక్క సార
 భూతమైన వృక్షము కదంబ వృక్షము. అది కాదంబరి. దీని
 పేరు పరిస్రుత. అప్రక్కది మదిర. ఇది కశ్య. హాలయు
 బరిస్రుతయుఁ గశ్యయు మూడు నొకటే లక్షణములు కలవి.
 వానియం దెక్కువ భేదములు లేవు. ఇక్కడికివి చాలును.
 ప్రక్కగదిలోనికిఁబోదము, పద. చూచితివా! యిది చిన్నగది.
 ఈ యుండలన్నియుఁ జూడుము. ఇవి యన్నియు నవదంశ
 ములు. అనగాఁ గల్లుత్రావునపుడు వీనిని దినుచు ద్రావు
 చుండనలయును. ఆ మద్యములు లోనికిఁ బోవుచు లోపలి
 ప్రేవులును దగులబెట్టుచుఁ బోవును. వీనిని దినుచుండ
 వలయును. ఆ మద్యము లెక్కువభాగము వీనిని మాడ్చు
 చుండును. అగ్ని యేమి చేయును? ముం దెదురుగానున్న
 దానిని గాల్చును. వాని వేడిమి పార్శ్వములందున్నవారికి
 దెలియవచ్చును. కుక్షిస్థములైన సరములను మాడ్చకుండ
 దీని కెదురుగ వీనిని వేయుదుము. అచట నెన్నివిధములయిన
 మద్యములు కలవో యచట నన్ని విధములయిన యవదంశములు

గలవు. ఏమయ్యా! నీకు ముక్కున్నది. ఈపరిమళమునుఁ జూచితివా? ఈ పరిమళము లెంతవి? నరకలోకము నందలి దుర్వాసన యంతయు నుపశమింప జేయఁదగినంతవి. ఇచటి నుండి నిన్ను మఱికొన్ని చోట్లకుఁ దీసికొని పోవుదును. ఈ గదిలోనికి వచ్చితిమిగదా! ఇచ్చటఁ జూడుము. కొందఱు కూర్చున్నారు. రాజు వచ్చెనని వారికిఁ దెలియదు. వారు లేచి నిలుచుండనయిన నిలుచుండరు. వారు త్రాగెడి క్రమ మేదియో తెలియునా? ఇట్లు పాత్రమునోటినుండి తొలఁగఁగా నట్టింకొక పాత్రయు పెదవులవద్ద నుండవలయును. దానిపేరు మధుక్రమ మందురు. అది యావిద్యకు సంబంధించిన మాటలే. ఈ మధుక్రమమునందుఁ బ్రధానముగాఁ బ్రావఁ బడునవి రెండే మద్యములు. ఒకఁడు మధ్యాసవము. రెండవది మార్దీ కము. మొదటిది యిప్పపువ్వులనుండి తీయఁబడునది. రెండవది బ్రాక్షపండ్లనుండి తీయఁబడునది. మధ్యాసవమఁగా నిప్ప పూవు కల్లు. మధుక్రమమునందుఁ బ్రధానముగ నదియే త్రాగఁబడును. ఏలయనఁగా వాఁడిచటినుండి లేవలేడు. లేచి భోజనము చేయుమనఁగా వాని కిష్టముండదు. అన్నము తినకపోయినచో వాఁడు చనిపోవునుగదా! ఇప్పకల్లు త్రాగిన వాని కాకలియుండదు. వాఁడట్లు పడియుండును. నిన్నింకొక చోటికిఁ దీసికొని పోవుచున్నాను. నీ వేమియు భయపడ వలదు. ఓయి శతానీకుఁడా! ఆ తలుపు తెలుపుము.' తెఱచి నంతనే కేకలు వినిపించెను. రాజిట్లనెను. 'వినఁబడుచున్నవా? వారొక విలక్షణమైన కల్లు త్రావుదురు. దానిపేరు కిణ్వాము. ఆ లోనికి మనము పోవద్దు. అచ్చట నేమొన్నదితే. అసలు

చూడవలసినది వేతే యున్నది. అచటికిఁబోయి చూపింతును. నీవు జాగుప్స వహించవలదు. ఆ లోనికి నిమ్మఁ దీసికొని పోయెదను. ముందు దానిని గుఱించి చెప్పి తీసికొనిపోవుదును. అది వేతే గది. ఆ గది తలుపు లెప్పుడును బిగించియుంతుము. ఒక కల్లున్నది. దానిపేరు నగ్నహూవు. దానిని ద్రావిన వారు దిస్సమొలలతో నుడదురు. వారు తమ యొడశ్యమీఁద వస్త్రములుంచుట సహించలేరు. తక్కిన మద్యమాలకును దీని కిని భేదము కలదు. తక్కిన మద్యము లన్నియు నెవనికిఁ వాఁడు త్రావుచుండును. ఇది యట్లుకాదు. వాఁడు త్రావు చుండును. ఇతరులను ద్రావుమనుచుండును. దిస్సమొలలతో నుండి యితరులయిన దిస్సమొలల వారిని త్రావుమని పిలిపించు లక్షణము కలదగుటచేత దీనికి నగ్నహూ వన్న పేరు వచ్చినది. ఈకల్లు నెట్లు వండుదురో నాకుఁ దెలియదు. ఇది పరమ రహస్యము. ఈశతానీకుని తల్లియున్నదే దానికిఁ దెలియును. ఈమాట యనినంతనే గాజు తన తల్లినిఁగూర్చి చేసిన నింద శతానీకుని తలకెక్కిను. గాజు లోనికిఁ బోదము రమ్మని పువ్వు మిత్రుని హస్తము పట్టుకొనెను. శతానీకుఁడు తద్వారార్గళ మునుఁ దెఱచుచుండెను. కుముద్వతి వారి యిద్దఱి కడ్డము వచ్చెను. రాజామెనుఁ దొలఁగించఁబోయెను. ఆమె యేమైన సరే పోనీయ ననెను. రాజామెను పెడకుఁ ద్రోయుచుండెను. శతానీకుఁడు వెనుఁదిరిగి చూచెను. అతని కన్నులలోనుండి నిప్పులు రాలుచుండెను. సగము దీసిన యర్గళమును మఱల బిగించి యతఁడు చెల్లెలివద్దకు వచ్చెను. ఆమెనుఁ గొట్టునా యన్నట్లుండెను. కుముద్వతి తొందఱగా నా ద్వారమువద్దకుఁ

బోయి దానికి వ్రేలియున్న తాళమును బిగించి యా తాళపు జెవిని తన చేతిలో గట్టిగాఁ బట్టుకొనెను. శతానీకుఁ డామె చేతిలోని తాళపుజెవిని లాగికొన బోవుచుండెను. పుష్యమిత్రుఁ డిది యంతయు చూచుచుండెను. ఆమె రాజభార్య. రాజిచ్చట నుండెను. వాఁ డామె యన్నగాదు. తానేమి చేయవలయును! ఇట్లనెను. 'ఏమోయి శతానీకా! ఆమె నీకుఁ జెల్లెలెనను నామె రాణి. నే నిచట నుండఁగా నామె మీఁదఁ జేయి వేయకుము. ఆమెను వదలి దూరముగ నిలుచుండుము.' 'ఇది రాణికాదు. ఇది రాక్షసి. పితృదోహము చేయనెంచుచున్నది. భాతృదోహము చేయ నెంచుచున్నది!' ఆనఁగాఁ గుముద్వతి 'అయ్యా మహాసేనాపతీ! యని యేమి యోచెప్పఁ బోవుచుండెను. శతానీకుఁ డామె నోటినిఁ దన చేతితో నదిమెను. వాఁ డామె నోటి నదుముచునే యుండెను. ఆమె నోటివెంటఁ గొన్ని మాటలు వచ్చుచునే యుండెను. ఆమె నోటివెంట వచ్చుచున్న మాట లిట్లు వినిపించు చుండెను. 'మిమ్ము - చంపుటకు - కటారివాండ్రు - నేఁడు - వారుత్రాగ లేదు - పన్నాగము - రాజదోహము - ఈమాటలు విన్నంతనే పుష్యమిత్రునకు సర్వము నవగతమయ్యెను. ఇది రాజానుఁ జంపుటకు యత్నమా? తన్నుఁ జంపుటకు యత్నమా? అతనికిఁ దెలియలేదు. పుష్యమిత్రుని చేయి తన ఖడ్గముమీఁదఁ బడెను. పుష్యమిత్రునకుఁ దెలిసిన యర్థము రాజునకుఁ దెలిసెను. రాజునకు శతానీకునిమీఁదఁ గోపము వచ్చెను. శతానీకుఁ డిట్లనెను 'మహారాజా! ఇది దుర్మార్గురాలు. ఇది నిన్నెన్నాళ్ళు మోసము చేయుచున్నది. దీని కుపభర్త

యున్నాడు. వాడి గదిలో నున్నాడు. లోనికిఁబోయినచో
వాడు దీనిని వెంటనే గాఁగిలించికొనును. ముద్దాడును. నీకా
రహస్యము తెలియును. అందుచేతఁ జెప్పుచున్నది' అనఁగానే
రాజునకుఁ గోపము వచ్చెను. ఆయన బొడ్డులోఁ జుట్టకత్తె
యున్నది. దానినిదీసి కుముద్వతిని బాడువఁబోయెను.
శతానీకుఁడుగూడఁ గుముద్వతిని జంపుటకుఁ గత్తి నెత్తెను.
పుష్యమిత్రుని ఖడ్గము శతానీకుని శిరస్సు ఖండించెను. రాజు
పుష్యమిత్రు నెదిరించెను. పుష్యమిత్రుఁడు తన్ను రక్షించు
కొనఁబోవుచుండఁగాఁ బుష్యమిత్రుని ఖడ్గము రాజుయొక్క
గుండెలోఁ బడెను. రాజు నేలఁ బడెను.

౯

క్రిందఁ బడిపోయిన రాజుమీఁదఁ గుముద్వతి పడి
యేడ్వ నారంభించెను. రాజునకుఁ బ్రాణము వెంటనే
పోయెను. పుష్యమిత్రుఁడు చూచెను. పరిస్థితి యిట్లు విష
మించు ననుకొనలేదు. అది యేదో కొందఱు తన్ను సంహ
రింపవత్తురని యందులోఁ దత్కాలావేశమున రాజు కూడఁ
జేరునని తాను వధింపక తప్పక వచ్చునని యనుకొనెను.
తాను కవచియై వచ్చెను. సామాన్య పరిస్థితియైనచోఁ దన
యం దెంతైన దోషము భాసించెడిది. అట్లు దుఃఖించుచున్న
కుముద్వతి చేతిలోనున్న యా నగ్నహాలగది తాళముఁబె
తాను దీసికొని సురాపాయులున్న గదులన్నింటిని బయట

గొల్లెములు బిగించి పుష్యమిత్రుడు కనిపించిన పరిచారకుల నందఱిని లోనికిఁ బో నీయకుండ బైటికిఁ బో నాజ్ఞాపించుచు నా మహాసాధము వెలికినచ్చెను. తాను మున్నాదేశించిన ట్లుపవర్షుడు పదిమంది సైనికులతో వచ్చి యచట సిద్ధముగా నుండెను. పుష్యమిత్రుడు పవర్షుని దగ్గఱకుఁ బిలిచి జరిగిన దంతయుఁ జెప్పెను. లోనికిఁ దీసికొనిపోయి యతనికిఁ జూపించెను. ఇరువురును బయటికి వచ్చిరి. ఉపవర్షుడు దుర్గమంతయు భద్రపఱచితి నని చెప్పెను. అమాత్యుల యందఱి యిగడ్గనుండి పూర్వము కాపున్న సైనికులనుఁ దొలగించి యుపవర్షుడు తనకు విశ్వాస్యులయిన వారిని నియమించెను. ఆ యమాత్యులెవ్వరు బయటకు వచ్చుటకు వీలులేదు. కుముద్వాణి తల్లిదండ్రులను ద్రాక్షాతఃకాలముననే బంధించిరి. సింహబల, శ్వేతాశ్వులు కనిపించలేదు. గంధగజుడునుఁ గని పించలేదు. సర్వ మంత్రులయొక్క కార్యపుఁగొలుపు చావళ్లు గలవు. అన్నిచోట్ల సైనికరక్షణ యేర్పరచఁబడెను. మహా నగరమునందు రక్షకభట మహాగారమునందు సైనిక నివేశన మునందు జాగ్రత్త పొచ్చరింపఁబడెను. సర్వము భద్రముగా నుంచఁబడెను. ఉపవర్షుడు వెంటనే భటుల కాదేశించెను. మహానగరమునం దంతటను రాజ్యపరిస్థితి క్లిష్టముగా నున్నది. రాజవంశమునందు విప్లవము కలుగవచ్చును. మఱలఁ జాటింపఁ బడువఱకు జనులెవ్వరును వీధులవెంటఁ దిరుగ రాదు. అంగళ్ళు తెలువరాదు. ఆజ్ఞాలంఘనము చేసిన వారిని సైనికులు సంహరించినచో నభియోగములేదు. దుర్గమం దంతట నిట్లే చాటింపఁబడెను. ఇది యంతయు జరిగిన తరువాత

నుపవర్షుఁడును బుష్పమిత్రుఁడును మఱలఁ గుముద్వతి వద్దకు
వచ్చిరి. కుముద్వతి యింకను మూర్ఛలోననే యుండెను.
ఆమె నేమిచేయవలయునని యాలోచించఁగా, నుపవర్షుఁ డిట్లు
సెను. 'ఈమెనలసనే యీ విపత్తంతయు నచ్చినది. ఈమెకు
యావజ్జీవితము కారాగారశిక్ష విధింపఁ బడవలయును.'
పుష్ప 'కాదయ్యా! కాదు. ఆమె గంజాయి ననములోని
తులసిమొక్క. ఆమె లేనిచో వ్యవహారమిట్లు సాగెడిదికాదు.
తాను రక్తసిక్తాంగుడై బైటికి రావలసియుండెడిది. ఆ గదిలో
నెవ్వరున్నారో చూడవలయును. సింహబలశ్వేతాశ్వులు గంధ
గజాదులు తమ యిండ్లయందు లేరు. వా రీలోకల నుందురని
నా యాదేశము. ఆద్వారబంధమునుఁ దెఱచి చూడవలయును.
నల్వగు సైనికులనుఁ బిలిచి యాపని చేయింతమా?" ఉప-
'ఈమాత్రపుఁ బనికి సైనికులు కావలయునా నేనే చూతును'
పుష్ప "నేనుమాత్రము తెఱచి చూడలేనా? లోనున్న వారి
చేత మన కాపద జరుగునన్న భయముకాదు. ఈ సంగతి
నదిమందికిఁ దెలియవలయును. మనము రాజును నధించినట్లు
కనిపించను. కుముద్వతి యిచ్చటనే యుండఁగాఁ దాను చేసిన
సర్వదుష్ట ప్రయత్నము లోకమునకుఁ దెలియఁజేయవలయును.
బైటనున్న సైనికదళాధిపతిని లోనికిఁ దీసికొనిఁమ్ము" ఆదళాధిపతి
రాఁగా నుపవర్షుఁడు జరిగిన సంగతి యంతయుఁ జెప్పెను.
పుష్పమిత్రుఁ డిట్లునెను "రాజునకు సమీప బంధువు లున్నారు.
వృద్ధులయిన జ్ఞాతు లున్నారు. వారాగ్గులు, దుర్గాధిపతి, మహా
నగరమునఁ బౌరజ్యేష్ఠు లున్నారు. సర్వరక్షక భటాధికారియు
నగరమునందలి సైనికనివేశనాధికారులు నలువురు. వీరందఱినిఁ

బోయి పిలిచికొని రావలయును. వారందఱు వచ్చినతరువాతఁ గాని వ్యవహారము పరిష్కారము కాదు. నీవు పోయి పారి నందఱినిఁ బిలిచికొనిరమ్ము. ఇప్పుడప్పుడే ప్రొద్దు క్రుంకినది, నేఁడు పూర్ణిమారాత్రి. చంద్రజ్యోతిన్ని నగరమునందంతట దీపములు వెలిగించినట్లుండును. ఎంత వెన్నెలమైనను రాత్రి పూట యగుటచేత నపాయకరమైనది. అందుకనియే మహా నగరమునం దంతటను జనులెవ్వరు బైటికి రాఁగూడదని చాటింపఁ బడినది' యని పంపింపఁగా మూఁడు గడియల కాల ములో భటులు పోయి యాయా సర్వజనులనుఁ దీసికొని వచ్చిరి. పానగోష్ఠిక యంతయు మణిదీపికలచేతఁ దైల దీపికల చేత ధగధగ లాడుచున్నది. చాలక పది దివ్వితీలు వెలిగింపఁ బడి సూది క్రిందఁ బడినచోఁ గనిపించుచున్నట్లున్నది. అందఱును వచ్చిరి. శతానీకుని శవమును రాజు శవమునుఁ జూచిరి. కుముద్వతిని జరిగిన సంగతినిఁ జెప్పు మనిరి. అప్పటి కామె కొంత దుఃఖమునుండి తేరికొన్నది. ఆమె నీచకుల సంభూత యగుటచేత నామెయందు మహారాణి లక్షణములు లేవు. ఆమె రాజును గుండెతోఁ బ్రేమించుటచేత నామె యొద్ద దాపరికములేదు. ఆమె తన యన్నగారు చేసెడు పనులకు సర్వథా వ్యతిరిక్తురా లగుటచేత నామెయందు వ్యవహార గోపనము చేయవలసిన యవసరములేదు. తా నిస్సాధు నిస్సహాయురా లగుటచేత నామెకు యాథార్థ్యము చెప్ప వలసిన యవసర మున్నది. ఆమె వయసు కొద్దిదగుటచేత నామెకు లోకము తెలియదు. కత్తులు చేబూని యధి కారులు వృద్ధులు నుండుటచేత నామె భయపడెను. పుష్య

మిత్రుఁడు 'భయములేదమ్మా తల్లీ! చెప్ప' మనెను. పుష్య
మిత్రుఁ డామెయందుఁ జూపించిన యాదరముచేత నచట
సమావిష్టులైన యధికారులందఱికిఁ గుముద్వత్తిపైనున్న దురభి
ప్రాయము కొంత తగ్గెను. ఆమె నీచకులప్రసూతం. వృద్ధుఁ
డైన రాజునుఁ దన వలలో వేసికొన్నది. పాంసుల. కులట.
ఆమెవలన రాజ్యమునకు విపత్తి కలిగినది, మొదలయిన
యూహాలు సర్వజనులయందు నుండెను. పుష్యమిత్రుఁ
డామెను గౌరవించి మాటాడుటచేత నందఱు కామెయందున్న
దురభిప్రాయము సుంత యొత్తిగిల్లెను. పుష్యమిత్రుఁడు మఱల
నిట్లనెను. "అమ్మా! చిన్నరాణీ నీయం దేమియు దోషము
లేదు. సర్వసాధారణమయిన వాంఛయే నీయం దున్నది.
నీయందుఁ గృత్రిమత్వములేదు. నీవు రాజును యథార్థముగాఁ
బ్రేమించితివి. నీవు ససిపిల్లవు. రాజు వృద్ధుఁడు. ఐనను
రాజును నీవలెఁ బ్రేమించుట సామాన్య ప్రవృత్తులకు
సామాన్య మైనది కాదు. నీవు దేవతామూర్తివికనుకఁ
దక్కిన స్త్రీలవలెఁగాక వయోభేదమునుఁ బరిగణించక రాజు
నందు భోగమును వాంఛింపక రాజును సర్వదా రక్షించ
వలయునని ప్రయత్నించుచు నిన్నాళ్లుంటివి. రాజువలెనే
నీవు కూడ నీవ్యాహములోఁ దగుల్కొంటివి. వీరు వంశ
వృద్ధులు. ఈయన దుర్గాధిపతి. వీరఁలు పౌర జ్యేష్ఠులు, వీరు
రక్షకభటాధికారులు. వీరు సైనిక నివేశనాధిపతులు, జరిగిన
సంగతి సర్వజనులకునుఁ జెప్పుము. ఈయన యుపవర్షుఁడు.
నేటినుండి యాయన మగధరాజ్య సర్వసేనాధిపతి" పుష్య
మిత్రుఁ డిట్లనఁగా నందఱు తొకరి మొగము నొకరు చూచికొనిరి.

పుష్యమిత్రుఁ డేమగును ? సన్యసించిపోవునా ?” అంతఁ గుము
 ద్వతి .యిట్లనెను. “మహారాజా !”-అని సంబోధించుటతోడనే
 యందఱును నివ్వెఱిపోయిరి. ఆ మెమఱిల నిట్లనెను. “నన్ను
 గంధగజుఁడు రాజునకు భార్యగాఁ జేసెను. మహారాజెక్కడ ?
 నేనెక్కడ ? నని నేను దొలుత సంగీకరించలేదు. నేను నీచ
 కులజను. కాని బ్రాహ్మణునకు జన్మించితిని. ఆ గర్వ మొకటి
 నా మనస్సులో నుండెడిది. నా తెల్లియుఁ దండ్రుయు సన్నీ
 తొంపిలోనికి దింపినారు. నన్ను రాజునకు భార్యగాఁ జేసినచో
 గంధగజునికి వంద గ్రామము లిప్పింతుమని వారు వారు
 మాటాడుకొనిరి. ఇప్పింతుమన్నది వారు ఇప్పించవలసిన
 బాధ్యత నాది. మహారాజా ! నేను రాజునకు భార్యనయిన
 తరువాత తల్లిదండ్రులవలన, నాయీ యన్నగారినలన, నేను
 పడిన యిబ్బంది భగవంతునకుఁ దెలియవలయును. నేను
 రాజయొక్క యారోగ్యమే చూడవలయునో ? రాజుచేత
 వారు చేయించలేమన్న పనులు చేయించవలయునో ? నాకుఁ
 దెలియలేదు. నన్ను వారిట్టి యిక్కట్టులోఁ బెట్టిరి. రాజు
 తొలిసారి నన్నుఁ జూచెను. నన్ను వివాహమాడుదువా
 యని యడిగెను. నే నేమనవలయును ? రాజు మహావృద్ధుఁడు.
 ఆయన మహారాజగుటవలనఁ గోరవలసినదే. స్త్రీవాంఛను
 గుణవంతుగ నెవరుకోరుదురు ? కాని స్త్రీవాంఛ యేమాత్రపుది ?
 లోకమునం దనంతజీవులు స్త్రీలుగా జన్మించుచున్నారు.
 అందఱికినిఁ గామవాంఛ కలదు. ఒక్క యువతియొక్క
 కామవాంఛ తీరికపోయినందువలన సృష్టికి నష్టమేమి ?
 కాని యొక మహారాజు తానొక బాలికను వాంఛించినచో

నా బాలిక తన యశావసమును బలిదానముగా సమర్పించి
సందువలన నామె యాత్మకొక యశాన్నత్యము కలుగదా ?
శరీరములు క్షణభంగురములునే నిట్లుహించుచుండెగ రాజు
పటల స నెను. ఓసీ ! నాకు సంధానములేదు. నా తరువాత
నా రాజ్యమేమగునో నాకుఁ దెలియదు. నీయందు నాకొక
మగనినువు కలిగినచో నీ రాజ్యము నీవలన రక్షిత మగును.
అనఁగా నేను రాజయొక్క దైన్యము నవలోకించి భగవం
తుఁడు నాయం దట్లనుగ్రహించునేమో యని యంగీకరించితిని.
ఇచటికి వచ్చినప్పటినుండి కోట కోట యంతయు నన్ను
ద్వేషించుచున్నదని నాకుఁ దెలియును. గిరివజ్రపురమంతయు
నన్ను రాణిగా భావించుటలేదు. కులటగా భావించుచున్నదని
నాకుఁ దెలియును. ఐనను రాజు వృద్ధుఁడు. ఆయన నా తల్లి
దండ్రులయొక్కయు నా యన్నగారి యొక్కయు, నన్ను
రాజునకు సంధాన పఱచిన యా దుష్టుడైన మంత్రి
యొక్కయు, దాదృశులయిన మఱికొందఱు దుష్టాదుల
యొక్కయు, బన్నిన వలలోఁ జిక్కికొన్నాఁడు. ఈ కిల్లును
వండుట, పాకములుచేయుట, భిన్న భిన్నములయిన మద్యములు
కలుపుట, వానిని రుచ్యాతిరుచ్యములుగ నిర్మించుట, నా తల్లి
కులవృత్తికి సంబంధించినది. నా తండ్రి బ్రాహ్మణుఁడనినను
నా తల్లితో సంబంధము పెట్టికొన్న తరువాత నాయన యీ
విద్యలోని లోతుపాతులన్నియు నేర్చికొనెను. ఈ సురా
పానముఁగూర్చి యనేకములయిన గ్రంథములను సంపాదించెను.
వాని నన్నిటి నిచటికేఁ దెచ్చిరి. వారు వచ్చినప్పటినుండిఁ
యీ రాజ్యము రాజ్యముకాక పానగోష్ఠిక యయ్యెను. రాజ్య

ము కాకపోయినను దుర్గమంతయుఁ బానశాలయై పోయెను. దీని కొఱకెంత ధనము వ్యయించఁ బడినదో నాకుఁ దెలియును. ఇది యిట్లు సాగుటకు మహామంత్రి కారణము. మఱల నాయన బౌద్ధుఁడట. మఱియుఁ గోశాధికారి కారణము. అతఁడును బౌద్ధుఁడే. అయ్యా! పుష్కమిత్ర మహారాజా! సర్వమతములు వానియందెంత స్వచ్ఛత యున్నను, దదనుయాయుల దుర్వాంఘలచేత దుష్టమతములుగా భాసించును. బౌద్ధమతమున కాస్థితిపట్టినది. నేనేమి చేయగల్గుదును? రాజుచేత దివారాత్రములు త్రావించుచుండిరి. సన్నాయనతో నేకాంతముగా నిముసమైన నుండనీయరు. రాజు సురాపాన వివశుఁడై రాత్రిపూట రెండుజాములవేళ నొడలు తెలియక పడిపోవును. అప్పుడు మాత్రము సన్నొంటరిగా నాయన నద్ద నుండనిచ్చెడివారు. ఎన్నివందలసార్లు నేనాయన చేతిలోని దుష్ట సురాపాత్రములను బలవంతముగా లాగికొని పాఱఁబోసితని. అట్లు చేసినపుడెల్ల నానాటిరాత్రియో మఱునాఁకి ప్రొద్దుననో నన్ను నా తండ్రియుఁ దల్లియుఁ గొరడాలుపెట్టి కొట్టెడివారు. నాయన్న నన్నెప్పుడు కొట్టలేదు. అతఁడు నామీఁదఁ జాడీలు చెప్పుటయే పనిగా బ్రదికెను. నేనిప్పుడు రాణిని గాను గదా. నాకు రాచతీవి లేదుగదా. నేనిప్పుడు భిక్షుకురాలను గాదా. బ్రాహ్మణుఁడ వయిన నీవు మహారాజువు కాఁగా నాపాటిదానికి సంతకపురమున నిలువ యోగ్యతలేదు గదా. నేను దాసిగా నుండుట కంగీకరించనుగాదా. నాకు లజ్జయెందుకు? మీరందఱునుఁజూడుఁడు' అని కుమద్వతి తనచీర తొడలవఱకుఁదీసి యొరిగి తన పిఱుదల

మీది, యూరపులమీద, గమిలి కండెలుగట్టిన కళాఘాతము లనుఁ జూపించెను. రైక యూడదీసి వీపంతయుఁ జూపించెను. ఆమె వీపంతయుఁ జిన్నచిన్ని గాయములతో నిండి యుండెను. ఆమె యేడ్వ నారంభించెను. చూచుచున్న వారందఱు నీటఁగూర్చిరి. ఆమె పాంసులయని కులటయని మర్జాయని రాజ్య మన్యాయ త్తము చేయుటకుఁ బ్రయత్నించు చున్నదని మగధరాజ్యమునకు ధూమకేతువని యని కొన్ని భావము లన్నియుఁ దీవ్రఫణాఘాతములు తగిలిన సర్పముల నలెఁ దలలు వాంచెను. అందఱి కన్నులయందు బాష్ప ముద్ధ యించెను. ఆమె మఱల నిట్లనెను. 'నాయందు మీరెవ్వరి కినిఁ జాలి వలదు. మీగు నాయందు దయపూజవలదు. నేను నిర్దోషురానివలెఁ గనిపించినను, నాయందొక మహాదోష మున్నది. దానిని మీరు మఱచిపోరాదు. ఈ రహస్యము పూర్వ మొకప్పుడైన నేనీ పుష్యమిత్రులకుఁ జెప్పితినా? ఈరాజ్యము మొత్తముమీఁద దీనికిఁ బ్రతికియ చేయఁగలవాఁ రాయన యొక్కఁడే. అది నాకుఁ దెలియును. నే నాయనతోఁ జెప్పలేదు. మంత్రులందఱు సీహ్వాహములో సంతయో యింతయో యిమిడియున్నవారే. మహారాజునకు నీ పుష్య మిత్రునియొక్కని యందే విశ్వాసము. ఈయన నొక్కనినే నమ్ముచుండును. తక్కిన యెవ్వరిని మహారాజు నమ్మలేదు. అవునా? కాదా? మీరే చెప్పఁడు. పుష్యమిత్రా! మిమ్మ దుగు చున్నాను? మీగు నాల్గుదినములక్రింద రాజదర్శనము నకు వచ్చితిరి. అప్పుడు రాజుమీతో నేమనెను? నాయన్నను మీ యెదుటనే నిందించెను. నా తండ్రిని మీయెదుటనే

నింపించెను. నా నొకవేళ నిజైసచో రాజ్యమును మిమ్ము స్వీకరింపు మనెను. పూర్వ మెప్పుడో మహాసద్గు సందుఁడు సర్వక్షత్రియవంశ నిర్మూలముచేసి ఈదేశసంతయు శూద్ర రాజులను నియమించెను. ఇప్పుడు క్షత్రియులులేరు. పుష్క మిత్రా ! నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు. రాజ్యమును నీవు స్వీకరింపుము. బ్రాహ్మణరాజ్యమును స్థాపింపుము. వైదికమతమును రక్షింపుము. అని రాజు మీతోనే చెప్పెనుగదా నిజమా ? అబద్ధమా ? - పుష్కమిత్రుఁ డేమిచేయును ? అవునని తలఁచును. మఱిలఁ గుముద్వతి యిట్లనెను. 'నేను రాజునకు భార్యను గాకపూర్వము మీ యూరిలో నొక ధనవంతుఁ డుండెడివాఁడు. అతఁడును నా తండ్రివలె జన్మచేతి బ్రాహ్మణుఁడు. అతఁడు నా తల్లిదండ్రులకు ధనాశగొలిపి నన్నుఁ దన కిచ్చుని యడుగుచుండెడివాఁడు. అతనికిఁ బూర్వమే వివాహమయినది. అతని కోరికను నే నంగీకరించినచో నే నుంపుడుకత్తె నగుదును. భార్యనుగూడఁ గాను. వానికంటె నా తండ్రి నయము. బ్రాహ్మణ్యము వదిలిపెట్టి నా తల్లినిఁ బెండ్లియాడెను. వాఁడు తన బ్రాహ్మణ్యము తన కుండవలయును. నన్నుఁ బెండ్లియాడఁడు. నేను సామాన్యమయిన సర్వస్త్రి యోగ్యమయిన భార్యాత్వమన్న యోగమునకుఁ గూడఁ బనికిరాను. నేను వాని సంగీకరించలేదు. నా తల్లి తండ్రులును నా యన్నగారు నన్ను బలవంతముగా నొకతనితో నేకాంత ముండునట్లు చేసిరి. నేను వానినిఁ బరాభ వించితిని. వాఁడు నన్నుఁ జంపెడివాఁడే. ఇంతలో మహారాజు నా ప్రాణముల కడు తగిలెను. ఈ వ్యవహారము నా

యన్నకు నామీద నధికారమును సంపాదించిపెట్టినది. ఆ దుష్టుడయిన బ్రాహ్మణుని నేను సులభముగా రాజుతోఁ జెప్పి సంహరింపఁ జేయఁ గల్గియుంటిని. ప్రాణివధ పాపము నా కెందులకు? నేనుఁ జేయలేదు. నేను వానినిఁ గామించితిని, వానియందు నా కిప్పటికినిఁ బ్రేమ కలదని మహారాజుతోఁ జెప్పి నిన్ను నాశనము చేసెదనని నన్ను బెదిరించెడివాఁడు. ప్రాణము పోవుట యంత సులభమని నా కప్పటికిఁ దెలియదు. మా యన్నయు మహారాజును సులభముగాఁ జనిపోవుటచూచి యంత సులభమైన నృత్యపునకు నే నెందుకు భయపడితినా యనుకొంటిని. అదియట్లుంచి నాల్గు దినములనుండి యీ మేడలలో జరుగుచున్న కృత్రిమవ్యూహములఁ జెప్పెదను. మహారాజయొక్క సర్వజ్ఞత్వము మీయందఱకునుఁ దెలియును. ఎవఁడెట్టివాఁడో యాయన సులభముగా గ్రహించెడివాఁడు. వారి వారి దోషములు వారి వారి మొగముల మీదనే చెప్పెడివాఁడు. ఆయన వాక్కునందుఁ జనుతార్కరము కలదు. నా తల్లియొక్క దుర్మితిని నాయెదుటనే యనెడి వాఁడు. మొన్న పుష్కమిత్ర మహారాజు వచ్చినపుడు పూర్ణిమనాఁడు నేను నీకు సురాభేదములను పానగోష్ఠికారహస్యములనుఁ జూపింతును. రమ్మని పిలిచెను. అప్పటికి రాజు తన యొడలు తనకుఁ దెలిసెడిస్థితిలో లేడు. ఎప్పుడున్నాఁడని యిచ్చుకు లేడని చెప్పుదును. రాజును వారెప్పుడును సంహరించుటకే ప్రయత్నించిరి. వారు నన్నుఁ గొరజాలతోఁ గొట్టిననుచురే. నేలమీద బడవేసి తన్నిననుచురే. వారు రాజున కిచ్చెడి మద్యము తొలుత నేను రుచిచూడ

కుండ నెప్పుడు నీయలేదు. అందుచేత వారు వానిలో విసముఁ గలుపలేదు. విసము కలిపినచో ముందు నేనే చత్తునుగదా. నన్నుఁ జూపెట్టుకొనిగదా వారాట యాడవలయును. పూణ్ణమ నాఁడు పుష్యమిత్రునిఁ బానశాఁగ దర్శనమునకుఁ బిలువ వలసినదని మాయన్న రాజునకు బోధించెను. బోధించినప్పుడు రాజిట్లనెను. 'ఓరీ పుష్యమిత్రుని వధించ వలయుననియా' యని. తరువాత, రాజుమాట మఱచి పోయెను. ఆ వివశతాస్థితి లో మహారాజు పుష్యమిత్రునిఁ బూర్ణిమనాఁడు రమ్మని చెప్పినంతనే నాకుఁ దెలియును. దీని వెనుకనేదో కుత్సితప్రయత్న మున్నదని నా కీ నాల్గుదినములు నిద్రాహారములు లేవు. వారి పన్నాగమంతయుఁ దెలిసికొంటిని. ఆగదిపేరు నగ్నహువు. నగ్నహు వన్నది యొక మద్యముపేరు. ఆ మద్యపాయులు దిన మొలలతో నుందురు. ఒకరి నొకరు తిట్టికొనుచుందురు. అదియొక జుగుప్సాకరమయిన దృశ్యము. ఈనాఁ డందులో నున్నవారెవ్వరు దిన విసము కల్లుతాగి యొడలు తెలియని వారు కారు. వారందఱు కత్తి నుపయోగింప నేర్చినవారు. వారు కత్తులు పుచ్చికొని యాగదిలోఁబడి రాచుచుండిరి. వారిపేర్లుకూడ నాకుఁ దెలియవు. నే నెఱిగియున్నది యొక్క గంధగజుఁడన్న మంత్రినే. అతఁడుకూడ నా గదిలోనుండెను. ఇది పుష్యమిత్రునిఁ జంపుటకుఁ జేసిరో మహారాజును జంపు టకుఁగూడఁ జేసిరో నాకుఁ దెలియలేదు. ఈ మహాపురుషుఁడు వచ్చెను. మహారాజు పుష్యమిత్రులకు నిదలి విశేషము లన్నియుఁ జూపించెను. శతానీకుఁడు నన్నుఁ దోడు రానీయ లేదు. ఈవద్దన్న నాయందుఁ గ్రోధదృష్టులు ప్రసరించు

చుండెను. నేను లెక్కచేయలేదు. మహారాజుండఁగా వారు నన్నేమియుఁ జేయలేరు. నాకుఁ దెలియును. మహారాజు నన్నిట్లు ప్రేమించుచుండెను. ఇంతయని చెప్పటకు సాధ్యము కాదన్న తెలివితక్కువ గలవారిలోనున్న శలివి యాయొక్క టియే. వారు నన్ను బాధపెట్టుచున్నారని రాజునకుఁ దెలిసిచో రాజు వారిని బ్రదుకనిచ్చెడివాఁడు కాదు. ఆ రాజు నన్నంత ప్రేమించెడివాఁడు. ఆయనకు నేను భార్యనో కూతు రనో తెలియదు. ఆయనకు సంతానములేదు. నన్నొక బిడ్డ వలెఁ జూచెడివాఁడు. ఇదియొక విచిత్రమయిన స్థితి. ఎప్పుడో నన్ను భార్యవలెఁ జూచెడివాఁడు. తక్కినప్పుడు నేనుభార్యను కాను. ఆయనకు బిడ్డను. నామీఁద నీఁగ వాలనీయలేదు. నేను మగవాఁడ నయినచో నీ రాజ్యము నాకిచ్చెడివాఁడు. తన తరువాత నన్ను రాజ్యమున కధికారిణిని చేయవలయునన్న యూహకూడ నాయనకుఁ గలదు. కాని నా ప్రకృతి యాయన కుఁ దెలియును. నాకు నిర్వాజముగా నొకరినిఁ బ్రేమించఁ గల శక్తియున్నది. వైరాగ్యమున్నది. బాధను సహించెడు లక్షణ మున్నది. రాజ్యము చేసెడి శక్తిలేదు. దానికిఁ దగినగుణములులేవు. అందుచేత రాజు తనమనస్సును మళ్ళించి కొనెను. నేను నాల్గేండ్లనుండి యెఱుఁగుదును. తన తరువాతఁ బుష్కమిత్రుఁడే రాజుకావలయునని యాయన చెప్పు చుండెను. ఆ మాటలు మాయన్న మొదలయినవారు రెండు మూఁడుసార్లు వినిరి. అందుచేతనే పుష్కమిత్రుని సంహరించుటకు వారు ప్రయత్నము చేసిరి. ఇంతకును నేటిసాయం కాలమున నీ గదిదగ్గరకు వచ్చినప్పటికి మహారాజు గది

యొక్క వృత్తాంతము చెప్పెను. మామన్న దానితాళమునుఁ దీయబోవుచుండెను. మహారాజు ముందు వెళ్ళుచుండెను. నే నడ్డము పెళ్ళితిని. లోనికి వెళ్ళుటయు వీరిద్దఱు సహరింపఁబడుటయేగదా. ఆ మహారాజునకు నే నెందుకడ్డము వచ్చినో తెలియలేదు. నన్నుఁ జేతితోఁ ద్రోసివేసెను. నా యన్న వెనుదిరిగి చూచెను. నామీఁద నతనికిఁ గోపము వచ్చెను. అతఁడు నన్నుఁ గోపముగాఁ జూచిన కొలది నాకు నొడలు మండిపోయెను. నేనుపోయి తాళమువేసి తాళపుఁజెవి తీసికొంటిని. లోనివారు లోననే యుందును. రహస్యము బహుటఁ బడదు. తాత్కాలికముగ నేను రాజయొక్క ప్రాణగ్రాణము చేసిపట్లగును. మూఁడుడైన నా యన్నకిది తెలియలేదు. త్రావలేని పిల్లి బోర్లఁబోసికున్న దని వాఁడు నానోరు నొక్కి నా చేతిలోని తాళముచెవి లాగి కొనుటకుఁ బ్రయత్నించెను. అతఁడు నా నోటినిఁ జేతితో నొక్కుచుండఁగనే నేను రహస్యము నంతయుఁ జెప్పివేసితిని. నా మాటలన్నియు వినఁబడలేదుగాని పుష్యమిత్ర మహారాజు సకు సంగతి సంపూర్ణముగాఁ దెలిసెను. ఆయన కత్తిని లాగఁ బోయెను. దుష్టుఁడయిన మాయన్న నా పూర్వవృత్తాంత మును రాజుతోఁ జెప్పివేసెను. ఆయనకు నా మీఁదఁ గోపము వచ్చెను. ఎంత కోపము వచ్చునో నాకుఁ దెలియును. అంత కోపమును వచ్చెను. రాజనకంఠ కోపము వచ్చునని నాకుఁ దెలియును. కనుకనే యిన్నాళ్ళు నాయన్న యాటలు సాగినవి. స్త్రీ పురుషుల మధ్యనున్న ప్రేమకథలో నే యే నూత్న విషయముల భర్తతోఁ బట్టరానంత కోపమును దెప్పించునో

పరమ వివేకహీనురాలయిన స్త్రీకయ్యను స్త్రీజన్మలోని యొక పరమార్థభావముగో నిమిషయున్న సహజవివేకము చేతఁ దెలియును. రాజునకుఁ గోపము వచ్చెను. నన్నుఁ జంప నెంచెను. మాయన్న తాను గత్తి దూసి నన్ను సంహరింప వచ్చెను. పుష్కమిత్ర మహారాజు మాయన్న కల తఱిగెను. మహారాజు నన్నుఁ జంపవచ్చెను. తన బొడ్డులోని కత్తిలాగి నన్నుఁ బొడువ వచ్చెను. అదిగో ఆయన చేతిలోని చుట కత్తి. పుష్కమిత్రుఁడు నన్ను రక్షింపవచ్చెను. నేను జూచు చునే యున్నాను. పుష్కమిత్రులకుఁ దెలిసినదో తెలియలేదో మహారాజు తన బాకుతో ముందః పుష్కమిత్రునిఁ బొడిచి తరువాత నన్నుఁ బొడువవలయు ననుకొనెను. పుష్కమిత్రుఁడు తన ఖడ్గముతో రాజు చేతిలోని పిడిబాకును నేలకు వంచ వలయునని యెంచుచుండఁగా లిప్తకాలములోఁ బుష్కమిత్రుని ఖడ్గము రాజు చేతిలోని పిడిబాకువైపున నుండుటయు రాజు పుష్కమిత్రునిఁ బొడుచుటకుఁ బోవుటయు నీ విచిత్రమైన సమయమున రాజు చేతిలోని పిడిబాకును తొలఁగించవలయు నన్న యూపుగల ఖడ్గము రాజు హృదయములోఁ బ్రవేశించెను. నిరంతర సురాపానముచేత రాజు మేనిలోని రక్తము మాంసము శక్తియు నన్నియు నుడిగిపోయినవి. రాజింతలోఁ జనిపోయెను. ఇది జరిగిన కథ. తరువాత మీ యిష్టము, పుష్కమిత్రుఁడు మహారాజగుట మహారాజయొక్క వాంఛ. మీరట్లు చేసినచో నా కభ్యంతరములేదు. మీ రింకొక్క రీతి భావించినచో నేను మహారాణిని. రాజ్యము మీఁద నా కధికారము కలదు. పుష్కమిత్రుఁడు నా మహాసేనాధిపతి.

దేశమున నంతర్ముద్ధమువచ్చును. ఈ పుష్యమిత్రుఁడు వైరా
గ్యవంతుఁడు. ఆసంగతియు నాకుఁ దెలియును. ఆ యుపవస్తుఁ
డున్నాఁడు. ఈయనకాదన్నచో నా యుపవస్తుని నేను సేనాధి
పతిగా నెన్నుకొందును. నాకు రాజు వ్రాసియిచ్చిన వేయి
గ్రామములు కలవు. నా కిచ్చిన యనంతములయిన భూషణ
ములు కలవు. ఆధనముతోఁ బుష్యమిత్రుఁడు మహాసేనాధిపతి
గా నే నీ రాజ్యమున నశాంతి నెలకొననీయును. పుష్యమిత్రుని
మహారాజును చేయుడు. నా కీ వేయిగ్రామము లక్కఱలేదు.
ఈ సర్వభూషణము లక్కఱలేదు. రాజయొక్క జవాహిరీ
యంతయు నిచ్చివేసెదను. నేనుపోయి యేబౌద్ధవిహారమునందో
భిక్షుకురాలనై జీవించును. నాకిప్పు డిరువది రెండవ యేఁడు.
భగవంతుని యనుగ్రహము లేనిచో నేనింక నెనుఁబదియేండ్లు
బ్రదుకుదు నేమో? బ్రదుకుదు నయ్యా బ్రతుకుదును. భగ
వంతుఁడు నావంటివారినిఁగూడ సృష్టించును. నావంటివారు
కూడ సృష్టిలో నుండవలయును. లేనిచో మీవంటివారికిఁ
గష్టము. లోకమునం దంతటనుఁ గలిపి సుఖమొక ప్రమాణ
ములో నుండును. దుఃఖ మొక ప్రమాణములో నుండును.
ఈ సుఖము వంద బారువు లనుకొండు. ఆ దుఃఖమొక వంద
బారువులు. ఈ వందబారువుల దుఃఖము జీవులందఱకు సమా
నముగాఁ బంచినచో నందఱుపెద్దదుఃఖ మనుభవించవలయును.
వందబారువుల దుఃఖములోఁ బది బారువుల దుఃఖ మొక్క
వ్యక్తి పాలఁబడినచోఁ దక్కినవారందఱు పంచుకొనవలసిన
దుఃఖము తొంబది బారువులే. అందుచేత భగవంతుఁడు నా

నంటి వానిని సృష్టించి లోకమునం దితరుల దుఃఖమునుఁ దగ్గించిపెట్టును.'

అంతట నచట సమావిష్టులయిన సర్వాధికారులను బుష్కమిత్రుని పాదాంభోజములయందు శిరస్సులు వాల్చి, చేతిలోని కత్తులు నేలమీఁదఁ బెట్టి చేతులు కట్టికొని నిలఁ బడిరి. పుష్కమిత్రుఁడు దిగ్భ్రాంతి పొందెను. అందఱు తలలు వంచుకొని నెలుచుండిరి. ఉపవర్షుఁడు మాత్రము పుష్కమిత్రుని వంకఁ జూచుచుండెను. పుష్కమిత్రుని మొగము చివరి యందు నొక మందహాసాంకూరము కనిపించెను. ఉపవర్షుఁడునుఁ దిరిగి తన మొగమునందు లేత నవ్వు భాసింపఁ జేయుటకుఁ బ్రయత్నించెను. దాని తాత్పర్యమేమనఁగా మనమెంతయో కష్టపడి సాధించవలసినదాని నీ మహాదేవతామూర్తి పరమ సులభముగాఁ జేసివేసిన దని. పుష్కమిత్ర మహారాజు వారి నందఱును వారి వారి ఖడ్గములు తీసికొని నిలుచుండు డనెను. వారు తమ ఖడ్గములు తీసికొని వినయావనతాంస భాగు లయి చూపులు మహారాజునందుఁ బెట్టి నిలుచుండిరి. పుష్కమిత్రుఁ డిట్లనెను. మేము మహారాజశవ సమక్షమున దేవతా మూర్తియైన యీ చిన్నరాణి యనుమతితో నుపవర్షుని మహా సేనాధిపతినిగా నియమించుచున్నాను. పూర్వమంత్రు లందఱు నిదివఱకే నిర్బంధింపఁబడిరి. గిరివజ్రపురమంతయు నిదివఱకే భద్రము చేయఁబడినది. నయను ముఖ్యమా ? గుణము ముఖ్యము. ఈమెకంటె నేను ముప్పదియేండ్లు పెద్ద వాఁడను. ఈమె నీకుఁ దల్లివంటిది. నా రాజభార్య కనుక నా తల్లి. ఆమె యనుజ్ఞతో నేను రాజనగుచున్నాను. మీరు

కత్తులు నేలఁబెట్టి నన్ను రాజునుఁ జేసినారు. నా కీపుడు మహా
 మంత్రి యొక్కఁడు కావలయును. ఆయనను మీ రెవ్వఱు
 నెఱుఁగరు. ఆయన చాణక్యుని వంటివాఁడు. ఆయన పేరు
 నారాయణభట్టు ఆయన నేఁటినుండి నాకు మహామంత్రి
 ముందు మహారాజున కపరకర్మలు చేయించవలయును. అవి
 యైన తరువాత మీకుఁ బట్టాభిషేకము, మాయగ్నిమిత్రునకు
 యువరాజు పట్టాభిషేకము చేయుదుము. ఆనాఁడే నారాయణ
 భట్టునకు మహామంత్రినిఁ గావించుము. ఉపవర్షునకు మహా
 సేనాధిపత్యము సభాముఖమున సమర్పించుము. వారందఱును
 విన్నారు. నేను రాజును వధించలేదు. ఆ రాజునంగు నాకుఁ
 గల ప్రేమ యెట్టిదో మీలోనఁ గొందఱికిఁ దెలియవచ్చును.
 నేను నా రాజును వధించను. నాల్గుదినములక్రింద నేను రాజు
 దర్శనము చేసితిని. ఆయన నాతోఁ నోయి పుష్కమిత్రా!
 నా తరువాత రాజ్యమున కుత్తరాధికారి వీడని యెవనిపేరొ
 చెప్పి నన్ను వానిచేత రాజ్యమునుఁ జాలింపచేయుమని యాజ్ఞా
 పించినచో నేనట్లు చేసెడివాఁడను. ఆయన యిట్లు వాఁచిం
 చెను. ఈ చిన్నరాణి మీ యందఱు వినుచుండఁగా నది
 యంతయుఁ చెప్పెను. అయినను నేను రాజును వధించక
 పోయినను నా కత్తి రాజు గుండెలోనికిఁ జొచ్చుకొనిపోయి
 యాయన మృతినొందెను. అంగులోని కొంత యఘము
 నాకుఁ దాఁకదనుటకు వీలులేదు. ఈ యఘముయొక్క
 నిమ్మితి యెట్లు? నేను బొద్దుఁడనుగాను. బ్రాహ్మణుఁడను.
 బౌద్ధమతము పేర స్వార్థపరులు దుర్జనులు దేశమును సర్వ
 సమానభావమును నొక కృతక సిద్ధాంతమునుఁ బెట్టి విచారణ

చేసినచో నింతకంటె నర్థరహితమైన సిద్ధాంతముండఁ బోదన్న దానిని బెట్టి లోకమునలఁ బ్రతారించుచున్నారు. అందుచేత మఱల వర్ణాశ్రమాచారమై వ్యవస్థ పాలింతును. ఆచరింపఁ జేయుదును. కొన్నా శృధర్మము పాలించును. కొన్నా ధర్మము పాలించును. బౌద్ధమతము సన్యాసులకు మాత్రమే. దానియందు సంఘ వ్యవస్థా నిరూపణము లేదు. సంఘ వ్యవస్థా నిరూపణము వేదధర్మము నందుఁ దప్ప మఱియొక దానియందుండదు. దుర్జనుల యాలోచనా రహితత్వము మీఁద స్వార్థపరుల స్వార్థము మీఁద నాథారపడి యాకృతక సిద్ధాంతమును వ్యాపింపఁ జేసిరి. నేను బౌద్ధమతమును నాశనము చేయుటకు సంకల్పించుట లేదు. కొందఱు తమయాత్మ పరిణతికది యొక స్థానముగఁ బరిగణించినచో నాకేమి నష్టము? బౌద్ధమతము సంఘ శ్రేయస్సునకుఁ గానిది. వారి మతము లోని సంఘమన్నమాట కర్థములేదు. నేను బౌద్ధమతము యొక్క విరోధినన్న భయమెవ్వరికి నక్కఱలేదు. బౌద్ధములో దౌర్జన్యమున్నచోట నేను శిక్షించినచో దానిని బౌద్ధమతమునందలి నా ద్వేషముగఁ బరిగణించు వారిని నేనేమి యుఁ జేయలేను. కాని నా రాజవధ పాపమట్లే యున్నది. దానికి నిష్క్రమి చేసికొనవలయును. నే నశ్వమేధయాగము చేసి బ్రాహ్మణమతము ప్రతిష్ఠాపించి యజ్ఞ ద్వేషము నిర్మూలించి - పుష్కమిత్రుఁడు తరువాత మాటాడలేడు. నగ్నహః మందిరము నుపవర్షునకుఁ జోడించి వెడలిపోయెను.

‘తమగి పేరేమి?’ - ‘మేధావిభట్టు’ - ‘నే నశ్వమేధమును చేయ సంకల్పించితిని తమరి కెట్లు తెలియును?’ - యవనరాజు నాతోఁజెప్పి తమవద్దకుఁ బొమ్మనెను. యవనరాజునకు నశ్వమేధమునకు సంబంధమేమి? నాకుఁ దెలియదు. నే నాయన దర్శనమునకుఁ బోయితిని. ఆయన పెద్దపండితుఁడని జెప్పుకొందురు. నేను బహుకుటుంబకుఁడను. మాది కాశ్మీరదేశము. సహజముగ నేనెచ్చటికిఁ గదలను. పోనిమ్ము. పరమేశ్వరుని యనుగ్రహ మెంతవఱకున్నదో, అంతవఱకే సమకూడునని యూరకుండఁగా యవనదేశపురాజు క్రొత్తగా నొకఁడు వచ్చెననియు సతఁడు పండితులకు ధన మిచ్చుచుండెననియు నాభార్య నన్నుఁ దఱిమెను. మహారాజా! ఆశయెంత చెడ్డది? ఉత్తర జ్యోతిషమున నాయన యుండును. దగ్గఱయే గదాయని బయలుదేరితిని. ఆయన యభిసారదేశము నందుఁగలఁడు. ఆ రెండుదేశముల కెంతదూర మున్నది? జెబ్బది యెనుఁబది యోజనములకుఁ దక్కువలేదు. దారియా? దొంకయా? తాళ్ళును, అప్పలును. పర్వతములు ఎక్కుటలు, దిగుటలు. ఆచారములేదు. పాడులేదు. అందఱును యవనులు. కొన్ని యోజనములమేర సంధ్యావంసనము చేసికొనవలయు నన్నచో, నొక నీటిబొట్టులేదు. ఇదిగో నీటిపడియ యుందురు. దానివద్దకుఁ బోవువేళకు దినసంధ్యగాదు ప్రాణసంధ్యయగును.

వెనుకకుఁ దిరిగి పోదమన్న చో నింతదూరమువచ్చి వెనుకకుఁ బోవుటకుఁ బ్రాణము లొప్పువు. ఆ యవనరాజున్న ప్రదేశ మిదిగో రెన్నాళ్ళ ప్రయాణ మందురు. వారే యశ్వములను సమకూర్తురు. వారు తోడువత్తురు. మహారాజా ! యవనులలో గిట్టి సౌజన్యమేమి ? యవనులలో నింత బ్రాహ్మణాభిమానమేమి ? ఈ యవనరాజెవఁడు ? పగమ కిరాతకులైన యీ యవనులమీఁద నీ క్రొత్తరాజున కింత యధికారమెట్లు గలిగినది ? అశఁడెవఁడు ? అతని పాండిత్య మెట్టిది ? మొదలైన ప్రశ్నలతో నెంతశ్రమయైననుసరే పోయి యీ యవనరాజును చూడవలయునని నాకు గాటమైనకోర్కెగల్గినది. చివరకెట్లో పోయి యీతని దర్శనము చేసితిని - పుష్యమిత్రుఁడు - ఆ యవనరాజు నామధేయమేమి ? మేధాభి:- మిరఖ్యాఘోష్. ఆయన తక్కిన పాండిత్యము నాకు తెలియదుగాని జ్యోతిషములో నతని పాండిత్యము నా కాశ్చర్యము గలిగించెను. నా జాతకము నడిగెను. నేను నా గ్రహగురువుటి నాయనచేతికిచ్చితిని. అతఁడు నాకు రాజయోగ మున్నదన్నాఁడు. నేను నవ్వితిని. నేను వెక్కిరించితి ననుకొన్నాఁడు. ఆయనకు కోపము వచ్చెను. నీకొక సంవత్సరము రాజయోగ మున్నది. నీవు రాజ వగుదువు. రాజువు కానిచో రాజువలె నా నిగితువు. నీ కది తప్పదు. నీకే శాస్త్రమగుదు పాండిత్యము కలదు ? అని యాయన యడుగఁగా నేను గొప్ప శ్రౌతి నని చెప్పితిని. ఆయన నవ్వి, కుమ్మరావములో నెండిముంతలను నెదకుటకు వచ్చితివా ? వా దర్శనము చేయుమని నీశిష్యులు చెప్పిష్యా, మేము యవనులము, బ్రాహ్మణ కర్మలకును, మాకు నేమి

సంబంధము? నేను చిన్నప్పుడు బ్రాహ్మణులయిండ్లలోఁ బెరిగిన వాడనుఁ గావున నీవు శ్రౌతివని చెప్పగా నాకుఁ దెలిసినది. మత్పూర్వులైన రాజులు నిన్నుఁగోతి యనుకొనెడివారు. శ్రౌతివనఁగా నేమి? ఆపొండరికము చేయించఁగవా? యనఁగా నేను 'అశ్వమేధాంతము' చేయింతు నంటిని. నన్నాయన యశ్వమేధమునుఁగూర్చి యడిగెను. తెలిసికొనెను. ఎన్నియో ప్రశ్నలు వేసెను నన్నచట నాల్గుదినము లుంచెను. నాకుఁ గొంత ధనమిచ్చెను. కొండతేనె యిచ్చెను. దివ్యములైన ద్రాక్షపండ్లు, మా కాశ్మీరదేశములో ననేకవిధములైన ఫలములు లభించును. వానికంటె రుచ్యములైన ఫలములు నా కొసఁగెను. బ్రాహ్మణుడా! చూచితివా? నీకొక యేడాది రాజయోగమున్న దనఁగా నవ్వితివి. నీవే చెప్పితివికదా. ఏ రాజశ్వమేధయాగము చేయునో, ఆరాజు సంవత్సరదీక్షలో నుండుననియు, నా సంవత్సరమంతయు నారాజుయొక్క రాజ్యమునకు నధ్యక్షుడే ప్రభువనియు నీవన్నమాటలే. అశ్వమేధము చేయురాజు నిన్నధ్యక్షుడుగా నెన్నుకొనును. ఆ యేడాది యంతయు నీవే రాజవు. నీయోగ మెట్లు కాదందు ననెను. నే నిట్లుంటిని. అయ్యా! ఈ కాలమున నశ్వమేధయాగముచేయు ప్రభువెవ్వరు? అట్టి యోగ్యతఁగల ప్రభువే లేడే! రాజులందఱు శూద్రులైపోయిరి. క్షత్రియుఁడెవ్వఁడు? అంత వరాక్రమశాలియైన రాజులేడు, యవనులు బలవంతులుగానుండిరి. ఇది యెట్లు పోసఁగు ననఁగా నతఁడు మగధ రాజ్యమున గొప్ప విప్లవము జరిగినది. మౌర్యవంశ రాజులలోఁ జివరివాఁడు బృహద్రథుఁడు. ఆయననుఁ జింపి యాధున

సేనాపతియైన పుష్యమిత్రుఁడను బ్రాహ్మణుఁడు మహారాజై
నాఁడు. ఆయన యశ్వమేధయాగమునుఁ జేయును. ఆయన
జాతకము నానందమున్నది. నాకాసంగతి తెలియును. మొన్న
కార్తిక పూర్ణిమనాఁడు పుష్యమిత్రుఁడు మగధరాజయ్యెను.
ఇది మార్గశిరాంతము. నీవు చైత్ర శుద్ధ పూర్ణిమ నాఁడు
తద్యాగారంభమును చేయవలయునని చెప్పితివి. ఇంక నుమాఁడు
నెలలున్నది. నీకు నేను వేగముగల గుఱ్ఱముల నిప్పించెదను.
నీవాయన వద్దకుఁ బోము. ఈ యాగమును గుఱిచి చెప్పిన
దంతయు నాయనతోఁ జెప్పుము. ఆయన నిన్ను శిష్యుఁడ
సమాదరించును. నీ జాతకమునందు గురు శను లిద్దఱు సమాన
బలవంతులై యొక్క యేడాది మంచి శుభస్థానమున నుందురు.
శని నిన్ను రాజునుఁ జేయును. గురువు నీ బ్రాహ్మణకర్మనుఁ
బాలించును. నీశ్రేయోపద్యతోపాటు నీకు రాజత్వ మిట్లుగల్గును.
పోమ్మని నన్నుఁ బంపించెను. ఆయన యిచ్చిన గుఱ్ఱము
మీఁద బయలుదేరి కొంతదప్పు వచ్చితిని. ఆ కాశ్మీరముల
నుండి యీ మగధములదాఁక నడుమ నడుమ చువనుఁ చిన్ని
చిన్ని రాజ్యములు గలవు. వారందఱు నన్ను గౌరవించి
యిచ్చటికిఁ జేర్చిరి. మహారాజా! నా సుకృత విశేషమున
నీ దర్శనము చేసితిని. నేను గూటిపిచ్చుకనుఁ గనుక నీప్రతిష్ఠ
నాకుఁ దెలియలేదుగాని దారిశంట నీయశోగీతికలు వినుచునే
వచ్చితిని. దేశమగదంతటను బ్రాహ్మణులు సగతోపపడు
చుండిరి. మఱిలఁ గ్రొత్తయుగము వచ్చిన దనుకొనుచుండిరి.
ఈ పాద్మలయొక్క యొత్తిడి యింక వెనుకఁబడు ననుకొను
చుండితి. జీవన్ముక్తిదాణిపశ్యతి యనుకొనుచుండిరి. రాజా!

నీ వశ్వమేధయాగమును చేయుము. నేను చేయించెదను. ఆ యాగమునకు నూఱునకు పైమంది ఋత్విక్కులు కావలయును. నేను వచ్చుచు దారికంట నశ్వమేధమునం దార్త్విజ్యము చేయుటకు యోగ్యులైన బ్రాహ్మణులనుఁ జాలమందినిఁ జూచి వచ్చితిని. నేను వారితోఁ బుష్కమిత్ర మహారాజు హయమేధము చేయును. నేను ప్రధాన ఋత్విక్కును. మీ యందఱ నార్త్విజ్యమునకుఁ బిలుతును; మీరు సిద్ధముగా నుండుడని చెప్పి వచ్చితిని. 'ఆ సుబ్రహ్మణ్య నపదాతీన్' అని యున్నది. అశ్వమేధ ఋత్విక్కులలో చివరివానికి సుబ్రహ్మణ్యుడని పేరు. అతఁడు హయమేధాంతమునఁ జదువఁ దగిన గీతియున్నది. ఆ గీతిపేరు 'సుబ్రహ్మణ్య.' అందుచేత వశ్వనికి సుబ్రహ్మణ్యుడని పేరు. ఋత్విక్కులను నపదాతులుగా తీసికొని రావలయును. హయగజాందోళికల నెక్కించి తీసికొని రావలయును. రాజా! వారందఱు నీకై యెదురు చూచుచుండిరి. యాగము ప్రసిద్ధవనమందో, పుణ్యక్షేత్రమందో చేయవలయును. ప్రయాగయందుఁగాని, కురుక్షేత్రమునందుఁగాని చేసిన యాయజ్ఞ మధికఫలవంతమగును. నా దేశమందంతటను యజ్ఞ విరోధభావముఁ బ్రబలియున్నది. నీ వీ మహాయాగమునుఁ జేసినచో నా విరోధమునశమిల్లును. జనులకు యజ్ఞస్వరూపమే తెలియదు. నీవు మహాశ్వమేధము చేసినచో బౌద్ధులు యాగములనుఁ గుఱించి చేసిన ప్రచారములోని యయాథార్థ్యము సామాన్య ప్రజలకు తెలియును. సామాన్య ప్రజలకేమి తెలియును? యజ్ఞమనఁగా కసాయిదుకాణ మనుకొనుచున్నారు. నూనాపణ

మనుకొనుచున్నారు. పుష్కమిత్రుడు - యజ్ఞమునందు పశు విశసనము జరుగునుగదా? అశ్వమును వధింతురుగదా! కాదనుట యెట్లు? మేధావి:- మహారాజా! నీవు తమిచి నచో నొక్కమాట చెప్పెదను. నీవు బృహద్రథుని వధించి తివి. హింసచేసితివి. నిన్ను రాజుగా సంగీకరించుచున్నారు. నిన్ను బ్రశంసించుచున్నారు. పూర్వపురాజు స్త్రీలోలుడై రాజ్యపాలనమే సరిగా జూడలేదు. ఆయననాడు సైన్యము నీ యధీనమై యుండుటచేత దేశము యవనుల దాడులవలన దుఃఖపడలేదని చెప్పుకొనుచున్నారు. ఈ సృష్టిలో హింసను పరిహరించుట యెట్లు? వైదికమతియు పరిహరించరాని హింసను యజ్ఞముగా మార్చిసది. మనము ప్రతిదినము నన్నమును తినుచున్నాము. శాకములను భుజించుచున్నాము. ఇదియంతయు ప్రాణిమయము. ప్రాణహింస చేయుచునే యున్నాము. దానియందు యజ్ఞభావన చేసినచో నాహింస హింసకాదు. వైదికులు పరిహరింపరాని ప్రాణిహింసయందు యజ్ఞభావనచేసి హింసాదూరులగుచుండగా యజ్ఞభావన తేని వైదికేతరులు హింసాచూర్తు లగుచున్నారు. హింస చేసెడి వారు వారు. మనము చేసెడిది యజ్ఞము. మఱియును యజ్ఞదృష్టిచేత వీరహింస చేయుదుము. అది యుపాసన. అశ్వమును హింసించినచో హింసింపబడెడిది యశ్వముకాదు. అశ్వగతభావన విచారింపవలయును. మానవుఁ డొక కార్యమును చేయును. మానవుఁ డేబుద్ధితో దానిని చేసె నన్నది విచార్యమాగదా. ఒకఁ డొకనిచేత వధింపబడెను. 'ఆ వధము వానిని వధించవలయునని చేసెనా? వాడింకెదియో

పని చేయఁబోవుచుండఁగా దానియంతట నది సంభవించెనా?
 అన్యమైన యధిక ప్రయోజనము కొఱకుఁ దద్వధమే పరిహార
 ణియ మయ్యెనా?' మొదలై నవి వేయి ప్రశ్న లున్నవి
 రాజా ! నీవు బృహద్రథుని వధించి రాజ్యవైతివి. లోకమునం.
 దెవ్వఁడో యొకఁడు వేనినోఁ జంపి వాని యాస్తి నధీనము
 చేసికొనును. వానిని రాజు శిక్షించును. నిన్నెవఁడు శిక్షించును?
 నిన్ను శిక్షించుటకు వీలులేదుఁ గనుక నీవు చేసిన పాపము
 పాపముకాదా యన్న ప్రశ్నము నట్లుంచుము. లోకమునం
 దెవ్వఁడో యెవనినో వధించునది సంపూర్ణముగా స్వార్థము
 కొఱకు. నీవు చేసినది ప్రజాహితముకొఱకు. లోకకల్యాణము
 కొఱకు. వ్యక్తిగతముగా నీది పాపము లేదని నే ననుటలేదు.
 ప్రాణివధపాపము నీకుండనే యున్నది. తత్పరిహారార్థము
 హయమేధమునుఁ జేయుము. హయమునందు హిరణ్య
 గర్భుని యావహింపఁ జేయవలయును. హిరణ్యగర్భుఁడవఁగా
 ప్రజాపతి. జగత్సర్వ జీవసమాహార భూతమైనవాఁడు. ఆయన
 హిరణ్యగర్భుఁడు. అతఁడు కాలభూతుఁడు. ఈ విషయము
 బృహదారణ్య కోపనిషత్తునందు ప్రథమతః చెప్పఁబడినది.
 బృహదారణ్యకము వాచసనేయ బ్రాహ్మణమునకు సంబం
 ధించినది- ఎవఁడు సంసారమునందు విరాగి యగుచున్నాఁడో,
 ఎవఁ డజ్ఞానమును వాపికొని పరమాత్మ భావమును పొంద
 నెంచుచున్నాఁడో వాఁ డి యజ్ఞమును చేయుచున్నాఁడు.
 “ఉషావా అశ్వస్య మేధ్యస్యశిరః” అని యుపనిషత్తు ప్రారం
 భించు చున్నది. మేధ్యమైన యశ్వముయొక్క శిరస్సు ఉషః
 కాలము. దాని కన్ను నూర్కుఁడు. దాని ప్రాణము వాయువు.

దాని తెఱచిన నోరు వైశ్వానరుఁడు. దాని శరీరము సువత్సరము. దాని పృష్ఠ మాకాశము. దానిపొట్ట యంతరిక్షము. దాని కాలిగిట్టలు పృథివి. దాని ప్రక్కలు దిక్కులు. దాని ప్రక్కఁజుముకలు విదశలు. దాని భిన్నావయవములు ఋతువులు. సంధులు నెలలు, పక్షములు. దాని పాదములు దివా రాశ్రములు. దాని యస్థులు నక్షత్రములు. దాని మాంసము మేఘములు. దాని గర్భకోశమునందు సగము జీర్ణమైన యాహారము ఇసుక. ఈ యాహారమునకూ వధ్యమని పేరు. నదులు, సర్వతములు, ఓషధులు, వృక్షములు, ఉదయించుచున్న అస్తమించుచున్న సూర్యులు, ఉఱుములు మెఱుపులు, వర్షము మొదలైన సర్వదేశ లక్షణములు కాలలక్షణములు, పంచభూతములు నశ్వాంగములయం దారోపింపఁబడుచున్నవి. ఆ యశ్వ మనంతకాలమూర్తిగా దేశమూర్తిగా భావింపఁబడి యుపాసింపఁబడుచున్నది. దానియందు సర్వదేవత లారోపింపఁ బడుచున్నారు. అది దేవతలను వహించుచున్నది గనుక హయము. గంధర్వులను మోయుచున్నది గనుక వాజి అసురులను వహించుచున్నది గనుక అర్చము. మనుష్యులను వహించుచున్నది గనుక యశ్వము. అది హిరణ్యగర్భునియందున్నది. హిరణ్యగర్భునియందు జన్మించుచున్నది. అశ్వము నకు సైంధవమని పేరు. సింధుజమందురు. సింధువనగా సముద్రము. అశ్వము సముద్రమునుండి యుడయించినది. సృష్ట్యాదియం దే జంతు పెట్లు పుట్టుచున్నదో వేదము చెప్పుచున్నది. ఏనుఁగునకు సామజమని పేరు. ఏనుఁగు సామవేదమునుండి పుట్టినదన్నమాట. అశ్వమును సముద్రమునుండి పుట్టినదన్న

మాట. ఎట్లు పుట్టినదనగా నెవడు చెప్పగలడు? వేదము చెప్పినది. అతీంద్రియములైన విషయములందు వేదమే ప్రమాణము. వేదము సంగీకరింపక పోయినచో నీకు ప్రమాణము లేదు. గాలిలో పక్షివలె తిరుగుచుండువు. నిశ్చయము లేని వేయి యాహాలు చెప్పుదువు. అందులో నేయూహపరి గ్రాహ్యము? ఈ యశ్వము సముద్రమునుండి యుదయించెను. మొట్టమొదట జలమున్నది. ఆ జలమే సముద్రము. అదియే హిరణ్య గర్భాకృతి. హిరణ్య గర్భాకృతియైన యీ యశ్వమును హిరణ్యగర్భునిగా నుపాసించి వధించినచో కర్త హిరణ్య గర్భాకృతి యగును. మృత్యువును జయించును. హిరణ్య గర్భునకు మృత్యువనిపేరు. 'సమనసావాచం మిధునం సమభవ దశనాయా మృత్యుః, తద్యద్రదేత ఆసీత్ స సంవత్సరో భవత్.' అనగా మృత్యువు జలాకృతిపూని విరాజ్మార్తి యయ్యెనని యర్థము. అది మిధునమును వాంఛించెను. అప్పుడు వాగ్వాహర ముదయించెను. మృత్యువునుండి జల ముద్భవించెను. మృత్యు వా జలమునందుఁ బ్రవేశించెను. అది సంవత్సర మయ్యెను. తత్పార్వము సంవత్సరమన్నది లేదు. అందుచేతనే యశ్వమేధయాగము సంవత్సర దీక్షాక మైనది. సంవత్సరాంతమునందు మృత్యువు తద్గర్భమును భేదించెను. దానిలోనుండి యగ్నిపుట్టెను. మృత్యువున కాకలి వేసెను. ఆ బిడ్డయైన యగ్నిని భుజింతెమనుకొ నెను. దానిని తిన్నచో తనయాకలి తీరిదని యా యగ్నినుండి మృత్యువు సర్వమును సృష్టించెను. నాల్గు వేదములను, యజ్ఞములను, ఛందస్సులను, మానవులను, జంతువులను సర్వమును సృజిం

చెను. తినుట యారంభించెను. తినుచుండెను. దాని యాకలి కవధిలేదు. దాని ఊతారుటలేదు. అదియే మృత్యువు. దానిపేరే హిరణ్యగర్భుడు. ఏతద్భావనా భావిశమై మేధేయాశ్వము హిరణ్యగర్భాకృత్యయై కర్తకు మృత్యుజయమునొ ప్రసాదించును. హయము పుష్కలోకములు ప్రాపించును. ఆ మృత్యువు ఊధాకులమై సంవత్సరము నిరాహారముగా నున్నపుడు దాని శరీరముబిిపోయెను. ఆ హిరణ్యగర్భాకృత్యయైన మృత్యువునకు తా నుబిిపోయి నప్పటి నామ మశ్వము. అశ్వయఃన్న ధాతువున కుబిిపోవుట యని యర్థము. అందుచేత నీ మహాప్రథమస్మష్టి భావనాగత మృత్యురూప హిరణ్యగర్భోపాసన యజ్ఞరూపమున నశ్వమునందు చేసి యాయాగము నిర్వహింపఁ బడుచున్నది. కనుక నీ యాగమునకు నశ్వమేధ నుని పేరు. నేడము చెప్పిన సర్వయజ్ఞ కర్మలు నట్టివి. తద్భావ భావనాభావితములై జీవుల కనంతత్వమును సిద్ధింపఁ జేయునవి. రాజా ! నీవు మహాపండితుఁడవు. ఎవరికో యజ్ఞులకు చెప్పినట్లు నేను నీకీ మహార్థములూ చెప్పనక్కఱలేదు. అది ప్రస్తుతిమైన విషయము గనుక ప్రపంచించి చెప్పితిని. ప్రయాగయందో, కురుక్షేత్రమందో, నీ రాజ్యమందే యొక చైతన్యవనమందో, యీ హయమేధము నారంభింపుము. మొదట సంగ్రహణేష్టిచేసి యశ్వమును విసర్జింపవలయును. 'చతస్మష్టుపత్సృజాహోతి' — మేధీయాశ్వముయొక్క నాల్గు పాదములందును హోమము చేయవలయును, ఈ హోమము నకు బంధన మని పేరు. అనఁగా సంవత్సరాంతమునందు తిరిగి యీ యశ్వమును మఱల నిచ్చోనికి వచ్చుటకు దానిని బంధిం

చితిమన్న మాట. ఏ తత్పూర్వమునను క్ష్యాదులైన హోమములు సర్వమును చేయుదుము. సంవత్సరాంతమున నశ్వము తిరిగి వచ్చును. అపుడును హోమము లున్నవి. అపుడశ్వము వధింపఁబడునట. శవాకృతియైన యశ్వమునందు మఱల హిరణ్యగర్భ భావనచేసి శవార్చన చేయవలయును. అప్పటికి మృత్యుజయము సిద్ధించును. కర్తకు తరువాత మృత్యువు లేదు. మృత్యుభావన లేదన్నమాట. ఈ మహాయజ్ఞమును నీవు చేయుము. నేను చేయింతును. కొన్నివందల యేండ్లుగా నీ దేశమున వైదికమతభావన పోయినది. మానవులు యజ్ఞ దూగులైనారు. యజ్ఞ దూషకులైనారు. ప్రతినిమేషమునందు యజ్ఞ భావనచేత బ్రతికిన బ్రతుకు జీవునకు ముక్తి హేతు వగును. ద్రవ్యమునం దాత్మభావన చేయుటయే మనమత ములోనున్న పరమార్థము. దానిపేరే యజ్ఞము. బౌద్ధాదులీ మహార్థమును గ్రహించలేక దూషించి మానవులను యజ్ఞ విరోధులను చేయుచున్నారు. సర్వోపాసనలను, సర్వ యజ్ఞములును తత్తదితరులకు చెప్పఁబడినవి. ఎవ్వఁడో పరమోత్తముఁడైన జీవునకు నివి యక్కఱలేక పోవచ్చును. వాని దృప్త్యా సామాన్య. జీవులకుఁ గూడ నివి యక్కఱలేదని చెప్పుట జగద్ద్రోహము. ఇతకుమున్ను నేను చెప్పిన యాదా హరణమునంటిదే. సామాన్యుఁ డెవనినో చంపి వాని యాస్తి హరించుటకును, ఒక మహాపురుషుఁ డింకొక రాజును చంపి తాను రాజగుటకును గల భేదమెట్టిదో యీ భేద మట్టిది. పుష్యమిత్రుఁడు - అయ్యా! ఆ యవనరాజునకున్న వయస్సెంత? మేధావి:- ఆయన కుఱ్ఱవాఁడే. పాతిక

యేండ్లకు లోపుండవచ్చును. పూర్వమాయగుడు యవన రాజ్యములను సంహరించి తాను రాజైనాడట. ఎట్లు రాజయ్యెనో తెలియదు. ఆ యవనులతని రాజుగా నెట్లంగీకరించిరో తెలియదు. రాజై కూడ నెంతో కాలము కాలేడట. ఆ యవనులు శిక్షాదూరులు. క్రూరులు. కిరాతులును. వారి మొఱటుతనమునకు నవధిలేదు. అట్టి వారిమీఁద నాతఁడంత యధికారము నెట్లు సంపాదించెనన్న దే యాశ్చర్యముగా నున్నది. పుష్యమిత్రుఁడు:- యవనులవలె నతనికి గడ్డము మీసములు కలవా! మేధావి:- కలవు. కాని యతని మొగమునందు లేత దనము ప్రకాశించుచున్నది. బ్రాహ్మణ పర్చస్సు కొట్ట వచ్చుచున్నది. అతనినిఁ గూర్చి తెలిసికొనుటకు నేను చాల ప్రయత్నించితిని. అతనినిఁ గూర్చి యెవ్వరికిని తెలియదు. పలుమంది పలువిధముగాఁ జెప్పినారు. ఆ యభిసారదేశములో నొక పెద్ద పర్వత మున్నదట. ఆ పర్వతము చుట్టు ప్రాకారము పెట్టినట్లు కొన్ని పర్వతములు కలవట. ఆలోనికి నునువ్యమాత్రుఁ డెవ్వఁడును పోలేడట. ఇతఁడా పర్వతమున దొరకినాడనియు, అతఁడు స్వయంభువనియు, దైవాంశ సంభూతుఁడనియు కొందఱు చెప్పిరి. అతఁడు గొప్ప జ్యోతిషికుఁడని మనవి చేసితినిగదా, మహారాజా! అతని జ్యోతిశ్శాస్త్ర పరిజ్ఞానము మాత్రము సర్వభూతములకు నాశ్చర్యము గల్గించును. నీ నెదుటికిఁ బోయి నిలుచున్నంతనే నీ భూతభవిష్యద్వర్తమానము లన్నియు నతఁడు జెప్పును. నీ బ్రతుకంతయు నతనికిఁ గరతలామలకముగా నుండును. అతఁడు సర్వజనుల భవిష్యత్తుకుఁ జెప్పఁగలడు. మహారాజా!

నా కొక్క విషయము తెలియును. జన్మించిన ప్రతిజీవియును సుఖమును వాంఛించును. ధనమును వాంఛించఁడు. తన భవిష్యత్తు మంచిగా నుండుటను వాంఛించును. ఇన్నాళ్ళలో నీకు మంచిదినములు రాఁబోవుచున్నవి. ఆ దినమున నీ కీ మేలు జరుగును. అని చెప్పెడు జ్యోతిష్కుని వెంటఁ బడి తిఱుగని నాస్తికుఁడుకూడ నుండఁడు. వాఁడు పరమ నాస్తికుఁడు. జ్యోతిషము వేదాంగము. వాఁడు జ్యోతిషమును నమ్మును. శాసకు జ్యోతిషమునగుదు నమ్మకములేదనుచుండును. తన కేదియో యిక్కట్లు నచ్చును. తన కొడుకు నకో భార్యకో యొకవ్యాధి యుదయించును. ఆవ్యాధి యుపశమించునా? ఎన్నాళ్ళ కుపశమించును? అని పోయి యడుగును. వాఁడు నాస్తికుఁ డెట్లయ్యెను? తేపటి ప్రొద్దుటనో, ఎల్లుండి ప్రొద్దుటనో, నీకాబాధ నివారితమగునని జ్యోతిష్కుఁడు చెప్పును. అది యట్లే నివారితమగును. ఈనాస్తికుఁడది ఘుణాక్షరన్యాయ మనునట. వందలో నొండు రెండు ఘుణాక్షరన్యాయములగును. అరువదియఁ, డెబ్బది యనగునా? ఆ నాస్తికుఁడు నమ్మకపోయినను, జ్యోతిష్కునిఁ బోయి యడుగుచున్నాఁడుగదా. ఆ యడుగుటలోఁ గొంతభాగము విశ్వాసమున్నది. అందుచే నెవ్వఁడును నాస్తికుఁడుగాఁడు. నాస్తికుఁ డెవఁడనఁగా వానికి తేవులేదు. తేపిట్లు జరుగవలయుననిలేదు జరుగునని లేదు. తాను బ్రతికియుంటేనని లేదు. తేవు బ్రతికియుండవలయునని లేదు. మృత్యువులేదు. తల్లి లేదు. శంఢి లేదు. భార్యలేదు. వాఁడు నాస్తికుఁడు. ఒక స్త్రీని వివాహము చేసికొని ఆమె భార్య యనుకొనుచు నామె

యందు సంతానముకని, యా సంతానమును ప్రేమించుచు, వారికిఁ బెట్లించేసి, వారు బాగుపడవలయునని యెంచెడివాఁడు నాస్తికుఁ డెట్లుగును? ఒక స్త్రీని భార్యగా భావించుచున్నాఁడు. అంతే. వాఁడు నాస్తికుఁడుగాఁడు. ఎందుచేత ననఁగా ఆ నా స్త్రీయందు తన్ను దాను సంతానరూపమునఁ జూచుకొన వాంఛించుచున్నాఁడు. తన కామ మా యొక్క స్త్రీయందు సమాహారభూతముగా నెంచుచున్నాఁడు. అనఁగా తా నొక వ్యక్తి. తానున్నాఁడు. ఒకటి తనదియే కావలయునని వాంఛించుచున్నాఁడు. ఇది యస్తిభావము. వాఁ డాస్తికుఁడు తన యందున్న యొకానొక జీవలక్షణమునకుఁ బ్రాధాన్యమిచ్చు చున్నాఁడు. ఆ జీవుఁడొకదానినిఁ గోరుచున్నాఁడు. అది తనది కావలయునని కోరుచున్నాఁడు. వానికి భూతభవిష్యత్తులు తెలియవు. తనకు తెలియకుండ వర్తమానమునందు భూతభవిష్యత్తులయొక్క స్థితిని కోరుచున్నాఁడు. అనఁగా నిత్యత్వభావన వానియందున్నది. వానికి తెలియకుండ నున్నది. వాని నాంశయందున్నది. వాడు తన్నుఁదాను తన మనస్సుచేత ప్రతారించు కొనుచున్నాఁడు. స్త్రీచ్ఛలందిలు నిట్టివారే. అవి వేకియైన మానవునకు సోమరియైన మానవునకు తానేమియుఁ బ్రయత్నము చేయకుండ ధనాదులు వాని యంతట నవి సిద్ధించవలయునన్న కోరిక యుండును. ఈకోరిక సర్వ మానవజాతికి సహజమైనది. ఏదియునునది తనయంతట సిద్ధించదన్న జ్ఞానము బుద్ధిమంతున కొక్కనికే యుండును, వాఁడు కర్మవాది. లోకమంతయు కార్యకారణ రూపవిశిష్ట మైనదని వానికిఁ తెలియును. వాఁడు జ్ఞాని. తక్కిన మాన

వులు బహువిధములుగా నుందురు. ఎక్కువనుగది యీ యాశను తమ యంతరాంతరములో దాచుకొని ప్రయత్నము నందు వ్యగ్రులై యుందురు. ఫలితములనుఁ బొందుచుందురు. వాగియాశ యొక జీవలక్షణమువలె నెచ్చటనో దాగియుండును. అది వానికి తెలియును. జ్ఞానులై కర్మవాదులైన వారి సంఖ్య యెంత యల్పమో, మిక్కిలి సోమర్సులైన వాని సంఖ్యగూడ సంత యల్పము. వందమందిలో మొదటివాఁడు సోమరి. నూతవవాఁడు జ్ఞాని. తక్కిన తొంబది యెన్నిది మందియు లోకము. వారు నిర్వ్వవసాయులుకారు. నిరాశులు కారు. జ్ఞానులుకారు. అశ్వమేధ యాగకాండయందు జెప్పబడిన హిరణ్యగర్భాకృతి మృత్యురూపమున వారిని గ్రసించుచున్నది. వారు మృత్యువున కన్నము. రాజా! నీవు నూతవవాడవు. వీవశ్వమేధయాగమునుఁజేసి మృత్యువును జయింపుము. మృత్యువు నిన్ను తాకదు. మృత్యువును నీవు జయించుచున్నావు. అనఁగా నీకే మృత్యువ వగుచున్నావు. హిరణ్యగర్భాకృతి వగుచున్నావు. మేధ్యమైన యశ్వమునకు తలయువస్సు. నేత్రము సూర్యుఁడు. ప్రాణము వాయువు. తెఱచిననోరు వైశ్వానరుఁడు మొదలైన భావనయందుఁ జెప్పబడిన కాలస్వరూపమైన హిరణ్యగర్భునితో నొక్కఁడ వగుచున్నావు. ఈ యుపాసన సర్వజనులు చేసెడిది కాదు. మహాపరాక్రమవంతుడైన రాజుచేసి చక్రవర్తియై సర్వపరిత్యాగముచేసి మృత్యుపరిజ్ఞానము కల్గించుకొనునది. అల్పుఁడైన జౌద్ధుఁడు హింసయందు జాలి వహించు చున్నాడు. లోకమునందలి దుఃఖమును జూచి జాలి వహించు

నవుడు మన మందఱము బొద్దులమే. జాలి యెఱుఁ
గని వాడు కర్కోటకుఁ డొక్కఁడే. కర్కోటకుఁడు
బొద్దుఁ డెప్పుడునుఁ గాఁడు. బుద్ధునకు నిత్యనిరోధి కర్కో
టకుఁడు. ఆ బొద్దు లజ్జానులై కర్కోటకు నెఱుఁగరు.
ఈ మానవుఁడు నిత్యజీవయాత్రఁ జేయుచున్నాఁడు. ఒకొక్క
దశయం దొకొక్క ఘట్ట ముండును. తదట్లాభిమానులు
దానినే పరమార్థముగాఁ జెప్పుదురు. తావన్నాత్ర సంస్కా
రులు వాని ననుసరింతురు. వేదమతము వీని నన్నింటిని దాటిన
మతము. సర్వకాలములు, సర్వదేశములు, సర్వవస్తువులు,
సర్వ జంతువులు, సర్వ చిత్రవృత్తులు నన్నింటిని సమాహార
దశయందు దర్శించును. అన్నింటిని హిరణ్యగర్భ భావనయం
దాహుతిచేయును. ఇది వేదమతము. ఇది యజ్ఞమతము.
ఆ యజ్ఞమతమునకు శిరోభూషణమైన దశ్వమేధము. రాజా!
నీ వశ్వమేధమును చేయుము. నేను చేయింతును. నన్ను
ప్రథమ ఋత్విక్కుగా నర్చించుము. పుష్యమిత్రుఁడు:—
మహాత్మా! నీవునా ప్రథమ ఋత్విక్కువు. తిక్కిన ఋత్వి
జులను చెప్పుము. నన్ను వారికడకు తీసికొనిపోము. నేను
వారి నర్చించి హయగజాందోళికల నవరోహింపఁజేసి, వేదము
చెప్పిన ట్లపదాతులుగా తీసికొని వత్తును. స్వామీ! నిజ
ముగా నాకీ రాజ్యమెందుకు? ఏది యెఱుఁగిన నాకేమి?
ఈ రాజ్యము నా మెడకుఁ జుట్టుకొన్నది. నేను రాజును
సంహరించ లేదు. ఆయనకొక చిన్నరాణి కలదు. ఆమె శ్రీ
కాదు. ఆమె యొక దేవత. ఆమెను రాజు చంపఁబోవు
చుండఁగా నే నడ్డము పోయితిని. కత్తిగో నడ్డము పోయితిని.

ఆ కత్తి రాజు గుండెలో దిగెను. రాజనధ దోష నాయందు మాత్రమైనది. ఇదినాస్థితి. ప్రభూ! నాచేత సశ్వమేధము చేయించుము. నీ దయా విశేషముచేత నేను మృత్యువును జయింతును. నేనే మృత్యురూప హిరణ్య గర్భాకృతిగ వహింతును. ఆ చిన్న రాణిపేరు కుముద్వతీదేవి. ఆమె వయస్సిరువదిరెండేండ్లు. ఈరాజ్య మామె నాకిచ్చినది. నా యజ్ఞము జరిగెడువేళ నామె యొక యున్నత పీఠము నారోపించి యుండును. ఆమె నేడు బౌద్ధభిక్షుకి. నేనే యామెను బౌద్ధభిక్షుకురాలిని జేసితిని. ఇంతటి మహా వైదిక కర్మకు సగ్రహీతమున బౌద్ధ భిక్షుకురా లుండుటను మీ రనుమతింప వలయును. మేధావి:- కర్మకు నామెకు సంబంధము లేదు. ఆమెకది యొక తాకికమైన మర్యాద. యజ్ఞమును జూచుటకు విచ్చిన యెంతమంది యుత్తమాసనముల నధిరోపించి యుండరు? వారిలో నామెది యుత్తమోత్త మాసనము. మహారాజా! నేనింకొక మాట చెప్పెదను. ఈ యజ్ఞమంతయు నొక మహాపాసనా విద్యాంగము. ఉపాసన నెవడు చేయుచున్నాడు? జీవుడు. దేనికోసము చేయుచున్నాడు? జీవత్వ భావవ్యపగతి కోసము చేయుచున్నాడు. ఈసృష్టి చమత్కార మైనది. ఇచట వస్తువున్నది. భావనచేయువాని మనస్సునందు తద్వస్తు భావమున్నది. ఇది యాకారముకలది. అది భావమయ మైనది. యథార్థముగా రెంటికిని భేదములేదు. ఆ భావము నామరూప వికారము పొంది యీ వస్తువైనది. నామరూప వికార రహితమైన యీ వస్తువే ఆ భావము. అట్లే యీ యజ్ఞ

మున్నది. హోమములు, వేళలు, హోమసామగ్రి, ఋత్విక్కులు, కర్కలు, దీనికి లక్షాంగములు గలవు. వానియన్నింటి యందు తత్త్వద్విశిష్ట భావనకొకటి యవి యేర్పడినవి. కనుక ప్రాధాన్యము దేనికి ? భావనకు. ఉపాధిరహిత భావన చేయఁగా శక్తి బహు పూర్వజన్మ సంస్కారాత్తమై జీవునకుండునేని, యాపాధి జీవునకు నిగుపయోగము. అందుకనియే వేదమేమని చెప్పుచున్నది ? 'బ్రహ్మప్యేతి య ఏవం వేద'. ఎవ్వఁడు దేనిని తెలిసికొనుచున్నాఁడో వానికి నదేఫలము. వేదము సర్వస్థలములం దుపదేశించుచున్నది. మఱి యింత కర్మకాండ యెందులకని ప్రశ్న. మనవి చేసితినిగదా. వందమందిలో తొలి చివటి వారలిద్దఱను. పరమాజ్ఞాని, జ్ఞానిని తొలఁగించినచో తక్కిన తొంబది యెనిమిదిమంది లోకము వారికి వారిలో తత్తదుచిత సంస్కారులకు. ఉపాధిరహితమైన భావనచేయుట యసంభవమైన విషయము. ఉపాధిరహితమైన భావన పరమ స్వరూపము. తత్స్వరూపసిద్ధి కుపాధిసహితమైన భావన మార్గము. లోకమున కీ మార్గమే యాలంబము. ఉపాధిసహితమార్గ తిరస్కారము లోకమున కధః పతనహేతువు. ప్రతారకులు దీనిని చెప్పుదురు. ప్రతార్థు లనుసరింతురు. ఈ మహావిషయ మిట్లుండఁగా నా చిన్నరాణి తాకికమైన యగ్రవీరమునఁ గూర్చుండి యాగదర్శనము చేయుట హిరణ్యగర్భరూపమైన సర్వజీవ సంపుటికేమి యభ్యంతరము !

మగధరాజ్య మహామంత్రి శ్రీ నారాయణభట్టుగారికి
 పున్ మిరత్ఫాఖోజ్ (పుష్కమిత్ర భాగినేయ) నమస్కరించి
 వ్రాయునది. అయ్యా, నన్ను దమరు మఱచిపోరని
 నమ్మకము. నేను నన్ను మీరెవ్వరు మఱచిపోకుండనే
 చేసితిని. మంచియో చెడ్డయో విశేషించి చేసిన వానిని
 మఱచిపోవుట సాధ్యముకాదు. వాడయ్యా వాడు. ఆ
 మహానుభావుని చుట్టము. ఆ మహావేద పండితునికి రక్త
 బంధువు. ఆ మహాశ్రోతికి దగ్గటివాడు పాలవంటి కులము
 వాడు. వాడు బుద్ధిపూర్వకముగాఁ బోయి మతాంతరు
 లలోఁ జేరినాడు. ఎచ్చటనయిన బలవంతముగాఁ జేరుట
 యుండును. యవనులు దాడివత్తురు. ఎత్తికొనిపోదురు. వారి
 లోనే యుంచికొందురు. వారితిండి తినిపింతురు. అట్టివాడు
 మతాంతరుఁడౌట పానికర్మ మనుకొందుము. వీడట్లు
 కాదయ్యా; వీడు చాల ప్రబుద్ధుడు తన యంతటఁ దానే
 పోయినాడు. యవనులు వానిని వదలిపెట్టినారు. వానినిఁ
 గొన్నాళ్ళు నిర్బంధించినారు. ఆ నిర్బంధములోఁ గూడ వీడు
 వారిభోజనము చేయలేదు. వారిసీళ్ళు త్రావలేదు. తరువాత
 నేమి వచ్చినదో, వారు వదలిపెట్టి సీదారిన నీవు పొమ్మరా
 యనఁగాఁ గాదు. మీలోనే యుందునని వారిసీళ్ళు త్రావి
 నాడు. వారిభోజనము చేసినాడు. ఎవనికర్మ మెట్లు వ్రాసి

యున్నదో తెలియదు. నా వంటివానిని గుఱించి యిట్టి మాటలు చెప్పికొనుట తప్పదుగదా! అందుచేత నన్ను గుఱించి మఱచిపోవుటయు సాధ్యముకాదు. ఇన్ని నాళ్ళుగా నావద్దనుండి లేఖ వచ్చునేమోయని మీ రెదురుచూచుచుండ వచ్చును. చూడకను పోవచ్చును. మీరు మహాసామ్రాజ్యమునకు మంత్రులయి రాజశ్వమేధ మహాయగ ప్రయత్నములో నుండఁగా సర్వరాజకార్యములను జూచికొవలసిన యొత్తిడిలోనుండి నన్ను గుఱించి యూహించుటకుఁ గూడ నాకుఁ దెఱపిలేకపోవచ్చును. ఆ రీతిగా నేను గవలగుఱ్ఱమును హరించి యది నా కన్నుల యెదుర హింసింపఁబడి కోయఁబడి నిస్సలమీఁద వేయించఁబడి తినఁబడుచుండఁగా నా యశ్వము నకును నాకును భేదము— మేడ నఱుకఁబడుటయుఁ మాంస ఖండములు ప్రేల్చఁబడి తినఁబడుటయు, దానికి జరిగి నాకు జరుగకపోవుటయే కాఁ గనులారఁ జూచిన, తరువాత వారి చేతఁ జికిత్స చేయఁబడి, వ్రణములు మాని, వారు నాకు గుఱ్ఱమునిచ్చి, దీనిమీఁద నేఁగి యా పుష్కమిత్రునితో వాని గుఱ్ఱము నిట్లు చేసితిమని చెప్పికొమ్మరా. ఆ మహాసేనాపతి యేమిచేయునో చేయుమనుమని నన్ను వదలిపెట్టఁగా, నేను గొంత దవ్వు తిరిగివచ్చి నాలో నా కేయాలోచన కలిగి యీ యశ్వవధమునకుఁ బ్రతిక్రియ చేయవలసిన వాడను నేను దోషము చేసినది నేనయి యుండఁగాఁ బ్రతిక్రియ మఱి యెవ్వరిచేతనో చేయించుట నా యసమర్థతను రెట్టిపుచేసి కొనుట యని భావించి వెనుకకుఁ దిరిగిపోయితిని. మీ వయా విశేషమున నాకుఁ గొలఁదిగా జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞానము

కలదు. వాని నుపయోగించి యీ యవనులలోననే యుండి పోయి పరమేశ్వరుఁ డుపయోగపడినచో నా స్రుతిక్రియనే కా సాధింప నెంచితిని. శ్రీ పుష్యుత్ర మహారాజులకు నీ స్రుతి క్రియలతో సంబంధములేదు. ఇతఁకును మానవ ప్రకృతి చిత్రమైనది. జ్యోతిష మక్కఱలేనివాఁ డెవ్వఁడును లేఁడు. ఒక సేనానాయకునితో నీవు రాజవగుదునని చెప్పుము. ఒక రాజుతో నీవు స్రుక్కరాజ్యమునకుఁ గూడ సదికారివగుదువని చెప్పుము. సరమ నాస్తికుఁడయిన వాఁడు నీ నెఱుఁబడి తిగు గును. జీవునకు సహజముగాఁ గల యాశ వానిని జ్యోతిర్విద్యకు డాసునిఁ జేయును. అరే యీ జ్యోతిర్విద్య మనదికాదు. అవనులు దేనిని నమ్మఁ గూడదే. ఇది వేదసత్యుల విద్య. వారికి మనకు విరోధము. వారి సిద్ధాంతములకు మన సిద్ధాంత ములు వ్యతిరేకమన్న భావమియాశ విషయమునఁ బ్రవర్తించును. ఎవరా మహాశ్వమును బంధించి యిట్లు హింసించిరో వారియందఱి పేళ్లును నావద్ద నున్నవి. వారి చిఱునామాలు నావద్దఁ గలవు. వారి జాతకములన్నియు నేను జూచితిని, నేను లెక్కగట్టితిని. వారు స్లేచ్చులు. వారికి జాతకములు లేవు. నేనే వారికాశ కల్పించి నన్నడిగించికొని నచ్చజాతక ములు గుణించి, వారి జీవితములలోఁ బూర్వము జరిగిన సంగ తులు కనుఁగొని, జాతకములను నిర్ణయించి, యా జాతక ములమీఁద వారికి మఱికొన్ని ఫలితములనుఁ జెప్పి యా ఫలి తములు జెప్పినట్లు జరుగుటచేత వారి జాతకములను నిర్ణయించితిని. వారు నలుఁబడిమంది. ఇందులో నలుగుఱిని తొలఁగఁ బెట్టినచో వారందఱకు సంఘమరణము వ్రాఁయఁబడియున్నది.

అస్మత్ప్రతీకార నిర్మాతన భావమునందు నాయందుఁ బర
మేశ్వరునకుఁ గల యనుగ్రహమునకుఁ దత్కార్యానుకూల
తకు మొదటి విషయమిది. ఏ నలుగుఁ టి సంఘమరణమునందు
లేరో వారి దోషము కూడ స్వల్పమే. వారుత్తర జ్యోతిష
దేశస్థులు వారు నన్ను హింసించ లేదు. అశ్వగాను హింసించ
లేదు. వారశ్వమాంసమునుఁ దిస లేదు. ఉత్తర జ్యోతిషు లశ్వ
మాంస ఖాదనము చేయరు. ఈ నలుఁబది మందికి నొక
నాయకుఁడు కలఁడు. వానిపేరు తింతాకరాళుఁడు. అతఁడు
వారికి నన్ను వధింపుఁడని యాజ్ఞ యియ్యఁగా వారు నన్ను
వదలిపెట్టి యశ్వమును వధించిరి. నే నిప్పుడా తింతాకరాళుని
యింటిలో నున్నాను. వాని కుటుంబములో నే నొక్కఁడను.
అతనిభాగ్య, ప్రథమభార్య చనిపోయినది. ఆమెకిద్దఱు పిల్లలు.
పెద్దవాఁడు మగపిల్లవాఁడు. రెండవది యాడుపిల్ల. వాని నల్లి
యున్నది. అతని రెండవభార్య కా పిల్లలు బ్రదికియుండుట
యిష్టములేదు. వానితల్లియు నేనును లేనిచో నాపిల్ల లేతోడేలు
నోటిలోనో యుండెడివారు. అందుచేత తింతాకరాళునకు నా
యందభిమానముగ నున్నది. ఈ తింతాకరాళుని రెండవభార్య పేరు
అయేషా. ఆమెకు నేను బ్రబలవిరోధిని గావలయును. కాని
యట్లు కాదు. ఆమెయుఁగూడ నాయందు దయశానే యున్నది.
కనుక వారి యింటిలో నాయునికి సుఖముగానే యున్నదని
చెప్పవలయును. నేను పడెడు బాధ యంతయు నొక్కభోజన
విషయమందే. వారి మంచినీళ్ళు త్రాగుట కలవాటు
పడితిని. వచ్చిన యిబ్బంది భోజన విషయమునందే. వారు
ప్రధానముగా మాంసంభోక్తలు. ఈ జాతికంటె సోమరి

జాతి సృష్టిలో నుండదు. వీరుంఛవృత్తులు. ఋషులుమాత్రము కాదు. ఏదిదొరకినచో నది తిందమనియేకాని యిది దొరికించి కొందమని లేదు. ఈ పర్వతములో నందందుఁ గొన్ని వాలు ప్రదేశములు, కొన్ని సమ ప్రదేశములును గలవు. మన్ను కొన వచ్చును. మేఘుఁడు వాని యిష్టమువచ్చినప్పుడు చిను కులు కురిపించుటయుఁ గలదు. దున్న వచ్చును. విత్తవచ్చును. కోసికొన వచ్చును. తినవచ్చును. ఈ యడవులలో దున్నల వంటి జంతువులు కలవు. వానిని మాచిమిచేసి దున్నించికొన వచ్చును. ఇచ్చటి మానవులవలె నవియునుఁ గ్రూరములు. అదుపులేనివి. నియమము లేనివి. శిక్ష యెఱుఁగనివి. ఐనను వానిని వీరు నలలుపేసి జట్టుకొందురు. వానినిఁజంపి కోసికొని తిందురు. వానిచేతఁ గొన్ని పనులు చేయించికొందమన్న యూహయే వారికిఁ బుట్టదు. వారొకసారి యొకదున్ననుఁ దెచ్చిరి. వలలతో దాని మొగమును బిగించి కట్టి దాని నాల్గు కాళ్ళును బంధించి మోసికొని పచ్చిరి. నేనెంతో ప్రయత్నముచేసి వారు దానినిఁ జంపకుండఁ జేసితిని. దాని బంధనముల నూడఁదీసితిని. గట్టి నరములచేత నొక బండకుఁ గట్టి యుంచితిని. మాన్నాల్లైన తరువాత దాని పొగ రుడిగినది. అదియు జంతువే కదా. దానిని ఊద్యాధ కలదు. సర్వజీవ లోకము సర్వజంతు సముదాయము ఊత్తుచేత బంధింపఁబడు చున్నది. అది నాల్గవదినమున గడ్డిముట్టినది. ఇప్పటి కాఱు నెలలయినది. క్రమముగా ముట్టియకుఁ ద్రాడు కట్టనిచ్చినది. నాసాగోళమునందు వాడియైన దబ్బనముఁ గుట్టనిచ్చినది. నరమును దూర్చితిని. దానిచేత నే నన్నియో పనులు

చేయించు చున్నాను. నాకిది నీళ్ళు తెచ్చుచున్నది. నన్ను
మోయుచున్నది. దూరములు ప్రయాణములు చేయుచున్నది.
ఇచ్చటి జనమెంత యజ్ఞులనఁగా నన్నుఁజూచియైననుఁ దామిది
నేర్చికొనరు. నేను దానిచేతఁ గొంతనేల దున్నించి, యచ్చట
ద్రాళ్లు లేవు. అన్నిఁటికిని దీర్ఘ దీర్ఘములయిన నరములే త్రాళ్లు
నారలేదు. దాని కిరువైపుల నరములనుగట్టి వెనుక నొక
మొండి ఖడ్గముతోఁ గొంతనేల దున్నించితిని. ఇచట నడవిలో
నొక విధమయిన ధాన్యము దొరకును. వానిని-విత్తితిని. ఆ
పొలము పండెను. వానలేదు. మొక్క నాటుకొన లేదు.
ఏమిపంట వచ్చిన ధాన్యము పదిగుప్పిళ్ళు లేదు. వారందఱు
నవ్విరి. అజ్ఞులు నవ్వక యేమిచేయుదురు? ఇది యంతయు
వేతేకథ. నాకిప్పుడు మతభ్రష్టుఁడ నైతి నన్న విచారములేదు.
వీరందఱిని సువ్యవసాయులనుఁ జేయఁజెప్పితిని. జీవుని లక్ష
ణము చిత్రముగా నుండును. తాకికమైన యూహాయందు
బద్ధాదరుఁడయి మహావిషయమును విస్మరించును. ఈయల్ప
తాకిక విషయమునకుఁ బ్రాధాన్యమిచ్చును. అది దన జన్మకుఁ
జారితార్థ్యము సంపాదించు ననుకొనును. తానేదో లోకోప
కారము చేయుచున్నా ననుకొనును. లోకోపకారమే జన్మకుఁ
జారితార్థ్య మనుకొనును. నేను గట్టే యుంటిని. నాకీ మహా
కార్యములో సర్వథా యనుకూలపడుచున్నది. ముఖ్యము
తింతాకరాళ్ళుని భార్యయు, వారి యిద్దఱు పిల్లలును. అఱిని
భార్యకు వాని పిల్లలయందున్న ద్వేషము. ద్వేషముగానే
యాన్నది; గాని నాకు సాయపడు సందర్భములో వారితోడి
కలయిక తప్పట లేదు. గ్రుడ్డిలో మెల్లగా వారి సంగీకరించుట

తప్పుటయునులేదు. ఇది నాదై నందిన జీవితప్రవర్తనము. దీనిని గుఱించి యెంతయో వ్రాయవలసి యున్నది. ఒక గ్రంథము వ్రాయవచ్చును. మఘన్యుఁ డెవఁడయినను దానిని గుఱించి వ్రాయునేమో, నాకుఁ దెలియదు. నేను వ్రాయవలసినవివేక యున్నవి. ఈ విచిత్రమైన రాజ్యములో నొక మహా విచిత్ర మయిన విషయముకలదు. నాయుండుచోటికి నలుఁబదియోజ నముల మేర నొక పర్వతము కలదు. ఆ పర్వతముచుట్టు నొక యఖాతమైన యూబినేల కలదు. ఆ యూబినేలచుట్టు ప్రాకారము పెట్టినట్లు నొక పర్వతముల వరుసకలదు. ఆ లోపలికి మార్గములేదు. ఆ పర్వతములు దాటుటకే వీలులేదు. దాటి పోయినను సడిమి యూబిలోఁబడి పాతాళమునకుఁ బోవలసి నదే. ఆ యూబిలో నెప్పుడు నేడో యొక యడవిమృగము పడి చనిపోవుచునే యుండును. దాని మరణవేళా మహానిస్సా నములు పఱువులు వినిపించుచునే యుండును. అలోని కొక త్రోవయున్నది. ఉత్తరపు దిశనుండి యా ప్రాకార పర్వత ములో నొక బిలము, లోని యూబికడకుఁ దీసికొని పోవును. ఆ యూబిదాటి లోనున్న పర్వతము చేరుటకుఁ జిత్రమయిన త్రోవ కలదు. అడుగడుగుమేర పెద్దపెద్ద దుబ్బులు కలవు. జాగ్రత్తగా నడుగులు వేసికొంచుఁ బోవలయును. పోయినచో లోని పర్వతమునకుఁ జేరవచ్చును. ఆ పర్వతములో వరుసగా నాల్గుగుహ లున్నవి. ఆ గుహలో నిద్దఱు పురుషు లున్నారు. తండ్రి కొడుకులు. పెద్దవానిభార్య కలదు. ఇదే సంసారిము. నారిద్దఱు మహాజ్యోతిర్విద్వాంసులు. వారి కీ జ్యోతిర్విద్యయెట్లు వచ్చినదో నాకుఁ దెలియదు. ఇద్దరితోపేరు నొకటియే. నెలి

యోనసు. ఈ శంకడి కొడుకు లిద్దఱును వెలియోనసులేయన్న విషయముగాని పెద్దవానికి భార్యయున్నదనిగాని తెలిసిన దిద్ద టికే. నాకును, తింతాకరాళునకును. తక్కిన లోకమునకు నొక్కడే వెలియోనసు. వానికి భార్యలేదు. వాడు నిత్యజీవి. వాడు వేయి ఏండ్లనుండి బ్రదుకుచున్నాడు. తింతాకరాళుడు దానికి వ్యాప్తితెచ్చెను. ఇచట నైదు యవనరాజ్యములు కలవు. ఐదింటికి రాజులు కలరు. వారి కైదుగుఱు మంత్రులు గలరు. ఐదుగుఱు సేనాపతులు కలరు. ఈ పదు నేనుమంది మీఁద తింతాకరాళుడే రహస్యముతో నధికారము చేయు చున్నాడు. ఈ పదు నేనుమందిలో నెవనినో యొకనినిఁ గరా లుడు వెలియోనసు దర్శనమునకుఁ దీసికొనిపోవును. అతని చేత. జ్యోతిషము చెప్పించును. వాని కట్లే జరుగును. వారు వెలియోనసే దైవ నునుకొనుచున్నారు. ఆ రాజులుగాని మంత్రులుగాని సేనాపతులుగాని కరాళునిఁ గనుఁగొనకుండ నేనియుఁ జేయరు. వెలియోన సెంత చెప్పినచో నంత చేయుదురు. ఒకప్పుడు పదు నేనుమందియు నొక్కసారి వెలి యోనసునుఁ జూడవలయు ననిరి. ఐదు రాజ్యములు కలసి యార్యావర్తముమీఁదికి దండెత్తవలయుననియు, నార్యా వర్తము వశము చేసికొనవలయుననియు, నైదికమఃము నిర్మూలించవలయుననియు, సర్వభారతదేశము యవనము చేయవలయుననియు, వారి యూహ, అట్టి ప్రయత్నము ఫలనఁతమగునా కాదా ఫలనంతమగునని వెలియోనసు చెప్పినచో వారు దండయాత్ర బయలుదేలుదురు. ఆ రాజ్య ముల యందు సమైక్యములేదు. ఆ సమైక్యమును సొన్ని

విషయములయందు తింతాకరాళుఁడు సాధించినాఁడు వెలియోనను సాహాయ్యముతో సాధించినాఁడు. ఈ యెదుదేశముల నుండి పర్వతములద్వారా యార్యావర్తమున కొక త్రోవ యున్నది. అశ్వవధము చేసిన నలుఁబది మందిలో నీ యెదురాజ్యములవా రున్నారు. అతఁడు సాధించిన యైక్య మీ యొక్కటి. అదివఱ కెప్పుడును నీ యెదురాజ్యముల సర్వాధికారులు నొక్కసారిగ వెలియోనను దర్శనమునకుఁ బోలేదు. వా నొక్కసారిగా వెళ్ళినచో నిద్దఱు వెలియోనను లున్నారనియు, వారిలో నొకఁడు తండ్రియనియు, రెండవవాఁడు కుమారుఁ డనియు, దండ్రి యనంతరమునఁ గుమారుఁడు వెలియోననుగా భాసించుచున్నాఁడనియు గుమారునకు రహస్యముగాఁ బెండ్లిజరిగినదానికిఁ గుమారుఁడు గలిగి మఱల వాఁడే వెలియోననగుచు, నీ నాటకము కొన్ని నందల యేండ్లుగా తింతాకరాళుని వంశమునఁ దొక రహస్యముగ వాని యపరిహార్యతకు హేతువుగా వాని కీ రాజులమీఁద రాజ్యాధికారులమీఁద నున్న యధికారమున కాలంబముగా నున్నదన్న విషయము బైటఁ బడినచో తింతాకరాళుని బ్రదుకు బైటఁ బడును. ఒకసారి వారు పదునేనుమందియు వెలియోనను దర్శనమునకుఁ బోదమన్నారు. పోయి యితనిచేతఁ జెప్పించు కొని యార్యావర్తముమీఁద సమిష్టిగా దండయాత్ర చేయ వలయునని వారి యుద్దేశము. అందఱునుఁ గలసి వచ్చుచున్నారన్న వార్త ముందు వెలియోననునకుఁ దెలియ వలయును. లేనిచో నతఁ డజాగ్రత్తలో నుండును. వారు కుటుంబము మువ్వరునుఁ గనిపింతుడు. ఆరాజు లెంత తీవ్రులనగా

నెంత క్రూరులనఁగా తింతాకరాళుని వెంటనే వధింతురు. అంతేకాదు, వెలియోసను వంశముకూడ నాశనమగును. జంతుసమాను లయినవారికి నాలోచన యుండదు. ప్రాణి వధము చేయుట యన్నది వానికి లెక్కలోనిదికాదు. దానిని గూర్చి వారు యోజింపరు. అంత సులభమయినపని వారికి మఱియొకటి లేదు. అశే! వీఁడు ప్రాణి. ఈ జీవలోకమునందుఁ బ్రాణి యెట్లుదృఢించుచున్నది? ఎట్లు పెరుగుచున్నది? పుగుషునియొక్క రేతస్సు స్త్రీ గర్భమునందు నిహితమయి యెందుకుఁ బండము కావలయును? లోన నెందుకుఁ బెలుగ వలయును? దానిలో జీవుఁ డెందుకుఁ బ్రవేశించవలయును? తొమ్మిది నెలలలో నదియెందుకుఁ బండవలయును? పుట్టివాఁ డన్నము తినుటయేమి? పెరుగుటయేమి? ఈ సృష్టియేమి? దీని రహస్యమేమి? మనుజుడు, మనుజునియొక్క యాలోచననా శక్తికందని యీ మహావిషయ మెట్లు జరుగుచున్నది? దీని వెనుక నేమియున్నది? పరమేశ్వరుఁడని యొకఁ డున్నాడా? వాఁడు దీని కంతటికిఁ గారణమా? ఆ కారణము యొక్క స్వరూపమేమి? దాని నెట్లు తెలిసికొనవలయును? అది తెలిసికొనుటయే బ్రదుకు పరిమార్థమేమా? ఇట్టిభావమే లేని జాతియది. వాఁడెట్లు పుట్టెనో వాని కక్కఱలేదు. ఎట్లు పెరిగెనో వాని కక్కఱలేదు. వాఁడు తినవలయును. తిరుగ వలయును. అడ్డము వచ్చినదానినెల్లఁ జంపును. వాఁడు బ్రహ్మ యైనను గాకపోయినను, విష్ణువైనను గాకపోయినను, వాఁడు మాత్రము రుద్రుఁడు. ఇదియొక స్రళయరుద్రజాతి. ఈ ఖదు నేను మంత్రిగా నొక్కసారిగా వెలియోసనుయొక్క దర్శనము

నకు వచ్చుచున్నారన్న సంగతియున్ను వెలిజయోననునకుఁ
 దెలియుటకు నన్ను తింతాకరాళుఁడు పంపెను. నేను వెళ్ళితిని.
 వారి కుటుంబము సంతయుఁ జూచితిని. వారి విద్యలో వారి
 కంట నాకే యెక్కువ నైశారద్య మున్నదని వారికిఁ దెలి
 సెను. పా రాశ్చర్యపోయిరి. ఈ విద్య వారికి సృష్ట్యాదినుండి
 సహజమయినదనియు, నిది యిగక నేజాతిలో లేదనియు,
 నాశ్చర్యముతో విద్య తెలిసినచో వారినుండి యెట్లో యీ విద్య
 భారతదేశమునకుఁ బ్రాకినదనియు వారి యుద్దేశ్యము. నాకి
 సంగతి తెలిసినపుడు నేను నవ్వికొంటిని. ఆ వెలియోననుతో
 రాజులును రాజాధికారులు నొక్కసారిగా వత్తురని నేను
 జెప్పఁగా రానిమ్ము. నా రహస్యము వారికిఁ దెలిసినచో నష్ట
 మేమి ? యనెను. ఇది యంతయు తింతాకరాళుని పన్నాగము.
 పూర్వుఁడయిన యెవఁడో తింతాకరాళుఁడు, మత్పూర్వుఁ
 డయిన యెవఁడో వెలియోనను. తమ మధ్య నెప్పుడో యిట్టి
 నియమము చేసికొన్నారు కాబోలు ! దీనివలన తింతాకరా
 లునకు తాకికమయిన లాభమున్నచో వాని కభ్యాయము
 నే నేల చేయవలయునని నే నూరకుంటిని. ఒక రహస్యము
 కొన్ని వందల యేండ్లు దానవచ్చును. అప్పుడయిన నెపుడో
 బైటఁ బడక తప్పదు. ఈ రహస్యమువలనఁ బ్రయోజన
 మేమియో నాకుఁ దెలియదు. ఇది యొక విద్య. ఇది గారడీ
 కాదు. ఇందులోఁ గల్పన లేదు. మోసము చేయుట లేదు.
 యథార్థమయిన విద్యనుఁ బ్రదర్శించుటలో మోసమునుఁ
 గలుపవలసిన యవసర మేమి యున్నది ? అల్పశక్తి మంత్రులు
 తమయల్పవిద్య నధికముగా భాసింపఁ జేసికొనుటకు మోసము

నవలంబింతురు. నాకా యవసరము లేదనెను. నేను వచ్చి
 తింతాకరాళునితో నీ సంగతి చెప్పితిని. వాని ప్రవాణములు
 పైసఁ బోయినవి. వాని కుటుంబ రహస్యమే బైటఁబడి
 పోయినట్లు, వాని హాశమునకు నిత్యమయిన వృత్తి నాశన
 మయి పోయినట్లు వాఁడు భయపడెను. ఈ రాజులు,
 రాజాధికారులు, వెలియోనసును దర్శించెడి దినము సమీపిం
 చినది. దానిని నన్ను వారించిపెట్టుమని నన్ను బతిమాలు
 కొనెను. కాళ్ళఁ ప్రేళ్ళఁ బడెను. నీవు నా బిడ్డలఁజూచు
 ప్రేమగ నున్నావు. నీ వీ యుపకాగము చేసిపెట్టినచో నా
 బిడ్డను బ్రదికించినవాఁ డవగుదువు. మొదలుగ నన్నుఁ
 బ్రార్థించెను. నేను మఱల వెలియోనసు వద్దకుఁ బోయితిని.
 అతనితోఁ జెప్పితిని. అతఁడు 'నన్నేమి చేయుమందువు?
 మాకు నాల్గు గుహలున్నవి. వా రా గుహలలోనికిఁ బోయి
 చూచినచో నే నెట్లు వారెందును? ఎన్నఁడు నిది మనుష్యుఁడు
 రాని పర్వతము. సహజముగా నిచ్చటికి వచ్చిన వారికిఁ బర్వత
 మంతయుఁ జూడవలయు ననిపించును. వారు కొండకొమ్మిక్కి
 చూతురు. ప్రక్కవాటుగనున్న చీలికలుగానున్న కోణము
 ముగానున్న యా పర్వతాగ్ర భాగమును వారు చూతురు.
 భిన్న దినములయందు, భిన్న ఋతువులయందు, వాలుగ
 సూర్యకిరణములు పడెడి ప్రదేశములందు మా పూర్వులు
 రేఖలను గీసి యట్టిపెట్టె. అవి మాసిపోయినచో మేము
 వారిని నవీకరింతుము. వారవి చూచి వీని స్వరూపమేమని
 యడుగఁగ నేను దాచను. నా కొడుకునకుఁ జెప్పినట్లే వారి
 కినిఁ జెప్పుదును. వారినిఁ గూడ నేర్చికొననిమ్ము. ఈ విద్య

ఋణ దేశములో సర్వవ్యాప్తము కానిమ్ము. మా వంశము నందే యీ విద్య యుండవలయునన్న పట్టింపు నాకు లేదు. మే మీ కొండమీఁద నివసించుచున్నాము, ఇచ్చట దుంపలు తినుచున్నాము. పండ్లరగించుచున్నాము. కొండమీఁది దొరువులోని నీళ్ళు త్రాగుచున్నాము. ఓయీ! నీ పేరేమి? యని యతఁ డడుగఁగా నాపేరు చెప్పితిని. అతఁడు మఱల ననెను. 'మా బ్రదుకు చిత్రముగా నున్నది. మనుష్యుఁ డిట్లే బ్రదుకునా? నాకుఁ దెలిసిన జ్యోతిర్విద్యచేత నీ కొండ నెలు సల నెంతయో యున్నదని నాకుఁ దెలియును. దాని స్వరూ పమేమో నాకుఁ దెలియను. అప్పుడెప్పుడో రాజని, మంత్రి యని, సేనాపతియని, నా వద్దకు వచ్చుచుండురు. నాజ్ఞానమే విచిత్రముగ నున్నది. ఇది లెక్కలనుఁబట్టి దాని ఫలితమును జెప్పుటను బట్టి నా వద్దనున్న గ్రంథములనుబట్టి వచ్చిన విలాక్షణమయిన జ్ఞానము. ఈ తింతాకరాళుఁడు రాకపోయి నచో నడపదడప నా రాజులును మంత్రులును రాకపోయి నచో బైట నొక లోకమున్నదని నాకుఁ దెలియదు. ఆ లోక ముయొక్క స్వరూపమెట్టిదో నాకుఁ దెలియదు. అపుడపుడు తలంచినచో నాస్థితి నాకే యాశ్చర్యము కలిగించును. ఇదియొక కులక్రమాగత విద్యగా నున్నది. కనుకఁ దత్సంబంధియైన సర్వ జ్ఞానము నాకున్నది. రాజులు, దేశము, దండయాత్ర, యవ నులు, యవనులు, కానివాకు యుద్ధములు, సేనలు, గెలుచుటలు, మరణములు, పుట్టుకలు నివి యన్నియు, నాకు వల్లకిమాటలు. వాని యర్థమేమో నాకుఁ దెలియదు. వాని స్వరూప మెట్టిదో నాకుఁ దెలియదు. యుద్ధమనఁగా నెట్లుండును?

గెలుచుట యనగా నేమి ? ఎందుకు గెలువ వలయును ?
 యథార్థమునకు యవనులకు యవనేతరులకు భేదమేమి ?
 ఈ పేళకు వారి గెలు పోటములకు నేమి సంబంధము ? ఈ
 సమయమునందు బయలుదేటి యీ ప్రయత్నము చేసినచో
 నీ ఫలితము వచ్చునని నాతండ్రి నాకు నేర్పెను. నా కొడుకు
 నకు నేను జెప్పితిని. నానద్దనున్న సన్నని రాగి రేకుల సంపు
 టముమీఁద నిట్లు వ్రాయఁబడి యున్నది. వానినిఁ బదువుట
 నా కొడుకునకు నేర్పితిని. నాకిది యంతయు నొక యాశ్చ
 ర్యము. మఱియొకఁగా నాకుఁ దెలియును. నాతండ్రి చని
 పోయినాఁడు. నాతల్లి చనిపోయినది. పుట్టుకయినఁగా నాకుఁ
 దెలియును. నాకొడుకు పుట్టినాఁడు. వీనికిఁ బెండ్లిచేయవలయు
 నని కరాళుఁడు చెప్పును. అసఁగా నా కర్థము కాలేదు. ఈ
 జ్ఞానము చిత్రమయినది. తెలిసినట్లుండును. తెలియదు. తెలియ
 నట్లుండును. తెలియును. నా భార్య నా కొడుకుఁ దల్లి. అతని
 యందు మఱియొక వెలియోనను జన్మించవలయు నన్నచో
 వానికొక స్త్రీ భార్యకావలయును. ఆ స్త్రీని తెచ్చెడిబాధ్యత
 కరాళునిదట. మా బ్రదుకులు చెప్పురానివిగా నున్నవి.
 మేము పశువులము. మాకున్న జ్ఞానమణుతమముగా నున్నది.
 సర్వ మూహించి తెలిసికొనవలసి యున్నది. ఇచటి నుండి
 పోయి వెలిజగత్తు చూడవలయునని నాకుఁ జాలసార్లనిపించెను.
 చూచి యేమిచేయవలయును ? నా కర్థము కాలేదు. ఎవఁడో
 చెప్పెడు ఫలితములు నా విషయములో నెట్లు జరుగునోచూచి
 కోవలయును. ఇదియొక క్రొత్తబాధ. నా కొడుకునకుఁ బెండ్లి
 యెప్పుడగును ? వానికిఁ గొడుకెప్పుడు కలుగును ? వాఁ

డెన్నేండ్లు జీవించును? ఇంతటితో మమ్ముగుఱింబిన మా
 ప్రశ్నలు మా ఫలితములు పర్యవసించును. అంతకుమించి
 నాకుఁ బ్రశ్నలులేవు. బైటనుండి వచ్చినవారు చిత్రవిచిత్రము
 లైన ప్రశ్నలువేయుదురు. వారు వేసెడి సర్వప్రశ్నలకు మా
 వద్దనున్న గ్రంథములలో సమాధానము లున్నవి అనఁగా
 నీ ప్రశ్నలును సమాధానములును నెప్పటినుండియో యున్న
 వన్నమాట. అనఁగా నెప్పుడు నిది యిట్లేయున్నదన్నమాట.
 ఆకాడికి నేను జూచికొనుట యెందులకు? వారు మూర్ఖులు
 వచ్చి యడుగుచున్నారు. కనుకఁ జెప్పుచున్నాను. నా యీ
 భార్యయున్నది. ఆమె నాకు భార్యయన్నమాట. నేనుగ్రంథ
 ములనుండి నేర్చికొన్నాను. తింతాకరాళుఁడు చెప్పినాఁడు.
 ఓయి! నాకిప్పటికి నాశ్చర్యముగా నుండెను. ఆమె నీ కొండ
 మీఁదికిఁ దెచ్చి యీ కరాళుని తండ్రి వడలిపెట్టినాఁడు. అప్ప
 టికి మాతల్లి యున్నది. మాతండ్రి యున్నాఁడు. వారిద్దరినిఁ
 జూచుటచేత నామెయు నేను నట్లుండవలయుఁ కాబోలు నని
 పించినది. అట్లనిపించినదా? నాలో నేదియోయుండి నామెయు
 నేనును గలిసికొనుట సంభవించినదా? ఈ విషయము నాకిప్ప
 టికి నశవగతము. నా కొడుకు నిట్లేయగునన్నమాట. బహిః
 ప్రపంచము తొంక్క ముక్కు మొగము నెఱఁగని నేను జ్యోతి
 ర్గ్రంథములనుండి సర్వ విషయములనుఁ జెలిసికొని, తెలిసి
 కొనిన విషయమునకుఁ బ్రత్యక్ష ప్రమాణము లేక యన్ని
 యణాహాలు నా మనస్సులోనశే యిమిడియుండిన నొక జ్ఞాన
 భాండాగారముగా నుండి తద్విషయక పరిజ్ఞానమాత్ర జన్య
 మైన యొక శృద్ధి ననుభవించుచు నెందుకు బ్రదుకుచుంటినో

విచారింఁచికొనకుండ, విచారింఁచినచోఁ గరాళుఁడు తీసికొని
వచ్చు పురుషులలోఁ గొందఱు రాజులని, గొందఱు మంత్రు
లని వారడిగెడి ప్రశ్నలకు సమాధానములు చెప్పటయే
బ్రదుకు పరమార్థము కావలయు నింతకంటె నేమియు కాదని
తేలిసికొని యీ మాత్రసుయిన దానికి బ్రదుకుట యెందు
లకో తెలియక తెలియకయు బ్రదుకుచున్నాను. ఎంత విచిత్ర
ముగా నున్నది. ఓయీ! నీ పేరేమని చెప్పితివి. ఏ పే
రయిన నేమి? ఆ యెదుగుఱు రాజులను నా యెదుగుఱు
మంత్రులను నా యెదుగుఱు సేనాపతుల నొక్కసారి రమ్మ
నుము. అంతమంది నొక్కసారి చూచినచో నెట్లుండునో
ప్రపంచమంతయు నొక్కసారి చూచినట్లుండునేమో వారికి
నా కొడుకును నా భార్యను గూడఁ జూపింతును. కొండ
కొమ్ముననున్న నా జ్యోతిరాలయమానుఁ జూపింతును. మఱియు
నాకింత కొక్కటి తెలిసినది. నాకున్నట్లు నీకు జ్యోతిరాల
యములేదు. నీవు నీ ఫలితములన్నియుఁ జెప్పుచున్నావు.
జ్యోతిరాలయము లేకుండ నెట్లు చెప్పుచున్నావు? నీ వద్ద
నేమయిన గ్రంథములున్నవా? ఈ దినము గడిచిన తరువాత
నీ దినము వచ్చునని లెక్కవేసికొనవలయును గదా! ఋతువు
మాటుచున్నదని తెలిసికొనవలెనుగదా? గ్రహచారము కట్ట
వలయునుగదా. నీ వివేదియు లేకుండఁ జెలిసికొనుచున్నా
వనఁగా. జ్యోతిరాలయముయొక్క యవసరమంతి వేదన్న
మాట. ఈ జ్యోతిరాలయము కూడ నీ మనస్సులోనే
యున్నదా? యేను. ఏ నాటికానాఁడుగ లెక్కగట్టికొన
వచ్చును. అది కష్టమైనపని. నీవు నాకంటె వందరెట్లు

మేధావివయి యుండవలయును. నిజానికి నీవంటివారే దున్నప్పుడు నావంటివారే దుండనక్కఱలేదు. ఈ రింతాకరాళుడు నుండనక్కఱలేదు. అది యట్లుంచి నీకు నా జ్యోతిరాళయమునుఁ జూపింతును రమ్మ - అని యతఁడు సన్నుఁ దీసికొనిపోయి యా కొండయంతయుఁ జూపించెను. అతని కుటుంబము నంతయుఁ జూపించెను. అతని గ్రంథసముదాయము నంతయుఁ జూపించెను. నేను బైటి సంగతియే మఱచిపోయితిని. మహామంత్రీ! నేను దమకు వ్రాయుచున్న సంగతలలోఁ బౌర్యాపర్యము లేవియులేవు. మఱచిపోయితిని. రింతాకరాళుడు చెప్పినట్లు రాజులును రాజాధికారులును గలిసి కుంపుగా వెలియోసనుచు బోయి చూచుటను నేను వారించితిని. నేను వారికి జ్యోతిషము చెప్పితిని. వారికి వెలియోసను జ్యోతిషము మీఁద ననురాగము పోయెను. ఈ జ్యోతిషము చెప్పుటకు నెవ్వఁడు వేయియేండ్లుబదుకనక్కఱలేదన్నమాట. వాఁడు సత్యజీవి కానక్కఱలేదన్నమాట. వాఁడు రింతాకరాళుని నాశ్రయించ నక్కఱలేదన్నమాట. పైగా నా జ్యోతిషము వారి కాశ్చర్యము కల్పించినది. నేనుగొన్ని ఫలితములనుఁ జెప్పితిని. ఒకనాఁ డొకఁడు సాయంకాలమున గుఱ్ఱముమీఁదఁ బోవుచుండఁగా వాని గుఱ్ఱము బెదరి వాఁడు క్రిందఁ బడునని వాని కాలికి దెబ్బ తగులునని పది వినములు వాఁడు లేవలేడని చెప్పితిని. వాని కళ్లే జరిగెను. ఇంకొకని భార్య గర్భవతియై యుండఁగాఁ గొడుకే పుట్టునని చెప్పితిని. కొడుకే పుట్టెను. ఇట్టి నెన్నియో జరిగెను. వారికి వెలియో

ననునం దాదరము తగ్గెను. కరాళునియం దభిమానముతగ్గెను. కాని నెలియోనను వేయి యేండ్లనుండి బ్రదుకుచున్నాడన్న మహా విషయమునందు వారి కాశ్చర్యముకలదు. మఱియు వారికి నెలియోననును జూడవలయునన్న యభిప్రాయ పోకుండుటకు నిఁకొక కారణముకలదు. వారు భారతి దేశముమీఁద దండెత్తవలయునని సంకల్పించినారు. ఊరకయె వట్టిదాడులు చేయుటయు దొంగదోపిడిగా వెళ్ళి వచ్చుటయుఁ దిరిగివచ్చు పప్పుడు ధనము వెచ్చికొన్నను కొందఱు దారిలో సంహరింపఁ బడుటయు, దీనికన్న నా రాజ్యములే యాక్రమించి నచో నది నది నిత్యధనప్రాప్తి హేతువనియు, నిత్యసుఖహేతువనియు, నా రాజ్యము లాక్రమించుటకు సమిష్టి సయత్న మవసరమనియు, వారియూహ. దానికి తింతాకరాళుఁడెక్కున దోహదము చేసెను. ఆ కాలము వారిదండయాత్రకు యోగ్యమైనదని నెలియోనను చెప్పుచుండెనని కరాళుఁడు వారితోఁ జెప్పెను. నేను వేళయోగ్యము కాదని చెప్పితిని. వందచిన్ని విషయములందు నా జోష్యము ఫలించినది. ఈ పెద్దవిషయములో నది వ్యతిరేకముగ నున్నది. అందుచేత నెలియోననును జూడవలయుననియే వారికున్నది. నేను వారి నొక యేడాదివఱకు నెలయించితిని. కరాళునితోఁ జెప్పితిని. నీవీ లోపుగా నెలియోననుతో మాటాడి కొనుము. ఈ రహస్య మతఁడు బైటఁబెట్టుకుండఁ జూచికొను మని చెప్పితిని.

నేను నెలియోనను పర్యవేక్షించునకుఁ బోవుచుంటిని. వచ్చుచుంటిని. ఇచట నున్నపుడు కరాళుని కుటుంబములోని

వాడను. అచట నున్నపుడు వెలియోనను కు/బుబములోని
 వాడను. వెలియోనను కొండమీద నున్నపుడు నాయను
 భూతియే విచిత్రముగా నున్నది. అతినిభార్యకు నతని కుమా
 రునకు నన్నెడఁబాసి యుండుట దుర్ఘటమయిపోయెను. ఓ
 యయ్యా! మహామంత్రీ! రెండవ మనిసియొక్క కంఠస్వరము
 వినుటలోని యానందము పదివేలవాందిలో బ్రదుకుచున్నవాని
 కెట్లు తెలియును? ఆమెతో నామెభర్త మాటాడునో?
 మాటాడఁడో! వారి సంగమమునందఁ బ్రేమ కలదా?
 చాటూక్తులు కలవా? ప్రసాదనము చేసికొనుట కలదా?
 సమత్కారోక్తులు కలవా? సరిహాసము కలదా? తానడిగి
 నది యాయలేదన్న కోపము కలదా? పొలయఁబాక కలదా?
 ఏమియులేని సంగమము, కొడుకునకుఁ దల్లికి నడమ మాత్ర
 మేమియున్నది? ఇట్టి వట్టి తిండిబ్రదుకు లయినవి వీరియిద్దఱి
 నడుమఁ జాలయున్నది. చదువున్నది. చెప్పట యున్నది.
 నేర్చి కొనుటయు - ఈ గ్రంథము లున్నవి. లెక్క
 లున్నవి. ఆమె వట్టి కొండ బ్రదుకు బ్రదుకు చున్నది.
 నే నతిథిని పోయితిని. నా కన్నీయు సమకూర్చి పెట్టవల
 యును. నేను పరాచికములాడును. నవ్వుదాను. వెక్కిరిం
 తును. నాకుఁ గావలసినది యామె సమకూర్చినచోఁ
 గృతజ్ఞతా వాక్యములు పలుకుదును. వేళకు సమకూడనిచో
 విసిగికొందును. ఆమె వట్టి యటవిక స్త్రీ. ఇంచుమించుగా
 దిస్సమొల కలది. ఆమెకు నవ్వు తెలియదు. నేను విఱుగఁ
 బడి నవ్వి నచో నివ్వఁబోయి చూచును. నా ధరించిన

వత్సము లామెకు విచిత్రముగాఁ గలిపించును. ఆమెయందు
 శ్రీత్వ మున్నది. అచ్చటనున్న పరిస్థితులు, మహామంత్రీ!
 వానినిఁ గూర్చి యింకొక గ్రంథము వ్రాయవలయును, ఆమె
 వృద్ధురాలా? కాదు. నిత్యసర్వత నివాసమువలన దృఢ
 మయిన శరీరయష్టిగలది. సర్వజంత సహజమయిన కామ
 వాంఛ యామెయందున్నది. ఆమె పరపురుషు నెఱుఁగదు.
 స్వపురుష పరపురుష జ్ఞానములేదు. తన శరీరము నగ్నముగ
 నున్నదన్న సంగతి యామె యెఱుఁగదు. నా కచ్చట నుం
 డుట యొక విచిత్రమయిన యనుభూతిగా నుండెను. అతిఁ
 డీర్ఘ్య యెఱుఁగదు. ఈమె లజ్జ యెఱుఁగదు. ఎఱుఁగదనఁగా
 లోకీకములయిన యీర్ష్యా లజ్జ లెఱుఁగరు. జీవనిష్ఠమయిన
 వాని నెఱుఁగుదురు. నేను వెలియోనను పర్వతము మీఁద
 వెళ్ళినప్పుడెల్ల నాల్గయిదు దినములుండు చుంటిని. నేను
 బయలుదేరి వత్సనఁగా నామె నన్ను రానిచ్చెడిది కాదు.
 నా చేయిపట్టుకొని లాగెడిది. నన్నుండుమనెడిది. నా కడ్డము
 వచ్చెడిది. తన శరీరము నా శరీరముతో సంయోజనము
 చేసెడిది. నేనింక రెండు దినములుండెడివాఁడను. ఒకప్పుడు
 నేనా కొండమీఁద నుండఁగా హఠాత్తుగా నైదుగుఱు రాజులు
 నైదుగుఱు మంత్రులు నైదుగుఱు సేనానులు తింతాక
 రాళుని వెంటఁబెట్టికొని వచ్చిరి. వారిద్దఱు వెలియోనను
 లనుఁ జూచిరి. ఆ శ్రీనిఁ జూచిరి. వారు నన్నుఁ బ్రశ్నించిరి.
 నేనున్నదంతయుఁ జెప్పక తప్పక వచ్చినది. కరాళుఁడు
 నేల చూపులతో నిలఁబడిపోయెను. వెలియోనను చెప్పెను.

అందులో నొక సేనాపతి యున్నాడు. వానికి సడవి దున్న పోతునకు భేదము లేనేలేదు. నిజముగాఁ బరిశీలించి చూచి నచో వన మహిషము వానికన్న నయము. వాడు వెలియో నను భార్యనుఁ జూచి యామె యావన కఠిన శరీరములనుఁ జూచి యేమియుఁ దెలియని యమాయకత్వపు మాటలనుఁ జూచి వట్టి నవ్వులనుఁజూచి యామెను దొంగిలింపవలయునని నిశ్చయించికొనెను. ఆ యభిసార రాజ్యముమొక్క రాజునకు తింరాకరాళ్ళుని యీ రహస్యగోపనము విన్న సెంట నే కోపము వచ్చి వానితల నఱకెను. మహామంత్రీ! ఆ వెలియోననులుగాని పెద్దవాని భార్యగాని కత్తితో నొకని తల నఱకుట యెట్టిదో యెఱుఁగనివారు. వాడు మువ్వురు నచటినుండి పాటి పోయిరి. ఆ సేనాపతి యామె సెంటఁ బఱు ప్పెనైను. నేను దక్కినవారి నుపశమింపఁజేసి బైటికిఁ దీసికొని వచ్చితిన్ని వారు తింరాకరాళ్ళుని యుద్యోగమును నాకిచ్చిరి. నేనిచట నీ పర్వత మార్గరక్షాధికారిని. నే నెవనిమీఁదఁ బ్రతిక్రియ తీర్చికొన నెంచి కొన్నానో వారందఱిప్పుడు నాచేతిలో నున్నారు. నేను వారి నూరికే చంపఁదలఁచి కొనలేదు. కవలగుఱ్ఱము రావలయును. అప్పుడు నా ప్రతిక్రియ - మిర్తఘా.

౧౨

మగధరాజ్య మహాసేనాపతి యుపవర్షులవారికి. నేను దమరికి జాబు వ్రాయాట తమరికిఁ గొంత యచ్చెరువుగాఁ గని పించవచ్చును. నాకు నితని కేమి సంబంధము? ఇతఁడు తొలి నాఁడు సైన్యములో నొక చిన్నయుద్యోగి. అపుడు మహా సేనాధిపతియైన పుష్యమిత్రునకు సమీప బంధువుకావచ్చును. నే నితనితో నెన్నఁడును మాటాడలేదు. ఈ వ్రాసిన విషయ మెచ్చటనో మొగలుపెట్టి యెచ్చటినో ముగించినట్లున్నది. అని మీ రనుకొనవచ్చును. నేను కొన్ని దినముల క్రింద మహా మంత్రియైన నారాయణభట్టుగారి కొక లేఖ వ్రాసితిని. తమ కిప్పుడు వ్రాయుచున్న విషయము దాని ననుసరించి యుండును. ఐనచో నేనీ లేఖనుఁ దీసికొనిపోయి నారాయణభట్టున కీయ వలయునా యని మీరనుకొందురు. ఈయవలయు ననియే నా యుద్దేశ్యము. ఇంకను నేను మఱికొన్ని లేఖలు వ్రాయుదును. ఈసారి పుష్యమిత్రు లాచరించు నశ్వమేధ మహా ధ్వరమునకుఁ బ్రధానర్వీక్కుగా నర్చింపఁబడ నియమింపఁబడి యున్న మేధావి భట్టులకు వ్రాయుదును. మఱియొకలేఖ మహారాజుగారికే వ్రాయుదును. ఈ నాల్గులేఖ లొక్కసారి చదివికొనినఁగాని నా చరిత్రము సంపూర్తిగా నవగతముకాదు. నేనీ లేఖ తమకు వ్రాయుటలోఁ గొంత యర్థమున్నది. చైత్ర శుద్ధ పూర్ణిమనాఁ డశ్వమేధము ప్రారంభింపఁబడును. ఆ

నాఁడు సంగ్రహణేష్టిజరపి యశ్వముయొక్క నాల్గవదము
 లందు హోమముచేసి దానిని విసర్జింతురు. తదశ్వరక్షణార్థము
 యవరాజయిన యగ్నిమిత్రుఁడు పంపింపఁబడును. అగ్ని
 మిత్రునకుఁ దోడుగాఁ దమరినిఁగూడ మహారాజు పంపించును.
 తమరిప్పుడు మగధరాజ్య మహాసేనాపతి పదవియందున్నారు.
 తమ రశ్వరక్షణానుయాయులయి నచ్చినపుడు తమరు
 యాత్రాసంవత్సరమునందు మగధరాజ్య సేనాపతి స్థానమున
 నీలాంజనభట్టును నిర్ణయించి రావలయును. ఈసంగతి నేను
 వ్రాసితిని మహారాజులతో విన్నవించవలయును. ఈయశ్వ
 మేధయాగము స్వాహంకారముచేత నే ననుకొనుచున్నాను
 గదా మద్బుద్ధి జనితమని, బుద్ధి జనితమనఁగా బుద్ధిగత గుణ
 హేతుకము కావచ్చును. దోషహేతుకమునుఁ గావచ్చును.
 అచటి కథలన్నియు తమకు విదితములే కనుక శ్రీ పుష్య
 మిత్రులవారి యశ్వము దూరదేశమునఁ జిత్రవధ కావింపఁబడ్డ
 దన్న సంగతియు మీకుఁ దెలిసియుండవచ్చును. దానికవలయే
 తేపు మేధీయాశ్వము కాఁబోవుచున్నది. ఈ మహాయజ్ఞము
 తద్ధింసా ప్రతిక్రియారూపముగా సాగుచున్నది. మీరశ్వము
 వెంట వచ్చుచున్నారు గావున మేధ్యాశ్వము పలుతావుల
 సంచరించి యవనరాజ భూములనుఁ గూడఁ జొచ్చును
 గావునఁ జొచ్చినపుడు సామన్యమయిన నడక నడువదు
 గావున, యవన భూములయందు - దాని రక్షణ విధాన
 మన్య విధముగా నుండును గావునఁ, దమకు నేను గొంత
 మనవి చేయవలసియున్నది. సామన్యముగా నర్చితమయి
 వదలిపెట్టఁబడిన మేధీయాశ్వము దానిదారి నది పోవుచుం

డును. రక్షకులు వెనుక పన్నుచుందురు. పరాక్రమ వంతులు దానిని బట్టుకొందురు. ఎవరు తమ పరాక్రమము ప్రకటించుటకుఁ బట్టుకొందురో వారితో యుద్ధము జరుగును. ఎవగాయశ్వమునుఁ గోసికొని తినుటకుఁ బట్టుకొందురో వారితో యుద్ధమేమి? అశ్వము వధింపఁబడినచో నది యజ్ఞమునకు మహావిఘాతము. మఱిల యాగము సమారంభింపఁ బడవలయును. మఱిల సంతరియిఁ గ్రొత్తయే. యవనులు క్షత్రియులు కారు. వారికి మీసం ప్రదాయములు తెలియవు. మీ సిద్ధాంతములందు వారికి విశ్వాసము లేదు. విశ్వాసము లేకపోవుటయే కాదు. వానికి విరుద్ధములయిన భావములు కలవారు వారు. మీ రేకార్యమందు నియమింపఁబడఁ బోవుచున్నారో యా కార్యమునందు మీకు సాయము చేయఁ బోవుచున్నాను. యవనదేశమునందు మీ యాగాశ్వము వధింపఁబడి, భుజింపఁబడకుండ, నేను రక్షింతును. దాని రక్షణము నేనెట్లు చేయుదునో దానికి నేనొక పదకము వేసి కొంటిని. ఆ పదకమును నేను మీకు వ్రాయుటలేదు. పరమేశ్వరుని యనుగ్రహమున్నచో నా పదకము కొనసాగుటకుఁ గొన్ని యూహలు నాకుఁ గలిగినవి. దాని మార్గము నాకు స్ఫురించినది. వాని విషయము తమకు వ్రాయుచున్నాను. అందుచేత సచ్చముగా దీనితోఁ దమకు సంబంధములేదని చెప్పరాదు. నేను నారాయణభట్టుగారికి వ్రాసిన లేఖ తమ రును మహారాజగారును చిత్తగించియే యుందురన్న యూహతో నిది వ్రాయుచుంటిని. అరీతిగా రింతాకరాళుని వధ జరిగిన తరువాత నా యవనతాజులు నన్నతని యుద్యోగమా

నందు నియమించిరి. నేనింటికి వచ్చితిని. ఇల్లనఁగాఁ గరా
 ఖుని యిల్లే. అది నా యిల్లెనది. పూర్వమే నేనతని యిం
 టిలో నుండుచుంటిని. ఇప్పుడతని యాస్తియు నాదియైనది.
 అచట నాస్తి యన్నది యేదియులేదు. కొన్ని తాళ్లు ప్రోవు
 పెట్టిన తల దాచికొనుటకుఁ దావయిన యొక ప్రదేశమే
 గృహనిర్దేశమున సాగుచున్నది. రెండు మేకలు కలవు. నా
 దున్నపోతు కలదు. పదిబల్లెములు కలవు. రెండు ఖడ్గములు
 కలవు. ఒక గుఱ్ఱము, దానిపైని జీను, దానికల్లెము. ఇవి
 మాత్రమే యాస్తి. దానికి నేనధికారిని. ఇంటికి వచ్చిన తరు
 వాత నాకొక విచిత్రమయిన సన్నివేశము తటస్థించినది.
 తింతునిభార్య పే రయేషా. ఆమె కూడ నా యాస్తిలోని
 భాగముగా నే ననుకొనవలసిన స్థితివచ్చినది. అతని తక్కిన
 యాస్తికి నేనధికారి నైనచో నామెకుఁ గూడ నేనధికారి
 నన్నట్లు! నే ననుకొక తప్పక వచ్చినది. ఆమెను గుఱించి, కొంత
 మనవిచేసెదను. ఆమె వయసు పాతికయేండ్లకు మించి
 యుండదు. ఆర్యావర్తమునఁ బాతికయేండ్ల స్త్రీయనఁగా
 నలువ్వురైదుగులు పిల్లలతల్లి కావచ్చును. ఆమెయందు యశావ
 నము ప్రొద్దు వాటాఁటఁ బోవుచున్నదన్న ట్లుండవచ్చును.
 ఇచట నట్లుకాదు. ఇచట నలుఁబదియేండ్ల స్త్రీకూడ మంచి
 నడియావనములో నుండును. ఆమెతాడి ధనవంతుఁడు.
 వారిది గొప్ప కుటుంబము. ధనవంతుఁ డనఁగా సతనికొక
 నంద గొత్తె లుండును పాతిక ముప్పది గుఱ్ఱము లుండును.
 వాని యింటిలో ముప్పది నలుఁబది ఖడ్గములుండును. వంద
 బల్లెములుండును. ఒక రెండు చిన్నపర్వతముల నడుమనున్న

కొంత వైశాల్యముగల మేర వానియిల్లు, వానిదొడ్డిగాఁ బరిగ
ణింపఁబడుచుండును. ఇచట ధనవంతుఁడన్న శబ్దమున కర్థ
మిది. అతఁడు ధనవంతుఁడే కాదు, బలవంతుఁడును. వానికిఁ
బదిమంది కుమారులు. కొడుకులు పదిమంది యనఁగా
వానికిఁ బది ఖడ్గములున్నవని యర్థము. పదిమంది కటారి
కాండ్రు కలిసి యొకపని చేయుటకు బయలుదేరుదు రని
యర్థము. అతఁడు బలవంతుఁడు. ఈమె వాని చివర సంతా
నము. ఈమెకుఁ బదిమంది యన్నగారలు. ఆ పదిమందియు
నీమె చెప్పిన ట్లాచరింతురు. ఆ పదిమంది యన్నచో నీ
యభిసార దేశమున నండటికి భయము. ఆమె యంత బల
వంతురాలు. తానంత బలవంతు రాలనని యామెకుఁ దెలి
యును. అది మఱియుఁ బ్రాణములమీఁదికిఁ దెచ్చు విష
యము. తింతుఁడు తొలుత నీమెను వరించెను. తింతుఁడు
వరించెననఁగా నదియొక్క గొప్పదశగా నాదేశములో నెన్ని
కొనవలయును. అతనిచేతిలో నైదుగుఱు యవన రాజులు
నుండిరి. అతని యధికారములో నిచ్చట నలుఁబదిమంది
కటారికాండ్రుండిరి. అతఁడు సులభముగా వేయిమంది రాతు
లను సమకూర్చుగలఁడు. దోచఁగలఁడు. ధనము నెత్తికొని
రాఁగలఁడు. అట్టివాఁడొక బాలికనుఁ బరిణయమాడ నెంచి
నచో నా బాలిక యొక్క తలిదండ్రు లెగిరి గఁతువేయు
దురు. కాని యయేషా తండ్రియు సోదరులును వాని నంగీక
రించలేదు. దీనినిఁబట్టి యయేషా తండ్రియొక్క బలమెట్టిదో
యామె సోదరులు పదిమంది యెట్టివాఁలో గ్రహించవచ్చును.
కరాళుని క్రిందనున్న నలుబదిమంది కటారికాండ్రు అయేషా

సోగరులయిన పదిగుందిమీఁదికిఁ జూయినచో వారిలో నొక్కఁ
డునుఁ దిరిగిరాఁడు. వారయేషా నెవ్వరికో యిచ్చిరి. ఆమెకు
భర్తయైనవాఁ డెట్టివాఁడనఁగా సింహము దారి నెంటఁ బోవు
చుండెను. వాఁ డా పార్శ్వస్థ గిరిశేఖరముననుండి, దానిముం
దటికొక తూతిని దొర్లించును. అది తలయెత్తి చూచును.
అది వాని కన్నులలోఁ జూచినంత వీనితో మనకెందుకని యా
మృగరాజు తొలఁగిపోవును. అది వాని యాకారవిశేషము.
అందుచేతఁగూడ తింతాకరాళుఁడు తా నయేషానుఁ గోర
లేదు. ముందు కలహాకారణము నడచుచుండును. నెనుక
దానిభర్త వచ్చుచుండును. ఈదేశములో జలయుద్ధములని
కొన్ని జరుగుచుండును. ఆ జలయుద్ధములు మిక్కిలి భయం
కరములయినవి. ఇచట నీరు దొరుకదు. సర్వవిఘ్నోధములు
కొండలమీఁదనున్న నీటి దొరువులవద్దనే ప్రారంభమగును.
అందుచేత నీయభిసారదేశపు రాజు జలయుద్ధముల నివా
రించుటకుఁ దీవ్రమయిన శిక్షలు వేయును. ఈ యయేషా
భర్త యొక జల యుద్ధమునకు హేతువని నిర్ణయింపఁ
బడుటచేత, వాడు సంహరింపబడెను. వ్యక్తి యెంత
బలవంతుఁడైనను రాజాజ్ఞ ముందు వానిబలము పనికి
రాదు. వాని యనంతరమున నయేషా తింతాకరాళుని
భార్య యయ్యెను. దానితో తింతాకరాళుఁడు మహాబల
వంతుఁ డయ్యెను. వానిని దేటి పాఱఁజూచుటకు వీలులే
దయ్యెను. తమరు మత్స్యార్వశేఖుఁదిలకించినచోఁ గరాళుని వధ
యెట్టి పరిస్థితులందు జరిగెనో తెలియఁ గలదు. అచటఁ గనుక
నా సేనాపతి వానిని సంహరింపఁ గలిగెను. ఇంకొకచోట నది

సాధ్యమయ్యెడిదిగాదు. మహాసేనాపతీ! వాడు బ్రదికియుండగా సంత బలవంతుడు చనిపోయిన తరువాత సంత బలహీనుడు. ఇది చాల విచిత్రమయిన విషయము. బ్రదికియుండగా వానికెంతో బలగ మున్నది. ఆ బలగమును జూచి వాని శత్రువులు భయపడుదురు. శత్రువులు వానిమీదికి రారు. వచ్చినచో బలగమంతయుఁ జుట్టుకొనును. వాడేకాంతమున వధింపఁబడును. ఎవఁడో యుపాశు వధచేయును. తరువాత నా బలగమేమియుఁ జేయదు. వాని పథకుఁ బ్రతీకారముండదు. ప్రతీకారమున కెవ్వఁడునుఁ బూనుకొనఁడు. పూనుకొన్నచోఁ దానికెంతయో ప్రయత్నము కావలయును. బ్రదికియుండగా వానికాపద రాబోవుచున్నచో వాని నాదికొనఁబోవు వందమందియు దైవముయొక్క వ్యతిరేకముచేత నాడు చనిపోవుట జరిగినచో వాడు వధింపఁబడుట జరిగినచోఁ దద్వధకుఁ బ్రతీకారము చేయుటకు నా వందమందిలో నొక్కడయినను రాఁడేమి? ఇది సృష్టిలోని యొక విచిత్ర విషయము. తింకాక రాళ్ళుని స్థితి యట్లేనది. నా కిప్పటికిని నాశ్చర్యము గొలుపుచున్నది. బ్రదికియున్నప్పటి వాని బలమెంత? ఇప్పుడా బలమంతయు నేమయినది? వాడు బ్రదికియుండఁగ వానికాపద రాఁబోయినచో నాయాపద వారిం చుట కంతమంది మూగుటయేల? వాని యాయాపద గతార్థమయినచో నొక్కఁడును ముందడుగేల వేయఁడు? ఇది జీవితమునందలి యొక రహస్యము. సర్వ మానవజాతియందు రెండు వృత్తు లుండును. ఈ వృత్తులు జీవనిష్ఠమయి యుండును. ఒకటి లోన్పత్తి. రెండవది వెలివృత్తి. సర్వ జీవలోకము వెలి

వృత్తియందు నిష్ఠమైయున్నట్లు కనిపించును. వ్యావహారికముగఁ దన్నిష్ఠమయి యుండును. అంతర్వృత్తి వానికిఁ దెలియకుండ నిత్యజాగ్రదవస్థాభూతమయి యుండును. అది జాగ్రత్తిని యందున్న విషయము. వానికిఁ దెలియదు. ఇది జీవసంపుటియొక్క లక్షణము. మనుజులు చనిపోదురు. బంధువులు మరణింతురు. ఆత్మీయులు సరతులగుదురు. జనము దుఃఖించును. ఆ దుఃఖములోననే మృత్యువు నిత్యమైనదన్న విషయము వారికిఁ దెలియును. ఆ తెలివియే వారికుపశమనము కల్గించును. తేనిచో బంధుమరణము ప్రాపించిన జీవుఁడు తానును మరణించవలయును. వానికిఁ దెలియకుండా మానవలోకమున కతీతమయిన యొకస్థితి యేదో యున్నదని దాని మీఁదఁ దనకథికారము. లేదని సర్వజీవులు దానికిఁ దలలొగ్గవలసినదేయని జీవకోటియొక్క శక్తి యిగత పరిమితమని వానికొక తెలివిగలదు. మనుజుఁడు బ్రదికియున్నంతసేపే వాని జాగ్రత్త. వాని రక్షణ ప్రయత్నము. వాని యాశాదులను నిర్వహించికొనుటకుఁ జేసెడు ప్రయత్నము. మృత్యు సంతరకాలమున నెవ్వఁడు నేమియుఁ జేసెడినిలేదు. దానికి సర్వలోకము వశము. ఈ సంగతి తెలియని జీవుఁడు సృష్టిలో నుండఁడు. తెలియుట రెండు విధములు గదా. స్వతస్సిద్ధముగా లోపల భాసించుట యొకటి. విచారణా పర్యవసితమయి మనోదఘ్నమై యుండునది రెండవది. లోకము రెండవదానినే తెలియుట యనుకొనును. దీనినే జ్ఞానమనుకొనును. యథార్థమయిన తెలియుట యాంతరమునందున్నది. మనుజుని ప్రవర్తనస్థూలమయినది. సర్వ జీవలోకమునకు సంబంధించినది.

తదనుబద్ధమయి యుండును. లౌకికమైనది. యాహార సేవపాద నాదిక విషయమయినది. రెండవదానిననుసరించి యుండును. ఒకఁడు చనిపోయినంతనే వానినిఁ గూర్చిన విచారణ పర్యవసిత మయినది. వాని బలగము వాని కక్కఱకు రాదు. దానితో నా ప్రయత్న ముపరమింపఁ బడినది. వాని మృత్యువునకుఁ బ్రతీకారము బయలుదేరినదనఁగా యథార్థమునకుఁ బ్రతీకారము మృత్యుఁడైన వానికి సంబంధించినది కాదు. బ్రదికి యున్న వారిలో నొకానొకని యహంకారమునకు సంబంధించినది. ఈ పట్టుదల వీనిది. తదనుబంధిగాఁ బైకి భాసించు చున్నను, నిజానికది వేటొక పురుషుని క్రోధాదిగుణ సామగ్రి సంజివితమయినది. అయ్యా! ఉపవర్షా! ఈ సంగతి నేనింతగ నెందుకు వ్రాయుచుంటి ననఁగా నేను బుష్పమిత్రుల యశ్వమును దొంగిలించి వచ్చితిని. అది సంహరింపఁబడినది. దానికి నేను బ్రతీకారమునుఁజేయ వాంఛించుచున్నాను. ఆ యశ్వము యొక్క జీవుఁడు మత్స్యతీకారార్థికాఁడు. ఈ ప్రతీకారబుద్ధి నాయంగే పుట్టినది. దీనికి నా ఊవలక్షణమునందుఁ గల యొక విచిత్రమయిన సంస్కారము హేతువు. దీని నట్లుంచి తింతా కరాళుని మృతినిఁ గూర్చి నేనింత విచారించుటకుఁ గారణము వాని భార్యయైన యదేషా. వాని యాస్తితోఁ బాటు తాను కూడ నాకు సంక్రమించునని యనుకొని తానట్లు ప్రవర్తించు చుండుట నన్నీ విచార సాగరమునంగుఁ ద్రోసినది. నేను తేవు మరణించిన-నో మరణానంతరమునఁ దత్పూర్వ భర్తలిద్దఱు నెట్టివారో నేను నట్టివాఁడనే. ఇప్పుడు నాయందామె స్వత్వమును వెల్లార్చుచున్నది. లౌకికమైన యాస్వత్వాభిమానము

బ్రదికియున్నప్పటి వేళకు సంబంధించినది. ఇది లోకమునకుఁ బాఠాలోకమునకు నున్న భేదము. ఈ రెంటికి ముడివెట్టి వైదికమతము మృతభర్తృకమైన స్త్రీ తస్మైత భర్తృస్థమైన మనస్సుతో నుండవలయుననుట పరలోకమునుఁ దెచ్చి యిహలోకముతో ముడివెట్టుట. ఈ ముడి నెఱుంగని మేచ్చులు బ్రదికియున్నప్పటి స్థితిని మాత్రమే పరిగణించుచు వాని యనంతరమునం దింకొకఁ డన్నట్లు ప్రవర్తించుచున్నారు. వీరగ్నుపాసకులు కారు. అగ్నియనఁగా నేమో వీరికిఁ జెలియదు. లోకముయిన లోకవస్తు దహనశీలమయిన యన్నాదిక్లిన్నతకు సంబంధించిన యగ్ని నే వా రెఱుంగుదురు. సృష్టి దేనినుండి జన్మించినదో యా వైశ్వానర స్వరూపము వారికిఁ జెలియదు. తమరునుఁ బండితులే. దానినిఁ గూర్చి నే నెక్కువ విచారింపనక్కఱలేదు. తమరికిఁ జెప్పనక్కఱలేదు. నే నట్టి క్లిష్టపరిస్థితి యందుఁ జిక్కుకొంటిని. నా పరిస్థితి మనవి చేయుచుంటిని. దేవతారూపమైన యగ్నికి సంబంధించని యొక స్త్రీ పురుష కామవ్యర్థ వ్యూహమునందు నేనిపుడు తగులొంటిని. ఆమెయందు నే ననురక్తుడను గాను. అనురాగమన్నమాటకు యవనులయఁ దర్థములేదు. రంజితాత్వర్థము దేని ననుసరించి యున్నది? పరలోకములు తదనుబంధి కర్మలు మొదలయిన వాని ననుసరించి యున్నప్పు డది యనురాగము. ఇచ్చటి యనూపసర్గ నిరర్థక మయినది. దాని కేయర్థమును లేదు. ఔషచానికమైన యర్థముకూడ లేదు. కామము ననుసరించియున్నదని యర్థము చెప్పినచో నదియే కామమదియే యనురాగము. ఇట్టిది మేచ్చభావము. ఆమెయందు

నా కనురాగము కలిగినదని మనవి చేయుచున్నాను. నేను ప్రతి క్రియాపరినిష్ఠిత బుద్ధిని. తత్ప్రతిక్రియ యీమెను నే ననుసరించినచో నాకు సుసాధ్యమగునట్లు కనిపించుచున్నది. తత్ప్రతిక్రియానురాగము నాకుఁ గలిగినది. ఇదియొక క్లిష్ట పరిస్థితి. ఆమె తాను నాయాస్తిలో భాగమనుచున్నది. నేను కాదనుటకు వీలులేదు. కాదంటినో నా నెత్తిన వంద కత్తుల బలముగల పది కత్తులు పడును. నే నింతవఱకు యవనుఁడ నైతిனో కానో నాకుఁ దెలియదు. ఇప్పుడు మాత్రము యవ నుఁడను నిస్సందేహముగాఁ గాఁబోవు చున్నాను. ఆమె తాను నా యాస్తిలో భాగమని యనును. స్వామియైనవాఁడు తన యాస్తియందుఁ దాను మమకారము కలవాఁడై యుండ వలెను. నాయం దా మమకారము కలిగించుటకు నామె కొన్ని విచిత్రములయిన ప్రవర్తనలు చేయుచున్నది. ఆమె యీ దేశమునందలి కొందఱు స్త్రీలకంటె నధికమయినశక్తులు కలది. ఆమె తొలుతటి భర్తనుఁ దా నామె సులభముగా రక్షించుకొనఁ గలిగెడిది. ఆమెశక్తి విలక్షణమయినది. ఆమె గొప్ప మేధావతి. తత్పూర్వ భర్తలిద్దఱినిఁ గూడ నామె ప్రేమించలేదు. వా రామెను వాంఛించిరి. ఆమెను వాని తండ్రి మొదటివాని కిచ్చెను. కరాళుఁ డామెను మోహించెను. ఆమె వారి యిద్దఱిని వాంఛించలేదు. ఆమె వారిద్దఱిలో నొక్కరిని వాంఛించినను వాఁడంత సులభముగా వధింపఁ బడఁడు. మొదటి వానిని రాజాజ్ఞ యేమియుఁ జేయలేదు. రెండవవాని విషయములోఁ బ్రతీకార వాంఛకూడఁ బుట్ట లేదు. ఆమెయొక్క మహాప్రతిభయు బుద్ధి విశేషమును

మేధావి భట్టునకు వ్రాసెడి యుత్తరములో వ్రాదసెను. అప్పుడామె నన్ను యవనునిగా నెట్లు చేసినదో వ్రాయుదును. నేనిచట యవనుడను. యవనుడను గాను. నాస్థితి గోడమీఁది పిల్లివాటముగా నున్నది. ఆమె దిన దినము తన శక్తినిఁగూఱించి తన ప్రతిభనుఁ గూఱించి తన యఘటన ఘటనా సామర్థ్యమును గూఱించి నాతోఁ జెప్పుచుండును. నే నివి విని యూరకుందును. తింఠాకరాళుని మృతికిఁ దాను బ్రతిక్రియయే చేయఁదలఁచి నచో నెట్లు చేయునో నాకుఁ జెప్పెను. అందులో సందేహము లేదు. ఇది యిట్లుండఁగా నామె యందనేకములయిన విద్యలు కలవు. ఆమె కనేకములయిన యోషధులు తెలియును. ఆమెకుఁ గొన్ని మంత్రములు తెలియును. ఈ దేశమునం దిన్ని మంత్రము లుండునని నా కిదియే మొదటిసారి తెలియుట. నే నిదివఱకు విన్నాను. కాని శాబర మంత్రములకుఁ గూడ నింత శక్తి యుండునని నాకుఁ దెలియదు. అదియట్లుంచి యామెయందు నేనొక విద్య చూచితిని. నా కాశ్చర్యము వేసినది. నే నామెయందలి యీ విద్యను తెలిసికొని తనయందనురాగమునుఁ బెంచికొన వలయునని యామె యుద్దేశము. నిత్య మామెవెంట నొక శ్వాన ముండును. ఇచ్చటి కుక్కలనఁగా మన గ్రామములయందుండెడి శ్వానములు కావు. వానికిని వీనికిని సంబంధ ముండదు. ఒక బలిసిన క్రూర దృష్టులుగల సృగాలముకాని, చిన్న తోడేలుకాని, యెట్లుండునో యీ శ్వాన మట్లుండును. అది భయంకరమయిన జంతువు. దానిని హింస్రమృగములుకూడ నేమియును జేయఁజాలవు. అవి గ్రామములలోఁ దిరుగవు. నిశలయందు వేటాడు

చుండును. ఆ కుక్క యామె వెంటఁబడి తిరుగుచుండును. దానికే యచ్చటి జన మామెనుఁ జూచి భయపడుచుండును. ఒక కుక్క యీ దేశమున నొక స్త్రీ వెంటఁబడి తిరుగుచున్న దనఁగా నామె మంత్రకత్తెయని యర్థము. ఆమెవంకఁ గన్నెత్తి యెవ్వఁడునుఁ జూడఁడు. ఆమెనుఁ బెండ్లియాడిన తరువాత తింతాకరాళుని గౌరవ మీ దేశమునందుఁ బెరిగినది. ఆమె తన బిడ్డల నేమిచేసి పోవునోయని తింతాకరాళుఁడు పడ్డ భయము నకు మితిలేదు. అతఁడు బ్రతికి యుండఁగా భార్య నేమి యనుటకైన భయపడెడివాఁడు. నేనది యతని కామెయందుఁ గల ప్రేమ యనుకొంటిని. ప్రేమకాదు. భయమని నాకిప్పుడు తెలిసినది. ఆమె యా పిల్లల నిద్దటిని నినాన శృంధుకు బ్రదుకనిచ్చినదో నాకుఁ దెలియలేదు. తరువాతఁ దెలిసినది. కరాళుఁడు బ్రదికి యుండఁగనే నామీఁగ నామెకుఁ బ్రేమ కలదు. నేను పిల్లలను దయగాఁ జూచుచున్నాను. ఆ పిల్లలనుఁ దా నేమయినఁ జేసినచోఁ దన్ను నేను ప్రేమించనేమో? నా ప్రేమకుఁ దాను జెడిపోవునేమో? ఈ భావముతో నామె యా పిల్లల నేమియుఁ జేయలేదు. అట్లయ్యుం గరాళుఁడు బ్రదికియుండఁగా నామెకు నాయందుఁగల ప్రేమను వ్యక్తీక రించలేదు. మనసులోననే దాచుకొన్నది. దున్నపోతుతో నేను జేసెను వ్యవసాయమునకు సాయపడుచు వచ్చెడిది. ఆ సాయపడుట సామాన్యమయిన గృహస్థధర్మముగా మానవ ధర్మముగా భాసింపఁ జేసినది. కాని నాయందుఁ దనకుఁగల వలపుగఁ గనిపించనీయలేదు. కరాళుఁడు మరణించిన తరు వాత నీభావము లన్నియుఁ బైటఁబెట్టినది. ఆమెయం దింకొక

వైచిత్రికలదు. నాయం దామెకు నలపుకలదు. కరాళుని నామె సులభముగా వధించగలదు. అట్టి యప్రశస్తృఃబని చేయలేదు. ఈ లోకమునందున్న యొకానొక జీవియొక్క లక్షణము దురవగాహముగా నుండును. ఏజీవియొక్క నియమ మా జీవిదే. స్వయం స్థితి నూత్రములచేత నాజీవి తన బ్రదుకుఁ దాను బ్రదుకుచున్నది. పెరివానియందు వలపు కలదు. పెండ్లియాడిన వానియందులేదు. తనభర్త నామె సులభముగాఁజంపగలదు. వానినిఁ జంపదు. వానితోడనే సంసారముచేయును. వాని యనంతరమునఁ దాను వలచిన వానితోడి కూటమి సాధ్యమయినచో వానిని వరించును. ఇది యేమి న్యాయము? ఇది యేమి నియమము? ఈ నిబంధనలు నెచ్చటివి? గొప్ప నాగరకత లేనిజాతి. శ్రుతులు లేవు. స్మృతులు లేవు. ధర్మములేదు. సంఘ వ్యవస్థ లేదు. చంపినచో శిక్షలేదు. ఆ శిక్షను వేయి విధములుగాఁ దప్పించి కొనవచ్చును. అట్టి స్థితిలో నా భర్తతోడనే మనికిగా నుండుట యా జీవియొక్క యొకానొక యున్నత భావమని చెప్పకుండుటకు వీలులేదుగదా. కరాళుని పిల్లిలిద్ద తొకనాఁడు సాయంకాలము నింటిముంగిట నాడుకొనుచున్నారు. వాని తల్లి గుంపలనుఁ దెచ్చుట కడవిలోనికిఁ బోయినది. నేను నాయుద్యోగమందు నిత్యముగ నుండనక్కఱలేదు. నాల్గైదు దినముల కొకసారి పోయి చూచివచ్చుచుండుటయే నా ధర్మము. నే నించుమించుగ నెప్పుడు నింటివద్దనే యుందును. ఆనాఁడు సాయంకాలమయినది. అస్తమింపఁ బోవుచున్న

సూర్యుని యెఱ్ఱవెలుగులచేతఁ గొండమీఁది చివురాకు లెఱ్ఱ
 వడి యా యెఱ్ఱవనముయొక్క డాలు మా యింటిముంగిటి
 తెల్లని తాళమీఁదఁబడి యా తాళ్ళు విదలించిన యెఱ్ఱని
 కాంతులచేతఁ గరాళుని పిల్లల జుత్తెఱ్ఱఁ బడినది. అయేషా
 మొగమెఱ్ఱఁ జడినది. నేలయంతయు బుక్కాయి చల్లినట్లు
 న్నది. నేనొక తాతిమీఁదఁ గూర్చుండి నా ఖడ్గమునుఁ బగి
 శీలించుచున్నాను. ఒక యనుపముక్కతో దాని వాదజను
 రాచుచున్నాను. ఆమె దూరముగ నింకొక తాతిమీఁద
 గూర్చున్నది. ఇంతలో నామె నోటినుండి యొకపాట వెలు
 వడుచున్నది. ఆ పాట నడకయే విలక్షణముగా నుండెను
 దాని గమనము గుఱ్ఱము ఖదనుత్రొక్కిన ట్లుండును. చర
 ణాంతమొక తీవ్రమయిన యూపుతో సాగుచున్నది. ఆ
 గుఱ్ఱము వెనుక కాళ్ళతోఁ దన్నినట్లున్నది. నేను దలయెత్తి
 చూచితిని. ఆమె యెదుటనున్న కుక్క నాట్యమాడుచున్నది.
 ఆమె చరణము పాడుచుండఁగా నది యడుగులు వేయును.
 చరణాంతమన్నప్పుడు వెనుక కాళ్ళతోఁ గాలితోఁ జిమ్మును.
 ఆమె మఱియొక్క చరణమందికొనును. ఆ శ్వానము ఘున్న
 తూర్పుముఖముగా నున్నది. దక్షిణదిక్కుగాఁ దిరుగును.
 ఆమె చరణము మార్చినపుడెల్ల శునకము దిశను మార్చు
 చున్నది. ప్రతిచరణాంతమునందు వెనుకటి కాళ్ళెత్తి గాలితోఁ
 దన్నుచున్నది. కీర్తన యెపోయెను. ఆమె తలయెత్తి నావంక
 చూచినది. నే నచ్చేరువుతో నామెవంకఁ జూచుచున్నానని
 యామె గ్రహించినది. నావంక జూచినది. నబ్బినది. నేను
 'ఆ కుక్కకిట్లు నేర్పితివా' ఆమె 'నేర్పలేదు.' ఈ పాట

పాడఁగా నేజంతువయిన నిక్లై చేయును. నే నొకసారి యడవి లోని కొంటరిగాఁ బోయితిని. ఒక భల్లూకము నా కెదురయి నది. అది నా మీఁదికి రాఁబోయినది. ఈ విద్య నావద్దనున్న దని నాకుఁ దెలియును. నే నీ పాట నారంభించితిని. ముందు కాల్లెత్తి నా మీఁదికి రాఁబోవుచున్న భల్లూకము ముందు కాళ్ళు నాల్చి నాట్యమారంభించెను. అది నాట్యముచేయక తప్పదు. చరణాంతమునందు వెనుకటి కాళ్ళు విదలించక తప్పదు. దానినట్లు చాలసేపు త్రిప్పితిని. చివటికిఁ బాటనాపితిని. అది యాగి నావంకఁ జూచినది. నామీఁదికి మఱల వచ్చి నచో నేను మఱలఁ బాట నెత్తికొందు నేమోయని యాలో చించి దాని దారి నది పోయినది. నేను 'ఈ పాట నాకు నేర్పెదవా' ఆమె నీకు నేర్పుట యెందులకు ? నేను నీదాననే గదా. నీ వెంటనే యుందునుగదా. నీ వెప్పుడు పాడుచున్నావో నప్పుడే పాడెదను. ఏ యెలుఁగు గొడ్డును నీమీఁదికి రానీ యను. నేను 'నీవు లేకున్నప్పుడు నే నొంటరిగా నున్నప్పుడు వచ్చినచో' ఆమె నీవు గుఱ్ఱముమీఁద వెళ్ళుచువు. నీచేతిలో ఖడ్గముండును. నే నాఁడు దానను. నడచి పోవుదును. నా చేతిలోఁ గత్తియుండదు - నేను - నాకు నేర్పుటకు నీ కిష్టము లేదన్నమాట.' ఆమె 'నాకేమియు నభ్యంతరములేదు. నేర్పెదను గాని నీవు నీని నేర్చికొని ప్రయోజనములేదు. నీకది ఫలింపదు. నావద్దఁ గొన్ని మంత్రములున్నవని నీతోఁ జెప్పితిని. ఆ మంత్రములు శక్తిమంతము లగుటకుఁ గొన్ని నియమములు కావలయును. ఆ నియమములు పురుషులు పాటించలేరు. చంద్రుఁడు కొఱలేక నిండియున్న రాత్రి క్రొత్తగాఁ

బాతిపెట్టఁబడిన శవమునుఁ బెల్లగించి దానిమీఁదఁ గూర్చుండి యా మంత్రములన్నియు సనుచుండవలయును. అప్పుడు శవ బంధువులు వచ్చినచో నిన్ను వధింతురు. ఒక్కొక్కప్పుడూ దా శవమే నిన్నుఁ జిలపుటకు వచ్చును. ఆ శవముయొక్క చేతులు త్రేచి నీ మెడను బిగించును. నీ మనసులోనుండి నీ నోటినుండి యా మంత్రతాక్షరములు బెసకుట సంభవించెనా అచటనున్నది యొక శవముకాదు రెండు శవములు. ఓయి ! శత్రువైనవాని నెదిరించి యుద్ధము చేయుటకుఁ గావలసిన ధైర్యసాహసములు వేటు. శవాదులతో వ్యవహరించుటకుఁ గావలసిన ధైర్యసాహసములువేటు. ఒకఁడు శూరుఁడు కావచ్చును. పరాక్రమ వంతుఁడు గావచ్చును. ఖడ్గవిద్యా నిపుణుఁడు కావచ్చును. ఈ పాతిపెట్టఁబడ్డ శవమునుఁ బెల్లగించుటకు వాఁడు సాహసించులేడు. వట్టి శవమునుఁ జూచిననే భయపడెదరు. ఆ శవము చేతులుచాచి నీమెడ బిగింపఁబోవు నపుడు ధైర్య మున్నది యుండదు. నీ విట్లు చేయఁగలవా? చేసినచో నీకీ పాటలు నేర్పెదను. ఈ మంత్రములు చెప్పెదను.' నీను 'ఇది యన్నియు నీ నెచ్చట నేర్చికొంటివి.' ఆమె 'నేను బదిమంది యన్నలకుఁ జెల్లెలిని. అందఱకు ముద్దుచెల్లెలిని. నన్ను మా వాండ్లు నా యిష్టమువచ్చినట్లు పెనుగనిచ్చిరి, నే నిచటికిఁ బోనచ్చు, నచటికిఁ బోరాదనిలేదు. అందఱకు మాయన్నలనుఁ జూచి భయపడుచుండిరి. నేను విశ్వంఖిలముగఁ బ్రవర్తించు చుంటిని. ఒకనాఁడు మా యూరిలో నొక ముసలిది చని పోయెను. ఆమె నూరిచివరఁ బాతిపెట్టిరి. ఆమె కిట్టిమంత్రములు వచ్చునని చెప్పి కొనెడివారు. మావాండ్లు నన్నెచ్చటి

కయినఁ బోనిచ్చెడివాండుగాని యామె యింటికిఁ బోనిచ్చెడి వారుకారు. ఆమెతో మాటాడవలయునని నా కుండెడిది. నా కప్పటికిఁ జిన్నతనము. చచ్చిపోయిన తరువాత మనుష్యులు మాటాడలేరని నాకుఁ దెలియదు. ఆమె నూరిచివరఁ బాతిపెట్టిరని నాకుఁ తెలియును. అందఱును నిద్రపోయిన తరువాత నాగోతినిఁ బెల్లగించి యామెను బైటికిఁ వీసి యామెతో మాటాడవలయు ననిపించినది. అర్ధరాత్రమునందు నాసోదరులు నా వదినెలా నా తల్లిదండ్రులు నందఱు నిద్రపోవుచుండఁగా నది పండువెన్నెల కల గాత్రి యగుటచేతఁ జలికూడ వేయుచుండుటచేత నే నచటనే పండుకొన్నట్లు నొక చిన్నతాయి పెట్టి దానిపైన నా కంబళిగప్పి, నే నామెనుఁ బాతిపెట్టిన స్థలమునకుఁ బోయి ఊని. ఈ దేశములోఁ బాతిపెట్టుటయనఁగాఁ బైని కొన్ని తాళ్లు నేయుట. ఆ తాళ్ళకు కొన్ని బరువయిన తాళ్ళు కట్టపడి యా తాళ్లు దొలఁగించితిని. ఆ ముసలిది పండుకొని యున్నది. ముసలమ్మా! ఇన్నాళ్లు మావాండు నిన్నుఁ జూడనీయలేదు. నీతో మాటాడనీయలేదు. నీతో మాటాడవలయునని వచ్చితిని. నాకేమయిన రెండు మంత్రములా చెప్పుమంటిని. ఆ ముసలిది లేచి కూర్చుండి నా కేవో రెండు మంత్రములు చెప్పెను. నే నింటికిఁ దిరిగినచ్చితిని. ఈ సంగతి యెవ్వరికినిఁ దెలియదు. మఱల నిట్లే వంకరసుంత యైనను లేని చందురుఁడున్న రాత్రులంట నేనా ముసలమ్మ వద్దకుఁ బోవుటయు నామె నాకు మఱికొన్ని మంత్రములు చెప్పుటయు జరిగినది. ఆమె నాకుఁ గొన్ని పాటలు నేర్పినది. అందులో నిది యొక పాట. ఇట్లు నాల్గయిదు నిండుచందురుఁ

రాత్రులు గడువఁగా నా రాత్రులందు నే నెచ్చటికో పోవు
 చున్నానని నా తండ్రికి నా యన్నలకుఁ దెలిసెను. మా
 నాల్గవయన్న నన్ననుసరించెను. ఆ రాత్రి ముసలమ్మ లేచి
 నాతో మాటాడలేదు. మాయన్న నన్ను బట్టుకొని కొట్టెను.
 నా తల్లి తండ్రులు నన్ను భయపెట్టిరి. ఆ ముసలమ్మ నేర్పిన
 మంత్రములును బాటలును నెవ్వరు లేనపుడు నేను నోటితో
 ననుచుండుటయుఁ బాడుచుండుటయుఁ జేయఁగా నాని పానికిఁ
 గొన్ని శక్తు లున్నవని నాకుఁ దెలిసెను. కొన్ని జంతువులఁ
 మీఁద నా కధికారము కలదు. ఒకానొక వృత్తి కిట్లు జరుగ
 వలెనని నే ననుకొని యామె చెప్పిన మాట లనినచో నది
 యట్లు జరుగును. నాకు బాగుఁగా దెలివి వచ్చిన తరువాతఁ
 దెలిసినది. అది శవము, శవములు మాటాడవు. లేనలేవు.
 ఆ ముసలమ్మ యెట్లు లేచినది ? నాతో నెట్లు మాటాడినది ?
 మాటాడినది శవముకాదు. ముసలమ్మ కాదు. ఎవరో నాకుఁ
 దెలియదు. కాని నాకీ శక్తులు వచ్చినవి. జనము నన్నుఁ
 జూచి భయపడుదురు. నీవు మా దేశస్థుఁడవు కావు. కాన
 నీకు భయములేదు. మఱియు నోయి మిర్తఘా నీమీఁద
 నా మంత్రములు పాఱవు. నీకు జ్ఞాపకమున్నదో లేదో.
 కొన్ని నెలలక్రిందట నొకనాఁడు కరాళుని కూతును నేను
 గొట్టితిని. నీకు నామీఁదఁ జాలఁ గోపమువచ్చినది. నన్ను
 నీవు తిట్టితివి. కరాళునిచేత నన్నుఁ గొట్టితనుసంటివి. నీమీఁద
 నాకునుఁ గోపము వచ్చెను. నీమీఁద నేనొక మంత్రమునుఁ
 బ్రయోగించితిని. ఆ మంత్రము నీమీఁదఁ బనిచేయలేదు.
 ఎందుకుఁ బనిచేయలేదు ? నా మంత్రముయొక్క బలము

పోయినదా ? మఱునాఁ డింకొకనిమీఁద నా మంత్రమును ప్రయోగించినా వాఁడు బోర్ల బొక్కులుగాఁ గ్రిందఁబడినాడు. వానికిఁ బెద్ద 'దెబ్బ తగిలినది. అందుచేత నీవు నాకంటె నెక్కువ మంత్రశక్తి కలవాడవని యనుకొంటిని. కాని నీవద్ద నేవియు మంత్రములు లేవని నాకుఁ దెలియును. మఱి యెందుకుఁ నీమీఁద నామంత్రము పనిచేయలేదు ? నీయం దేదో నాకుఁ దెలియని శక్తియున్నది. ఆశక్తి నీకును దెలియదు. అందుచేత నీమీఁద నాకుఁగల యనురాగము మఱియువృద్ధి పొందినది.' - అనఁగా నేను నవ్వితిని. ఎందుకు నవ్వెదవని యామె యడిగెను. నే నిట్లంటిని. నావద్ద నొక మహామంత్ర మున్నది. ఆ మంత్రముముందు మీమంత్రములు పనిచేయవు. ఆమె 'ఆమంత్రము నాకు నేర్పెదవా?' నేను 'నీవు నన్ను వలచుచుంటివి. నీవద్దఁ గొన్నివిద్యలున్నవి వానిని నే నుపయోగించుకొనవలయును. నీవద్దనున్న మంత్రములతో నీవెవరి నైన నేనయినఁ జేయఁగలవు. నా వద్దనున్న మంత్రములతో నన్నెవరు నేమియు చేయలేరు. ఈ మంత్రమెవ్వరికినిఁ జెప్పి డిది కాదు. నీవు నన్ను వలచుచున్నావు. నీవు గొప్ప శక్తి మంతురాలవు. నీమంత్రములు నాకుఁ గావలయును. నీశక్తి నా కుపయోగ సడవలయును. నే నీ నాఁటినుండి నిన్ను భార్యగా స్వీకరించు చున్నాను. ఇకముందు నా మంత్రము నన్ను రక్షించునో రక్షించదో నాకుఁ దెలియదు. నాయందే దానికి శక్తిచాలదని నేను భయపడుచున్న వేళ నీకా మంత్ర మునుఁజెప్పి యోమి ప్రయోజనము ? నీవు చెప్పినమాటనుఁబట్టి నా కొక్కటి తెలిసినది. ఇప్పటి వఱకు నేనుఁ బూర్తిగా

యవనుఁడను కా లేదు. తేపు కావచ్చును. నేనుబూర్వము బ్రాహ్మణుఁడను. మీరు యవనులు. మీరు మ్లేచ్ఛులు. మా మంత్రముల కాచారము కావలయును స్నానము, శౌచము, నియమము. మొదలయిన వెన్నియో కావలయును. అవి తుచ్ఛకార్యములయందుపయోగపడవు. ఇతరుల కవకారము చేయుటకుఁ బనికిరావు. ఆ మంత్రము జపించినవాని నా దేవత రక్షించును. తక్కినవన్నియు నల్పమంత్రములు. అది మహామంత్రము. సత్పురుషుఁ డితరులను హింసించఁడు. హింసించెడు వాఁడు తుచ్ఛుఁడు. తుచ్ఛులు సత్పురుషు నేమియుఁ జేయఁజాలరు. ఇది నీ మంత్రములకు నా మంత్రమునకు భేదము” ఆమె ఇన్నాళ్ళకు నేను నీయాస్తి నగి యంగీకరించి నావు.” నేను ‘దానితో నుపయోగమున్న దన్నప్పుడు అది మన యాస్తియన్న యనురాగము వుట్టును. నీవలన నా కుపయోగమున్నది. నీవు నా యాస్తివి. ఇది వలకు నీవలని యుపయోగము నాకుఁ దెలియదు. నీయందు నాకు మమకారములేదు.’ ఆమె ‘మిర్తఘా! నేను నిన్ను ప్రేమించుచున్నాను. నీవు నన్నుఁ బ్రేమించుము. ఈ యెదు యవనదేశములకు నిన్ను రాజునుఁ చేయుదును. తింతుని చావునకుఁ బ్రతీకారము చేయుదును. పాపము! నేను వానికిఁ గొన్నాళ్ళు భార్యగా నుంటిని, గావున వాని చావునకు నేను బ్రతీకారము చేయుదునని వాఁడు వాంఛించును. రెండును గలసివచ్చును. ఆమె వచ్చి నన్ను గొంగిలించి కొనెను. నేను విముఖుఁడను కా లేదు. ఆమెతో నేనొక్క నియమము చేసితిని. ‘నీవు కరాళుని సంతానమునగ దెన్నఁడు

(దోహము తలంగుని వాద్దానము చేసినచో నీవు నా భార్యవు.' ఆమె 'వాడు నీకుఁ బుట్టలేదు. నాకుఁ బుట్టలేదు. కాని మనస్థిల్లు.'—మిర్తఫా.

౧౩

(శ్రీ శ్రీ) మగధసామ్రాజ్య చక్రవర్తి పుష్యమిత్ర మహారాజు సమానబృహద్రామేధ మహాయాగ బ్రధానర్హిక్కులకు మేధావిభట్టులకు. ఆర్యా! పంచయవనదేశ మహారాజు నయిన మిర్తఫాను నన్నుఁ దమగు మఱచిపోయి యుండ రనుకొందును. కాశ్మీరమునందుఁ గల శిమ కుటుంబమునకు నెల నెలకుఁ గావలసిన సర్వసామగ్రియు నా రాజ్యమునుండి పంపఁ బడుచున్నది. అశ్వమేధయాగము మొన్న చైత్రశుద్ధ పూర్ణిమనాఁ డారంభింపఁ బడినదిగదా. నాఱల వచ్చు నైశాఖ మాసస్యనాఁడుగాని నుహాయాగము పూర్తిగాదు. తదనంతరముగాని తిరిగి తమకు కాశ్మీరదేశములకు నచ్చట సడదని మీ కుటుంబమునకుఁ దెలియఁ జేసితిని. అశ్వమేధయాగ సమయమునందుఁ గర్త దీక్షితుడై యుండి తాను రాజ్యపాలనము చేయఁడు. ఈ సందర్భమంతయుఁ బ్రధానర్హిక్కులయిన తమ శే రాజులు, రాజ్యము మీని, ఇప్పుడు మీ శే రాజులు, కర్తృవిస్పష్టమైన మేధ్యాశ్వము గురు భూములగు దాటిన దని నాకు వార్తవచ్చినది. ఇంక నాల్గయిదు నెలలలో మా సీమకు వచ్చును. అశ్వరక్షకులకు మా సీమయందు మేధ్యా

శ్వమునకు భద్రతయని వార్త పంపింపవలయును. తమనిష్ఠుడు రాజస్థానీయులు కనుక నేనీ యవనదేశముల కధిపతియగుటకు జరిగిన సందర్భములను మీకుఁ దెలియఁ జేయుటలో ననా చిత్త్య ముండదని యనుకొనుచున్నాను. ఇదివఱకే నేను మహా మంత్రయైన నారాయణభట్టుగాకిగ్గొఁ లేఖయు మహాసేనాధి పతియైన యుపవర్షునకొక లేఖయు వ్రాసియున్నాను. తమరికి వ్రాయఁబోవు నీ లేఖలోని విషయములు విదనుబంధముగఁ జదివికొనఁ దగినవి. నా చరిత్రమంతయు నీ లేఖల మూల మునఁ దెలియఁజేయుచున్నాను. తమరు మహాశ్రేతులు. నేను యవనుఁడను. నే నశ్వమేధయాగము చేయుట కన్వర్తఁడను. అందుచేత మిమ్ముఁ బుష్కమిత్ర మహారాజుల సన్నిధికే బంపితిని. వారును మిమ్ముఁ బ్రధానర్హిక్కులుగా స్వీకరించిరి. ఇది నా కెంతయు సంతోషదాయకమైన విషయము. నేను పండితుఁడనని పండితులను సమ్మానితునని తొలుతఁ దమరు నా యుద్ధకు వచ్చితిరి. సద్రాష్ట్రాణుఁడా! బ్రాహ్మణుఁడైనవాఁడు ధనార్థియై యవను నాశ్రయించుట యెట్టిది? శూద్రాన్న మే భుజింపరాదుగదా. యవనాన్నము తిందురా? శూద్రతకాని యవనత్వముకాని గుణాశ్రయమై యుండును. ఎవఁడు విద్యాభిమానియో, యెవఁడు దుదారుఁడో, యెవఁడు పండితుఁడో, వానియందున్న శూద్రత్వ యవనత్వములు ప్రారబ్ధ విశేష హేతుక జన్మసంబంధము కాని తజ్జీవలక్షణమునకు దోషహేతువులు కావన్న యొక పరమమైన యాధ్యాత్మికమయిన భావవిశేషము నాశ్రయించి తమవగటి పెద్దలు ప్రవర్తించునని యనుకొనుచున్నాను. మఱియు 'శరీరమాద్యం

ఖిలు ధర్మసాధన'మ్మన్నాను. ఈ వాక్యము దుర్వాఖ్యాత మగుచున్నవానిలో నొకఁటియని నా యభిప్రాయము. ఇట్లే బహువేద వాక్యములు దుర్వాఖ్యాతము లగుచున్నవి. శరీర ముండినఁగదా ధర్మము చేయుట. అందుచేతఁ 'యేన కే నాప్య పా యేన' శరీరమును రక్షించవలయునని యర్థము చెప్పుట సమంజసముకాదు. ధర్మమునకు సాధనములయిన వనేకములు గలవు. వానిలో శరీరము మొదటిది అని మాత్రమే దీనితాత్పర్యము. ఆర్థమును విగృహించి, మతివేట వ్యాఖ్యానముచేసి వ్యవహరించు చున్నారు. అట్లే కానిండు. నేను శాఖాచంక్ర మణము చేయుచున్నాను. అయేషాయన్న స్త్రీ నాకు భార్య యైనది. ఆమె మంత్రకత్తై. మంత్రకత్తై యనఁగా జమిలి యర్థముగల మాట. ఆమెకుఁ గొన్ని మ్లేచ్ఛమంత్రములు వచ్చును. వానితో నితరుల కపకారము చేయఁగలదు. అంతియే కాక యామె రాజనీతి విశారద. ఈ రెండుమంత్రశక్తులను జోడించి యామె యుపయోగించును. నన్నామె వలచినది. అది నే నీ దేశములకు రాజనగుటకు హేతువయినది. అట్టిస్త్రీ భాగ్యయైనచోఁ బురుషుఁడు భయపడవలయును. నేను భయ పడుచున్నాను. ఆమె నన్ను వలచుటకుఁ గారణము తెలియ లేదు. ఆ వలపున్నన్ని నాళ్ళు నన్ను గౌరవించును. ఆ వలపు తొలఁగిపోయినచో నాపని యేమగునో తెలియదు. ఆ వల పెన్నాళ్ళుండునో తెలియదు. ఈ నా పంచ యవనరాజ్యాధిపత్యము నామె దయమీఁద నాధారపడి యున్నది. ఆమె దయ యెన్నాళ్ళుండునో తెలియదు. ఆమెదయ బహుకాల ముండవలయునని నేను వాంఛించుటలేదు. అశ్వమేధయాగాఁ

తమున్నచోఁ జాలును. మేధ్యాశ్వము మఱలఁ దిరిగి వెళ్ళు నంతవఱకు నామెయొక్క వలపు నాయందు నిలఁబడి యుండే నేని నాకిది చాలును. ఇందుఁ జెప్పఁబోవు కథావిధానమునకు వెనుకటి యుత్తరములలోని రెండు మూఁడు విషయముల యొక్క యుద్ధాటన మవసరము. అందులో మొదటిది, కలి యోనసుయొక్క భార్య నభిసారదేశ సేనాధిపతి చూచి కామోద్రేకమున వెంటఁబడి తఱుముకొని పోయెననునది. రెండవది ఆ అభిసార దేశపురాజు తింతాకరాళుని వధించె నన్నది. రెండవ విషయము ప్రస్తుతము. నా భార్యయైన యయేషాయొక్క రాజసీతి పండించుటకుఁ బ్రధానమయినది. ఆమెకు నన్నుఁ బంచయవన సామ్రాజ్యాధిపతిగాఁ జేయవలె నన్నకోర్కి పుట్టినది. అది సాధ్యముకానిచో నభిసార దేశాధిపతిశ్వ మయినను నాకు సమకూర్ప వలెనని యామె వాంఛించెను. తింతాకరాళుఁ డామెభర్త. ఆమె భర్తను వధించిన యభిసార దేశాధిపతి మీఁద నొక స్త్రీ సగ తీర్చికొనవలెనని యెంచుటలో నాశ్చర్య మేమియులేదుగదా. అయేషాయొక్క తత్పూర్వపతినిఁ గూడ జలయుద్ధ హేతువుగాఁ జేసి యభిసార దేశాధిపతి వధింపించెను. ఇట్టిదృఢు తన పూర్వపతులనుఁ దద్దేశాధిపతి సంహరించెను. ఈ మూడవ పతినిఁ గూడ నేదోయొక వ్యాజ మున సంహరించునేమో? వాని నెవఁడు నమ్మగలఁడు? అందుచేత ముందే మేల్కొనవలయును. తన యిద్దటి పతు లను రాజు సంహరించెననఁగా వానికిఁ దనమీఁదఁ గోర్కె యున్నదేమో? ఈ వట్టి సందేహమును హేతువుగాఁ గల్పించి

యామె యభిసార దేశమున నలుమూలల నీవార్త వ్యాపింపఁ జేసెను. ఆ రాజునకిమె యెవ్వరో కూడఁ దెలియదు. ఈ ప్రచార మతని చెవులఁబడెను. అతనికిమె మీఁద ననురాగము కలిగెను. అనురాగమనుటకన్నఁ గోక్క కలిగెను. అతఁడిట్లు భావించ నారంభించెను. ఆమె యిట్లు ప్రచారము చేయుటకు హేతువు తనయం దామెకు వాంఛ యునికిగా నతఁడు భావించెను. ఆమెనుఁ గూర్చి వార్తలు తెలిసికొనెను. ఆమె మంత్రకత్తై. ప్రయోగములు చేసి మనుజులకుఁ గష్టములు సంప్రాపింపఁ జేయఁగలదు. మరణము కూడ సంభవింపఁ జేయఁగలదు. జంతువు లామెస్వాధీనములో నుండును. ఆమె యన్నలు పదిమంది కలరు. వారు మహావీరులు. వారికి గొప్ప పలుకుబడి కలదు. వారికిఁ బెద్ద బలగ మున్నది. ఆ యన్నలు పదిమందియు వేయిమంది సేనను సమకూర్చఁ గలరు. అది పెద్దబలము. ఇట్టి స్త్రీకిఁ దనయందు వాంఛ యున్నట్లు తాజునకుఁ దెలిసెను. ఆ స్త్రీ సౌందర్యవతిఁ కూడ నయినచో యావనవతి కూడ నయినచో సభివాగ్ధింపఁ దగిన దింకేమున్నది? ఆ యభిసార దేశమున దేశమనుటకు వీలు లేదు. కొన్ని వందల పల్లెలు కలవు. కొన్ని పెద్దవి, కొన్ని చిన్నవి. ఒక్కొక్కపల్లె కొన్ని కొండలనడుమ నుండును. నిజానికే పల్లియ కదే. ఒకదానితో నొకదానికి సంబంధములేదు. ఏ యూరివారాయూరి కధిపతులు. వారు స్వతంత్రులు. వారు చేసిన దానికిఁ దిరుగులేదు. ఒకయూరిలో జరిగిన సంగతి మఱియొక యూరిలోఁ దెలియనే తెలియదు. అచ్చటి దచ్చటనే యణఁగిపోవును. ఒక్కొక్కప్పుడు రెండు గ్రామముల

మధ్య విరోధము పెంపొందుచుండును. వారును వీరు యుద్ధము నాడుదురు. చచ్చినంతమంది చత్తురు. అట్టి విరోధములు సంవత్సరములుగఁ గొనసాగుట కలదు. కొన్ని కుటుంబములం దిట్టి విరోధములు తరతరములలో వచ్చుచున్నవి. ఆ వంశము వాఁ డీవంశము వానికి నొంటరిగా నేయడవిలోననో కనిపించినచో వాఁడో పీఁఁగో. ఇది యా దేశలక్షణము. అది రాజ్యము కాదు. అచట నాజ్ఞలేదు. సంఘవ్యవస్థలేదు. సముదాచారములేదు. ఇట్టి దేశమున కొకఁడు రాజేమిటి? ఆ రాజయొక్క బలమేమి? ఇట్లుండఁగా నీ దేశమున జలా భావము గలదు. కొన్ని కొండలమీఁదఁ బెద్ద పెద్ద దొరువులున్నవి. సర్వజనుల కాదొరువులలోని జలమే యాశ్రయము. ఇ స్త్రేగ్రామమున కాగ్రామముగా బ్రదుకుచున్న యీ జాతికి సర్వజనులకుఁ బానీయ మగుచున్న యీ దొరువులు సమష్టి భావమునుఁ దెచ్చినవి. ఈ దొరువులయొద్ద యుద్ధములు జరుగుచుండఁగా నట్టి యుద్ధములు తత్సర్వ గ్రామనివాసులకు నిర్వేత్తుకమయిన యొక నాశనమునకు హేతువగుచుండఁగా వారంగఱుఁ దమలోఁ దమకు నొక కట్టడిని వాంఛించిరి. అప్పుడు రాజు బయలుదేఱెను. ఇట్టి నాల్గయిదు విషయము లందుఁ దద్దేశాధిపతికి వాఁడు రాజని పిలిపించి కొనుటకు హేతువులు కలిగెను. ఈరాజున కింకే యధికారమునులేదు. అతఁడు సైన్యమును సమకూర్పవలయునన్నచో, నా య యేషా యొక్క తండ్రి కుటుంబమువంటి పాతిక ముప్పది కుటుంబముల మీఁద నతఁ డాధారపడి యుండును. అతనినద్ద నెప్పుడును వేయిమంది సైనికు లుండును. అది యతని బలము. అతఁ

జెవరినైన శిక్షింప నెంచి నచో నాయూరి బలమునుబట్టి తగినంత మంది సైనికులనుఁ దనవెంటఁ దీసికొనిపోయి, వారిని శిక్షించి తిరిగి వచ్చును. అయేషా యన్నల వంటివారిని శిక్షించుట యతని కెన్నఁడును సాధ్యముకాదు. అతఁడు తమ్ము శిక్షించుటకు వచ్చుచున్నాఁడని వీరికి నాచోకి తెలిసినచో వారు తమ వేయిమంది బంధువులను సమాజేశ పఱతురు. రాజువచ్చును. ఏమి చేయఁగలఁడు? వారియందు దోషము లేదని నిశ్చయ పఱుపఁబడును. రాజు వారిని క్షమించినట్లుగా నటించి నెడలి పోవును. రాజాకొకప్పుడు తాను వారిమీఁదికి వచ్చుచున్నాఁడన్న వార్త వారికిఁ దెలియకుండ రహస్యముగ నుంచికొని హఠాత్తుగా నా గ్రామముమీఁద వచ్చి పడును. వారు పాతిక మంది ముప్పదిమంది మాత్రమే యుందురు, వారిలో నెవరిని శిక్షింప నెంచెనో వారిని శిక్షించి నెడలిపోవును. శిక్ష జరిగిన తరువాత మిగిలిన వారందఱు నూరకుందురు. దోషమున్నది. రాజు శిక్షించెను. అని వా రూరకుందురు. ఆ యూరకుండుట లోని తాత్పర్య మేమనఁగా మనకొక రాజు కావలయునని వారిలో వా రనుకొనుట. ఆ యనుకొనుటయే యితఁ డి దేశ మునకు రాజగుట. ఇదియుఁగాక యా రాజుకూడ నిత్య భయగ్రస్తుఁడుగా నుండును. అతనికి వేయిమంది సైన్యము కలదు. వానిని వదలిపెట్టి తా నెప్పుడు నుండఁడు. అందులో నాల్గువందల మందిని రా జెచ్చటికయినఁ బంపినచోఁ దనవద్ద నాఱువందల మందియే యుందురు. ఆ సమయములో నెవఁడో వేయిమందితో వచ్చి తన సేనను నిర్జించి తాను రాజు కావచ్చును. కాని యట్లు జరుగదు, అయేషా కుటుంబమువంటి

కుటుంబములు నుమారు ముప్పది కలవు. 2 కొక్కక్క కుటుంబము వేయి మొదలు రెండు వేలవఱకు వారి వారి బంధువులను సేనగా సమకూర్చుగలరు. ఇట్లు సమకూర్చుబడఁగల సైన్య మేబదివేలమంది యభిషాద దేశమునకుఁగలరు. పరదేశపు రాజు వారిమీఁద దండెత్తి ప్రయోజనము లేదు. వారితరదేశములమీఁద దండెత్తుదురు. సంజెత్తుటయఁగా నూళ్ళమీఁదఁబడి దోచికొని తినుట. వీరదేశముమీఁదఁబడి యిట్లు దోచికొని తిందురో యా దేశపు రాజు వారిని శిక్షించుటకు రావచ్చును. ఆ దేశమంతయఁ గొంతలు గుట్టలు. పరరాజు సేనలు దండెత్తి వచ్చిన మఱు నిముసమున నే గ్రామమందును జన ముండరు. అవి గ్రామములు కావు. వారి కాస్తులులేవు. గృహములనఁగాఁ గొన్ని తాళ్ళనుఁ బ్రోవు పెట్టుట. వారికున్న యాస్తి మేకలు గొట్టెలు, గుట్టములును, గత్తులు. గుట్టములు కత్తులు నెప్పుడు వారివెంటనే యుండును. పురుషు లెంత మోటువారో స్త్రీలు నంత మోటువారు. అట్లే మాటాడినచోఁ బురుషులకంటె స్త్రీలే మోటువారు. ఇదియొక రాజ్యము. దీని నెవ్వరును గెలువలేరు. ప్రక్కనున్న యవనరాజ్యములు వారితో నెప్పుడును స్నేహముగానే యుందురు. వీరును వారి జోలికిఁ బోరు. ఈ విలక్షణమైన రాజ్యమునకు రాజయినవాఁడు తనయం దయేమావంతోయొక్క స్త్రీకిఁ గోర్కీ యున్నదనఁగా నామెనుఁ దాను దెచ్చికొని పెండ్లియాడినచోఁ దనకది యధికమయిన బలమును సమకూర్చును. తనవద్ద నిత్యముగానున్న వేయిమంది సైన్యముతోఁ బాటు తన భార్యయొక్క బలముచేత మఱి వేయిమందియో

రెండువేలుమందియో తన రాజాధికార శక్తిచేతగాక బంధుత్వ శక్తిచేత తనకు నిత్యము సాయపడువా నుందును. అందుచే నతఁ డయేమానుఁ జూచుటకుఁ దొందఱవడెను. ఆ యయేమా కిప్పుడొక భర్త యున్నాఁడు. వానిని ముగిదు సంహరించ వలయునా? తొలుత నా స్త్రీనిఁజూచి యామె తన కభివాంఛ నీయఁ ద్రొనచో నప్పుడు వానిని సంహరించవలయునా? ఈ ప్రశ్న పుట్టి తొలుత నామెనుఁ జూడవలయుననియే నిశ్చయించి కొనెను. ఈ యవనదేశములనుండి యార్యావర్త దేశములోనికిఁ బ్రవేశించుటకు నొక పెద్ద కనుమఁమూర్గమున్నది. ఆకనుమమూర్గమును సర్వదా యవనదేశముల యైదు రాజ్యములనుండి కొందఱు సైనికులు నియమింపఁబడి రక్షించుచుందురు. వారు నలుఁబదిమంది. వారిలో ముప్పదిమంది యభిసార దేశస్థులు. వారి పైయధికారి యభిసార దేశస్థుఁడు. ఈ యభిసార దేశము కనుమత్రోవకు దగ్గఱ. కనుమ త్రోవ నంటియే యుండునని చెప్పవలయును. కనుమకుఁ గుడినైపున దీర్ఘముగా దక్షిణదిశకు వ్యాపించి యున్న యొక పర్వతనండ్రి నానుకొని యీ యభిసారదేశ ముగడును. ఆ దేశము నెడల్పు తిక్కువ. పొడు గెక్కువ. ఈ రాజు దేశముయొక్క దక్షిణపుఁ గొన నుండును. కనుమను రక్షించు తింతాకరాళ్లుఁ డుత్తరపుఁగొన నుండును. రాజొక వేళ తింతాకరాళ్లుని శిక్షింప నొచ్చినచో నది యతనికి మిక్కిలి కష్టమయిన పని. తిరుఁడు తప్పించికొని కనుమమూర్గమునఁ బ్రవేశించి వచ్చును. రాజున కగ్రాహ్యుఁడగును. అతఁ డార్యావర్తములోనికిఁ జాతిపోవ నచ్చును. ఆర్యావర్త జనులచేత నీ దేశము

మీఁదికి దండెత్తింపించి నచ్చును. కరాళుఁ డభినాసి
దేశస్థుఁడు. వాని కేగ్రామ కుచ్చట నుండునో వారి నీటి
దొరువు లెచ్చట నున్నవో సర్వమునుఁ దెలియును. సరి
రాజ సేనవచ్చి నీటి దొరువుల నాక్రమించినచో నా
దేశమునందలి రెండులక్షల జనమును నాలమల మాడ్చి
చచ్చిపోదును. అందుచే నా దేశపురాజు తింతులతో నెప్పుడు
విరోధము పెట్టికొనఁడు. తింతుఁడు రాజంతవాఁడు. ఈ తింతా
కరాళునకున్న యాశ క్తిచేతిఁ దక్కిన నాల్గు యవన రాజ్యాది
పతులును తింతుని గౌరవించును. వానినే యాశ్రయింతురు.
వాఁడు చెప్పినట్లే రాజు విసవలయును. ఇది తింతుని రహస్య
మయిన శక్తి. తమకున్న యాశ క్తినిఁ బూర్వ తింతులెఱుఁ
గరు. అది వారి బలహీనత, యవివేకము. తింతుఁడింట యధి
కారియని యయేషాకుఁ దెలియును. ఆ దేశస్థులకు వివేకము,
పూర్వము పశువులవలెఁ బ్రవర్తించుటయు ముందు సేనుక
లాలోచన తేకుండ హింసమృగములవలె వధించుటయుఁ గాక
వారికి జ్ఞానము లేదు. అయేషా బుద్ధిమంతురాలు. మత్స్య
ర్వుఁడయిన తింతాకరాళుఁ డామెను బెద్దియాడెద ననఁగా
నామి యంగీకరించిన డానికి హేతువిది. వాని నభినాసి
దేశాధిపతినిఁ జేయవలయు ననుకొన్నది. అతని యింటికి వచ్చి
నది. అచట సేనున్నాను. మనసులో నన్నుఁ జూచి కామించి
నది. పూర్వకరాళునకు వట్టి భార్యగఁ బ్రవర్తించినది.
మూర్ఖుఁడయిన యభినాసి రరాజు వానిని వధించెను. ఈమె నన్ను
వశము చేసికొనినది. ఇంక తన నీతినిఁ బ్రారంభించినది. ఈ
తన సేను గ్రాసిన యీ రాజనీతి యంతయు నామి నాతో

చెప్పిన విషయములు. నాకుఁ దెలిసిన విషయములు కావు. ఆమె మఱల నాతో నన్నది. ఇప్పు డారాజు నన్నుఁ జూచుటకు వచ్చును. నిన్ను సంహరింప నెంచును. నన్నుఁ జూచి మేలుపడినాఁడో నిన్ను సంహరింప నెంచినాఁడన్న మాటయే. అంతయేకాదు. పూర్వక రాళుని సులభముగ సంహరించెను. నిన్ను సంత సులభముగా సంహరింప వచ్చుననుకొనును. ఈ దేశస్థులయిన ప్రజలకు మోటుగాఁ జిడ్డయుద్ధము చేయుట చేత నగుచుగాని ఖడ్గవిద్యయందలి సులువులు తెలియవు. ఈ ఖడ్గవిద్య బ్రహ్మాండమయిన విద్యయని నేను దెలిసికొనుటకు నా జీవితములోఁ గొన్ని పరిస్థితులు కలిగినవి. నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు. బ్రాహ్మణులు చదువు మాత్రమే యెఱుఁగుదు రనియుఁ దక్కినవి యెఱుఁగరనియు వింటిని. నీవు కత్తి యుద్ధము చేయఁగలవా? ఎవఁడయినఁ గత్తినిఁ బూని నీమీఁదికి వచ్చినచో నిన్ను నీవు రక్షించికొనఁ గలవా? అభిసార దేశస్థు లాజానుబాహులు. అడవి దున్నలవలె బలిసియుండుట. వాగు కత్తితో బండతాళ్యము రెండుగ నఱుకఁ గలరు. ఈ రాజు మోటువారికంటె మోటువాడు. వాఁడు నీమీఁదికి వచ్చినచో నీవేమిచేయఁగలవని యడిగెను. నేను నవ్వితిని. ఓయయ్యా! కాశ్మీరదేశ బ్రాహ్మణుఁడా! ఈ దేశమునందలి యొక విచిత్రమయిన లక్షణము నీతోఁ జెప్పఁబోవుచున్నాను. ఇట్లనుచుఁ నా భార్యయైన యయేషా కత్తిఁ బుచ్చికొని నా మీఁదికుటీకెను. ఓ మహాశ్రోతీ! నమ్ముము, నమ్మక పొమ్ము. ఆ దూఁకిన లక్షణముతో నది నన్ను వలచినది కాదు. నన్ను రాజును చేయ నెంచినది కాదు. అప్పుడు నేను

నన్ను రక్షించుకొనలేక పోయినచో నాల్గవ తెల్ల కిందబడి యుండెడిది. దాని వలపుమాట వేటు. నన్నది వాంఛించుట వేటు. నన్ను రాజునుజేయ నెంచుట వేటు. ఏమి చెప్పవలయును ? ఇదియేమి దేశము ? ఇచ్చటిస్త్రీలు స్త్రీలా ? మనుష్యులు మనుష్యులా ? అయ్యా ! నేను మగధసేనలో యూర్వము చిన్న సేనానిని. పలుమంది సేనానలతోఁ గత్తియొద్దవానిలు చేసినవాడను. వారివద్ద వెలకువలు తెల్లెసికొనిన వాడను. మెఱపు మెఱసినంతలోఁ బాశ్చాత్యములకు లంఘించుటలను. నా శత్రువుయొక్క కత్తిదెబ్బ పడినచోట నాకత్తియుండును, గాని నేనుండును. ఆమె యాశ్చర్యపోయినది. ఇది యేమి యన్నది ? ఈ లంఘన చాతుర్య మెచ్చట నేర్పితివన్నది. నిన్నీ దేశములో గెలిచెడివాడు లేడన్నది. నీ కిడ్డవిద్యా నైపుణ్య మీ దేశస్థులకు లయించినచో నిన్ను వారు రాజుగా నంగీకరించుటకంటెఁ జేయదగిన సులభ మైనమార్గమే లేదన్నది. తరువాత నాల్గు దినములు గడచినవి. ఆమె యీనాల్గుదినము లింటిలో లేదు. ఎచ్చటికిఁ బోయెనో నాకుఁ దెలియదు. ఆమె భార్య నేను భర్తను. నీ నెచ్చటికిఁ బోయిందని నే నెడుగ రాదు. ఆ దేశమునందలి స్త్రీలందఱు సంతియే. ఒక్కవూట యున్నది. వారు పరపురుష సంగమము చేయును. ఒకనిభార్య యైనచో నింకొకఁ డామెను వాంఛించుడు. వాంఛించినచో వెంటనే యుద్ధమే. ప్రతీకారము దానిభర్తవచ్చి చేయుడు. ఆమెయే వానిని సంహరించును. ఇదియొక యాశ్చర్యకరమయిన దేశము. వారంతటి న్యాయవనియిన కామవృత్తికల వారు. ఈ యయేమో మనసులో నన్నుఁ గామించినది. అప్పటికి

భర్త యున్నాఁడు. అతనిని మోసము చేయదు. చేయలేదు నాయందలి దృష్టితో నతనినిఁ బరాభవించదు. అతఁడు చని పోయినచో నన్నుఁ బెండ్లియాడ వచ్చునని యనుకొనదు. అతనిమృతి దానియంతట నది జరిగినచో నాయందున్న తన కామమును వెలియింపఁజేయును. కనుక తనదేశము నందున్న యెవ్వఁడును దిన భార్యయెచటికో పోయినదని విచారించఁడు. నాల్గుదినముల తరువాత నామె వచ్చినది. ఎచ్చటికిఁ బోయితి వని యడుగరాదు. అడిగినచో నది యామె నవమాన పఱచుట. ఆమె యెచ్చటికి వెళ్లెనో యందుకు వెళ్లెనో నాకు వారముదినము లయినతరువాతఁ దెలిసినది. ఆమె రాజునకు వార్తపంపించినది. ఓయి రాజా! నీవు నన్ను వచ్చి చూడ నెంచుకొన్నావని నాకుఁ దెలిసినది. నీవు రాజవు. నేను పరుని భార్యను. మత్పూర్వభర్తల నిద్దఱి నీవు సంహరించితివి. ఈ నా భర్తనుఁగూడ సంహరించి నన్ను భార్యగ స్వీకరింపవలయునని నీకున్నచో న్యాయముగ నతనితోఁ గత్తియుద్ధ మ్మాడుము. వానిని నీవు సంహరింపుము. నేను నీకు భార్యనగుదును. నా మొదటి భర్తయందు జలయుద్ధ దోషము చూపించితివి. రెండవ భర్తయందు నతఁడు మిమ్ము కొన్ని యేండ్లుగా మోసగించెనన్న దోషమునుఁ జూపితివి. ఇతని యందుఁ గూడ నేదో దోషముగాని దోషమును నిరూపించి హతాత్తుగాఁ జంపినచో నీవు నన్ను భార్యనుఁ జేసికొని లేవు. ఇప్పుడిక్కడ బది దినముల తరువాత నీవు మాయూరికి రమ్ము. నీవు నా భర్తతోఁ గత్తియుద్ధము చేయుము. అతనితోఁ బ్రత్యక్షముగఁ జెప్పుము. నేను నీ భార్యను

వాంఛించుచున్నాను. ఆమె నన్నుఁ గోరుచున్నదనుటకు నిదర్శనములు కలవు. నీవు నాతోఁ గత్తియుద్ధమాడుము. నేను నిన్ను సంహరించినచో నామె నా భార్యయగును. నీవు నన్ను సంహరించినచో నీ వీ రాజ్యాధికారి నగుదువు. — అతఁ డంగీకరించెను. నచ్చెను. మఱియు నయేసా యేమి చేసినదనగాఁ దన తండ్రి కుటుంబములవంటి ప్రధాన మయిన ముప్పది కుటుంబముల నాయకులకు వార్తలు పంపి నది. ఇట్లు జరుగబోవుచున్నది. మీరందఱును రావలయును. వారిద్దఱిలో నెవరు గెలిచినను నేను రాజినే. ఇప్పటి భర్త గెలిచినచో నతఁడు రాజుగ వారంగీకరింపవలయునని. అనాటి యుద్ధము చూచుటకు వచ్చినవారు ముప్పదిమంది కారు. మూఁడువందల మంది. రాజు తన నెంట మూఁడువందల మందినిఁ దెచ్చెను. ఆఱువందలమంది యుండిరి. వారందఱు సమావేశముకాగా నెల్లున్నది? సింహములు, పులు, లడవి దున్నలు, తోడేళ్ళు, సివంగులు, కొరనాసిగండ్లు, నేస్తు లొక చోట సమావేశమై నట్లున్నది. వారిముందు నే నెంత వాఁడను? నేనొక పిట్టను. అది యుద్ధము కాదనియు, నది యొక హాస్య రస ప్రదర్శనమనియు, నిదియంతయు నయేసా రాజును వధించి దానిలో నొక న్యాయ మున్నట్లు కనిపించఁ జేయుటకుఁ జేసిన యత్నమనియు నందఱును భావించిరి. నేను మా యింటిముందొక తాతిబండపైనఁ గూర్చుండి యుంటిని. కరాళుని పిల్లలు నా యిరువైపులఁ గూర్చుండి నివ్వెఱిపోయి చూచుచుండిరి. ఆ వచ్చినవారిలో నామె తండ్రి యన్నలు కూడఁ గలరు. ఆమె బంధువులు పెక్కురు కలరు. రాజొక

వేళ సంహరింపఁ బడినచో వాని యనుయాయులు నన్ను సంహరించుటకు వత్తురేమో? అట్లు జరుగకుండ నామె తన బంధువులతో మున్నే చెప్పి పెట్టెను. ఆ దేశములోఁ గత్తి యుద్ధము దానికిఁ గొన్ని నియమములు నొక మధ్యవర్తి, నియమిత వేళయందుఁ బారంభించుట మొదలయిన వేమియును లేవు. కత్తిచూసి మీఁదికిఁ దూకుటయే మొదలు. అట్టిదొడ్డు పిల్లలు నా యిరుదెస నన్నుఁ గొఁగిలించుకొని యున్న తరుణములో నారాజు తాళప్రమాణ దేహుఁడు, దీర్ఘ కుటల శ్మశ్రుఁడు, నామీఁదికి వచ్చి దూకెను. అప్పుడు కత్తి నా చేతిలో లేదు. నా ప్రక్క నున్నది. వాని కత్తి దెబ్బకుఁ గరాళుని సంతానము దెబ్బ తినునేమో యని నాకు భయము వేసినది. అచ్చట యుద్ధ ముర్యాద గుఱించి యెవనితోఁ జెప్ప వలయును? వాఁడు తీవ్రముగా నన్ను సమీపించినవేళ నేను పిల్లల నిద్దఱిని వాని కాశ్యమీఁదఁ ద్రోసితిని. వాని కత్తి నేను కూర్చున్న బండమీఁదఁ బడినది. నేను కుడివైపునకుఁ దొలఁగిన ఖడ్గమును స్వీకరించి వాని వెనుకవైపునకు వెళ్ళి కుడి పాదముతో వాని పృష్ఠభాగమున నొక్క తన్నుఁ దన్ని తిని. వాఁడు ముందునకు విఱిచికొని పడెను. అప్పుడు వానిని నేను వెనుకనుండి కత్తితోఁ బొడువఁ గలను. వాని మణికట్టు నఱుకఁ గలను. కాని యట్లు చేయలేదు. నేను దమరాజు నట్లు తన్నఁగా నాటువందల కన్నులు జేవురించినవి. కాని యాఁన్నులలో భయ ముదయించినది. ఆదెబ్బతో నేను గరాళుని పిల్లలును మువ్వరును వధింపఁబడితి మని వారను కొనిరి. నా యా లాఘవమునకు వారాశ్చర్యపడిరి. మఱియు

వెనుకనుండి సులభముగా వానిని వధించుటకుఁ గలిగిన వీలును నేను లెక్కచేయమికి నాశ్చర్యపోయితిని. ఇద్దఱు పిల్లలలో నాడుపిల్ల యేడున నారంభించెను. ఇద్దఱు పిల్లల నివతలికి లాగి దూరముగ నిలుచుండి చూచుచుండిన వారి నాయనమ్మ కప్పఁ జెప్పితిని. నన్నుఁ జూచి యాటువందలమంది యాశ్చర్యపోవుచుండిరి. నాయందుఁ గోపములేదు. తొందఱపాటులేదు. భయములేదు. శత్రువు వచ్చి మఱల నన్ను దాఁకునేమో యన్న జాగ్రత్తలేదు. వీడింత మనిసి. పిట్టనంటివాఁడు వీడిదివఱకే చచ్చె ననుకొన్నాము. వాని యీ ప్రతిభ యేమని నివ్వెఱును భజించుచుండిరి. అంత నారాజు మత్స్య దాఘాతముచేత నొప్పివెట్టుచున్న నడుము నెడమచేతితో సర్దికొనుచు లేచి నిలుచుండి నావంక వాఁడు చూచిన చూపులు పదివ్యాఘ్రము లొక్కసారి యుజిమి చూచినట్లున్నది. నేను నవ్వితిని. యుద్ధములో నవ్వుట వారెఱుఁగరు. వాఁడు మఱల నా మీఁదికి దూకి రాఁబోయెను. నేనఱచితిని. 'ఓయీ! అది యుద్ధము చేయులక్షణము కాదు. మఱల నేను పెడకు లంఘింతును. ప్రక్కనుండి నిన్ను సంహరింతును. ఇదివఱకే నిన్ను వదలిపెట్టితిని. కనుక శాంతముగ రమ్ము. యుద్ధముచేయుము. నా నేర్పి నీ నేర్పి తెలియఁ గలదంటిని. వానికదియేమి తెలియును? పాతిక ముప్పదిసార్లు వాఁడట్లే వా మీఁదికి లంఘించెను. నా తాఘవకౌశలముచేత వాని కత్తి నన్ను స్పృశించలేదు. ఈ ముప్పదిసార్లలో నేను వాని నెప్పుడు వధించినను వధించవచ్చును. క్రమక్రమముగ నందఱి కన్నులు నాయందుఁ బ్రసన్నములయినవి. నేను లంఘించి

నప్పుడెల్ల వారు రే శేకారములు చేయ నారంభించిరి. నేను వానినిఁ జంపుట మానిపేసినప్పుడెల్ల వారు చప్పట్లు చఱుప నారంభించిరి. నేను నా కత్తిని వానిఁడొక్క నానించుటయు నందఱునుఁజూచి నవ్వుటయు నేను వెనుకకు లాగిఁకొనుటయుఁ జేయుచుంటిని. వారి ప్రశంస హద్దుఁగూఁటినది. కాని రాజు వెంటవచ్చిన మూఁడునందలమందినిఁ గ్రమముగాఁ జూచి తిని. లెక్క పెట్టితిని. తొమ్మండుగుఱు నవ్వుటలేదు. వారి కనులలోఁ గ్రోధము తాండవించుచున్నది. తక్కిన వారూర కుండరన్న విషయము ప్రత్యక్షముగఁ గనిపించుటచేత వారాగిరిగాని లేనిచో వారును నా మీఁదికి వెంటనే దూకి యుందుగు. ఈతొమ్మండుగుఱు నేల వదలిపెట్టవలయునని నాకు బుద్ధిపుట్టినది. అప్పుడు నేనొక చిన్న యెత్తయిన తాతిమీఁద నధిరోహించితిని. రాజు మఱల వచ్చెను. వాఁడాతాతిమీఁద ముందునకుఁ బడెను. పడినవాని మాడుపట్టున నేను గత్తిపిడితోఁ గొట్టితిని. వాఁడు సొమ్మసిలి పడిపోయెను. కొంతసేపటివఱకు లేవలేడు. అప్పుడు నేను దక్కిన వారితో నిట్లంటిని. ఈ యుద్ధమునకు నే నితనినిఁ బిలువ లేదు. మీకు నేను రాజును గావలయునన్న వాంఛ నాకు లేదు. అయేషా నాకు భార్య. తింతాకరాళుని భార్య. నే నిప్పుడు తింతాకరాళ పదవీస్థితుఁడను. అందుచేత నామె నాకు భార్యయైనది. నే నామెనుఁ గోరుచున్నాను. ఆమె నింకొ కఁడు నానుండి హరింప నెంచినచో నే నోర్వను. ఈ యుద్ధ ములో నేను గెలుచుటచేత నేను రాజునగుదునన్న విషయము నా కయేషా చెప్పినది. నాకీ దేశముయొక్క రాజత్వ

మక్కజలేదు. మీరు కావలయునన్నచో రాజుగా నుండుటకు నా కభ్యంతరములేదు. కాని యయేషా నాకు భార్య. ఆమె నింకొకఁడు హరించుటకు నే సంగీకరించను. నేను పూర్వము యవనుఁడనుకాను. నిజమే. ఇప్పుడు యవనుఁడను. మీలోని వాఁడను. అభిసార దేశస్థుఁడను. కనుమను క్షింఁచాడివాఁడను. ఈ దేశముయొక్క యానుపానులు నాకుఁ దెలియును. నేను దలఁచికొన్నచో మీ దేశమునునది లేకుండఁ జేయఁగలను. కాని చేయను. నేనీ దేశమునుఁ బ్రేమించుచున్నాను. దానికిఁ గారణ మయేషా. అయేషానుఁ బ్రేమించుచున్నాను గనుక మీ దేశమునుఁ బ్రేమించుచున్నాను. మీ రాజు నిప్పుడు సొమ్మసిలఁ జేసితిని. ఎందుకనఁగా నీ చూచుచున్న వారిలోఁ గొంతమంది మొగములయందుఁ గోపము కనిపించుచున్నది. అందఱును బ్రశంసించు చుండఁగా వారి మొగములయందుఁ దీవ్రత్వమే యున్నది. నేను వారిని లెక్క పెట్టితిని. వారు తొమ్మండుగుఱు. వారిలో నొకొక్కఁడువచ్చి నాతో యుద్ధము చేసిననుసరే. తొమ్మండుగుఱుకలిసి వచ్చినను సరే - అని వాఁడు వాఁడు వాఁడు మొదలుగా నిర్దేశించి తొమ్మండుగుఱినిఁ బిలిచితిని. వారితరులచేతఁ బ్రోత్సహింపఁబడి ముందునకు వచ్చిరి. ఇంతలో రాజునకు స్మృతి వచ్చెను. పదిమందియు నిలుచుండిరి. వారందఱొక్కసారి నా మీఁదికి వత్తురని నాకుఁ దెలియును. అంతవఱకు నా చేతిలో డాలులేదు. అయేషా ఇంటిలోనికిఁబోయి తింతాకరాళుని డాలు తేచ్చి నాచేతి కిచ్చెను. రాజామెవంక నివ్వెఱపోయి చూచెను. అతనికిఁ దెలిసెను. ఈమె నన్నుఁ బ్రేమిం

చుట లేదు. తనభర్తను రాజును చేయుట కీ పన్నాగముసన్నిహదని. గడియసేపటిలో నా పదిమంది శవములు నేలఁబడి యుండిను. నే నీ రీతిగా నారాజ్యము నిస్సత్నమునుఁ జేసితిని. వారందఱును నాకు వశులయిరి. నా ప్రభుత్వమునుఁ గాదనెడి వాఁ డచ్చటలేడు. అంతఁ గొంత సేపటికి నయేషాయెట్లనెను. ఇదిగో నాభర్త పగ తీర్చితిని. వెలియోనను భార్య యేమయినదో తెలియదు. ఆసంగతి తరువాత విచారితము అనెను - ఆ యయేషా విచిత్రమయిన వ్యక్తి. ఆనాఁడామె యాఱు వందల మందికి భోజనము పెట్టెను. ఆ ప్రయత్న మెప్పుడు చేసెను. అంత మాంస మెట్లు సమకూర్చెను? అందఱకుఁ గావలసిన కల్లు నెచటనుండి తెచ్చెను? నాఁడు నే నభిసార దేశాధిపతి నయితిని. కరాళుని యిద్దఱు పిల్లలునుఁ దల్లియు నయేషాకుఁ బ్రేమాస్పదు లయిరి.

ఇట్లు నే నభిసార రాజ్యమునకు రాజనగుట తక్కిన నాల్గు యవన రాజ్యములందు గుఱ్ఱునుని పోయెను. నేను గొప్ప జ్యోతిష్కుఁడుగాఁ దక్కిన నాల్గు యవనరాజ్యాధిపతులకుఁ దెలియును. నే నింతటి ఖడ్గవిద్యా నిపుణుఁడనని యెవ్వరికినిఁ దెలియదు. నే నించుమించుగా నాల్గేండ్లనుండి యవన రాజ్యములలోఁ దిరుగుచుంటిని. వా రెవ్వరికిని నాకు గత్తిపట్టుట చేతనగుననియే తెలియదు. దానికిఁ బెద్ద కారణమున్నది. తొలుత నేను వచ్చినపుడు కనుమకాపరులు నన్ను బంధించిరి. నే నింతటి కత్తివిద్య తెలిసినవాఁడనైనచో వారు నన్నుఁత సులభముగా నెట్లు పట్టుకొందురు? వారితో నేను యుద్ధము చేయవలయునుగదా. మఱియు నార్యావర్తము

నందలి యోధులు ధనుర్ధారు లయియుందురు. దూరమునుండి ధనుస్సు దగ్గఱనుండి ఖడ్గము చుపయోగింతురు. నావద్ద ధనుస్సేలేదు. నేను పుష్యమిత్రుని గుఱ్ఱమును దొంగిలించి తెచ్చితిని వారికిఁ దెలియును. ఆయనకు బంధువునని తెలియును. పుష్యమిత్ర మహారాజు తానప్పుడు సేనాపతియై యుండి యవనరాజులతో మీరు మాటిమాటికి నార్యావర్త దేశముల మీఁదికి దండెత్తుచున్నారు. మీరీదాడులు మాని వేయనిచో నేను మహా సైన్యముతో వచ్చి మీ రాజ్యములను నాశనము చేసెదనని వార్త పంపెను. ఆ వార్త నేను తెచ్చితిని. ఆ వార్తను వారు నమ్మలేదు. నా వెంట వంద మంది ధానుష్కలైన లేరు. నా చేతిలో ఖడ్గమయినలేదు. అది యట్లు జరిగినది. ఇప్పు డెవ్వరును విశ్వసించలేదు. కాని యభిసార దేశస్థులందఱు నొక్కమాటగా నిది చెప్పుచుండఁగాఁ గాదనుట యెట్లు? నేను రాజు నయితిని, వారు కాదనుట యెట్లు? పంచ యవనరాజు సమావేశములు వెంట వెంటనే వారు నాల్గు జరపిరి. ఒకటి యుత్తర జ్యోతిషమున, రెండవది దివ్యకటకమున, మూడవది సింహపురమున, నాల్గవది యూరస దేశమున. ఈ సమావేశములకు రెండు కారణములు గలవు. మొదటిది పుష్యమిత్ర మహారాజు హయమేధము నారంభించెనని హయము విస్పష్ట మయ్యెననియు వార్తలు వచ్చెను. అప్పటికిఁ బుష్యమిత్రులు హయమేధము నారంభింపనే లేదు. -నేనే యా వార్తలు వ్యాపింపఁజేసితిని. వారి వేగులవాండ్రు పోయిరి. ఈ వార్తలే తెచ్చిరి. వారి కేమి తెలియును? నాల్గయిదుచోట్ల నలంకరింపఁబడిన యాట గుఱ్ఱ

ముల నాట్యమును చూచి వారు దానిని మేధ్యాశ్వము లను
కొనిరి. నే న స్లేర్పాటు చేసితిని. నాకు రహస్యచారులు కలరు.
ఈ రహస్యచారులు నాకు నల్లురున్నారు. మొదటి గుఱ్ఱమును
వధించిన నలుఁబది మందిలో నల్లురు నాకు వశులయిరి.
వారు నాకు భక్తు లయిరి. వారిలో మువ్వు రుత్తర జ్యోతిష
దేశస్థులు. ఒకఁడు దివ్యకటక దేశస్థుఁడు. వారికి నేను
గొన్ని రహస్యములయిన జ్యోతిషములు చెప్పితిని. ఆ రహ
స్యము తెట్టి వనఁగా నేను వానినిఁ దెలియజేసినచో వారు
సకుటుంబముగా సంహరింపఁ బడుదురు. వారినట్లు వశముఁ
జేసికొంటిని. వారిని నే నెచ్చటికో పంపింతును. పూర్వ
తిరుఁడు నన్న నుమానించఁడు. కనుమద్రోవ రక్షించుటకు
ముప్పదియాఱుగులు చాలుదురు. ఇట్లు నా పన్నాగము
సాగుచుండెను. వదలఁబడని గుఱ్ఱము వదలబడినట్లు చెప్పించి
తిని. ఆ గుఱ్ఱమును బంధింపవలయునా? వలదా? యన్న
ప్రశ్న పుట్టినది. పంచయవనరాజ సమావేశములు జరుగు
చుండెను. నేను విశ్వాస్యుడనో కాదో వారికిఁ దెలియదు.
నాలుగేండ్లు నాకుఁ దెలిసిన కత్తివిద్య నింత గోపనముగా
దాచినవాఁడు విశ్వాస్యుడగుట యెట్లు? పరమ ధూర్త
మయిన సమర్థమయిన యేఁబది వేల యవన సైన్యమునకు
నాధుఁడయిన వానినిఁ గాదనుట యెట్లు? వారి రహస్యము
లన్నియు నాకుఁ దెలియుచుండెను. నేను వారిలోఁ జెప్పితిని.
ఇవి యన్నియు నిజమయిన వార్తలు కావు. అశ్వమేధమింకను
నారంభింపఁబడ లేదు. ఎప్పు డారంభింతురో తెలియదు. ఈ
వార్తలెవరో విరోధులు వ్యాపింపఁజేసితిరని' చెప్పితిని. రహస్య

ముగా వార్తలు కల్పించినది నేను. ఆ వార్త లయఃథార్థము
 లని ఋజువుచేసి పెట్టినది నేను. వారికి నాయందు విశ్వాసము
 కలిగెను. ఇంతలోఁ బ్రతి సమావేశమునను వారందఱు నా
 ఖడ్గవిద్యా ప్రదర్శనమునుఁ జూడ వాంఛించుచుండిరి. నేను
 దానినిఁ బ్రదర్శించుచుంటిని. ఆ ప్రదర్శించుటలో నెప్పుడునుఁ
 దప్పకుండఁ నా దేశములందలి నాయకులయిన వారినిఁ బిలి
 పించి వారి సమక్షమున నీ ప్రదర్శనము చేయుచుంటిని. అవి
 పేరుపకుఁ బ్రదర్శనములు కాని నిజమునకు ఖడ్గయుద్ధములు.
 వారిలో నేనెంతమందినో సంహరించితిని. యవనులలో ధను
 ర్విద్య తక్కువ. ఆ ధనుర్విద్య కొంత యుత్తరజ్యోతిషమున
 నున్నది. సింహపురమున నున్నది. తక్కిన మూఁడు దేశము
 లలో లేదు. యవనులకు నార్యులకుఁ జరిగెడి యుద్ధములలో
 నార్యులు గెలుచుచుండిరనఁగా నార్యులయొక్క యధిక
 మయిన ధనుర్ధారులవలన. ఆ ధనుర్విద్య నాకు రాదని వారికిఁ
 జెప్పితిని. ఎట్లయిననేమి? నాల్గయిదు నెలలలో నా నాల్గు
 దేశములందుఁ గూడ నా ప్రశస్తి వృద్ధిపొందెను. అయేషా
 కెట్లు తెలియునో యా నాల్గు దేశములలోని రహస్యములు
 నాకుఁ దెలియఁ జెప్పెను. ఆ రాజులకు పరోధులెవరో యే
 యే వీరులకు నా రాజులు పూర్వ మపకారము చేసిరో యెవరా
 రాజులయం దనిష్టులో యిట్టి సంగతులు నాకుఁ దెలియుటచేత
 నేను వ్యంగ్యముగా మాటాడుటచేత నా నాల్గు దేశములలోని
 వీరనాయకులు కొందఱు నాయందభిమానము గలవా రయిరి.
 ఇంక రహస్యముగా నయేషా చేసిన రహస్యమయిన నీతి
 చెప్పినచో నొక గ్రంథమంత యగును. ఆ మె మంత్రకత్తె. ఇట్టి

కొందఱు మంత్రకత్తెలు మంత్రగాంధు నా నాల్గుదేశములందునుఁ గలరు. వారితో నీమెకుఁ బరిచయముకలదు. పరిచయమేకాదు. ఆ దేశములలోన మంత్రవిద్యలు కలవారందఱొక్క ప్రత్యేకమైన జాతిగానున్నట్లు నటించురు. వారికిఁగల పరస్పరాభిమానములు చెప్పరానంత యుండును. ఆమె యొకనాఁడు నాతో నిట్లనివది. నీవు యవనరాజులను నలుపురను సంహరింపఁగల్గినచో నీకుఁ దక్కిన నాల్గు యవన రాజ్యములును స్వాధీన మగును. అందఱు నిన్ను రాజుగా నంగీకరించురు. చాని కొక్కటియే మార్గ మున్నది. నీవెట్లు సంహరింతువో నాకుఁ జెలియదు. ఆ రాజులకు నొకొక్కని కైదాటుగురు భార్య లున్నారు. వారందఱు గొప్ప గొప్ప వీరకుటుంబములకు సంబంధించినవారు. ఆరాజులకున్న బలము వారిభార్యలే. ఆచారభేదములున్నను నా యవనదేశముల సైన్యములుగూడ నిట్లు సమకూర్పఁబడునవియే. ఒకొక్క కుటుంబ ముండును. వారు రెండువేలమంది మూడువేలమంది సైన్యములను సమకూర్పఁ గలుగుదురు. వారు వారు నాయకులు. ఆ నాయకులను దగ్గఱకుఁదీసి వారి యభిమానమును చూచిగొనుటయే వారు రాజులగుటకు హేతువు. ఆరాజు లందఱు సంహరింపఁబడిన తరువాత నా స్త్రీల నందఱును నీవు భార్యలుగా స్వీకరింప వలయును. వారు రాణు లయితివలయును. వారి వారి రాణి తనమునకు భంగములేనిచో నీ రాజత్వమునకును భంగములేదు. యవన రాజ్యములన్నియుఁ గలిసి యొక పెద్ద రాజ్యమగుట యందఱకు నభిలషణీయమయిన యంశముగా నున్నది. ఐదు రాజ్యములు. వీరిలో వీరి కల్పాల్పములయిన

విరోధములు. చిన్నచిన్న యుద్ధములు. దీని నెవ్వడు వాంఛించుటలేదు. యవనరాజ్య పరిషత్తన్నది యార్యావర్తము మీఁద దండెత్తిపోవుటకు మాత్రమే యుపయోగ పడుచున్నది; యంతశ్శాంత హేతువుగాలేదు. ఉన్న పరిస్థితియిది. అని యయేషా చెప్పఁగా నాకేమనిపించినది. నేను యవనుఁడనగుటమాత్రమే చాలలేదు. యవనాధముఁడను గావలె ననిపించినది. ఇంతదూరమువచ్చి వెనుకకుఁ దిరుగుట యెందులకు? సరే నంటిని. మఱల యవనరాజ పరిషత్తు జరిగినది. నేను వారితోఁ జెప్పితిని. అశ్వమేధ మారంభము చేయఁబడలేదు. దాని కింక నాల్గు నెలలు వ్యవధియున్నది. ఇంక నెక్కువ వ్యవధియే యున్నది. నే నీవ్యవహారములలో మునిగియుండి నావద్ద లెక్కలు పోయినవి. వెలియోననువద్ద నీలెక్కలన్నియు నుండును. నేను వారి సర్వతమునకుఁ బోయి యెప్పుడు యాగారంభము చేయుదురో మన మశ్వమును పట్టుకొనవచ్చునో? పట్టుకొనఁ జగదో? మన కనుకూలమయిన కాల మగునో? కాదో? తెలిసికొని వత్తును. పూర్వపు టభిసార దేశ నేనాపతి వెలియోనను భార్య ననుసరించెను. వా రేమయి నారోకూడఁ దెలియదు. ఇన్నాళ్ళుగా నే నాసంగతి విచారించలేదు. నేనా సర్వతములకుఁబోయి సర్వమును వెలియోననుల నుండి తెలిసికొని వత్తు నంటిని. వారికి నాయందొక యవిశ్వాసము కలిగినది. ఇతఁ డచ్చటికిఁ బోయి యేదో పన్నాగము పన్నును. ఇతఁ డొక్కఁడచ్చటికిఁ బోవుట మనకు శ్రేయము కాదని వారనుకొనిరి. ఇది యందఱకుఁ గావలసినపని. అందఱము కలిసియే పోద మనిరి. నేను నంగీకరింపక తప్ప నట్లంగీక

రించితిని. అచ్చటికిఁ బోవుట కొకదినము నిర్ణయింపఁబడినది. వచ్చి యయేషాతోఁ జెప్పితిని. అందఱు మా పర్వతము లోనికిఁ బోవుదుము. ఆరాజు లామంత్రి లా సేనాపతులు నేనును లోనికిఁ బోదుము. మే మాలోపలనున్నట్లు నీవా దుబ్బులను బెల్లగించవలయును. అపుడు లోనివారులోననే సంహరింపఁ బడుదు రంటిని. ఆమె నీవును వారిలోననే యుందువు కదా. నీ నెట్లు బయటికి వత్తు వనెను. నేను వారినిఁ గుఱించి చెప్పితిని. నన్నుఁ గుఱించికాదు. మొదట నా కా యూహ లేదు. వానిని లోపలవదలి నేను బయటికి రావలయును. అది యెట్లు? గుబ్బులనుఁ బెల్లగించుట యెట్లు? ఆ దుబ్బులనుఁ బెల్లగించుట సాధ్యమా? అంత సాధ్యమయిన విషయమైనచో నది యంత దృఢమయిన మార్గముగ నెట్లులుండును? ఒక నాఁడు నేను - నయేషాయు నా పర్వతమునకుఁ బోయితిమి. ఆ దుబ్బులనుఁ బరిశీలించితిమి. అవి పెల్లగింపఁ రాకుండ నున్నవి. వానిని దగులఁబెట్టవచ్చునేమో యని చూచితిమి. అదియు సాధ్యముకాలేదు. లోనికిఁబోయి గుహలన్నియు వెదకితిమి. అభిసారదేశ సేనాసతి లేడు. వెలియోనను భార్య లేదు. వెలియోననులు లేరు. ఏ రేమగురి? ఎంతయో వెదకితిమి. వారందఱు నూబిలో దిగఁబడియుండురు. నలుపురును నశించిపోయి యుండురు. తప్పించికొని పోయినచో నిన్నాళ్లు కనబడక యుందురా? అయేషా యిట్లనెను. 'ఇచట వెలియోననులు లేనిమాట వారితోఁ జెప్పవలదు వారందఱి నిచ్చటికిఁ దీసికొనిరమ్ము. వారితోఁ గత్తియుద్ధముచేసి వారందఱిని' సంహరింపుము అనఁగా నే నిట్లంటిని. *ఉత్తరజ్యోతిష

దివ్యకటక సింహపురీయులు పరాక్రమవంతులు. వారిని మన
యభిసార దేశస్థులనువలె విద్యానైపుణ్యముచేతఁ జంపుట
సాధ్యముకాదు. వారిని మార్గాంతరముననే వధించవలయును.
ఏమిచేయవలయుననఁగా నేమిచేయవలయునని చర్చయైనది.
వారినచటనే యుంచి దుబ్బులు లేకుండఁ జేయుటయే మార్గ
మని తోచినది. దుబ్బుల నెట్లు ధ్వంసము చేయవలయునో
తెలియలేదు. చివటికామె నిట్లన్నది. “నానద్గ నాకవిద్య
యున్నది. నేను భల్లుకములను వశపఱచికొనఁ గలను.
వానిని మంత్రరుద్ధములను చేయఁగలను. మూఁడు గడియల
నే పాభల్లుకములు మంత్రములచేత రుద్ధమయి యుండును.
మంత్రశక్తి యుడిగినంతనే యవి మహాభయంకరములగును.
అపుడు వానిముం దెవరును నిలువలేరు. పది భల్లుకములనుఁ
దెచ్చి యీ గుహలలోనుంచి వానిని మంత్రరుద్ధములనుఁ జేసి
వారు వచ్చేడువేళయు మంత్రశక్తి విడిపోవు వేళయు సరిపోవు
నట్లు చేయుదము. వారిలోఁ జాలమంది భల్లుకములచేత
సంహరింపఁ బడుదురు. మిగిలిన వారిని నీవు సంహరింప
వచ్చును.” నే నిట్లంటిని “ఈ భల్లుకములను దుబ్బులమీఁద
నుండి నడిపించి లోనికిఁ దీసికొని పోవలయునుగదా. అవి
యూబిలోఁ బడనచో నవియు నధఃపాతాళము లోనికిఁ
బోవును—మాకేమియును దోఁచలేదు. ఇద్దఱ మింటికిఁ దిరిగి
వచ్చితిమి. వెలియోనసులను దర్శించు దినము మఱు
నటి దినము. ఆలోచనా శూన్యమయిన బుద్ధితో నే
నానాఁడు తక్కిన నాల్గు యవనదేశ రాజులతోఁ జుంతు
లతో నాపర్వత బిలములోనుండి పర్వత గుహలలోనికిఁ

బోయితిమి. ఆశ్చర్య మేమనఁగా నా వెనుకటి కొలఁది దినముల క్రింద నేను నయేషాయుఁ బోయి యెంతవెదకినను నెవ్వరు కనిపించలేదు. నాల్గవ గుహయొక్క చీకటిలో నొక వ్యక్తి కూర్చున్నట్లుండెను. ఆసంగతి నాకుఁ దెలియదు. ఒక సేనాపతి వెళ్ళెను. వాఁడు తిరిగి రాలేదు. మఱియొక మంత్రి వెళ్ళెను. వాఁడు తిరిగి రాలేదు. తరువాత నిద్దఱు మంత్రులు కలసి వెళ్ళిరి. వారును దిరిగి రాలేదు. ఇట్లు నలుగుఱు రాలేదు. మా కర్థము కాలేదు. మాలో సింహపురిరాజు ధృష్టుఁడు. తా నధిక బలశాలి ననుకొనును. అందఱముపోయి వెదకుద మనుకొనఁగా నాతఁ డొంటిగాఁ బోదుననెను. మేము వలదంటిమి. వాఁడు వెళ్ళెను. అతఁడును రాలేదు. ఇంక నేడుగుఱమే మిగిలితిమి. అప్పు డందఱము కలిసి పోయితిమి. చివటి గుహలోఁ జీకటి కోణములో యెవరో కూర్చున్నట్లున్నది. ఈ యొడుగుఱు నచ్చటఁ జచ్చి పడియుండిరి. మే మేమి చేయవలయును? ఆవ్యక్తి యెవరు? అది దయ్యమా? పిశాచమా? చాలఁ జీకటిగా నున్నది. ముందునకుఁ బోవుటకు నెవ్వరును సాహసించుటలేదు. ఇంతలో వెనుకనుండి గర్జనలు వినిపించెను. అవి భల్లుకముల యఱపులు. నాకు వెంటనే తెలిసెను. ఎట్లు దాటించినదో యయేషా భల్లుకములను దాటించినది. అప్పుడే వానియందలి మంత్రశక్తి సడలి నది. అవి వచ్చుచున్నవి. తక్కిన యొడుగుఱకు ముందును వెనుకను నెఱుఁగరాని రెండు ప్రళయములు. నాకు ముందటి ప్రళయమే తెలియదు. నే నీ భల్లుకములనుండి తప్పించికొన వలయును. ఆ గుహలోని రహస్యములు వారికిఁ దెలియవు.

నేను పలుసార్లు వెలియోననునింట సతిధిగా నుంటిని. నాకు గుహలలోనున్న సర్వరహస్య ప్రదేశములు తెలియను. ఆ నాల్గవ గుహలో నొకచోట నొక సన్ననియెడము కలదు. ఒక మనిసి దూరి దాఁగియుండవచ్చును. అచ్చట వెలియోనను భార్య కొన్ని వస్తువులను దాచెడిది. ఆమె నాకది చూపించెను. అందులో మనిసినక్కి యుండవచ్చును. ఉన్నట్లెన్నరి కినిఁ దెలియదు. అది యొక గూటివంటిది. ఆ గూటి త్రోవ వెనుకనుండి యున్నది. నే నందులోనికిఁ బ్రవేశించితిని. నే నేమేతినోగూడఁ దక్కినవారకిఁ దెలియదు. నేనచటినుండి బైటజరిగెడి విచిత్రమయిన వధనుఁ జూచితిని. ఆ యేడుగులు యోధులు భల్లుకములమీఁదికిఁ గత్తులతో దూకిరి. భల్లుకములతోఁ గత్తియుద్ధము చేయుదురా? వచ్చిన భల్లుకములు నాల్గు. అవి వీరిమీఁదబడి కఱచుచున్నవి. వీరిలో నెవఁడయినను జీఁకటిలోనున్న వ్యక్తికి దగ్గటగాఁ జోయినచో నావ్యక్తి యెట్టిదో తెలియదు. వానిని నగ్గటికి లాగికొని మెడ పిసికి చంపుచున్నది. ఇది చాలసేపు జరిగినది. భయమెఱుఁగనినాకు భయము వేసినది. కొంతసేపటి కందఱును మరణించిరి. మిగిలినవి భల్లుకములు, నా చీకటిలోనున్న దయ్యము. ఆ దయ్యమా చీకటిలోనుండి బైటికిరాదు. నేను దాఁగియున్న స్థలమునందుండి నన్ను దయ్యము గ్రహించలేదు. ఆ దయ్యమున్నచోటున నుండి కదలలేదని నాకుఁ దెలిసినది. ఈ భల్లుకములకు నా యున్నచోటు తెలియదు. అప్పటినుండి మఱి యొక విచిత్రమైన కథ యారంభ మయ్యెను. ఆ చీకటిలో నున్న వ్యక్తినిఁ జూచి భల్లుకములు గర్జించును. దానివల్లకుఁ

బోఁబోవును. భయపడి వెనుకకు వచ్చుచుండును. ఒక భల్లు కము మిక్కిలి దగ్గఱకుఁ బోయినచో నా లోనున్న వ్యక్తి గాఢముగఁ దాడించును. ఆ భల్లుకము యమబాధపడుచు నేడ్చుచు నివతలికి వచ్చును. ఆ భల్లుకము లెందుకుఁ బాటి పోవు. ఆవ్యక్తి యచటినుండి యేల కదలదు ? నా కేమియుఁ దేలియలేదు. క్రిమక్రమముగ గుహాంతరాళమున గాఢము లయిన చీకట్లు క్రమ్ముకొనుచుండెను. అప్పటికే కనిపించుట యన్నది దూరమయ్యెను. పండ్రెండు శవములు, నాల్గు భల్లు కములు, ఒక పిశాచము. బ్రదికియు బ్రదుకకయున్న నేనా తాతిగూటిలో. ఇది నా పరిస్థితి. మహాపండితుఁ డయిన యో బ్రాహ్మణుఁడా ! దీని నెవ్వరు నమ్మరు. ఇట్లుండునని యను కొనరు. నేనేదో కలిపించి వ్రాసితి ననుకొందురు. సృష్టిలో నందఱకు నన్ని యనుభవములు కలుగవు. అందఱునుఁ దమ యనుభవములోనున్న దానినిఁ గుఱించి విశ్వసించరు. సామాన్యలయిన జనులు పిశాచములను మంత్రములను నిట్టి భీభత్సములను విశ్వసించరు. నేనేమిచేయుదును ? నా యను భవమును నేను కాడనుట యెట్లు ? అప్పుడు నాకొక్కటే తారకమయినది. నేను యవనుఁ డనయిన తరువాత నే నుపా సించుచున్న మహాదేవతా మంత్రము నుచ్చరించుటకు యోగ్యుఁడను గాననుకొని యా మంత్రమునుఁ బఠింపజేసి తిని. ఇప్పుడు నేను యవనుఁడను. తస్మాత్తథ్యానమునకు నావద్ద యోగ్యతయున్నదో లేదో తెలియదు. అయేమా నన్ను నిజముగాఁ బ్రేమించలేదు. స్త్రీల చిత్తములు దుర్గా హ్యములు. దానివలపుకాఁడింకెవ్వఁడో యుండియుండవల

యును. అది మఱెవ్వరిని సర్వ యవనరాజ్య సింహాసనాధ్యాయునిఁ జేయ నెంచి నదో ? ఈ మూలనున్న పిశాచము దాని చేత నిర్మితమయినది. ఔను, కాదు, నాకెందుకు ? నే నస్మత్పూర్వోపాస్య వృద్ధభార్గవీ మంత్రధ్యానపరుఁడనై యుంటిని. నా యొడలు నాకుఁ దెలియదు. ఎంతకాలము కడచెనో నాకుఁ తెలియదు. మఱల గుహలోనికి సూర్యకిరణ ప్రసారము సాగినది. గుహాయంతీయు విస్పృష్టముగఁ గనిపించుచున్నది. నాకు స్మృతి వచ్చినది అచట నొక భల్లూకమును లేదు. ఆ మూలనున్న పిశాచములేదు. పండ్రెండు శవములచ్చటఁ బడి యున్నవి. నేను సాహసించి బైటికి వచ్చితిని. నాల్గు గుహలు దాటితిని. దుబ్బులమీఁదనుండి గుహాబిలమునుండి వెలికి వచ్చితిని. ఇంటికిఁ బోయితిని. అయేషా కూర్చున్నది. ఆమె యిట్లన్నది ! నీవు మహామంత్రవేత్తవు. నాకుఁ దెలియును. నీవు బ్రతికివత్తువని యెదురు చూచుచుంటిని. వచ్చితివి. తేవు నీకు సర్వ యవనరాజ్య పట్టాభిషేకము జరుగును. ఇది కథ— మిర్తఫా.

౧౪

అశ్వమేధయాగ సమాప్త సర్వభారతదేశ సామ్రాజ్యాధిపత్య వైభవ విరాజితులకు శ్రీ పుష్యమిత్ర మహారాజుల పాదాంభోజ సన్నిధికి. తమ మేనల్లుఁడు సోమశర్మ వినయ పూర్వకముగా వ్రాయుచున్న లేఖ. ఇది నా చివరిలేఖ. నే

నింకఁ దమకు మఱల వ్రాయుట యుండదు. ఇప్పుడు నాస్థితి సమత్కారముగా నున్నది. నేనొక స్త్రీ పిశాచముయొక్క యదువులో నుంటిని. వృద్ధభార్యవి నన్ను వదలిపోయెను. ఆనాఁటి గుహలో నా మహాపదనుండి రక్షించినది. మఱల నామెకు నాకును సంబంధములేదు. ఆనాఁడు మహాదేవి నన్నెందుకుఁ గరుణచూచినదో తెలియదు. నాకాశక్తిపోయిన దని యయేషాకుఁ దెలిసినది. తెలియుటకు రెండేండ్లు పట్టినది. ఈమి స్త్రీకాదు. అదియొక పిశాచాకృతి. ఆమెకు నాయందు వలపులేదు. ఆమె కవిదితమయిన యొక శక్తి నాయందున్న దని యామె గ్రహించి యీనాల్గయిదేండ్లు నాతో నాటక మాడినది. ఆకథతోఁ దమకవసరములేదు. మేధ్యాశ్వ వపాస్థానియమయిన పరమ హవిశ్వేష భుక్తిచేత నత్యంత పవిత్ర భూతముయిన హిరణ్య గర్భాభమైన తమ యాత్మకిట్టి తుచ్ఛమయిన మ్లేచ్ఛకథఁ జెప్పుటకు నేను సాహసించుటలేదు. నా జన్మ యవవిత్రమైనది. బీభత్సరసమయ మైనది. అందుచేతనే కాఁబోలు, భగవంతుఁడు దాని చిహ్నముగా నాకిట్టి పరిస్థితులనుఁ గల్పించెను. నే నొక్కదానికి సంతోషించు చున్నాను. ఇంకను భగవంతునకు నాయందుఁ గరుణ కలదు. ఏలయునఁగా నాబ్రదుకు మ్లేచ్ఛమైనందులకు నేను యవనుఁడ నయినందులకు నిదియంతయు నొక జీవునియొక్క ప్రయాణములోబీభత్స విషయ మగుటచేత దానికిఁ బ్రతీకగా నాబ్రదుకులో నన్నియు బీభత్సఘట్టములనే కల్పించుచుండెను. ఇందులో నాయెడల భగవంతుని కరుణ యెట్లున్నదని తమరు శంకింతురేమో ఉత్తముఁడయిన బ్రాహ్మణ కులజుఁడు మ్లేచ్ఛుడై యవనమత

మును స్వీకరించుట యన్నది యొక జీవుని యాత్రావిషయమున నెట్టిది? బీభత్సరసమయమైనది. కర్మభ్రష్టుడై యాచార హీనుడయి దుష్టమాంస భోక్తయై దిక్కాల మయమయిన పరమేశ్వర భావమునుండి బాహిరుడయి యా జీవుడు పోవుచున్నాడు. ఇంతకంటె బీభత్స మేముండును? ఎవనియందుఁ బరమేశ్వరుడు దయావంతుడు కాఁడో వాఁడిట్లు మతా తంరుడయ్యును, జీవితమునందు బాహిరములయిన తాకికములయిన బీభత్సవిషయముల ననుభవించుడు. వానిజీవయాత్రా గతమయిన బీభత్స లక్షణమునకు వాని బ్రదుకు వ్యంజకముగా నుండదు. వాఁ డధఃపతితుఁ డగును. పరమేశ్వరుడు నా జీవున కేదో నిష్కృతి కల్పింప నెంచుచున్నాడు. కాన నాలోనున్న జీవలక్షణమునందుఁ గల యీ గగ్గోలును బయటఁ గూడఁ బ్రతిబింబించునట్లు చేసినాడు. నా జీవునకు జాగ్రదవస్థ కల్పించినాడు. ఏదో పూర్వజన్మకృత మహాపాపవశమున నాకీస్థితి కల్గినది. అనుభవించితిని. అనుభవించును. భవిష్యజన్మలు మఱల సుకృతాధ్వముననే స్రవర్తించును. ఇది నావంటివారి జీవితములకు నేను జేయు వ్యాఖ్య. ఎవఁడో మ్లేచ్ఛమతమును స్వీకరించి దానియందుఁ దృప్తి పఱిించి మతాంతరుఁ డయిన తరువాత జీవితమునందు సుఖములనుభవించువాఁడు భ్రష్టజీవుడు. వానికి నిష్కృతిలేదు. నాకు నిష్కృతి కలదు. నా యిస్పటి కథతోఁ దమకు సంబంధములేదు. నేను దానినిఁ గూర్చి చెప్పను. తమకు నేను వ్రాయవలసిన సంగతి యొకఁ డున్నది. దానికొక కీలేఖ వ్రాయుచున్నాను. తమరి యశ్వమును నేను దొంగిలించితిని. అది యా

తేడేండ్రకిందటి మాట. ఆయశ్వమును నేను రక్షించలేకపోయితిని. దాని హింసకుఁ బ్రతిక్రియ చేసితిని. తత్ప్రతిక్రియ బుద్ధి నిర్వహణముతోసమే మ్లేచ్ఛుడఁ నైతిని. మ్లేచ్ఛుడనైనఁ గాని యాప్రతిక్రియ నేను జేయుటకు సాధ్యము కాకపోయెడిది. దీనినుండి వ్యక్తమగుచున్న మహార్థమేమి? ప్రతిక్రియా బుద్ధి మ్లేచ్ఛుని వ్యాఖ్యాత మగుచున్నది. ప్రతిక్రియ మ్లేచ్ఛభావము. ప్రతిక్రియతో మానవునకేమి సంబంధము? నాకు సంబంధము కల్గినది. నేను మ్లేచ్ఛుడనయితిని. ఆ ప్రతిక్రియ పరమ తీవ్రముగాఁ జేసితిని. దానినిఁ తమకుఁ దెలియ జేయుట నా మ్లేచ్ఛబుద్ధినిఁ దెలియఁ జేసికొనుటయే యైనను, నా కృతఘ్నతకుఁ గొంత నిష్కృతి కలిగించుకొనుటయన్న తాత్పర్యమున తెలియఁ జేసికొనుచుంటిని. ఆనాఁడు తమచేత విస్మయమైన మేధ్యాశ్వము యవన భూములను సమీపించినది. యువరాజయిన యగ్నిమిత్రుఁడు గుఱ్ఱమునుఁ దన దృష్టినుండి పోనిచ్చుటలేదు. ఆ గుఱ్ఱమును నేను బట్టించినచో నేతఁడు దూరమున నుండియే తన ధనుస్సునుండి వదలఁ బెట్టబడిన బాణములచేత సంహరించును గుఱ్ఱమునుఁ బట్టికొనుట సాధ్యముకాదు. అందుచేత నయేషా దగ్గఱనున్న యొక మంత్రమును బ్రయోగింపించి యశ్వము యువరాజు దృష్టికిఁ గనిపించకుండఁ జేయించితిని. ఆ గుఱ్ఱమునుఁ దెచ్చితిని. గుఱ్ఱము కనిపించక సగరసుతులవలె, నుపవర్షాదు లటనుటించుచుండిరి. ఆ గుఱ్ఱము వచ్చువేళకుఁ బూర్వపు గుఱ్ఱమును యవనులెచ్చట బంధించిరో యెచట దానిని హింసించిరో యా స్థలమునందుఁ నొక విచిత్రమైన పరిస్థితినిఁ గల్పించి

యుంచితిని. నేను యవనదేశ చక్రవర్తిని. నా కిచ్చట సాధ్యము కాని దేమున్నది? కనుమత్రోవ కాపుదలకుఁగల నలుఁబది మందిలో నల్వరు నాకు నశులు. తక్కిన ముప్పది యాఱుగురిమీఁదనే నేను పగతీర్చికొనుట. వారికి నే నీ సంగతి మఱచిపోయితి నని యనిపించినది. ఆ ముప్పది యాఱుగుఱు చాలరన్నట్లు నుఱి ముప్పదిమందినిఁ గనుమత్రోవ కాపుదలకు నియమించితిని. ఈ దేశములో నొక క్రీడగలదు. ఎందఱో కొందఱు చెఱుసగముగా రెండుపక్షము లగుదురు. చిన్న చిన్న గులక జాత్యతో నొకయాట యాడుదురు. అది పెద్దయాట. అటు వందమంది, యిటు వందమంది యుండి గూడ నాడవచ్చును. ఓడిపోయినవారు గెలిచినవారికి దాసు లగుదురు. వారిని వీరు బంధింతురు. బంధించుట యనఁగా నిజముగా బంధించుటయే. కొంతసేపట్లు బంధించి మఱల విడిచిపెట్టుదురు. మఱల నాడుదురు. ఇది యీ దేశములందున్న యొక క్రీడావిశేషము. వృద్ధులకడనుండి బాలురవఱ కీక్రీడ యాడుట కలదు. నేను క్రొత్తగా నియమించిన కనుమత్రోవ కాపరులయిన ముప్పదిమందియు నా భక్తులయిన నలు గుఱునుఁ గలిసి యొక పక్షము. తక్కిన ముప్పది యాఱుగు తొకపక్షము. గుఱు మచ్చటికి వచ్చిన దనఁగనే వారీయాట యాడునట్లు నియమించితిని. అయేషా తన మంత్రశక్తిచేత వీరిని గెలిపించినది. ఆ ముప్పదిమందిలో నామె యన్నలు పదిమందియుఁ గలరు. పూర్వ మా యశ్వము హింసించఁ బడినచోట ముప్పదియాఱు గుంజలు పాతింపఁబడి యున్నవి. ఆ ముప్పదియాఱుగుఱిని నరములతో నా గుంజలకు వారే

బంధించి యుంచిరి. గుఱ్ఱముతో నేను నయేషాయు నచ్చటికిఁ బోయితిమి. నేను వెనుక నొక యుత్తరములో నొకసంగతి వ్రాసితిని. ఆ మె యొక పాటపాడును, ఏజంతువయిన నృత్యము చేయును. ప్రతి చరణాంతమున నామె యాపాట చివరియఁజేయును. స్వరముతోఁబాటు జంతువు వెనుగాళ్లు గాలిలోఁ జిమ్మునని. ఈ కవల యశ్వము దానియంతట నది యీ ప్రదేశమునకు వచ్చెను. ఏడేండ్లక్రిందఁ దన యన్నగారు వధింపఁబడిన ప్రదేశముఁ జూచెను, ఆ గుఱ్ఱము క్రోధస్వరూప మయ్యెను. నెంటనే యయేషా తన కీర్తన నందికొనెను. ఆ గుఱ్ఱము నాట్యముచేయ నారంభించెను. చరణాంతము వచ్చును. అట్లు బంధింపఁబడిన ముప్పదియాఱు మందిలో నొకొక్కనివద్దకుఁ బోవును. చరణాంతమునందలి యూపుతో వాని చిబుకమును దాడించును. వాని దవడలు పగులఁదన్నును. వాని నాసారంధ్రములనుండి రక్తము ధారగా స్రవించునట్లు పాదతాడనము చేయును. మఱియొకని నెమరు కణతల యందుఁ గొట్టును. ఒకని తొమ్మునందు రెండు కాళ్ళెత్తి యశనిఘాతమును చేయును. అయేషా పాడుచున్నది. నే నచ్చట నున్నాను. నా పక్షమునందున్న ముప్పదినాఱు మంది చూచుచున్నారు. ఆ నల్లగి కీప్రతిక్రియా వైఖరిలోని రహస్యము తెలియును. అయేషా చరణము విడుచుచుండును. గుఱ్ఱ మూరకస్పృశ్యముచేయును. చరణాంతమున గదా నది తాడించుట. ఈ లోపుగా నేను వారితో ననుచుంటిని. ఓరీ! ఆనాఁడు మీరు నన్ను బంధించి హింసించి చిత్రవధచేసి కొనికొని తిన్న గుఱ్ఱము నిదియుఁ గవలలు. పుష్కలమిత

మహారా జశ్వమేధయాగము చేయుచున్నారు. ఇది యాయన వదలిపెట్టిన గుఱ్ఱము. ఆ యశ్వనధకుఁ బ్రతిక్రియ చేయుటకే యూ యశ్వ ముడయించినది. ఓరీ! యిప్పుడు నేను మీకు రాజను. మిమ్ము వేయివిధములుగా సధించఁ గలను. మిమ్ముఁ గొండశిఖరము లెక్కించి కూలద్రోయింఁ గలను. క్షత్తికిఁ గండగాఁ గోయించఁగలను. అట్లు చేయుట లేదు. నా రాజాధికారమును మీమీఁద వినియోగించుట లేదు. మీ రెట్టికర్మ యాచరించితిరో యట్టి శిక్షయే మీకుఁ జేయుచున్నాను. నేను జేయుట కాదురా. పశువులారా! పరమేశ్వరుఁ డిట్టి శిక్షయే చేయును. ఏదేశములో వాఁ డా దేశములోఁ బండినదానిఁ దినవలయును. పండించుకొన వలయును. లేనిచోఁ బోయి యాచింపవలయును. పరదేశ ములమీఁద దాడులుచేసి యూశ్వనుఁ గొల్లగొట్టుదురా? పశుబాలవృద్ధులను హింసింతురా? సంహరింతురా? ఏమిరా? మీ స్లేచ్చుల యాగడములు? మానవుడు చేసిన యిట్టి యాగడములను పరమేశ్వరుఁ డెప్పు డేరీతిని శిక్షించునో తెలియదు. ఒకజాతి యింకొక జాతిని నిర్మూలించును. రెండువందల యేండ్లు సాగును. మూడువందల యేండ్లు సాగును. తరువాత భగవంతుఁ డీజాతి నెట్లు శిక్షించునో యెవఁడు చెప్పఁగలఁడు? భగవంతుఁ డా జాతి కట్టి శిక్షయే కాలాంతరమున విధించును. జాతి జాతిగాఁ జేసినప్పుడు, జాతికి శిక్ష. మీరలె గుంపుగాఁ జేసినప్పుడు, గుంపునకుశిక్ష. వ్యక్తిగాఁ జేసినప్పుడు, వ్యక్తికి శిక్ష. భూకంపములు వచ్చును. వశయ ప్రభంజనములు వీచును. నదులు పొంగును. సము

గ్రామములు పొలిచును. అన్ని సర్వతములు పగిలి యెఱ్ఱగాఁ గఱగినతాళు ప్రవహించును. చెట్టుటకు వీలులేని మాంసాఱు ధములు విచిత్రముగాఁ బ్రయోగింపఁబడును. ఇది పరమేశ్వర లీల. భగవంతునికోపము. ఆభగవంతునిమీఁదిసగ యెందులకు? వేదములు భగవత్స్వరూపములు. పురాణములువాని మాటల గూపము. పురాణములమీఁద నైరమా? పురాణకథలు కావా? సృష్టిని మీకురా చేసినది? మీమీఁది సగను నే నెట్లు తీర్చుచుంటినో చూడుడు. మిమ్ము శిక్షించుటకు నేను మీలోవాఁడనైతిని. భగవంతుఁడు చేయు శిక్షలలో నిది యొకటి విలక్షణమయిన మార్గణము. హిరణ్యకశిపుని శిక్షించుటకు వాని కొడుకయిన ప్రహ్లాదుని భక్తునిఁ జేసినాఁడు. అట్లు మిమ్ము శిక్షించుటకు నన్ను యవనునిగాఁ గల్పించినాఁడు. నాయుఁడు మీకు నన్నుకము గలిగించినాఁడు. ఇట్టి క్రీడను మీయిందొక దాని నేర్పాటుచేసి యుంచినాఁడు. నే నీ మాటలనుచుంటిని. గుఱ్ఱమా ఘెడేలు ఘెడేలుమని అన్నుచుం డెను. అయేషాయొక్క విశాచాత్మ యొక సంకోషించు చున్నదో? ఎప్పుడు నాకుఁ దెలియలేదు. ఆమె ముప్పది యాఱు సైనికులు శవములగు నతి కాపాట నాపలేదు. ఈ సతీకారకథ యగ్నిమిత్రునకుఁ దెలియదు. ఉపవస్తునకుఁ దెలియదు. వారినిఁ జూచుట నాకిష్టములేదు. అగ్నిమిత్రునకు నేను గనిపించినచో 'బావా'యని నచ్చి నన్నుఁ గొంగిలించి కొనెడివాఁడేమో? నే నా మహాయోగపురుషుని శరీరమును మత్స్యర్మచేత నెందుకుఁ గలుషితము చేయవలయును? నేను యనన సామ్రాజ్యాధిపతి నగుటచేత, నుపవస్తుఁడు నన్ను గౌర

వించెడివాఁడేమో? ఆయనచేత గౌరవింపఁబడిన పాపము నే నెందుకుఁ జేయవలెను? ఆ నలువురు పూర్వాశ్వహింసకులు మద్భక్తులు, నిజముగా నాహింసలోఁ బాల్గొననివారునయిన వారి చేత నశ్వమును దిరిగి పంపించి యగ్నిమిత్రున కప్పగించితిని. వారిద్దఱు నన్నుఁ జూడవలయు నన్నారట. మాచక్రవర్తి యిప్పు డిచ్చటలేఁడు. ఆయన పరదేశములం దున్నాఁడు. ఈ మేధ్యాశ్వము వచ్చినచో నెవ్వరమును దానిని బంధింప రాదని యాజ్ఞాపించినారు. ఆజ్ఞోల్లంఘనముచేసి యెవఁడయిన బంధించినాఁడో వానిని బంధించి యీ యశ్వము తమరిది తమరికి నప్పగించుడని మా కాజ్ఞాపించినాఁడని చెప్పించితిని. ఇది నాకథ. మీయశ్వమేధకథ. నేనువ్రాసిన యుత్తరము లన్నియు నొకచోటఁ బెట్టినచో నేను జేసిన కృతఘ్నతయొక్క దన్నిష్కృతియు నా పాపమును దాని లక్షణమును బ్రాప్తాణ మతమును మ్లేచ్ఛభావమును సర్వమును బుద్ధిమంతులకు వ్యాఖ్యాతమాలగును. నాజీవుని భవిష్యత్తు నాకుఁ దెలియదు. అచ్చముగ నే నధోలోకములకుఁ బోదునని నే ననుకొనుట లేదు. కాని మహారాజా! నాలో నొక విచిత్రమయిన కదలిక కలుచున్నది. ఏదో మార్పు కలుగుచున్నట్లున్నది. నన్నిం తటితో భగవంతుఁడు నదలిపెట్టునన్నట్లు తోచుటచేదు. వెలి యొనసుల జీవులువచ్చి నన్నావహించి నట్లున్నది. నేను మఱి నారు చేసెడివనినిఁ జేయవలసిన యున్నాను. ఇంతయుని యభిప్రాయమేమో? ఆపని యేమనఁగాఁ దెలిసి చేసెడి వైదిక ద్వేషము, తెలిసి సాధింపఁబూనెడు పురాణవైరము.

యే డ న న వ ల ?

